

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΕΝΙΑΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2017-2018

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της Δάφνης Ι. Σκανδάλη
[Α.Μ. 7340010917022]

Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας

Τριμελής Επιτροπή: Αριστομένης Τζαννετής, επίκουρος καθηγητής (επιβλέπων)
Δημήτριος Κιούπης, αναπληρωτής καθηγητής
Αθανασία Διονυσοπούλου, επίκουρη καθηγήτρια

Αθήνα, Νοέμβριος 2018

Copyright © [Δάφνη Σκανδάλη, Νοέμβριος 2018]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν την συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
I. Η ΠΟΡΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΑΜΟΙΒΑΙΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ	12
A. Παραδοσιακή δικαστική συνδρομή	12
1. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Αμοιβαίας Δικαστικής Συνδρομής σε Ποινικές Υποθέσεις (ΕΣΑΔΣΠΥ)	14
2. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το ξέπλυμα, την έρευνα, την κατάσχεση και δήμευση των προϊόντων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες (ΕΣΞεπλ)	19
3. Η Σύμβαση για την Εφαρμογή της Συμφωνίας του Σένγκεν (ΣΕΣΣ).....	20
B. Εξελίξεις στο δίκαιο της ΕΕ - Βελτιωμένη δικαστική συνδρομή	22
1. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ	22
2. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ	23
3. Το Συμβούλιο του Τάμπερε	25
4. Η Σύμβαση για την Αμοιβαία Δικαστική Συνδρομή επί Ποινικών Υποθέσεων μεταξύ Κρατών Μελών της ΕΕ (ΣΑΔΣΠΥ).....	28
Γ. Σταδιακή υιοθέτηση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης	31
1. Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Δέσμευσης (ΕΕΔ).....	31
2. Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Απόδειξης (ΕΕΑ)	33
3. Η Συνθήκη της Λισαβόνας.....	37
4. Η «Πράσινη Βίβλος» (Green paper) για την ανταλλαγή αποδεικτικών στοιχείων σε ποινικές υποθέσεις μεταξύ κρατών μελών και για τη διασφάλιση του παραδεκτού τους	39
5. Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης.....	41
6. Η πρωτοβουλία για την ΕΕΕ.....	43
Δ. Ειδικότερα η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης	46
1. Ορισμός	46
2. Προέλευση της αρχής και μεταφορά της στις ποινικές υποθέσεις	49
3. Η σχέση αμοιβαίας αναγνώρισης και εναρμόνισης	52
II. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΤΟΛΗ ΕΡΕΥΝΑΣ	59
A. Εισαγωγικά	59
B. Γενικά χαρακτηριστικά της ΕΕΕ	60

1.	Ορισμοί.....	60
2.	Πεδίο εφαρμογής και διαδικασίες επιδεχόμενες ΕΕΕ	62
3.	Περιεχόμενο και τύπος της ΕΕΕ	66
4.	Προθεσμίες.....	68
5.	<i>Locus</i> ή <i>forum regit actum</i> ;	70
6.	Έξοδα	76
7.	Ποινική και αστική ευθύνη υπαλλήλων.....	79
Γ. Έκδοση και διαβίβαση της ΕΕΕ.....		80
1.	Προϋποθέσεις έκδοσης ΕΕΕ	80
i.	Σεβασμός της αρχής της αναλογικότητας.....	82
ii.	Εξομοίωση προϋποθέσεων στα κράτη έκδοσης και εκτέλεσης	85
iii.	Σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων.....	88
2.	Διαβίβαση της ΕΕΕ	89
Δ. Αναγνώριση και εκτέλεση της ΕΕΕ		90
1.	Προσφυγή σε εναλλακτικά μέτρα	91
2.	Λόγοι μη αναγνώρισης ή μη εκτέλεσης.....	96
i.	Ασυλία ή πρόνομο στο κράτος εκτέλεσης (άρθρο 11 παρ. 1 περ. α΄ Οδηγίας).....	98
ii.	Εθνική ασφάλεια του κράτους εκτέλεσης (άρθρο 11 παρ. 1 περ. β΄ Οδηγίας).....	100
iii.	Μη επιτρεπτό ερευνητικού μέτρου στο κράτος εκτέλεσης σε εξωποινικές διαδικασίες (άρθρο 11 παρ. 1 περ. γ΄ Οδηγίας).....	102
iv.	<i>Ne bis in idem</i> (άρθρο 11 παρ. 1 περ. δ΄ Οδηγίας).....	103
v.	Συνδυασμός αρχής εδαφικότητας και διπλού αξιοποίνου (άρθρο 11 παρ. 1 περ. ε΄ Οδηγίας)	107
vi.	Παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων (άρθρο 11 παρ. 1 περ. στ΄ Οδηγίας)	109
vii.	Διπλό αξιόποιο (άρθρο 11 παρ. 1 περ. ζ΄ Οδηγίας).....	115
viii.	Περιορισμός ερευνητικού μέτρου σε συγκεκριμένα αδικήματα (άρθρο 11 παρ. 1 περ. η΄ Οδηγίας)	119
ix.	Παραβίαση της αναλογικότητας ως πρόσθετος λόγος άρνησης;	122
Ε. Ειδικά ερευνητικά μέτρα		124
1.	Εισαγωγή στα ειδικά ερευνητικά μέτρα.....	124
2.	Προσωρινή μεταγωγή κρατουμένων (άρθρα 22 και 23 Οδηγίας)	126

3.	Εξέταση με εικονοτηλεδιάσκεψη ή τηλεφωνική διάσκεψη (άρθρα 24 και 25 Οδηγίας)	128
4.	Πληροφορίες σχετικά με τραπεζικούς λογαριασμούς και συναλλαγές (άρθρα 26 και 27 Οδηγίας)	131
5.	Συγκέντρωση αποδείξεων σε πραγματικό χρόνο (άρθρο 28 Οδηγίας).....	133
6.	Μυστικές έρευνες (άρθρο 29 Οδηγίας).....	134
7.	Παρακολούθηση τηλεπικοινωνιών (άρθρα 30-31 Οδηγίας).....	136
III.	ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΕΕ.....	139
A.	Εισαγωγικά.....	139
B.	Κρίσιμα δικαιώματα και προστασία αυτών.....	139
Γ.	Ένδικο μέσο	144
1.	Αρχή της εξομίσωσης.....	144
2.	Αρμοδιότητα εκδίκασης του ενδίκου μέσου.....	146
3.	Αποτελέσματα άσκησης ενδίκου μέσου	149
Δ.	Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.....	151
	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	155
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....	157

Συντομογραφίες

ΑΠ	Άρειος Πάγος
αρ. προσφ.	αριθμός προσφυγής
αρ.	αριθμός
βλ.	βλέπε
ΔΕΕ	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΕΚ	Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
εδ.	εδάφιο
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΑ	Ευρωπαϊκό Ένταλμα Απόδειξης
ΕΕΔ	Ευρωπαϊκό Ένταλμα Δέσμευσης
ΕΕΔΑ	Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΕΕ	Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας
ΕΕΠΑ	Ευρωπαίος Επόπτης Προστασίας Δεδομένων
ΕΕΣ	Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης
ΕΙΔΔΔ	Ελληνικό Ινστιτούτο Διεθνούς και Αλλοδαπού Δικαίου
ΕισΝΑΚ	Εισαγωγικός Νόμος Αστικού Κώδικα
ενδεικτ.	ενδεικτικά
επ.	επόμενα, -ες
επιμ.	επιμέλεια
ΕΣΑΔΣΠΥ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Αμοιβαίας Δικαστικής Συνδρομής σε Ποινικές Υποθέσεις
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΣΞεπλ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το ξέπλυμα, την έρευνα, την κατάσχεση και δήμευση των προϊόντων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες
κ.ά.	και άλλοι
ΚΟΚ	Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας
ΚΠΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

ΜΚΟ	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
μτφρ.	μετάφραση
Ν.	Νόμος
Ν.Δ.	Νομοθετικό Διάταγμα
ό.π.	όπως παραπάνω
ΟΛΑΠ	Ολομέλεια Αρείου Πάγου
παρ.	παράγραφος
περ.	περίπτωση
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
ΠοινΔικ	Ποινική Δικαιοσύνη
ΠοινΛογ	Ποινικός Λόγος
ΠοινΧρ	Ποινικά Χρονικά
πρβλ.	παράβαλε
ΣΑΔΣΠΥ	Σύμβαση για την Αμοιβαία Δικαστική Συνδρομή επί Ποινικών Υποθέσεων μεταξύ Κρατών Μελών της ΕΕ
ΣΕΕ	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (στην εκδοχή μετά τη Λισαβόνα)
ΣΕΕ/Α	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (στην εκδοχή μετά το Άμστερνταμ)
ΣΕΕ/Μ	Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (στην εκδοχή μετά το Μάαστριχτ)
σελ.	σελίδα, -ες
ΣΕΣΣ	Σύμβαση Εφαρμογής Συμφωνίας Σένγκεν
σκ.	σκέψη
ΣΛΕΕ	Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣυμβΠλημ	Συμβούλιο Πλημμελειοδικών
ΤιμΤομ	Τιμητικός Τόμος
υποσημ.	υποσημείωση
ΧΕΑΔ	Χώρος Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης
ΧΘΔΕΕ	Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
CCBE	Council of Bars and Law Societies of Europe
CEPS	Centre for European Policy Studies
Doc.	Document

EIO	European Investigation Order
EU	European Union
EuCLR	European Criminal Law Review
Europol	European Police Office
FTI	Fair Trials International
NJECL	New Journal of European Criminal Law
No.	number
OLAF	European Anti-Fraud Office (= Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης)
Vol.	Volume
BR-Dr	Bundesrat - Drucksachen
BT-Dr	Bundestag- Drucksachen
HRRS	HöchstRichterliche Rechtsprechung im Strafrecht
IPE	Info-point Europa
NStZ	Neue Zeitschrift für Strafrecht
Rn.	Randnummer
StV	Strafverteidiger
ZIS	Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αναζητώντας κανείς μία λέξη για να χαρακτηρίσει την οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη των τελευταίων δεκαετιών σε παγκόσμια κλίμακα, θα κατέληγε αναπόφευκτα στη λέξη «ραγδαία». Η άνθηση της οικονομίας, η απελευθέρωση του εμπορίου, η «ευελιξία» των συνόρων και η αύξηση της ανθρώπινης κινητικότητας δεν θα μπορούσαν να αφήσουν ανεπηρέαστο το χώρο του εγκλήματος. Πράγματι, το έγκλημα έχει αποκτήσει νέες διαστάσεις, με αποτέλεσμα το λεγόμενο διασυνοριακό έγκλημα να μην αποτελεί πλέον σπάνιο ή ουτοπικό φαινόμενο, αλλά μία απτή πραγματικότητα που κάνει την εμφάνισή της όλο και πιο συχνά.

Είναι λογικό ότι η αντίδραση στο διεθνοποιημένο έγκλημα δεν μπορεί να είναι τοπική. Αντιθέτως, η κατάσταση που έχει διαμορφωθεί καθιστά επιτακτική την ανάγκη της αποτελεσματικής διακρατικής συνεργασίας έτσι ώστε η προσπάθεια καταπολέμησης του διασυνοριακού εγκλήματος να έχει πιθανότητες επιτυχίας. Επομένως, είναι οι ίδιες οι συνθήκες που επιβάλλουν την εξέλιξη της διεθνούς συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις.

Καθώς η ανάγκη καταπολέμησης του εγκληματικού φαινομένου με διεθνείς όψεις εντείνεται με τον ίδιο ιλιγγιώδη ρυθμό που το έγκλημα με διασυνοριακά στοιχεία εμφανίζεται, οι εθνοκεντρικές επιφυλάξεις των κρατών αποδυναμώνονται και ενισχύεται η διεθνής συνεργασία.¹ Αυτό συμβαίνει πρωτίστως εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου οι στενές σχέσεις μεταξύ των κρατών δημιουργούν ένα πρόσφορο έδαφος για ταχεία συνδρομή. Η σημασία της συνεργασίας αυτής μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ αναδεικνύεται ακόμη εντονότερα αν λάβει κανείς υπόψιν την έξαρση των οικονομικών εγκλημάτων και των εγκλημάτων διαφθοράς, τα οποία πολλές φορές στρέφονται κατά των οικονομικών συμφερόντων και της ίδιας της ΕΕ.²

¹ Δημόπουλου Χ., Έκδοση εγκληματιών: Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (Μέρος Β'), ΠοινΔικ 2018, σελ. 577.

² Βλ. ενδεικτ. τις παρ. 1 και 2 του άρθρου 325 ΣΛΕΕ, όπου ορίζεται ότι «1. Η Ένωση και τα κράτη μέλη καταπολεμούν την απάτη ή οιαδήποτε άλλη παράνομη δραστηριότητα κατά των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης, λαμβάνοντας σύμφωνα με το παρόν άρθρο μέτρα τα οποία θα έχουν αποτρεπτικό χαρακτήρα και θα προσφέρουν αποτελεσματική προστασία στα κράτη μέλη καθώς και στα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης. 2. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα ίδια μέτρα καταπολέμησης της απάτης κατά των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης με εκείνα που λαμβάνουν για την καταπολέμηση της απάτης κατά των ιδίων οικονομικών συμφερόντων. [...]». Αξιοσημείωτο είναι ότι η παρ. 4 του εν λόγω άρθρου παρέχει τη δυνατότητα θέσπισης ποινικών διατάξεων με Κανονισμό (βλ. επί αυτού του θέματος Μυλωνόπουλου Χ., Το Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας – Η ουσιαστική νομιμοποίηση του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου και η σημασία της ποινικής δογματικής για τη διαμόρφωσή του, ΠοινΧρ 2011, σελ. 1 επ.).

Η εν λόγω διεθνής συνεργασία στις ποινικές υποθέσεις συνίσταται ουσιαστικά στη σύμπραξη των κρατών στο πλαίσιο διεξαγωγής μιας εσωτερικής ποινικής διαδικασίας και διακρίνεται παραδοσιακά σε δύο κατηγορίες: α) την **έκδοση** και **παράδοση** ενός προσώπου σε άλλο κράτος, ώστε να υπαχθεί σε εκκρεμή ποινική διαδικασία ή να εκτελέσει την ήδη επιβληθείσα ποινή του και β) τη **«μικρή δικαστική συνδρομή»**, η οποία περιλαμβάνει τις λοιπές πράξεις στις οποίες μπορεί να προβεί ένα κράτος για να εξυπηρετήσει και να υποβοηθήσει την ποινική διαδικασία που εκκρεμεί στο έδαφος άλλου κράτους.³ Η μικρή δικαστική συνδρομή περιλαμβάνει την πρωτογενή δημιουργία αποδεικτικών στοιχείων μέσω ανακριτικών πράξεων, όπως παραδείγματος χάριν την εξέταση ενός μάρτυρα, τη συλλογή ήδη υφισταμένων αποδεικτικών στοιχείων, όπως τη διαβίβαση μαρτυρικών καταθέσεων που έχουν ήδη ληφθεί στο έδαφος του παρέχοντος τη βοήθεια κράτους, αλλά και ειδικά μέτρα, όπως την άρση τηλεφωνικού ή τραπεζικού απορρήτου.⁴

Όπως έχει λεχθεί από τον Τζ. Μπένθαμ, «η απόδειξη είναι η βάση της δικαιοσύνης: αποκλείοντας την απόδειξη, αποκλείεις τη δικαιοσύνη».⁵ Γι' αυτόν το λόγο, δεν είναι απορίας άξια η συνεχής προσπάθεια των ευρωπαϊκών κρατών να βελτιώσουν τη μεταξύ τους συνεργασία αναφορικά με τη συλλογή, ανταλλαγή και αξιοποίηση αποδεικτικών μέσων. Η τελευταία εξέλιξη σε αυτή την προσπάθεια που ξεκίνησε ήδη πριν από το 1959 είναι η **Οδηγία 2014/41/ΕΕ για την Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (ΕΕΕ)**, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη πριν από έναν περίπου χρόνο με τον Ν. 4489/2017.⁶ Η ΕΕΕ αποτελεί την πληρέστερη έως τώρα ρύθμιση στον τομέα της μικρής δικαστικής συνδρομής μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ και επιχειρεί να αντικαταστήσει το προγενέστερό της κατακερματισμένο και χαοτικό νομοθετικό τοπίο.

³ Βλ. σχετικά Τριανταφύλλου Γ., Διεθνής δικαστική συνδρομή στην ποινική απόδειξη : οι γενικές αρχές, 2009, σελ. 17 επ. και του ίδιου, Το δικαίωμα υπεράσπισης στις διαδικασίες διασυνοριακής συλλογής απόδειξης, σε: Μυλωνόπουλος Χ. (επιμ.), Διεθνές Ποινικό Δίκαιο και Σύγχρονη πραγματικότητα: προκλήσεις και προοπτικές, 2017, σελ. 159.

⁴ Βλ. *ibid*, καθώς και Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας: ενσωμάτωση της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ με το Ν. 4489/2017, ΠοινΧρ 2018, σελ. 81.

⁵ Bentham J., The Rationale of Judicial Evidence: Specially Applied to English Practice (επιμ. John Stuart Mill), 1827, Βιβλίο ΙΧ με τίτλο «On exclusion of Evidence, Part III – View of the cases in which evidence has improperly been excluded on the ground of danger of deception, κεφάλαιο 1, σελ. 1.

⁶ Βλ. Ν. 4489/2017 με τίτλο «Ευρωπαϊκή εντολή έρευνας στις ποινικές υποθέσεις - Εναρμόνιση της νομοθεσίας με την Οδηγία 2014/41/ΕΕ και άλλες διατάξεις».

Στόχος της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι να αναλυθούν οι διατάξεις της ανωτέρω Οδηγίας, να αποσαφηνισθούν τα δυσνόητα σημεία της, να αναδειχθεί η φιλοσοφία της, ώστε να αποτιμηθεί τελικά η αξία της. Το απαραίτητο βήμα όμως που προηγείται αυτής της ανάλυσης είναι η επισκόπηση της εξέλιξης της διασυνοριακής απόδειξης, η εξέταση των προηγούμενων νομοθετικών εργαλείων στον τομέα αυτό, αλλά και η διερεύνηση των συνθηκών υιοθέτησης της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ για την ΕΕΕ. Μόνο έτσι μπορεί να εκτιμηθεί αν η εν λόγω Οδηγία αποτελεί ένα βήμα προς τα μπροστά ή προς τα πίσω.

Ι. Η ΠΟΡΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΑΜΟΙΒΑΙΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

A. Παραδοσιακή δικαστική συνδρομή

Κατά τη διερεύνηση μίας υπόθεσης, είναι αρκετά σύνηθες να βρίσκονται ορισμένα ή και όλα τα αποδεικτικά στοιχεία εκτός των συνόρων του κράτους που διεξάγει την έρευνα. Το φαινόμενο αυτό δυσχεραίνει την πρόσβαση στα αποδεικτικά στοιχεία και ως εκ τούτου και την ανακάλυψη της αλήθειας. Για το πρόβλημα αυτό που προκύπτει φαίνεται να υπάρχουν δύο κυρίως τρόποι επίλυσής του.⁷ Η πρώτη λύση που διαφαίνεται είναι η μετάβαση των αρχών του κράτους που ερευνά την υπόθεση στο έδαφος του κράτους (ή των κρατών, αν είναι περισσότερα), όπου βρίσκονται τα κρίσιμα αποδεικτικά μέσα. Η επέκταση της δράσης ενός κράτους εκτός των συνόρων του είναι όμως συνδεδεμένη με πρακτικά και νομικά προσκόμματα. Όσον αφορά τα πρακτικά ζητήματα, είναι φανερό ότι μία τέτοια διαδικασία θα ήταν χρονοβόρα, περίπλοκη και δαπανηρή. Ακόμα όμως και αν ξεπερασθούν με κάποιον τρόπο οι πρακτικές δυσχέρειες, η προταθείσα λύση έρχεται σε αντίθεση με «μία από τις θεμελιώδεις βάσεις των διεθνών σχέσεων»⁸ και συγκεκριμένα την εδαφική κυριαρχία, ήτοι την απόλυτη, πλήρη και αποκλειστική εξουσία ενός κράτους να ελέγχει τα πρόσωπα και τα αντικείμενα που βρίσκονται στο έδαφός του.⁹

Η δεύτερη πιθανή λύση είναι η συλλογή αποδεικτικών στοιχείων μέσω της διεθνούς δικαστικής συνδρομής. Η λύση αυτή όχι μόνο δεν αντιτίθεται στην αρχή της εδαφικής κυριαρχίας, αλλά αντιθέτως την σέβεται.¹⁰ Στην περίπτωση της διεθνούς δικαστικής συνδρομής, οι αρχές του κράτους που διεξάγει την έρευνα δεν μεταβαίνουν στο έδαφος του κράτους, όπου είναι διαθέσιμα τα αποδεικτικά στοιχεία, ούτε επεμβαίνουν στις εκεί διαδικασίες. Αντ' αυτού, αιτούνται τη συγκέντρωση ή τη διατήρηση αποδεικτικών μέσων από τις αρχές του άλλου κράτους και εφόσον το έτερο κράτος αποδεχθεί την αίτηση αυτή και προβεί στις απαραίτητες

⁷ Βλ. σχετικά *Τριανταφύλλου Γ.*, Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 4 επ., όπου διακρίνει τέσσερις λύσεις, οι δύο όμως εκ των οποίων, ήτοι η διαβίβαση αποδεικτικών μέσων εκ μέρους διεθνών οργανισμών ή υπερεθνικών αρχών και η προξενική συνδρομή είναι ιδιαίτερα περιορισμένες.

⁸ *Υπόθεση του Στενού της Κέρκυρας*, Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, απόφαση της 9ης Απριλίου 1949, σελ. 35.

⁹ Βλ. *Ρούκουνα Εμ.*, Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, 2015, σελ. 199.

¹⁰ Βλ. *Τριανταφύλλου Γ.*, Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 13 και τις εκεί παραπομπές.

ενέργειες, μεριμνά να καταστήσει προσιτό το συλλεχθέν αποδεικτικό μέσο στο κράτος που αιτήθηκε τη συνδρομή.

Ήδη από μία πρώτη περιγραφή της διαδικασίας δικαστικής συνδρομής στην απόδειξη, καθίσταται φανερός ο άξονας γύρω από τον οποίο κινείται η παραδοσιακή δικαστική συνδρομή και αυτός δεν είναι άλλος από την «**αρχή της αιτήσεως**»¹¹. Ένα κράτος υποβάλλει αίτημα δικαστικής συνδρομής σε ένα άλλο, το οποίο αποφασίζει ελεύθερα -και μάλιστα χωρίς κανέναν χρονικό περιορισμό- αν θα παράσχει τη βοήθεια που ζητείται, με αποτέλεσμα να καθίσταται αβέβαιη η εκτέλεση της αιτούμενης πράξης.¹²

Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό της παραδοσιακής δικαστικής συνδρομής είναι η εκτεταμένη ελευθερία των κρατών να αποφασίσουν αν θα παράσχουν τη βοήθεια που αιτείται ένα άλλο κράτος.¹³ Ως εκ τούτου, το μοντέλο της αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής χαρακτηρίζεται από εκτεταμένη πρόβλεψη λόγων άρνησης της εκτέλεσης αιτήσεων δικαστικής συνδρομής, η επίκληση των οποίων επαφίεται στην ευρεία διακριτική ευχέρεια των κυρίαρχων κρατών.¹⁴

Από την παραδοχή ότι η αρχή της κρατικής κυριαρχίας δεν επιτρέπει την επέμβαση ενός κράτους στις εσωτερικές υποθέσεις και διαδικασίες άλλου κράτους συνάγεται και το τρίτο χαρακτηριστικό της παραδοσιακής δικαστικής συνδρομής.¹⁵ Το εφαρμοστέο στις ανακριτικές πράξεις δίκαιο είναι το *lex loci*, όπερ και σημαίνει ότι κατόπιν αποδοχής του αιτήματος δικαστικής συνδρομής εφαρμογή κατά τη διενέργεια ανακριτικών πράξεων έχει αποκλειστικά το δίκαιο του κράτους διεξαγωγής της αποδεικτικής διαδικασίας και όχι το δίκαιο του αιτούντος τη

¹¹ Βλ. *Τριανταφύλλου Γ.*, Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 113 επ. Για αυτό εξάλλου και στο κεφάλαιο του ΚΠΔ με τίτλο «Άλλες περιπτώσεις δικαστικής συνδρομής», γίνεται λόγος για «αιτήσεις» (βλ. άρθρο 457 ΚΠΔ: «οι αιτήσεις των ελληνικών δικαστικών αρχών προς αλλοδαπές αρχές [...] », άρθρο 458 ΚΠΔ: «οι αιτήσεις ξένων δικαστικών αρχών [...]»).

¹² *Glaser S./Motz A./Zimmermann F.*, Mutual Recognition and its Implications for the Gathering of Evidence in Criminal proceedings: a Critical Analysis of the Initiative for a European Investigation Order, EuCLR 2011, σελ. 57.

¹³ *Schünemann B.*, Solution Models and Principles Governing the Transnational Evidence-Gathering in the EU, σε: *Ruggeri S. (επιμ.)*, Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe: Developments in EU Legislation and New Challenges for Human Rights-Oriented Criminal Investigations in Cross-border Cases, 2014, σελ. 166.

¹⁴ *Τζαννετή Α.*, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 81, *Schünemann B.*, Solution Models and Principles, σελ. 167.

¹⁵ *Andreou P.*, Gegenseitige Anerkennung von Entscheidungen in Strafsachen in der Europäischen Union, 2009, σελ. 43.

συνδρομή κράτους.¹⁶ Ως εκ τούτου, το κράτος παροχής δικαστικής συνδρομής ούτε λαμβάνει υπόψιν ούτε οφείλει να γνωρίζει τους αντίστοιχους κανόνες του αιτούντος κράτους.¹⁷

Τέλος, δεδομένου ότι η απαρχή του συστήματος της αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής εντοπίζεται σε μία περίοδο με αισθητά μειωμένη -σε σχέση με σήμερα- ευαισθητοποίηση τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο σχετικά με τα ατομικά δικαιώματα, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι το άτομο, το οποίο αφορά και μπορεί να θίγει η αίτηση δικαστικής συνδρομής, όπως για παράδειγμα ο ύποπτος ή ο μάρτυρας, δεν αντιμετωπίζεται ως υποκείμενο της διαδικασίας δικαστικής συνδρομής αλλά ως αντικείμενο.¹⁸ Γι' αυτό γίνεται και λόγος για ένα «δισδιάστατο μοντέλο», το οποίο επικεντρώνεται στη σχέση μεταξύ του κράτους που αιτείται και του κράτους που παρέχει τη συνδρομή, σε αντιδιαστολή με το «τρισδιάστατο μοντέλο», εντός του οποίου το άτομο είναι πλήρως εξοπλισμένο με δικαιώματα.¹⁹

Προκειμένου να γίνει πιο κατανοητή η λειτουργία της παραδοσιακής δικαστικής συνδρομής, θα αναλυθούν παρακάτω οι σημαντικότερες συμβάσεις σχετικά με τη συνεργασία στη συλλογή αποδείξεων σε ποινικές υποθέσεις που βασίζονται σε αυτό το μοντέλο.

1. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Αμοιβαίας Δικαστικής Συνδρομής σε Ποινικές Υποθέσεις (ΕΣΑΔΣΠΥ)

Η ΕΣΑΔΣΠΥ της 20ης Απριλίου 1959 ρύθμισε για πρώτη φορά την αμοιβαία δικαστική συνδρομή σε ευρωπαϊκό επίπεδο και αποτελεί τη σημαντικότερη περιφερειακή σύμβαση στον τομέα της δικαστικής συνδρομής σε ποινικές υποθέσεις, ο οποίος έως τότε λειτουργούσε κυρίως βάσει διμερών συμβάσεων.²⁰ Χάρη σε αυτή την Σύμβαση, συντελέστηκε ένα σπουδαίο βήμα

¹⁶ *Ruggeri S.*, Transnational Investigations and Prosecution of Cross-Border Cases in Europe: Guidelines for a Model of Fair Multicultural Criminal Justice, σε: *Ruggeri S. (επιμ.)*, Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe, ό.π., 2014, σελ. 196.

¹⁷ *Ruggeri S.*, Introduction to the Proposal of a European Investigation Order: Due Process Concerns and Open Issues, σε: *Ruggeri S. (επιμ.)*, Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe, ό.π., 2014, σελ. 15.

¹⁸ *Schünemann B.*, Solution Models and Principles, ό.π., σελ. 167.

¹⁹ Βλ. *Schünemann B.*, Solution Models and Principles, ό.π., σελ. 167 κατά αναλογία όσων αναπτύσσονται αναφορικά με τον θεσμό της έκδοσης από τον *Lagodny* (βλ. *Lagodny O.*, Die Rechtsstellung des Auszuliefernden in der Bundesrepublik Deutschland, 1987, σελ. 27 επ.). Επί του θέματος βλ. και *Τριανταφύλλου Γ.*, Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 159 επ.

²⁰ *Leonhardt A.*, Die Europäische Ermittlungsanordnung in Strafsachen: Umsetzungsanforderungen für den deutschen Gesetzgeber, 2017, σελ. 129, *Τριανταφύλλου Γ.*, Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 77. Ο χαρακτηρισμός της ΕΣΑΔΣΠΥ ως της σημαντικότερης περιφερειακής σύμβασης στον τομέα της ποινικής

προς την κατεύθυνση της κωδικοποίησης του δικαίου της αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής και τέθηκαν οι βάσεις για μία πιο οργανωμένη και αποτελεσματική συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών. Γι' αυτό τον λόγο, η ΕΣΑΔΣΠΥ είναι γνωστή και ως η «μητρική σύμβαση» (Mutterkonvention) του ευρωπαϊκού συμβατικού δικαίου της δικαστικής συνδρομής.²¹

Η ΕΣΑΔΣΠΥ καταρτίστηκε στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης και ενσωματώθηκε και στο ελληνικό δίκαιο με το Ν.Δ. 4218/1962 με τίτλο «Περί κυρώσεως της Ευρωπαϊκής συμβάσεως "περί αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής επί ποινικών υποθέσεων"». Στόχος της εν λόγω Συμβάσεως ήταν να εφοδιάσει τα ευρωπαϊκά κράτη με ορισμένους βασικούς κανόνες για μία επιτυχημένη συνεργασία στις ποινικές υποθέσεις και να ενοποιήσει τις διατάξεις που ήταν μέχρι τότε διάσπαρτες σε διάφορες διμερείς συμβάσεις.²² Παρά την αξιέπαινη προσπάθεια του Συμβουλίου, οι ρυθμίσεις της ΕΣΑΔΣΠΥ ήταν υποτυπώδεις σε σύγκριση με σήμερα και περιορίζονταν στη διευθέτηση ελάχιστων μόνο ζητημάτων της διασυνοριακής απόδειξης.²³ Ενδεικτικό είναι ότι όσον αφορά τους μάρτυρες, η ΕΣΑΔΣΠΥ αναφέρεται στην επίδοση κλήσεων σε αυτούς καθώς και στην προστασία των σχετικών δικαιωμάτων τους, δεν δίνει όμως τη δυνατότητα σε ένα κράτος να ζητήσει από το κράτος στο οποίο βρίσκεται ο μάρτυρας να διεξάγει το τελευταίο την ανάκριση για λογαριασμό του αιτούντος κράτους.²⁴ Ούτε όμως και η προοπτική της ενοποίησης του δικαίου της αμοιβαίας συνδρομής στέφθηκε με απόλυτη επιτυχία, διότι η ΕΣΑΔΣΠΥ επέτρεπε όχι μόνο τη διατύπωση επιφυλάξεων ως προς τις διατάξεις της (άρθρο 23 ΕΣΑΔΣΠΥ), αλλά και τη διατήρηση διατάξεων διμερών συμβάσεων (άρθρο 26 παρ. 2 ΕΣΑΔΣΠΥ) και τη σύναψη διμερών ή πολυμερών συμβάσεων προς συμπλήρωση των διατάξεών της ή διευκόλυνση εφαρμογής των αρχών της (άρθρο 26 παρ. 3 ΕΣΑΔΣΠΥ). Αναπόφευκτη συνέπεια των ανωτέρω νομοθετικών

δικαστικής συνδρομής είναι παραπάνω από δικαιολογημένος αν λάβει κανείς υπόψη ότι μέχρι σήμερα η Σύμβαση έχει επικυρωθεί από 50 κράτη, μέλη και μη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Βλ. σχετικά στο δικτυακό τόπο του Συμβουλίου https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/treaty/030/signatures?p_auth=cz18GIPy.

²¹ *Ambos K.*, Transnationale Beweiserlangung – 10 Thesen zum Grünbuch der EU-Kommission „Erlangung verwertbarer Beweise in Strafsachen aus einem anderen Mitgliedstaat“, ZIS 9/2010, σελ. 562, *Ziegenhahn D.*, Der Schutz der Menschenrechte bei der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit in Strafsachen, 2002, σελ. 130.

²² *Glaser S./Motz A./Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 58, *Τριανταφύλλου Γ.*, Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 78.

²³ *Glaser S./Motz A./Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 58.

επιλογών ήταν η δυσκολία διαπίστωσης του εκάστοτε ισχύοντος καθεστώτος και εν τέλει η επίταση της αβεβαιότητας σχετικά με τις εφαρμοστέες κάθε φορά ρυθμίσεις.²⁵

Όσον αφορά τις διατάξεις της ΕΣΑΔΣΠΥ, η παρ. 1 του άρθρου 1 αυτής και αντίστοιχα του Ν.Δ. 4218/1961 ορίζει ότι τα Συμβαλλόμενα Μέρη υποχρεούνται να παράσχουν το ένα στο άλλο «*την ευρύτεραν δυνατήν δικαστικήν συνδρομήν εν πάση διαδικασία αφορώση παραβάσεις ων η καταστολή τυγχάνει αναγκαία, καθ' ην στιγμήν εξαιρείται η βοήθεια της αρμοδιότητος των δικαστικών αρχών του αιτούντος Μέρους*». Από τη διάταξη αυτή προκύπτει μία γενική υποχρέωση δικαστικής συνδρομής, η οποία ισχύει κατά βάση για όλα τα εγκλήματα.²⁶ Περαιτέρω, προκύπτει ότι η υποχρέωση συνδρομής προϋποθέτει ότι αρμοδιότητα για την καταστολή της παράβασης έχουν οι δικαστικές αρχές του αιτούντος κράτους, ενώ τέτοια απαίτηση δεν φαίνεται να υφίσταται για τις αρχές του κράτους παροχής της συνδρομής.²⁷ Λόγος ύπαρξης της συγκεκριμένης προϋπόθεσης ήταν η πρόθεση αποκλεισμού των διοικητικών διαδικασιών από το πεδίο εφαρμογής της ΕΣΑΔΣΠΥ, όπως για παράδειγμα των παραβάσεων τάξεως (Ordnungswidrigkeiten).²⁸ Τέλος, ήδη από τη διατύπωση της παρ. 1 του πρώτου άρθρου της Σύμβασης, επιβεβαιώνεται η εφαρμογή της αρχής της αιτήσεως βάσει της οποίας η παροχή της συνδρομής εξαρτάται από την προηγούμενη υποβολή και αποδοχή σχετικής αίτησης.

Εμπόδιο στην εκπλήρωση της ανωτέρω γενικής υποχρέωσης συνδρομής που προβλέπει η ΕΣΑΔΣΠΥ θέτει η ευρύτατη διακριτική ευχέρεια των κρατών να αρνηθούν την εκτέλεση της δικαστικής συνδρομής που ζητείται.²⁹ Ειδικότερα, το άρθρο 2 της ΕΣΑΔΣΠΥ προβλέπει ότι η δικαστική συνδρομή μπορεί να μην χορηγηθεί εάν α) η αίτηση αφορά παραβάσεις, τις οποίες το προς ο η αίτηση κράτος θεωρεί είτε ως πολιτικά αδικήματα, είτε ως αδικήματα συναφή προς τα πολιτικά είτε ως φορολογικές παραβάσεις, β) το προς ο η αίτηση κράτος θεωρεί ότι η εκτέλεση της αίτησης μπορεί να θίξει την κυριαρχία, την ασφάλεια, τη δημόσια τάξη ή άλλα ουσιώδη συμφέροντα της χώρας. Είναι φανερό ότι η διατύπωση των λόγων άρνησης στην ΕΣΑΔΣΠΥ είναι ιδιαίτερα ευρεία, ενώ αξίζει να επισημανθεί ότι η ρήτρα της δημόσιας τάξης

²⁴ Σχετικό εδώ είναι το κεφάλαιο 3 της ΕΣΑΔΣΠΥ και αντίστοιχα του Ν.Δ. 4218/1961 που τιτλοφορείται «Επίδοσις δικογράφων και δικαστικών αποφάσεων - εμφάνισις μαρτύρων πραγματογνωμόνων και διωκομένων προσώπων». Βλ. επίσης *Glaser S./Motz A./Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 58, υποσημ. 8.

²⁵ Το αποτέλεσμα αυτό επισημαίνει και ο *Τριανταφύλλου Γ.*, Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 78.

²⁶ *Leonhardt A.*, ό.π., σελ. 129 με παραπομπές στη γερμανική νομολογία.

²⁷ *Τριανταφύλλου Γ.*, Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 80.

²⁸ *Τριανταφύλλου Γ.*, Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 80.

εκφράζει τις παραδοχές της αρχής της κρατικής κυριαρχίας, επιτρέποντας στα κράτη να αρνηθούν την εκτέλεση αιτημάτων δικαστικής συνδρομής επικαλούμενα τις αξιολογήσεις της εθνικής έννομης τάξης τους.³⁰ Πέραν όμως αυτών των ουδόλως περιοριστικά διατυπωμένων ρητρών, η Σύμβαση παρέχει στα κράτη τη δυνατότητα να θέσουν επιπλέον προϋποθέσεις για την αποδοχή αιτήματος δικαστικής συνδρομής που αφορά τη διενέργεια έρευνας ή την κατάσχεση αντικειμένων. Προβλέπεται έτσι στο άρθρο 5 της Συμβάσεως η δυνατότητα να εξαρτήσουν τα κράτη την εκτέλεση παραγγελιών που αποσκοπούν στη διενέργεια έρευνας ή σε κατάσχεση από τρεις προϋποθέσεις, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνεται και η προϋπόθεση του διπλού αξιοποίνου.³¹

Επιπρόσθετα στοιχεία της ΕΣΑΔΣΠΥ που την καθιστούν χαρακτηριστικό δείγμα του τότε ισχύοντος παραδοσιακού εθνοκεντρικού μοντέλου δικαστικής συνδρομής είναι αφενός η επιλογή του δικαίου του προς η αίτηση κράτους ως εφαρμοστέου κατά την αρχή *locus regit actum*, αφετέρου η μεσολάβηση της εκτελεστικής εξουσίας κατά τη διαβίβαση αιτημάτων δικαστικής συνδρομής.³² Σχετικά είναι τα άρθρα 3 παρ. 1 και 15 παρ. 1 της Συμβάσεως που προβλέπουν την εκτέλεση των αιτήσεων δικαστικής συνδρομής σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους εκτέλεσης και τη διαβίβαση αιτήσεων από και προς τα υπουργεία Δικαιοσύνης των συμβαλλόμενων μερών αντιστοίχως.

Η ΕΣΑΔΣΠΥ συμπληρώθηκε από δύο Πρόσθετα Πρωτόκολλα, τα οποία απέβλεπαν στην απλούστευση αλλά και στη διεύρυνση της αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών στις ποινικές υποθέσεις.³³ Το Πρώτο Πρωτόκολλο άνοιξε προς υπογραφή στις 17 Μαρτίου 1978 και κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον Ν. 1129/1981, ενώ το Δεύτερο

²⁹ *Bachmaier Winter L.*, European investigation order for obtaining evidence in the criminal proceedings: Study of the proposal for a European directive, ZIS 9/2010, σελ. 582.

³⁰ *Τζαννετή Α.*, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 81-82.

³¹ Βλ. παρ.1 του άρθρου 5 του Ν.Δ. 4218/1961 που ορίζει τα εξής: «1. Παν Συμβαλλόμενον Μέρος δύναται, κατά την υπογραφήν της παρούσης Συμβάσεως ή κατά την κατάθεσιν της πράξεως κυρώσεως ή προσχωρήσεως αυτού, διά δηλώσεως απευθυνομένης προς τον Γενικόν Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, να επιφυλάξη εαυτώ το δικαίωμα όπως εξαρτήση την εκτέλεσιν των δικαστικών παραγγελιών των αποσκοποουσών εις την ενέργειαν ερεύνης ή την κατάσχεσιν αντικειμένων, εκ μιάς πλειόνων των ακολούθων προϋποθέσεων: α) Το αιτιολογούν την δικαστικήν παραγγελίαν αδίκημα δέον να είναι αξιόποινον κατά τον νόμον του τε αιτούντος και του προς ο η αίτησις Μέρους. β) Το αιτιολογούν την δικαστικήν παραγγελίαν αδίκημα δέον να είναι εκ των δικαιολογούντων την έκδοσιν εν τη χώρα προς ην η αίτησις. γ) Η εκτέλεσις της δικαστικής παραγγελίας δέον να συμβιβάζεται προς τον νόμον του προς ο η αίτησις Μέρους.»

³² *Τζαννετή Α.*, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 81.

³³ *Leonhardt A.*, ό.π., σελ. 131.

Πρωτόκολλο άνοιξε προς υπογραφή στις 8 Νοεμβρίου 2001 και παρότι υπογράφηκε από την Ελλάδα, δεν κυρώθηκε ποτέ με νόμο.³⁴

Αναφορικά με τις επιμέρους ρυθμίσεις των δύο Πρόσθετων Πρωτοκόλλων, δέον να αναφερθεί συνοπτικά ότι το Πρώτο Πρωτόκολλο συμπλήρωσε την ΕΣΑΔΣΠΥ κυρίως σε σχέση με τα ζητήματα δικαστικής συνδρομής επί φορολογικών παραβάσεων και εκτέλεσης αποφάσεων. Το Δεύτερο Πρωτόκολλο αντικατέστησε ορισμένες διατάξεις της Συμβάσεως, επέκτεινε την παροχή συνδρομής και στις περιπτώσεις που η διαδικασία εκκρεμεί ενώπιον διοικητικών αρχών, εφόσον η απόφαση που θα εκδοθεί μπορεί να οδηγήσει σε διαδικασία ενώπιον ποινικού δικαστηρίου (άρα και στις προαναφερθείσες παραβάσεις τάξεως) και πρόσθεσε νέα μέσα συνδρομής, αξιοποιώντας την πρόοδο της τεχνολογίας. Έτσι, παραδείγματος χάριν, προβλέπεται μεταξύ άλλων η δυνατότητα εξέτασης μαρτύρων με τη διαδικασία της εικονοτηλεδιάσκεψης, αλλά και η αποστολή αιτήσεων μεταξύ των κρατών μέσω ηλεκτρονικών μέσων.³⁵

Είναι επομένως φανερό ότι ο ένας εκ των δύο στόχων των Πρόσθετων Πρωτοκόλλων, ήτοι η διεύρυνση της συνδρομής μεταξύ των κρατών, πράγματι επιτεύχθηκε. Δεν μπορεί όμως να ειπωθεί το αυτό με την ίδια βεβαιότητα και για τον έτερο στόχο, αυτόν της απλούστευσης. Η δυνατότητα των κρατών να μην προσχωρήσουν στα Πρόσθετα Πρωτόκολλα (άρθρο 6 παρ. 1 του Πρώτου και άρθρο 30 παρ. 1 του Δεύτερου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου), μία δυνατότητα που αξιοποιήθηκε από ορισμένα κράτη,³⁶ η διατήρηση σε ισχύ των διμερών και πολυμερών συμβάσεων που καταρτίστηκαν σύμφωνα με το άρθρο 26 παρ. 3 της ΕΣΑΔΣΠΥ προς συμπλήρωση αυτής και η δυνατότητα διατύπωσης επιφυλάξεων (άρθρο 8 παρ. 2 του Πρώτου και 33 παρ. 2 του Δεύτερου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου) δημιουργούν έντονες αμφιβολίες ως προς την επίτευξη του σκοπού της απλούστευσης.³⁷

³⁴ Βλ. για περισσότερες πληροφορίες τον ιστότοπο του Συμβουλίου: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/182/signatures?p_auth=cz18GIPy.

³⁵ Βλ. αντίστοιχα άρθρα 9 και 4 του Δεύτερου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου.

³⁶ Μέχρι σήμερα 43 κράτη επικύρωσαν το Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο και 39 το Δεύτερο (βλ. https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/099/signatures?p_auth=cz18GIPy και https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/182/signatures?p_auth=cz18GIPy αντίστοιχα).

³⁷ Βλ. *Τριανταφύλλου Γ.*, Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 79, όπου αναφέρει ότι τα παραπάνω στοιχεία δεν συμβάλλουν στη συρρίκνωση του χάους που επικρατεί στο δίκαιο της διεθνούς δικαστικής συνδρομής.

2. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το ξέπλυμα, την έρευνα, την κατάσχεση και δήμευση των προϊόντων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες (ΕΣΞεπλ)

Αναφορά πρέπει να γίνει και σε μία ακόμη σύμβαση που καταρτίστηκε στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης, στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το ξέπλυμα, την έρευνα, την κατάσχεση και δήμευση των προϊόντων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες (ΕΣΞεπλ). Η ΕΣΞεπλ άνοιξε προς υπογραφή τον Νοέμβριο του 1990 και μέχρι σήμερα έχει επικυρωθεί σε 49 κράτη, μεταξύ των οποίων και στην Ελλάδα, η οποία κύρωσε την εν λόγω Σύμβαση με τον Ν. 2655/1998.³⁸ Παρά το ειδικό αντικείμενό της, η ΕΣΞεπλ καθιερώνει υποχρέωση συνδρομής «στο μεγαλύτερο δυνατό μέτρο»³⁹ στην εκτέλεση της ποινής της δήμευσης αλλά και στη συλλογή αποδείξεων και εξασφάλιση αποδεικτικών στοιχείων που αφορούν την ύπαρξη, τη θέση ή διακίνηση, τη φύση, τη νομική κατάσταση ή την αξία των δημευτέων αντικειμένων.⁴⁰ Η ρύθμιση αυτή ήταν αναγκαία, καθώς τέτοιου είδους συνδρομή δεν μπορούσε να βρει έρεισμα στο κείμενο της ΕΣΑΔΣΠΥ.⁴¹

Αξιοπρόσεκτα είναι τα κάτωθι σημεία της Σύμβασης σε σχέση με το υπό εξέταση ζήτημα. Πρώτον, πέρα από τους παραδοσιακούς λόγους άρνησης εκτέλεσης του αιτούμενου μέτρου που απαριθμούνται και στην ΕΣΑΔΣΠΥ, η ΕΣΞεπλ προβλέπει επιπλέον στο άρθρο 18 ως δυνητικούς λόγους άρνησης α) την μη πλήρωση της αρχής της αναλογικότητας, την εξέταση της οποίας αναθέτει (και) στο προς ο η αίτηση Μέρος,⁴² αλλά και β) ορισμένους λόγους που αποσκοπούν στην προστασία των ατομικών δικαιωμάτων, όπως στην περίπτωση που η απόφαση δήμευσης στην οποία αναφέρεται η αίτηση δικαστικής συνδρομής εκδόθηκε απουσία του βλαπτόμενου ατόμου και αν, κατά τη γνώμη του κράτους εκτέλεσης, η διαδικασία που έλαβε χώρα στο αιτούν Μέρος και οδήγησε στην εν λόγω απόφαση δεν ικανοποιεί τα ελάχιστα δικαιώματα υπεράσπισης που αναγνωρίζονται σε κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για

³⁸ Τα σχετικά στοιχεία είναι διαθέσιμα στον ιστότοπο του Συμβουλίου της Ευρώπης: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/141/signatures?p_auth=eXAoRuem.

³⁹ Σύμφωνα με τη διατύπωση του άρθρου 7 της ΕΣΞεπλ (*to the widest extent possible*).

⁴⁰ Βλ. άρθρα 7 και 8 της ΕΣΞεπλ.

⁴¹ Explanatory Report to the Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime, 08-11-1990, παρ. 9.

⁴² Βλ. παρ. 1 περ. γ' άρθρου 18 ΕΣΞεπλ («...το Μέρος στο οποίο απευθύνεται η αίτηση εκτιμά ότι η σοβαρότητα της υπόθεσης την οποία αφορά η αίτηση δεν δικαιολογεί τη λήψη του αιτούμενου μέτρου»).

αδίκημα.⁴³ Πρόκειται προφανώς για ιδιαίτερα πρωτοποριακές διατάξεις, οι οποίες όμως εγείρουν προβληματισμούς, καθώς αφήνουν περιθώρια επέμβασης και ελέγχου της διαδικασίας που έλαβε χώρα στο αιτούν κράτος από το προς ο η αίτηση κράτος.

Τέλος, όσον αφορά το εφαρμοστέο δίκαιο, η ΕΣΞεπλ προβλέπει καταρχήν την εφαρμογή της αρχής *locus regit actum*, η οποία αποτελεί χαρακτηριστικό της παραδοσιακής αμοιβαίας συνδρομής. Εντούτοις, όπως ορίζεται στο άρθρο 9 της ανωτέρω Σύμβασης, το κράτος εκτέλεσης οφείλει να σεβαστεί και τις διαδικασίες που προβλέπονται στην αίτηση, εφόσον οι τελευταίες δεν είναι ασυμβίβαστες με το εσωτερικό του δίκαιο. Παρέχεται επομένως για πρώτη φορά η δυνατότητα συνδυασμού του *lex loci* με ορισμένους κανόνες του αιτούντος κράτους.

3. Η Σύμβαση για την Εφαρμογή της Συμφωνίας του Σένγκεν (ΣΕΣΣ)

Με την υπογραφή στις 14 Ιουνίου 1985 Συμφωνία του Σένγκεν συμφώνησαν αρχικά πέντε κράτη -η Γαλλία, η Γερμανία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και η Ολλανδία- τον δραστικό περιορισμό των ελέγχων στα κοινά σύνορα. Στη συνέχεια, και συγκεκριμένα στις 19 Ιουνίου 1990, τα ίδια κράτη υπέγραψαν τη ΣΕΣΣ και καθόρισαν μέσω αυτής τα μέτρα με τα οποία θα πραγματοποιούνταν ο στόχος της σταδιακής κατάργησης των συνοριακών ελέγχων.⁴⁴ Κατά τα έτη που ακολούθησαν, περισσότερα κράτη υπέγραψαν Συμφωνίες και Πρωτόκολλα προσχώρησης στην ανωτέρω συνεργασία,⁴⁵ μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, η οποία προσχώρησε στη Συμφωνία του Σένγκεν και τη ΣΕΣΣ το 1992 και κύρωσε αμφότερες με το Ν. 2514/1997. Αναντίρρητα η Συμφωνία του Σένγκεν και η ΣΕΣΣ άλλαξαν την ταυτότητα της Ευρώπης διευκολύνοντας την κυκλοφορία των πολιτών εντός του δημιουργηθέντος χώρου Σένγκεν. Ο χώρος αυτός αποτέλεσε άλλωστε το συμβατικό θεμέλιο για την μετέπειτα ανάπτυξη του ενιαίου Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης (ΧΕΑΔ).⁴⁶

Λόγω της ανασφάλειας και των κινδύνων που δημιουργεί όμως η κατάργηση των συνοριακών ελέγχων, κρίθηκε σκόπιμο να ληφθούν εξισοροποιητικά μέτρα στον Τίτλο III της

⁴³ Βλ. παρ. 4 περ. στ' άρθρου 18 ΕΣΞεπλ.

⁴⁴ Τριανταφύλλου Γ., Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 94.

⁴⁵ Η Ιταλία το 1990, η Ισπανία και η Πορτογαλία το 1991, η Ελλάδα το 1992, η Αυστρία το 1995, η Δανία, η Φινλανδία και η Σουηδία το 1996.

⁴⁶ Leonhardt A., ό.π., σελ. 138.

ΣΕΣΣ.⁴⁷ Ειδικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο του Τίτλου III (άρθρα 39-47) ρυθμίζεται η αστυνομική συνεργασία μεταξύ των κρατών του χώρου Σένγκεν, ενώ στο δεύτερο κεφάλαιο του Τίτλου III (άρθρα 48-69) ρυθμίζεται η δικαστική συνδρομή σε ποινικές υποθέσεις. Οι σχετικές με τη δικαστική συνδρομή σε ποινικές υποθέσεις διατάξεις στοχεύουν σύμφωνα με το άρθρο 48 παρ. 1 ΣΕΣΣ στη «*συμπλήρωση και τη διευκόλυνση εφαρμογής της ΕΣΑΔΣΠΥ της 20ης Απριλίου 1959*».

Εξετάζοντας τα άρθρα 48 έως 69 της ΣΕΣΣ, είναι χαρακτηριστικό ότι οι λόγοι άρνησης της δικαστικής συνδρομής περιορίζονται, ενώ παράλληλα αποδυναμώνεται και η προϋπόθεση του διττού αξιοποιήσιμου.⁴⁸ Μία ακόμη σημαντική πρόοδος που συντελέστηκε με τη ΣΕΣΣ είναι η καθιέρωση στο άρθρο 53 παρ. 1 ΣΕΣΣ της δυνατότητας διαβίβασης των αιτήσεων δικαστικής συνδρομής καθώς και των απαντήσεων σε αυτές **απευθείας** μεταξύ των δικαστικών αρχών.⁴⁹ Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, δεν είναι πλέον υποχρεωτική η παρεμβολή των Υπουργείων Δικαιοσύνης και με αυτό τον τρόπο μειώνεται ο ρόλος των πολιτικών σκοπιμοτήτων στην διαδικασία διαβίβασης αιτήσεων δικαστικής συνδρομής.⁵⁰ Κατόπιν τούτων, είναι εμφανές ότι η διατυπωθείσα στο άρθρο 48 παρ. 1 ΣΕΣΣ πρόθεση συμπλήρωσης και διευκόλυνσης της εφαρμογής της ΕΣΑΔΣΠΥ πράγματι υλοποιήθηκε μέσω της επιτάχυνσης και απλοποίησης της διαδικασίας δικαστικής συνδρομής.⁵¹ Το μοντέλο της παραδοσιακής αμοιβαίας συνδρομής είχε υποστεί τις πρώτες τροποποιήσεις με απώτερο σκοπό τη βελτίωσή του και είχαν πραγματοποιηθεί τα πρώτα βήματα στο δρόμο προς ένα νέο, πιο ευέλικτο σύστημα.

⁴⁷ Τριανταφύλλου Γ., Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 94.

⁴⁸ *Bachmaier Winter L.*, European investigation order, ό.π., σελ. 581-582. Βλ. άρθρο 51 ΣΕΣΣ, κατά το οποίο «*1. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη δεν μπορούν να εξαρτήσουν το παραδεκτό αιτήσεων δικαστικής συνδρομής για έρευνα ή κατάσχεση από άλλους όρους εκτός από τους ακόλουθους: α. Η πράξη που αποτελεί αντικείμενο της αιτήσεως δικαστικής συνδρομής να τιμωρείται κατά το δίκαιο και των δύο Συμβαλλόμενων Μερών με ποινή στερητική της ελευθερίας ή μέτρο ασφαλείας περιοριστικό της ελευθερίας, το ανώτατο όριο των οποίων να είναι τουλάχιστον έξι μήνες ή να τιμωρείται κατά το δίκαιο ενός από τα Συμβαλλόμενα Μέρη με ισοδύναμες κυρώσεις και κατά το δίκαιο του άλλου Μέρους να τιμωρείται ως παράβαση τάξεως από διοικητική αρχή, η απόφαση της οποίας να μπορεί να προσβληθεί ενώπιον ιδίως ποινικού δικαστηρίου. [...]*».

⁴⁹ *Roth A.*, Direkte Korrespondenz deutscher Staatsanwaltschaften und Strafgerichte mit Verfahrensbeteiligten im Ausland, *NStZ* 2014, σελ. 552.

⁵⁰ Τριανταφύλλου Γ., Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 98.

⁵¹ Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 82.

B. Εξελίξεις στο δίκαιο της ΕΕ - Βελτιωμένη δικαστική συνδρομή

Η σταδιακή κατάργηση των συνοριακών ελέγχων και το επακόλουθο άνοιγμα των συνόρων ευνόησε, όπως ήταν αναμενόμενο, την διασυνοριακή εγκληματικότητα. Οι αρχές των ευρωπαϊκών κρατών διαπίστωσαν ότι δεν μπορούσαν να αντιμετωπίσουν μόνες το αυξανόμενο διεθνές και συχνά οργανωμένο έγκλημα. Αντ' αυτού, ήταν απαραίτητη η στενότερη συνεργασία τους με τις αρχές των λοιπών ευρωπαϊκών κρατών. Η διαπίστωση αυτή πυροδότησε εξελίξεις που οδήγησαν στη διαμόρφωση και ανάπτυξη του λεγόμενου **ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου υπό στενή έννοια**, το οποίο περιλαμβάνει το σύνολο των ποινικών ουσιαστικών και δικονομικών κανόνων που ανάγονται στο δίκαιο και τις δραστηριότητες της ΕΕ.⁵² Οι εν λόγω εξελίξεις θα παρουσιασθούν στο παρόν κεφάλαιο με χρονολογική σειρά φωτίζοντας τη διαδρομή προς την αναβάθμιση του παραδοσιακού μοντέλου αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής.

1. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ,⁵³ ή -κατά την επίσημη ονομασία της- η Συνθήκη για την ΕΕ, έθεσε τα θεμέλια για μία στενότερη συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, σηματοδοτώντας το πέρασμα σε μία νέα εποχή. Με τη Συνθήκη αυτή οργανώθηκε μεταξύ άλλων και η συνεργασία στους τομείς της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων, λαμβάνοντας τη μορφή του Τρίτου Πυλώνα της ΕΕ.⁵⁴ Στον Τρίτο Πυλώνα εντάχθηκαν

⁵² Τριανταφύλλου Γ., Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 87.

⁵³ Υπεγράφη στις 7 Φεβρουαρίου του 1992 στην ομώνυμη πόλη της Ολλανδίας και τέθηκε σε ισχύ την 1η Νοεμβρίου 1993.

⁵⁴ Το άρθρο 1 εδ. 3 της ΣΕΕ/Μ όριζε ότι «*Η Ένωση βασίζεται στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, συμπληρούμενες με τις πολιτικές και τις μορφές συνεργασίας που θεσπίζονται με την παρούσα Συνθήκη*». Οι άλλοι δύο πυλώνες της ΕΕ ήταν οι εξής: α) ο Πρώτος Πυλώνας με τίτλο «Ευρωπαϊκές Κοινότητες», ο οποίος ομαδοποιεί τις παραδοσιακές δραστηριότητες, τις διαδικασίες εργασίας και λήψης αποφάσεων των τριών αρχικών οργανισμών της ΕΕ, ήτοι της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, της Ευρωπαϊκής Κοινότητας άνθρακα και χάλυβα και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (Euratom), β) ο Δεύτερος Πυλώνας με τίτλο «Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ)», ο οποίος στόχευε στη διαφύλαξη των κοινών αξιών, θεμελιωδών συμφερόντων και της ανεξαρτησίας της ΕΕ, στην ενίσχυση της ασφάλειας της ΕΕ και των κρατών μελών της, στη διατήρηση της ειρήνης και της διεθνούς ασφάλειας σύμφωνα με τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, στην προώθηση της διεθνούς συνεργασίας, στην ανάπτυξη και εδραίωση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, καθώς και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Βλ. σχετικά The Maastricht and Amsterdam Treaties, Fact Sheet on the EU- 2018, διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_1.1.3.pdf.

ουσιαστικά τομείς που άπτονταν ζητημάτων κοινού ενδιαφέροντος, όπως το άσυλο, η παράνομη μετανάστευση και η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, και οι οποίοι ρυθμίζονταν έως τότε από διμερείς ή πολυμερείς συμβάσεις.

Χαρακτηριστικό είναι ότι λόγω του έντονα πολιτικού χαρακτήρα των ζητημάτων που περιλαμβάνονταν στον Τρίτο Πυλώνα και της άμεσης σχέσης τους με ευαίσθητα θέματα, η λειτουργία του Τρίτου Πυλώνα οργανώθηκε κατά το διακυβερνητικό πρότυπο και ως εκ τούτου στηρίζεται στη συνεργασία μεταξύ κυρίαρχων κρατών.⁵⁵ Έτσι, τα κράτη όφειλαν να αλληλοενημερώνονται και να συνεννοούνται προκειμένου να συντονίσουν τη δράση τους.⁵⁶ Στο πλαίσιο της διαφύλαξης της εθνικής κυριαρχίας των κρατών, η ΣΕΕ/Μ απαιτούσε πλειοψηφία για τη λήψη μέτρων και την έκδοση αποφάσεων, ενώ το ΔΕΚ δεν είχε δικαιοδοσία να κρίνει τη νομιμότητα των «κοινών θέσεων» και «κοινών δράσεων», ήτοι δύο εκ των τριών εργαλείων δράσης.⁵⁷ Συνεπώς, όπως διαπιστώνει και ο *Τριανταφύλλου*, η σύλληψη του δικαίου της δικαστικής συνδρομής δεν απέβαλε τον διακυβερνητικό της χαρακτήρα και δεν διαφοροποιήθηκε από το σχετικό έως τότε συμβατικό δίκαιο.⁵⁸

2. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ αναθεώρησε τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και ανακήρυξε ως στόχο της Ένωσης την «παροχή στους πολίτες υψηλού επιπέδου προστασίας εντός ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης (ΧΕΑΔ)». Μία από τις συνιστώσες του ΧΕΑΔ αποτελεί και η Αστυνομική και Δικαστική Συνεργασία στις Ποινικές Υποθέσεις, η οποία υπό τον Τίτλο VI παραμένει υπό τη σκέπη του Τρίτου Πυλώνα.⁵⁹ Μεταξύ των τομέων της κοινής δράσης των

⁵⁵ *Κιούπης Δ. / Παπαδοπούλου Ρ.-Ε. / Μουζάκης Δ.*, Το ποινικό δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας : καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος και προσέγγιση των ουσιαστικών ποινικών διατάξεων: αμοιβαία αναγνώριση δικαστικών αποφάσεων και προσέγγιση των δικονομικών ποινικών διατάξεων, 2012, σελ. 3.

⁵⁶ Βλ. παλαιό άρθρο Κ.3 παρ. 1 ΣΕΕ/Μ.

⁵⁷ *Κιούπης Δ. / Παπαδοπούλου Ρ.-Ε. / Μουζάκης Δ.*, ό.π., σελ. 6-7.

⁵⁸ *Τριανταφύλλου Γ.*, Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 88.

⁵⁹ Ο Τίτλος VI υπό τη Συνθήκη του Μάαστριχτ ονομαζόταν «Ρυθμίσεις για τη συνεργασία στους τομείς Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων». Με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, μέρος της ύλης του Τίτλου VI και συγκεκριμένα τα ζητήματα «θεωρήσεων, ασύλου, μετανάστευσης και άλλων πολιτικών σχετικών με την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων» μεταφέρθηκαν στον Πρώτο Πυλώνα, αποτελώντας τον Τίτλο IV, ενώ ο Τίτλος VI μετονομάστηκε σε «Διατάξεις για την αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικά θέματα». Παρά τη διάσπαση όμως της ύλης του πρώην Τίτλου VI, η ίδια η Συνθήκη του Άμστερνταμ φαίνεται πως αναγνωρίζει ότι

κρατών μελών στο πεδίο της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικά θέματα συγκαταλέγεται σύμφωνα με το άρθρο 31 παρ. 1 ΣΕΕ/Α «η διευκόλυνση και επιτάχυνση της συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων υπουργείων και δικαστικών αρχών ή αντίστοιχων αρμόδιων αρχών των κρατών μελών σε σχέση με τη διεξαγωγή δικών και την εκτέλεση αποφάσεων».⁶⁰ Είναι φανερό ότι πρόκειται για την κλασσική δικαστική συνδρομή.

Παρά τη διατήρηση του διακυβερνητικού προτύπου στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας, με την Συνθήκη του Άμστερνταμ συντελείται μία πρόοδος. Η πρόοδος αυτή συνίσταται στο ότι η δικαστική συνεργασία στις ποινικές υποθέσεις αναβαθμίστηκε και απέκτησε ορισμένα ενωσιακά χαρακτηριστικά, με αποτέλεσμα να γίνεται πλέον λόγος για «διακρατική συνεργασία με υβριδικό χαρακτήρα»⁶¹. Ειδικότερα, η Συνθήκη του Άμστερνταμ ενίσχυσε το ρόλο της Επιτροπής, παρέχοντας το δικαίωμα πρωτοβουλίας για υποβολή προτάσεων προς το Συμβούλιο αναφορικά με τους τομείς ποινικού χαρακτήρα (άρθρο 34 παρ. 2 ΣΕΕ/Α). Ενισχύθηκε επίσης και ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, στο οποίο δόθηκε η δυνατότητα διατύπωσης γνώμης σχετικά με τα σχεδιαζόμενα μέτρα του Τρίτου Πυλώνα (άρθρο 39 ΣΕΕ/Α).

Επιπλέον, η Συνθήκη του Άμστερνταμ κατήργησε τις «κοινές θέσεις» και εισήγαγε ένα νέο νομικό εργαλείο δικαστικής συνεργασίας, την απόφαση-πλαίσιο, το οποίο έχει νομική δεσμευτικότητα για τα κράτη μέλη. Η απόφαση-πλαίσιο καθώς και η επίσης νεοεισαχθείσα «απόφαση» ξεπερνούσαν τα προβλήματα δυσκαμψίας που χαρακτήριζαν τα προηγούμενα νομικά μέσα και ευνόησαν την ανάληψη δράσεων στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας.⁶² Η απόφαση-πλαίσιο αποτέλεσε σημαντικό αρωγό στην προσπάθεια για ταχύτερη εναρμόνιση των σχετικών διατάξεων των κρατών μελών.⁶³

Ένα τελευταίο αξιοσημείωτο σημείο της Συνθήκης του Άμστερνταμ όσον αφορά τη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις είναι η ανάθεση σε μεγάλο βαθμό της

αλληλοσυμπληρώνονται και συναποτελούν τον ΧΕΑΔ (άρθρο 2 ΣΕΕ/Α). Βλ. *Κιούπης Δ. / Παπαδοπούλου Ρ.-Ε./ Μουζάκης Δ.*, ό.π., σελ. 8-9.

⁶⁰ Προβλεπόταν επίσης η διευκόλυνση της έκδοσης, η εναρμόνιση των κανόνων των κρατών μελών για τη βελτίωση της συνεργασίας και ο προοδευτικός καθορισμός ελαχίστων κανόνων για τις αντικειμενικές υποστάσεις πράξεων σε τομείς όπως η οργανωμένη εγκληματικότητα και η τρομοκρατία (βλ. άρθρο 31 παρ. 1 ΣΕΕ/Α).

⁶¹ *Gleß S.*, Kontrolle über Europol und seine Bedienstete, *Europarecht* 1998, σελ. 749.

⁶² *Κιούπης Δ. / Παπαδοπούλου Ρ.-Ε./ Μουζάκης Δ.*, ό.π., σελ. 14.

⁶³ *Leonhardt A.*, ό.π., σελ. 182.

πραγμάτωσης της δικαστικής συνεργασίας στη Μονάδα Δικαστικής Συνεργασίας (Eurojust).⁶⁴ Συγκεκριμένα, το άρθρο 31 παρ. 2 ΣΕΕ/Α αναφέρει ότι το Συμβούλιο ενθαρρύνει τη συνεργασία μέσω της Eurojust καθιστώντας την ικανή να διευκολύνει τη συνεργασία μεταξύ των εθνικών δικαστικών αρχών των κρατών μελών και προωθώντας την υποστήριξη από τη Eurojust. Διαφαίνεται έτσι πλέον μία θεσμική ολοκλήρωση της δικαστικής συνεργασίας στον Τρίτο Πυλώνα της ΕΕ.⁶⁵

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η μεγαλύτερη συμβολή της Συνθήκης του Άμστερνταμ στην εξέλιξη του δικαίου της δικαστικής συνδρομής σε ποινικές υποθέσεις συνίσταται στην πρωτοποριακή θεώρηση του εδάφους των κρατών μελών ως ενός χώρου ενιαίου.⁶⁶ Η θεώρηση αυτή απομακρύνεται από τις αντιλήψεις περί κλειστών συνόρων και αυστηρής εφαρμογής της εδαφικής κυριαρχίας, αντιλήψεις που δείπταν το παραδοσιακό μοντέλο της αμοιβαίας συνδρομής, και ανοίγεται πλέον ο δρόμος για την υπέρβαση αυτού.

3. Το Συμβούλιο του Τάμπερε

Στο πλαίσιο υλοποίησης των στόχων της Συνθήκης του Άμστερνταμ, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συνεδρίασε στις 15 και 16 Ιουνίου 1998 στο Κάρντιφ, ενώ στις 15 και 16 Οκτωβρίου 1999 συνήλθε και πάλι, αυτή τη φορά στο Τάμπερε της Φινλανδίας, σε μία ειδική συνάντηση με κεντρικό θέμα τη δημιουργία του ΧΕΑΔ στην ΕΕ. Στα συμπεράσματα του Συμβουλίου στο Κάρντιφ τονίσθηκε η ανάγκη αποτελεσματικής και στενότερης δικαστικής συνεργασίας μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών για την καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος και έγινε για πρώτη φορά αναφορά στην αρχή αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων, η

⁶⁴ Η Eurojust ιδρύθηκε με την υπ' αριθμόν 2002/187/ΔΕ (ΕΕ L 63) Απόφαση του Συμβουλίου της Ευρώπης της 6ης Μαρτίου 2002 και εντάχθηκε στη ΣΕΕ με την αναθεώρηση του 20001 (Συνθήκη της Νίκαιας). Οι εξουσίες της Eurojust προβλέπονται στα άρθρα 6-9 της ανωτέρω Απόφασης και «οριοθετούν ένα νέο πλαίσιο στην επιχειρησιακή δικαστική συνεργασία σε ποινικά ζητήματα στο χώρο της ΕΕ» (βλ. σημείωμα Παπαθανασόπουλου Ε. για την Απόφαση σύστασης της Eurojust του 2002, ΠοινΔικ 2002, σελ. 484).

⁶⁵ Τριανταφύλλου Γ., Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 92.

⁶⁶ Έτσι και ο Τριανταφύλλου Γ., Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 93. Συγκεκριμένα, ο Τριανταφύλλου υποστηρίζει ότι η αλλαγή αυτή καθιστά εφικτή τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων από υπερεθνικά όργανα των Κοινοτήτων ή της Ένωσης, όπως η OLAF και η Europol. Η δυνατότητα αυτή όμως των υπερεθνικών οργάνων δεν αποτελεί κατά τη γνώμη του το τελικό στάδιο στην πορεία προς την κοινοτική ανάκριση και απόδειξη, ειμή μόνο έναν ενδιάμεσο σταθμό πριν την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Εισαγγελικής Αρχής.

εμβέλεια της οποίας έπρεπε να καθορισθεί.⁶⁷ Πράγματι, ο καθορισμός αυτός ήταν αναγκαίος, δεδομένου ότι η εν λόγω αρχή ήταν έως τότε γνωστή μόνο στο πεδίο της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς και όχι των ποινικών δικαστικών αποφάσεων.⁶⁸

Εν συνεχεία, με το πέρας της συνεδρίασης στο Τάμπερε, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η αμοιβαία αναγνώριση δικαστικών αποφάσεων και η προσέγγιση της νομοθεσίας των κρατών μελών θα διευκόλυνε τη συνεργασία μεταξύ των αρχών και την έννομη προστασία των ατομικών δικαιωμάτων.⁶⁹ Για αυτόν το λόγο, το Συμβούλιο επιδοκίμασε την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις και έκρινε ότι η αρχή αυτή θα πρέπει να αποτελέσει τον **«ακρογωνιαίο λίθο της δικαστικής συνεργασίας»** όχι μόνο στα αστικά αλλά και στα ποινικά θέματα.⁷⁰

Όσον αφορά ειδικότερα τις ποινικές υποθέσεις, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο διευκρίνισε ότι η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης πρέπει να εφαρμόζεται και σε σχέση με τις προδικαστικές παραγγελίες, ιδίως αυτές που αφορούν την εξασφάλιση αποδείξεων και την κατάσχεση αντικειμένων που μεταφέρονται ευχερώς.⁷¹ Γενικότερα όμως τονίστηκε ότι οι αποδείξεις που έχουν συλλεχθεί νόμιμα από τις αρχές ενός κράτους μέλους θα πρέπει να είναι άνευ ετέρου παραδεκτές στα δικαστήρια των άλλων κρατών μελών.⁷²

Τα ανωτέρω συμπεράσματα της Προεδρίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Τάμπερε το 1999 διαδέχθηκε το πρώτον η Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο της 26ης Ιουλίου 2000 με θέμα «Αμοιβαία αναγνώριση των οριστικών αποφάσεων σε ποινικές υποθέσεις».⁷³ Στην ανακοίνωσή της αυτή, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι η παραδοσιακή δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις βασιζόμενη σε

⁶⁷ Presidency Conclusions, Cardiff European Council, 15 and 16 June 1998 (διαθέσιμα στην ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου <https://www.consilium.europa.eu/media/21103/54315.pdf>), συμπέρασμα 39.

⁶⁸ Νικολόπουλος Γ., Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας αντεγκληματικής πολιτικής: το «πρόγραμμα της Χάγης» και η εφαρμογή του, 2008, σελ. 273.

⁶⁹ Presidency Conclusions, Tampere European Council, 15 and 16 October 1999 (διαθέσιμα στην ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου <https://www.consilium.europa.eu/media/21059/tampere-european-council-presidency-conclusions.pdf>), συμπέρασμα 33.

⁷⁰ Presidency Conclusions, Tampere European Council, 15 and 16 October 1999, συμπέρασμα 33.

⁷¹ Presidency Conclusions, Tampere European Council, 15 and 16 October 1999, συμπέρασμα 36.

⁷² Presidency Conclusions, Tampere European Council, 15 and 16 October 1999, συμπέρασμα 36.

⁷³ Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: Αμοιβαία αναγνώριση των οριστικών αποφάσεων σε ποινικές υποθέσεις [COM (2000) 495], 26 Ιουλίου 2000 (διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A133131>).

διάφορα διεθνή μέσα, που χαρακτηρίζονται ιδίως από την «αρχή της αίτησης» είναι όχι μόνον αργή, αλλά και πολύπλοκη. Η Επιτροπή απαρίθμησε τα οφέλη της εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων και πρότεινε ορισμένα μέτρα που θα μπορούσαν να καταστήσουν δυνατή τη μετάβαση σε ένα νέο σύστημα δικαστικής συνεργασίας στις ποινικές υποθέσεις.

Λίγο αργότερα ακολούθησε το «Πρόγραμμα μέτρων για την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης των ποινικών αποφάσεων» του 2001. Χαρακτηρίζοντας την αμοιβαία αναγνώριση «παράγοντα ασφαλείας δικαίου εντός της Ένωσης, στο μέτρο που εγγυάται ότι μία απόφαση που εκδίδεται σε ένα κράτος δεν αμφισβητείται από άλλο κράτος μέλος»,⁷⁴ το Πρόγραμμα αυτό είχε ως σκοπό την περιγραφή επαρκών μέτρων για την πρακτική πλέον εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης.⁷⁵

Στο κεφάλαιο που αφορούσε την αναζήτηση αποδείξεων, περιεγράφη ως στόχος των συγκεκριμένων μέτρων «να επιτραπεί το παραδεκτό των αποδεικτικών στοιχείων, να αποφευχθεί ο κίνδυνος απώλειάς τους και να διευκολυνθεί η εκτέλεση των αποφάσεων περί κατ' οίκων ερευνών και κατασχέσεων, προκειμένου να εξασφαλιστεί η ταχεία κτήση των αποδεικτικών στοιχείων στο πλαίσιο ποινικών υποθέσεων».⁷⁶ Στο Πρόγραμμα του 2001 συμπεριελήφθη επίσης ως προς υλοποίηση μέτρο και η επεξεργασία ενός μέσου σχετικά με την αμοιβαία αναγνώριση αποφάσεων που αποσκοπούν στη δήμευση περιουσιακών στοιχείων, ειδικά σε περιπτώσεις ανάγκης.⁷⁷

Είναι οφθαλμοφανές ότι τα συμπεράσματα του Τάμπερε προμηνύουν μία ριζική τομή στον χώρο της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις. Η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης όχι μόνο «μεταφυτεύεται» στο έδαφος της αμοιβαίας συνδρομής μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών, αλλά χαρακτηρίζεται και ως ακρογωνιαίος λίθος (cornerstone) της δικαστικής συνεργασίας, χαρακτηρισμός που διακηρύσσει τον εφεξής κεντρικό της ρόλο. Η πρωτοβουλία των ευρωπαϊκών οργάνων επικρίθηκε ιδιαίτερα, κυρίως λόγω των ζωτικών διαφορών που υπάρχουν μεταξύ αφενός του πεδίου της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς, όπου εφαρμόζεται η εν λόγω αρχή, και αφετέρου του ποινικού δικαίου, καθώς και λόγω του ότι η

⁷⁴ Βλ. «Πρόγραμμα μέτρων για την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης των ποινικών αποφάσεων» του 2001 (2001/C 12/02), Εισαγωγή, σελ. 1.

⁷⁵ *Jurka R. / Zajančauskienė J.*, Movement of evidence in the European Union: challenges for the European investigation order, *Baltic Journal of Law and Politics*, Vol. 9, Issue Number 2, 2016, σελ. 61.

⁷⁶ Βλ. στόχο υπό 2.1.1.

προσέγγιση αυτή φαίνεται να προσπαθεί να ξεπεράσει το πρόβλημα της ανομοιότητας των ποινικών συστημάτων των ευρωπαϊκών κρατών αγνοώντας το.⁷⁸ Είναι πράγματι παράδοξο ότι το πρόβλημα που ουσιαστικά ώθησε την ΕΕ να υιοθετήσει την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης δικαστικών αποφάσεων, ήτοι η αδυναμία επίτευξης συναίνεσης σε κοινούς ποινικούς κανόνες, είναι και αυτό που καθιστά δύσκολη την εφαρμογή της λόγω των διαφορών στις ποινικές νομοθεσίες των κρατών και της εξ αυτών έλλειψης αμοιβαίας εμπιστοσύνης.⁷⁹ Εντούτοις, δεν πρέπει να υποτιμηθεί η σημασία της στροφής στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης. Η στροφή αυτή υπαγορεύει τη διαμόρφωση ενός νέου μοντέλου δικαστικής συνεργασίας στις ποινικές υποθέσεις που θα απομακρύνεται από την παραδοσιακή αμοιβαία συνδρομή και θα ακολουθεί την κατεύθυνση που είχε ήδη ξεκινήσει να χαράσσει η ΣΕΣΣ. Ο στόχος της λεγόμενης ελεύθερης κυκλοφορίας αποφάσεων και αποδείξεων έχει πλέον αναβαθμισθεί.⁸⁰

4. Η Σύμβαση για την Αμοιβαία Δικαστική Συνδρομή επί Ποινικών Υποθέσεων μεταξύ Κρατών Μελών της ΕΕ (ΣΑΔΣΠΥ)

Παράλληλα σχεδόν με τις διεργασίες των ευρωπαϊκών οργάνων για την αντικατάσταση των κανόνων αμοιβαίας συνδρομής με νέα νομοθετικά εργαλεία που θα στηρίζονταν στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, καταρτίστηκε το 2000 από το Συμβούλιο της Ευρώπης η ΣΑΔΣΠΥ και υποβλήθηκε στα κράτη μέλη προς υιοθέτηση. Χρειάστηκαν πάνω από πέντε χρόνια για να συγκεντρωθεί ο απαιτούμενος αριθμός υπογραφών από τα κράτη και τελικά η ΣΑΔΣΠΥ τέθηκε σε μερική ισχύ τον Αύγουστο του 2005. Η Ελλάδα είναι ένα από τα λίγα κράτη που δεν κύρωσε ποτέ τη ΣΑΔΣΠΥ.

Σκοπός της ΣΑΔΣΠΥ ήταν σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 1 η συμπλήρωση των διατάξεων και η διευκόλυνση της εφαρμογής της ΕΣΑΔΣΠΥ του 1959 του Συμβουλίου της Ευρώπης, του πρόσθετου πρωτοκόλλου της του 1978, των διατάξεων περί αμοιβαίας συνδρομής σε ποινικές υποθέσεις της ΣΕΣΣ και του κεφαλαίου 2 της συνθήκης για την έκδοση και την

⁷⁷ Βλ. 2.1.2.

⁷⁸ *Sayers D.*, The European Investigation Order: travelling without a 'roadmap', CEPS Liberty and Security in Europe, 06/2011, σελ. 3. Αναλυτικότερα σχετικά με την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, τη μεταφορά της στο πεδίο της δικαστικής συνδρομής και την κριτική που έχει ασκηθεί βλ. το οικείο κεφάλαιο της παρούσας (Ι.Δ.2).

⁷⁹ *Maduro M./P.*, So close and yet so far: the paradoxes of mutual recognition, *Journal of European Public Policy*, Vol. 14, No. 5, 2007, σελ. 814 επ.

⁸⁰ *Bachmaier Winter L.*, European investigation order, ό.π., σελ. 581.

αμοιβαία δικαστική συνδρομή σε ποινικές υποθέσεις του 1962 μεταξύ Βελγίου, Λουξεμβούργου και Κάτω Χωρών. Παρόλο που στηρίζεται στις ίδιες αρχές με την ΕΣΑΔΣΠΥ του 1959, με την ΣΑΔΣΠΥ πραγματοποιήθηκε ένα σπουδαίο βήμα προς τη βελτίωση του συστήματος δικαστικής συνδρομής και οι ρυθμίσεις της διαπνέονται από μία αντίληψη που δίνει προβάδισμα στην αμοιβαία εμπιστοσύνη έναντι της εθνικής κυριαρχίας.⁸¹

Πρώτον, πρέπει να αναγνωρισθεί η συνεισφορά της ΣΑΔΣΠΥ στην επιτάχυνση της διαδικασίας, καθώς το άρθρο 6 παρ. 1 της Σύμβασης προέβλεψε την απευθείας διαβίβαση μεταξύ των κατά τόπον αρμόδιων δικαστικών αρχών, ενώ σύμφωνα με την παρ. 4 του ίδιου άρθρου κατέστη δυνατή η διαβίβαση αιτήσεων αμοιβαίας συνδρομής σε επείγουσες περιπτώσεις και μέσω της διεθνούς οργάνωσης εγκληματολογικής αστυνομίας (Ιντερπόλ) ή άλλης αρμόδιας οργάνωσης δυνάμει της ΣΕΕ.⁸² Μάλιστα το άρθρο 4 παρ. 2 της Σύμβασης όρισε ότι το προς ο η αίτηση κράτος εκτελεί την αίτηση δικαστικής συνδρομής «το ταχύτερο δυνατόν».⁸³

Δεύτερον, η ΣΑΔΣΠΥ περιέχει ειδική ρύθμιση στο άρθρο 23 σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων, ενώ στο Προοίμιό της τονίζεται η σημασία τήρησης των ατομικών δικαιωμάτων και αρχών της ευρωπαϊκής σύμβασης για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, που υπεγράφη στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950, αλλά και της αρχής της αναλογικότητας. Επισημαίνεται ωστόσο ότι η απλή διακήρυξη αυτών των θέσεων στο Προοίμιο της Σύμβασης δεν αρκεί για την αποτελεσματική προστασία των ατομικών δικαιωμάτων, η οποία απαιτεί ειδικότερες ρυθμίσεις.⁸⁴

Τρίτον, η ΣΑΔΣΠΥ διακρίνεται και για τον εκσυγχρονισμό των αποδεικτικών μέσων που τη διέπει. Ενδεικτικά, το άρθρο 10 της Σύμβασης προβλέπει τη δυνατότητα εξέτασης προσώπου με εικονοτηλεδιάσκεψη, ενώ το άρθρο 11 την εξέταση μαρτύρων και πραγματογνωμόνων με τηλεφωνική συνδιάλεξη.

Η κυριότερη όμως συμβολή της ΣΑΔΣΠΥ εντοπίζεται στην επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου κατά την εκτέλεση της αιτουμένης πράξης δικαστικής συνδρομής. Συγκεκριμένα, με την

⁸¹ Βλ. *Anagnostopoulos I.*, Mutual assistance in the European Union: A model for the world?, *International Enforcement Law Reporter*, Vol. 18, Issue 9, 2002, σελ. 370.

⁸² Διευκρινίζεται ότι ως τέτοιες αρμόδιες αρχές δυνάμει της ΣΕΕ νοούνται η Eurojust και Europol.

⁸³ Στο αγγλικό κείμενο “*as soon as possible*”. Πρόκειται αναμφισβήτητα για μία βελτίωση, καθώς τα μέχρι τότε συμβατικά κείμενα δεν απαιτούσαν καμία ταχύτητα ούτε όσον αφορά την ανταπόκριση του προς ο η αίτηση κράτους και ούτε στην εκτέλεση της αίτησης δικαστικής συνδρομής. Η πρόοδος αυτή γίνεται εύκολα αντιληπτή αν λάβει κανείς υπόψιν και τη διαφοροποίηση στη διατύπωση, δεδομένου ότι το άρθρο 1 παρ. 1 της ΕΣΑΔΣΠΥ προέβλεπε μία γενική υποχρέωση παροχής της «*ευρύτερης δυνατής δικαστικής συνδρομής*».

ΣΑΔΣΠΥ εγκαταλείπεται για πρώτη φορά η αρχή *locus regit actum* που ίσχυε παραδοσιακά στον χώρο της αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής και αντ' αυτής υιοθετείται η αρχή *forum regit actum*, σύμφωνα με την οποία η ζητούμενη απόδειξη διενεργείται βάσει των κανόνων του αιτούντος κράτους.⁸⁵ Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 της ΣΑΔΣΠΥ το προς ο η αίτηση κράτος συμμορφώνεται προς τις διατυπώσεις και διαδικασίες που υπέδειξε ρητά το αιτούν κράτος μέλος,⁸⁶ εκτός αν προβλέπεται άλλη ρύθμιση από την ίδια την ΣΑΔΣΠΥ και εφόσον οι διατυπώσεις και διαδικασίες αυτές δεν αντιβαίνουν στις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου του κράτους μέλους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση. Η εν λόγω ρύθμιση αποσκοπεί στην καθιέρωση του ενιαίου δικαιοσύνης χώρου εντός της ΕΕ και διασφαλίζοντας το παραδεκτό των συλλεχθέντων αποδεικτικών στοιχείων ευνοεί την αξιοποίησή τους στην επακόλουθη διαδικασία που θα λάβει χώρα στο αιτούν κράτος.⁸⁷ Μία τέτοια ρύθμιση είναι ασφαλώς επιδοκιμαστέα, ειδικά αν ληφθούν υπόψιν οι διαφορές μεταξύ ηπειρωτικού δικαίου (civil law) και κοινοδικαίου (common law) που συνεπάγονται συχνά το μη παραδεκτό των αποδείξεων που συλλέχθηκαν σε χώρα που εντάσσεται σε αντίθετο δίκαιο από το ισχύον στο κράτος αίτησης.⁸⁸

Παρά τα θετικά αυτά στοιχεία, δεν πρέπει να παραβλέψει κανείς το βασικό μειονέκτημα της εν λόγω Σύμβασης. Δεδομένου ότι με την ΣΑΔΣΠΥ παραμένουν σε ισχύ οι προγενέστερες συμβάσεις δικαστικής συνδρομής, τις οποίες επιθυμεί να «συμπληρώσει και να διευκολύνει», η ΣΑΔΣΠΥ επιτείνει το ήδη υπάρχον «συμβατικό χάος» (Vertragschaos) της δικαστικής συνδρομής στον χώρο της ΕΕ, υπονομεύοντας την αρχή της νομιμότητας.⁸⁹

⁸⁴ Βλ. *Τριανταφύλλου Γ.*, Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 100.

⁸⁵ *Lagodny O.*, Das Rechtshilfeübereinkommen der Europäischen Union von Mai 2000 – ein neuer Baustein im Vertragschaos?, σε: *Κουράκης Ν.* (επιμ.), Οι ποινικές επιστήμες στον 21ο αιώνα, ΤιμΤομ για τον καθηγητή Διονύσιο Σπινέλλη, Τόμος Α', 2001, σελ. 641, όπου υποστηρίζει ότι μόνο έτσι μπορεί η δικαστική συνδρομή να είναι πράγματι συνδρομή. Βλ. επίσης *Mangiaracina A.*, A New and Controversial Scenario in the Gathering of Evidence at the European Level: The Proposal for a Directive on the European Investigation Order, *Utrecht Law Review*, Vol. 10, Issue 1, 1/2014, σελ 116.

⁸⁶ Σύμφωνα με το Explanatory Report για την ΣΑΔΣΠΥ (άρθρο 4 παρ. 1), οι έννοιες «διατυπώσεις και διαδικασίες» (formalities and procedures) πρέπει να ερμηνεύονται ευρέως και να συμπεριλαμβάνουν, για παράδειγμα, την παρουσία εκπροσώπου των δικαστικών αρχών του αιτούντος κράτους ή του συνηγόρου υπεράσπισης στην εξέταση μαρτύρων. Ωστόσο, το αιτούν κράτος πρέπει να περιορίζεται στην γνωστοποίηση των πραγματικά αναγκαίων διατυπώσεων και διαδικασιών, ώστε να μην επιβαρύνεται υπερβολικά το προς ο η αίτηση κράτος.

⁸⁷ Βλ. Explanatory Report για την ΣΑΔΣΠΥ (άρθρο 4 παρ. 1), καθώς και *Τριανταφύλλου Γ.*, Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 99-100.

⁸⁸ *Τριανταφύλλου Γ.*, Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 100.

⁸⁹ *Lagodny O.*, Das Rechtshilfeübereinkommen der Europäischen Union von Mai 2000, ό.π., σελ. 649 επ.

Γ. Σταδιακή υιοθέτηση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης

Όπως αναδείχθηκε ανωτέρω, τα συμπεράσματα της συνεδρίασης του Συμβουλίου της Ευρώπης στο Τάμπερε το 1999 σηματοδότησαν μία αλλαγή πλεύσης στον τομέα της δικαστικής συνδρομής. Η αλλαγή αυτή καθοδηγείται από την υιοθέτηση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης δικαστικών αποφάσεων, η οποία επιβάλλει την εκ μέρους του κράτους εκτέλεσης αναγνώριση και εκτέλεση των αποφάσεων άλλων κρατών μελών σαν να επρόκειτο για δική του, ημεδαπή απόφαση, ακόμα κι αν δεν θα μπορούσε να είχε εκδοθεί τέτοια απόφαση βάσει του εθνικού του δικαίου.⁹⁰

Το πρώτο μέτρο που υιοθετεί την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης είναι η απόφαση-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ του Συμβουλίου για το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης (ΕΕΣ).⁹¹ Η απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΣ έχει χαρακτηριστεί ως το «πλέον εμβληματικό»⁹² και πιο αποτελεσματικό έως σήμερα εργαλείο αμοιβαίας αναγνώρισης σε ποινικές υποθέσεις στην ΕΕ.⁹³ Η επιτυχία του ΕΕΣ οφείλεται κυρίως στην πρόβλεψη περιορισμένων λόγων άρνησης εκτέλεσής του, αλλά και στη ρητή μέσω αυτού αντικατάσταση του παραδοσιακού θεσμού έκδοσης που αφενός δεν αφήνει περιθώρια αμφιβολίας για το εφαρμοστέο δίκαιο, αφετέρου καθιστά το ΕΕΣ το μοναδικό διαθέσιμο εργαλείο.⁹⁴ Το ΕΕΣ ακολούθησαν δύο αποφάσεις-πλαίσιο στον τομέα της ποινικής απόδειξης, οι οποίες θα αναλυθούν στη συνέχεια.

1. Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Δέσμευσης (ΕΕΔ)

Το πρώτο νομοθετικό μέσο που εφαρμόζει την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης στο πεδίο της μικρής δικαστικής συνδρομής είναι η εκδοθείσα σύμφωνα με το άρθρο 34 παρ. 2 εδ.

⁹⁰ Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 82.

⁹¹ Βλ. το προοίμιο της πρότασης απόφασης-πλαίσιο του Συμβουλίου, όπου αναφέρεται ότι «6. Το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης το οποίο προβλέπει η παρούσα απόφαση-πλαίσιο αποτελεί την πρώτη περίπτωση συγκεκριμένης εφαρμογής στον τομέα του ποινικού δικαίου της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης που έχει χαρακτηριστεί από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ως «ακρογωνιαίος λίθος» της δικαστικής συνεργασίας». Γενικά για το ΕΕΣ, βλ. ενδεικτ. Μουζάκη Δ., Το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, 2009, Τσόλκα Ο., Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης – ένα φιλόδοξο μέσο για την προώθηση της δικαστικής συνεργασίας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΧρ 2002, σελ. 103 επ.

⁹² Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 82.

⁹³ Albert J. / Merlin J.-B., Is the EU Ready for Automatic Mutual Recognition ...in the Fight Against Crime?, Eucrim 2/2015, σελ. 61.

⁹⁴ Albert J. / Merlin J.-B., ό.π., σελ. 61.

β' ΣΕΕ/Α απόφαση πλαίσιο 2003/577/ΔΕΥ της 22ας Ιουλίου 2003 «σχετικά με την εκτέλεση των αποφάσεων δέσμευσης περιουσιακών ή αποδεικτικών στοιχείων στην Ευρωπαϊκή Ένωση», γνωστή και ως Ευρωπαϊκό Ένταλμα Δέσμευσης (Freezing Order). Η απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΔ εκδόθηκε σε συμμόρφωση των όσων είχαν προβλεφθεί στο Πρόγραμμα μέτρων του 2001. Ήδη από το Προοίμιο της εν λόγω απόφασης-πλαίσιο γίνεται αναφορά στα συμπεράσματα του Τάμπερε και τονίζεται ότι «η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης θα πρέπει να ισχύει και για τις προδικαστικές αποφάσεις, ιδίως εκείνες με τις οποίες οι αρμόδιες δικαστικές αρχές μπορούν να εξασφαλίζουν ταχέως αποδεικτικά στοιχεία και να προβαίνουν στη δήμευση περιουσιακών στοιχείων, τα οποία μεταφέρονται ευχερώς».⁹⁵

Στόχος του ΕΕΔ είναι η εξασφάλιση αποδεικτικών στοιχείων που βρίσκονται στο έδαφος ενός κράτους μέλους, προκειμένου να αξιοποιηθούν στην ποινική διαδικασία που εκκρεμεί σε άλλο κράτος μέλος. Προς επίτευξη του σκοπού αυτού, κάθε απόφαση δέσμευσης διαβιβάζεται από τη δικαστική αρχή έκδοσης απευθείας στην αρμόδια για την εκτέλεσή της δικαστική αρχή (άρθρο 4), η οποία με τη σειρά της οφείλει πρώτον να αναγνωρίσει την σχετική απόφαση δέσμευσης χωρίς άλλη διατύπωση και περαιτέρω έλεγχο και στη συνέχεια να λάβει πάραυτα τα αναγκαία μέτρα για την άμεση εκτέλεσή της με τον ίδιο τρόπο όπως και για τις αποφάσεις δέσμευσης που εκδίδονται από την αρχή του κράτους εκτέλεσης (άρθρο 5). Στις διατάξεις αυτές αποτυπώνεται έντονα η προσπάθεια επιτάχυνσης της διαδικασίας.

Όσον αφορά τους λόγους άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΔ, αυτοί εμφανίζονται δραστικά περιορισμένοι σε σύγκριση με τα προηγούμενα εργαλεία δικαστικής συνεργασίας.⁹⁶ Ακολουθώντας το πρότυπο του ΕΕΣ, το άρθρο 3 παρ. 2 του ΕΕΔ προβλέπει την κατάργηση της προϋπόθεσης του διπλού αξιοποίνου για 32 κατηγορίες εγκλημάτων. Τέλος, ως εφαρμοστέο δίκαιο στις πράξεις εξασφάλισης των αποδεικτικών μέσων εντός του κράτους εκτέλεσης επιλέγεται το *lex fori*, κληρονομώντας έτσι την προσέγγιση του βελτιωμένου συστήματος δικαστικής συνδρομής, η οποία διαφυλάσσει το παραδεκτό των αποδεικτικών μέσων στις ποινικές διαδικασίες στο κράτος έκδοσης. Ειδικότερα, το άρθρο 5 παρ. 1 ΕΕΔ ορίζει ρητά ότι «όταν είναι ανάγκη να εξασφαλισθεί η εγκυρότητα των συλλεγόμενων αποδεικτικών στοιχείων και εφόσον οι διατυπώσεις και οι διαδικασίες αυτές δεν αντιβαίνουν στις θεμελιώδεις αρχές δικαίου του κράτους εκτέλεσης, η δικαστική αρχή του κράτους εκτέλεσης τηρεί επίσης τις

⁹⁵ Βλ. προοίμιο απόφασης-πλαίσιο για το ΕΕΔ, αρ. 1 και 2.

⁹⁶ Βλ. άρθρο 7 ΕΕΔ.

διατυπώσεις και διαδικασίες που έχουν υποδειχθεί ρητώς από την αρμόδια δικαστική αρχή του κράτους έκδοσης κατά την εκτέλεση της απόφασης δέσμευσης». Έχουν εκφρασθεί επιφυλάξεις ως προς την επιλογή αυτή, καθώς δεν εγγυάται στον καθ' ου η απόφαση δέσμευσης το ίδιο επίπεδο προστασίας που παρέχεται στο δίκαιο του κράτους εκτέλεσης (*lex loci*).⁹⁷

Αποτιμώντας τις ρυθμίσεις του ΕΕΔ, πρέπει να επισημανθεί ότι η σημασία της απόφασης-πλαίσιο συνίσταται στην ταχεία εξασφάλιση του αποδεικτικού μέσου που βρίσκεται σε άλλο κράτος μέλος. Ωστόσο, το ΕΕΔ δεν καλύπτει το κομμάτι της διαβίβασης του αποδεικτικού μέσου στο κράτος έκδοσης της απόφασης δέσμευσης, με αποτέλεσμα να τυγχάνουν εφαρμογής και πάλι οι διατάξεις του παραδοσιακού συστήματος δικαστικής συνδρομής, ήτοι κυρίως οι διατάξεις της ΕΣΑΔΣΠΥ του 1959 και της ΣΑΔΣΠΥ του 2000.⁹⁸ Ως εκ τούτου, διαμορφώνεται μία διαδικασία δύο σταδίων, πρώτα της εξασφάλισης και στη συνέχεια της διαβίβασης του αποδεικτικού στοιχείου, η οποία υπονομεύει την σκοπούμενη επιτάχυνση και αποδοτικότητα.⁹⁹ Για αυτόν το λόγο και η χρήση του ΕΕΔ από τις αρχές υπήρξε περιορισμένη.¹⁰⁰

2. Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Απόδειξης (ΕΕΑ)

Το έτος 2003, έτος υιοθέτησης του ΕΕΔ, η Επιτροπή υπέβαλε πρόταση για την έκδοση απόφασης-πλαίσιο από το Συμβούλιο «σχετικά με το ευρωπαϊκό ένταλμα συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων για τη συγκέντρωση αντικειμένων, εγγράφων και δεδομένων με σκοπό τη χρησιμοποίησή τους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών».¹⁰¹ Σκοπός ήταν για ακόμη μία φορά η εξέλιξη και αναβάθμιση της δικαστικής συνεργασίας, αυτή τη φορά όμως στο πρότυπο του

⁹⁷ *Ruggeri S.*, *Transnational Investigations and Prosecution of Cross-Border Cases in Europe*, ό.π., σελ. 198, με παραπομπή στο γαλλικό δίκαιο που έθεσε ως προϋπόθεση να μην περιορίζουν οι αλλοδαποί κανόνες τα δικαιώματα που παρέχονται στον γαλλικό ΚΠΔ.

⁹⁸ *Τριανταφύλλου Γ.*, *Διεθνής δικαστική συνδρομή*, ό.π., σελ. 106, *Τζαννετή Α.*, *Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας*, ό.π., σελ. 83.

⁹⁹ Βλ. Προοίμιο της Οδηγίας για την ΕΕΕ, αρ. 3, *Δημόπουλου Χ.*, ό.π., σελ. 583.

¹⁰⁰ Η διαπίστωση αυτή περιλαμβάνεται στο Προοίμιο της Οδηγίας για την ΕΕΕ, αρ. 3.

¹⁰¹ Βλ. πρόταση απόφασης πλαισίου του Συμβουλίου σχετικά με το ευρωπαϊκό ένταλμα συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων για τη συγκέντρωση αντικειμένων, εγγράφων και δεδομένων με σκοπό τη χρησιμοποίησή τους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (COM/2003/0688 τελικό).

ΕΕΣ.¹⁰² Η σχετική απόφαση-πλαίσιο για το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Συγκέντρωσης Αποδεικτικών Στοιχείων (ΕΕΣΑΣ), γνωστό και ως Ευρωπαϊκό Ένταλμα Απόδειξης (ΕΕΑ)¹⁰³ εκδόθηκε τελικά μετά από πέντε χρόνια συζητήσεων και διαπραγματεύσεων, το 2008.¹⁰⁴ Είχε μεσολαβήσει η έκδοση του Προγράμματος της Χάγης,¹⁰⁵ ήτοι της εξαγγελίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σχετικά με τα μέτρα που έπρεπε να ληφθούν για την ανάπτυξη του ΧΕΑΔ κατά την πενταετία 2004-2009.¹⁰⁶ Το Πρόγραμμα της Χάγης ανέφερε και πάλι την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης ως τον ακρογωνιαίο λίθο της δικαστικής συνεργασίας και τόνισε ότι θα πρέπει να συμπληρωθεί το συνολικό πρόγραμμα μέτρων για την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων σε ποινικές υποθέσεις.¹⁰⁷ Το σχέδιο δράσης για την εφαρμογή του προγράμματος της Χάγης περιείχε επίσης μία πρόταση για τη θέσπιση στοιχειωδών κανόνων σχετικά με τη διεξαγωγή των αποδείξεων στα κράτη μέλη της ΕΕ.¹⁰⁸

Η απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΑ αποτελεί το πρώτο βήμα προς τη δημιουργία ενός ενιαίου μέσου βασιζόμενου στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης και αποβλέπει στην αντικατάσταση του μοντέλου της αμοιβαίας συνδρομής στις ποινικές υποθέσεις για τη συγκέντρωση αντικειμένων, εγγράφων και δεδομένων.¹⁰⁹ Δεδομένου ότι το ΕΕΑ που είχε προηγηθεί οδηγούσε σε μία περίπλοκη διαδικασία δύο φάσεων, το ΕΕΑ επεδίωξε να καλύψει αυτό το κενό ρυθμίζοντας σε ένα νομοθετικό μέσο το πλαίσιο και για τη δέσμευση αλλά και για τη διαβίβαση αποδεικτικών μέσων στο κράτος έκδοσης.¹¹⁰ Έτσι προέκυψε το ΕΕΑ, το οποίο σύμφωνα με τον ορισμό του άρθρου 1 παρ. 1 συνίσταται σε μια δικαστική απόφαση εκδιδόμενη

¹⁰² Βλ. Πρόταση απόφασης πλαισίου του Συμβουλίου σχετικά με το ευρωπαϊκό ένταλμα συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων, σκ. 34 και 70, όπου αναφέρεται ότι το ΕΕΑ υιοθετεί την ίδια προσέγγιση με το ΕΕΣ λόγω των πλεονεκτημάτων που το δεύτερο παρουσιάζει.

¹⁰³ «*European Evidence Warrant*» στην αγγλική.

¹⁰⁴ Απόφαση-πλαίσιο 2008/978/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 18ης Δεκεμβρίου 2008 σχετικά με το ευρωπαϊκό ένταλμα συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων προς λήψη αντικειμένων, εγγράφων και δεδομένων για χρήση σε ποινικές διαδικασίες.

¹⁰⁵ Το πρόγραμμα της Χάγης: ενίσχυση της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2005/C 53/01), 3 Μαρτίου 2005.

¹⁰⁶ Αναλυτικά για το Πρόγραμμα της Χάγης από εγκληματολογική σκοπιά, βλ. *Νικολόπουλος Γ.*, ό.π.

¹⁰⁷ Βλ. το Πρόγραμμα της Χάγης, σελ. 1, *Mitsilegas V.*, The constitutional implications of mutual recognition in criminal matters in the EU, *Common Market Law Review*, 2006, σελ. 1277, 1279, υποσημ. 8.

¹⁰⁸ Σχέδιο δράσης του Συμβουλίου και της Επιτροπής για την εφαρμογή του προγράμματος της Χάγης για την ενίσχυση της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2005/C 198/01), 12 Αυγούστου 2005, σελ. 1.

¹⁰⁹ Βλ. Προοίμιο της απόφασης-πλαίσιο 2008/978/ΔΕΥ, σκ. 23.

¹¹⁰ Το εν λόγω κενό της προηγούμενης απόφασης-πλαίσιο επισημαίνεται στη σκ. 5 του Προοιμίου της απόφασης-πλαίσιο για το ΕΕΑ.

από αρμόδια αρχή κράτους μέλους με σκοπό τη συγκέντρωση αντικειμένων, εγγράφων και δεδομένων από άλλο κράτος μέλος για να χρησιμοποιηθούν σε ποινικές διαδικασίες, αλλά και σε διαδικασίες που κινούνται από διοικητικές αρχές όσον αφορά πράξεις κολάσιμες σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο του κράτους έκδοσης ως παραβάσεις των κανόνων δικαίου και εφόσον η απόφαση μπορεί να δικαιολογήσει προσφυγή ενώπιον δικαστηρίου το οποίο έχει δικαιοδοσία ιδίως σε ποινικές υποθέσεις.¹¹¹

Σε συμμόρφωση με την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, το άρθρο 11 της απόφασης-πλαίσιο για το ΕΕΑ εισάγει μία σπουδαία καινοτομία ορίζοντας ότι η αρχή εκτέλεσης αναγνωρίζει άνευ περαιτέρω διατυπώσεων ένα ΕΕΑ,¹¹² το οποίο εκτελεί αμέσως σύμφωνα με τους εθνικούς του δικονομικούς κανόνες (*locus regit actum*). Παρόλα αυτά, η απόφαση-πλαίσιο αναγνωρίζει και μία περιορισμένη δυνατότητα εφαρμογής του *lex fori*, καθώς σύμφωνα με το άρθρο 12 το κράτος έκδοσης μπορεί να ορίσει ορισμένες διατυπώσεις και διαδικασίες, τις οποίες θα πρέπει να λάβει υπόψιν το κράτος εκτέλεσης.¹¹³

Ιδιαίτερα σημαντική για την έκδοση ΕΕΑ είναι και η πλήρωση της αρχής της αναλογικότητας. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 7 περ. α' της απόφασης-πλαίσιο, κάθε κράτος μέλος οφείλει να λαμβάνει τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίσει ότι το ΕΕΑ εκδίδεται μόνο εάν κριθεί ότι τα αιτούμενα αντικείμενα, έγγραφα ή δεδομένα είναι αναγκαία και ανάλογα προς τους σκοπούς των διαδικασιών, στο πλαίσιο των οποίων θα χρησιμοποιηθούν.¹¹⁴ Όσον αφορά την εκτέλεση του ΕΕΑ, όμοια με την αντίστοιχη ρύθμιση του ΕΔΔ, οι προβλεπόμενοι στο ΕΕΑ λόγοι άρνησης απαριθμούνται εξαντλητικά και είναι σχεδόν ταυτόσημοι με εκείνους της προηγούμενης απόφασης-πλαίσιο για το ΕΕΔ.¹¹⁵ Πιο συγκεκριμένα για την προϋπόθεση του διττού αξιολοπίου, η απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΑ δεν απαιτεί καν τον έλεγχό της, παρά μόνο

¹¹¹ Ειδικότερα για τις διαδικασίες στις οποίες μπορεί να εκδοθεί ΕΕΑ, βλ. άρθρο 5 της απόφασης-πλαίσιο.

¹¹² *Hecker B.*, Mutual Recognition and the Transfer of Evidence: The European Evidence Warrant, σε: Ruggieri S., Transnational Inquiries and the Protection of Fundamental Rights in Criminal Proceedings: a Study in Memory of Vittorio Grevi and Giovanni Tranchina, 2013, σελ. 274.

¹¹³ Η τήρηση των διατυπώσεων και διαδικασιών που όρισε το κράτος έκδοσης δεν είναι όμως υποχρεωτική εάν προβλέπεται άλλως στην υπό εξέταση απόφαση-πλαίσιο ή εάν αυτές οι διατυπώσεις και διαδικασίες είναι αντίθετες προς τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου του κράτους εκτέλεσης (βλ. άρθρο 12).

¹¹⁴ Μία δεύτερη προϋπόθεση έκδοσης του ΕΕΑ είναι κατά το άρθρο 7 περ. β' η δυνατότητα του κράτους έκδοσης να αποκτήσει τα αιτούμενα αντικείμενα, έγγραφα ή δεδομένα σε παρόμοια περίπτωση εάν αυτά βρίσκονταν στο έδαφός του. Με αυτή τη διάταξη αποτρέπεται ο πάντα παρών κίνδυνος του forum shopping, δηλαδή η σκόπιμη επιλογή συγκεκριμένου κράτους εκτέλεσης λόγω του πιο ευέλικτου δικαίου του, ώστε να αποφευχθούν οι περιορισμοί και οι διατυπώσεις που τίθενται στο εθνικό δίκαιο του κράτους έκδοσης.

¹¹⁵ *Glaser S./Motz A./Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 67, *Τζαννετή Α.*, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 83.

εάν πρόκειται να διεξαχθεί έρευνα ή κατάσχεση.¹¹⁶ Και σε αυτές τις περιπτώσεις όμως ο έλεγχος του διττού αξιολογίου μπορεί να αποκλεισθεί αν η έρευνα ή η κατάσχεση σχετίζεται με ένα από τα εγκλήματα που συμπεριλαμβάνονται στις κατηγορίες του άρθρου 14 παρ. 2.

Αν και η απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΑ συνιστά πράγματι ένα αξιόλογο βήμα προς την κατεύθυνση της εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης στον χώρο της συνδρομής στην ποινική απόδειξη, οι ατέλειες και οι αδυναμίες της φαίνεται να υπερτερούν των θετικών της στοιχείων. Αυτή η διαπίστωση οφείλεται κυρίως στο έντονα περιορισμένο ρυθμιστικό πεδίο της συγκεκριμένης απόφασης-πλαίσιο. Όπως συνάγεται από το άρθρο 4 παρ. 4, το ΕΕΑ μπορεί να εκδοθεί μόνο για αντικείμενα, έγγραφα ή δεδομένα που βρίσκονται ήδη στην κατοχή της αρχής εκτέλεσης πριν την έκδοσή του, άρα μόνο για **ήδη υπάρχοντα αποδεικτικά στοιχεία**.¹¹⁷ Ως εκ τούτου, παραμένουν εκτός του ρυθμιστικού πεδίου του ΕΕΑ πλείονες ανακριτικές πράξεις που οδηγούν στην παραγωγή νέων αποδεικτικών στοιχείων, όπως η εξέταση μαρτύρων, ο έλεγχος τραπεζικών λογαριασμών, η παρακολούθηση τηλεφωνικών συνομιλιών, η λήψη δείγματος DNA και δακτυλικών αποτυπωμάτων και εν γένει οι έρευνες.¹¹⁸ Αναπόφευκτη συνέπεια των παραπάνω είναι να απαιτείται και πάλι η προσφυγή στις διαδικασίες της παραδοσιακής αμοιβαίας συνδρομής για πληθώρα νομικών αποδείξεων,¹¹⁹ γεγονός που αποτέλεσε τροχοπέδη στην υλοποίηση του στόχου για μία ταχεία και αποτελεσματικότερη δικαστική συνδρομή. Ακριβώς εξαιτίας του μειωμένου ρυθμιστικού του πεδίου, το ΕΕΑ ήταν καταδικασμένο να συνυπάρξει με τα προηγούμενα συμβατικά κείμενα σχετικά με τη δικαστική συνδρομή σε ποινικές υποθέσεις και να αποτελέσει ένα ακόμη κομμάτι σε ένα προ πολλών ετών κατακερματισμένο σύστημα. Αυτός είναι και ένας από τους λόγους άλλωστε για τους οποίους η απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΑ δεν έτυχε θερμής αποδοχής από τα κράτη μέλη.¹²⁰

Οι ανωτέρω διαπιστώσεις λύνουν σε μεγάλο βαθμό την απορία γιατί η μετάβαση από το ΕΕΑ στην ΕΕΕ πραγματοποιήθηκε τόσο γρήγορα.¹²¹ Η ταχύτητα αυτής της μετάβασης έχει

¹¹⁶ Άρθρο 14 παρ. 1 της απόφασης-πλαίσιο για το ΕΕΑ.

¹¹⁷ Η αδυναμία αυτή του ΕΕΑ υπογραμμίζεται και στο Προοίμιο της Οδηγίας για την ΕΕΕ, υπό την σκ. 4.

¹¹⁸ Βλ. ενδεικτική απαρίθμηση σε *Jurka R. / Zajančauskienė J.*, ό.π., σελ. 64 και *Bachmaier Winter L.*, *European investigation order*, ό.π., σελ. 583.

¹¹⁹ *Bachmaier Winter L.*, *European investigation order*, ό.π., σελ. 583.

¹²⁰ Βλ. *Τζαννετή Α.*, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας ό.π., υποσημ. 26, όπου αναφέρει ότι η απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΑ ενσωματώθηκε σε δύο μόνο χώρες, τη Δανία και τη Φινλανδία.

¹²¹ Είναι χαρακτηριστικό ότι η απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΑ εκδόθηκε τον Δεκέμβριο του 2008 και οι συζητήσεις για την αντικατάστασή του ξεκίνησαν σχεδόν αμέσως και συγκεκριμένα, τον Νοέμβριο του 2009, όταν η

επικριθεί στη θεωρία και έχει υποστηριχθεί ότι τα ευρωπαϊκά όργανα έπρεπε να αναμείνουν τα αποτελέσματα από την εφαρμογή του ΕΕΑ προτού προχωρήσουν στην αντικατάστασή του.¹²² Ωστόσο, κατά τη γνώμη της γράφουσας, η ανάγκη μετάβασης σε ένα ενιαίο ευρωπαϊκό εργαλείο συλλογής αποδείξεων ήταν παραπάνω από επιτακτική και η διατήρηση σε ισχύ του ΕΕΑ μπορούσε μόνο να επιτείνει τη σύγχυση που είχε ήδη δημιουργηθεί αναφορικά με το ενδεικνυόμενο κάθε φορά μέσο δικαστικής συνδρομής.

3. Η Συνθήκη της Λισαβόνας

Κάθε ιστορική αναδρομή σχετικά με το δίκαιο της δικαστικής συνδρομής στις ποινικές υποθέσεις θα ήταν ελλιπής χωρίς αναφορά στη μεγάλη αλλαγή που συντελέστηκε στο ευρωπαϊκό δίκαιο με την θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας την 1η Δεκεμβρίου 2009. Η Συνθήκη της Λισαβόνας τροποποίησε τις ιδρυτικές συνθήκες της ΕΕ, καταργώντας την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, διάδοχος της οποίας έγινε η ΕΕ, και προέβλεψε ως νομικά θεμέλια της ΕΕ την αναθεωρημένη ΣΕΕ και τη ΣΛΕΕ.

Παρόλο που η Συνθήκη της Λισαβόνας δεν ανακαλύπτει το ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο, εγκαινιάζει ένα νέο κεφάλαιο στη διαδικασία «εξευρωπαϊσμού» των εθνικών ποινικών κανόνων.¹²³ Η δομή των τριών πυλώνων καταργείται και δημιουργείται ένα ενιαίο θεσμικό πλαίσιο, ενώ η δημιουργία ενός ΧΕΑΔ εμφανίζεται πλέον στην κορυφή των στόχων της ΕΕ.¹²⁴

Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκίνησε διαβούλευση σχετικά με το μελλοντικό ευρωπαϊκό εργαλείο συλλογής αποδείξεων (βλ. παρακάτω).

¹²² Βλ. *Ambos K.*, Transnationale Beweiserlangung, ό.π., σελ. 558-559 και *Schünemann B.*, The European Investigation Order: A Rush into the Wrong Direction, σε: *Ruggeri S.* (επιμ.), Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe, ό.π., 2014, σελ. 30.

¹²³ Βλ. *Hecker B.*, Europäisches Strafrecht post-Lissabon, σε: *Ambos K.* (επιμ.), Göttinger Studien zu den Kriminalwissenschaften: Europäisches Strafrecht post-Lissabon, 2011, σελ. 14 επ.

¹²⁴ Βλ. Προοίμιο ΣΕΕ («ΑΠΟΦΑΣΙΣΜΕΝΟΙ να διευκολύνουν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, διαφυλάσσοντας ταυτόχρονα την ασφάλεια και την προστασία των λαών τους, με την εγκαθίδρυση ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας Συνθήκης και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης»), καθώς και άρθρο 3 παρ. 2 ΣΕΕ («2. Η Ένωση παρέχει στους πολίτες της χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης χωρίς εσωτερικά σύνορα, μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων σε συνδυασμό με κατάλληλα μέτρα όσον αφορά τους ελέγχους στα εξωτερικά σύνορα, το άσυλο, τη μετανάστευση και την πρόληψη και καταστολή της εγκληματικότητας.»).

Ο ΧΕΑΔ είναι ενιαίος υπό τον Τίτλο V της ΣΛΕΕ και όχι διαιρεμένος μεταξύ δύο πυλώνων, αποκτώντας έτσι επιτέλους κοινό νομικό και θεσμικό πλαίσιο.¹²⁵

Αναφορικά με τα όργανα της Ένωσης, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο διατηρεί τον κεντρικό του ρόλο στον καθορισμό του προσανατολισμού και των στρατηγικών της ΕΕ, ασκεί όμως τη νομοθετική εξουσία από κοινού με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το οποίο συμμετέχει ισότιμα στη λήψη νομοθετικών αποφάσεων και στον τομέα των ποινικών υποθέσεων.¹²⁶ Η νομοθετική πρωτοβουλία ανήκει στην Επιτροπή, αλλά σύμφωνα με το άρθρο 76 ΣΛΕΕ τη διαδικασία νομοθέτησης μπορεί να εκκινήσει και η πρωτοβουλία του ενός τετάρτου των κρατών μελών. Επιπλέον, με τη Συνθήκη της Λισαβόνας ενισχύεται και ο ρόλος της Eurojust, η οποία εντάσσεται επισήμως στο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας της Ένωσης.¹²⁷ Τέλος, με τη Συνθήκη της Λισαβόνας καταργούνται ως νομικά εργαλεία η απόφαση-πλαίσιο, η απόφαση και η σύμβαση και αντ' αυτών χρησιμοποιούνται πλέον και στον ποινικό τομέα τα παραδοσιακά νομικά εργαλεία της ΕΕ, ήτοι ο κανονισμός, η οδηγία και η απόφαση.¹²⁸

Μία ιδιαίτερα σημαντική και σχετική με το εδώ εξεταζόμενο ζήτημα αλλαγή που συντελείται με τη Συνθήκη της Λισαβόνας αποτελεί η ρητή πλέον καθιέρωση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων σε ποινικές υποθέσεις καταρχάς στο άρθρο 67 ΣΛΕΕ, όπου αναγνωρίζεται ως ένας από τους τρόπους εξασφάλισης υψηλού επιπέδου ασφάλειας στην Ένωση, αλλά και στο κρίσιμο άρθρο 82 ΣΛΕΕ, το οποίο ορίζει ότι «η δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις στην Ένωση θεμελιώνεται στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων και διαταγών και περιλαμβάνει την προσέγγιση των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών». Έτσι, δεν ετίθετο πλέον αμφιβολία ότι η φύση της δικαστικής συνδρομής επρόκειτο να αλλάξει ριζικά.

¹²⁵ Κιούπης Δ. / Παπαδοπούλου Ρ.-Ε. / Μουζάκης Δ., ό.π., σελ. 111.

¹²⁶ Βλ. άρθρα 82-84, 289 και 294 ΣΛΕΕ.

¹²⁷ Βλ. άρθρο 85 ΣΛΕΕ.

¹²⁸ Βλ. άρθρο 288 ΣΛΕΕ και Κιούπης Δ. / Παπαδοπούλου Ρ.-Ε. / Μουζάκης Δ., ό.π., σελ. 46 επ. για τη σημασία της αλλαγής αυτής.

4. Η «Πράσινη Βίβλος» (Green paper) για την ανταλλαγή αποδεικτικών στοιχείων σε ποινικές υποθέσεις μεταξύ κρατών μελών και για τη διασφάλιση του παραδεκτού τους

Το 2009 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκίνησε μία διαδικασία διαβουλεύσεων εκδίδοντας την Πράσινη Βίβλο (Green Paper) για τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων σε ποινικές υποθέσεις μεταξύ κρατών μελών και την εξασφάλιση του παραδεκτού τους,¹²⁹ ζητώντας από τα κράτη μέλη να απαντήσουν σε ένα ερωτηματολόγιο σχετικά με μία μελλοντική πρόταση για ένα ολοκληρωμένο μέσο συλλογής αποδείξεων. Το όραμα της Επιτροπής ήταν η διαμόρφωση ενός ενιαίου εργαλείου συλλογής αποδείξεων, το οποίο α) θα βασίζεται στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, β) θα αντικαταστήσει τους παραδοσιακούς τρόπους δικαστικής συνδρομής, καλύπτοντας κάθε είδους αποδεικτικά στοιχεία και γ) θα δημιουργήσει ένα «καθεστώς» αμοιβαίου παραδεκτού των αποδείξεων μέσω της θέσπισης κοινών προτύπων για τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων στις ποινικές υποθέσεις.¹³⁰ Πρόκειται για ένα όραμα που χαρακτηρίστηκε «φιλόδοξο»¹³¹ και το οποίο αποσκοπεί στη συγκέντρωση υπό ένα ενιαίο νομοθετικό κείμενο αυτού που η Επιτροπή έχει δικαίως ονομάσει «πενηνταετή συρραφή κανόνων».¹³²

Η Επιτροπή αιτιολογεί την προσπάθεια αυτή παραθέτοντας αρχικά τα προβλήματα που δημιουργεί το σύστημα της αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής.¹³³ Έτσι τονίζεται ότι το παραδοσιακό σύστημα χαρακτηρίζεται από «βραδύτητα και αναποτελεσματικότητα», παθογένεια που πηγάζει πρώτον από το γεγονός ότι δεν είναι υποχρεωτική η χρήση τυποποιημένων εντύπων για την υποβολή της αίτησης συλλογής αποδεικτικών στοιχείων και δεύτερον από τη μη πρόβλεψη προθεσμιών, εντός των οποίων θα πρέπει να εκτελεστεί η αίτηση.¹³⁴ Πράγματι, υπό το καθεστώς της παραδοσιακής δικαστικής συνδρομής δεν ήταν

¹²⁹ Πράσινη Βίβλος (Green Paper) για τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων σε ποινικές υποθέσεις μεταξύ κρατών μελών και την εξασφάλιση του παραδεκτού τους, 11 Νοεμβρίου 2009, COM (2009) 624 τελικό.

¹³⁰ Βλ. Πράσινη Βίβλος, ό.π., σελ. 5-6.

¹³¹ *Heard C. / Mansell D.*, The European Investigation Order: Changing the face of evidence-gathering in EU cross-border cases, NJECL, Volume 2, Issue 4, 2011, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην ιστοσελίδα του Fair Trials International (https://www.fairtrials.org/documents/NJECL_article_on_EIO.pdf), σελ. 2.

¹³² Το πρωτότυπο στην αγγλική είναι “50-year-old patchwork of rules”. Βλ. *Allegrezza S.*, Critical Remarks on the Green Paper on Obtaining Evidence in Criminal Matters from one Member State to another and Securing its Admissibility, ZIS 9/2010, σελ. 569, υποσημ. 3.

¹³³ Βλ. Πράσινη Βίβλος, ό.π., σελ. 5.

¹³⁴ Βλ. Πράσινη Βίβλος, ό.π., σελ. 5.

σπάνιο να περνούν μήνες ή ακόμα και χρόνια μέχρι να εκτελεστεί η αίτηση συνδρομής, ενώ υπήρχαν μάλιστα και περιστατικά «εξαφάνισης» αιτήσεων.¹³⁵ Σε δεύτερο επίπεδο, η Επιτροπή προσεγγίζει το ζήτημα του παραδεκτού των συλλεχθέντων αποδεικτικών στοιχείων, αναγνωρίζοντας ότι υπό το μοντέλο της αμοιβαίας συνδρομής ελλοχεύει ο κίνδυνος οι ισχύοντες κανόνες για τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων σε ποινικές υποθέσεις να λειτουργούν αποτελεσματικά μόνο μεταξύ κρατών μελών με παρόμοια εθνικά πρότυπα για τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων και έτσι τα αποδεικτικά στοιχεία να κρίνονται συχνά απαράδεκτα ή ως έχοντα μειωμένη αποδεικτική αξία λόγω του τρόπου συλλογής τους σε άλλο κράτος μέλος με διαφορετικούς εθνικούς κανόνες.¹³⁶ Η λύση που προκρίνει επομένως η Επιτροπή για την υπερκέραση αυτών των δυσκολιών είναι η υιοθέτηση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης και η επιτευχθείσα μέσω αυτής ανεμπόδιστη κυκλοφορία των αποδεικτικών μέσων.

Όπως είναι λογικό, η Πράσινη Βίβλος έχει δεχθεί έντονη κριτική. Και είναι λογικό αφού αμέσως παρατηρεί κανείς ότι στο κείμενο της Επιτροπής δεν γίνεται καμία απολύτως αναφορά στην προστασία των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου ούτε όμως και σε δικονομικά προστατευτικά μέτρα.¹³⁷ Αντιθέτως, η Επιτροπή επικεντρώνεται στο θέμα της επιτάχυνσης και της αποτελεσματικότητας της δικαστικής συνεργασίας, αδιαφορώντας προκλητικά για την προστασία των βλαπτόμενων προσώπων.¹³⁸ Επιπλέον, η αναφορά της Επιτροπής στην μη αποτελεσματικότητα της παραδοσιακής δικαστικής συνδρομής αμφισβητείται, καθώς δεν υπάρχουν έρευνες και στατιστικά στοιχεία που να επιβεβαιώνουν αυτόν τον ισχυρισμό.¹³⁹

Ένα ακόμη σημείο κριτικής αποτέλεσε η τάχιση έναρξη διεργασιών εκ μέρους της Επιτροπής για την υιοθέτηση ενός νέου, ενιαίου μέσου δικαστικής συνεργασίας πριν καν

¹³⁵ *Lach A.*, Transnational Gathering of Evidence in Criminal Cases in the EU de lege lata and de lege ferenda, *Eucrim* 3/2009, σελ. 107.

¹³⁶ Βλ. Πράσινη Βίβλος, ό.π., σελ. 6.

¹³⁷ Βλ. *Allegrezza S.*, Critical Remarks on the Green Paper, ό.π., σελ. 576, η οποία επισημαίνει την απουσία αναφοράς στα δικαιώματα, τονίζοντας πως η ιδέα που προωθείται με την Πράσινη Βίβλο καθιστά επιτακτικό έναν πιο ενεργητικό (θετικό, όπως τον χαρακτηρίζει) ρόλο της υπεράσπισης και όχι μόνο αρνητικό-παθητικό, καθώς στο νέο αυτό καθεστώς που εισάγεται θα πρέπει να έχει και η υπεράσπιση τη δυνατότητα να υποβάλει αίτημα συλλογής αποδείξεων σε άλλο κράτος μέλος προς υποστήριξη του κατηγορουμένου. Η εν λόγω τοποθέτηση της συγγραφέως είναι ιδιαίτερα προφητική, δεδομένου ότι πράγματι παρέχεται τέτοια δυνατότητα στην υπεράσπιση στο πλαίσιο της ΕΕΕ, όπως θα καταδειχθεί παρακάτω.

¹³⁸ Ιδιαίτερα επικριτικός ως προς αυτό και ο *Vogler*, ο οποίος κάνει λόγο για μία «αναίσχυνη επίκληση των αξιών της ‘αποτελεσματικότητας’ και της ‘ευελιξίας’» (βλ. *Vogler R.*, The European Investigation Order: Fundamental Rights at Risk?, σε: *Ruggeri S.* (επιμ.), *Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe*, ό.π., 2014, σελ. 46).

¹³⁹ *Ambos K.*, *Transnationale Beweiserlangung*, ό.π., σελ. 557 επ., *Mangiaracina A.*, ό.π., σελ. 113.

περάσει ένα έτος από την έκδοση της απόφασης-πλαίσιο για το ΕΕΑ.¹⁴⁰ Έχει λοιπόν υποστηριχθεί ότι θα έπρεπε πρώτα να εφαρμοστεί για επαρκές χρονικό διάστημα η απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΑ και μόνο αν κρινόταν αναποτελεσματική να πραγματοποιούνταν οι σκέψεις για την αντικατάστασή της. Σε κάθε περίπτωση, θα έπρεπε -σύμφωνα με τους επικριτές της εν λόγω πρωτοβουλίας- να γίνουν πρώτα σταδιακές, μικρές επιδιορθώσεις και όχι ένα «ηρωικό χειρουργείο».¹⁴¹

Τέλος, δέον να αναφερθεί ότι η Πράσινη Βίβλος απαριθμεί όντως τα προβλήματα της παραδοσιακής δικαστικής συνδρομής, δεν ασχολείται όμως με τη ρίζα αυτών, η οποία δεν είναι άλλη από τις σημαντικές διαφορές που υπάρχουν στα νομικά συστήματα των κρατών μελών. Για αυτόν το λόγο και το ερωτηματολόγιο της Πράσινης Βίβλου έχει ορθώς χαρακτηριστεί «μυωπικό».¹⁴²

5. Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης

Στο ίδιο μήκος κύματος με την Πράσινο Βίβλο κινήθηκε και το εκδοθέν έναν μήνα αργότερα Πρόγραμμα της Στοκχόλμης, ο διάδοχος των Προγραμμάτων του Τάμπερε και της Χάγης, θέτοντας τις προτεραιότητες της ΕΕ για την πενταετία 2010-2014.¹⁴³ Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης υπογράμμισε για ακόμη μία φορά ότι το έως τότε νομοθετικό πλαίσιο για τη διασυνοριακή απόδειξη είναι αποσπασματικό και ότι απαιτείται μία νέα ρύθμιση βασιζόμενη στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, λαμβάνοντας ταυτοχρόνως υπόψιν την ευελιξία του

¹⁴⁰ Βλ. *Ambos K.*, *Transnationale Beweiserlangung*, ό.π., σελ. 558-559, με αναφορά στην απάντηση της Γερμανίας στη διαβούλευση που ξεκίνησε τον Νοέμβριο του 2009 με την έκδοση της «Πράσινο Βίβλου» και την πρόσκληση προς τα κράτη μέλη να εκφράσουν τις απόψεις τους. Η Γερμανία υποστήριξε ότι τα παραδοσιακά μέσα αμοιβαίας συνδρομής δεν ήταν σε καμία περίπτωση ανεπαρκή και τα οποιαδήποτε προβλήματα οφείλονταν στην έλλειψη αποτελεσματικού χειρισμού αυτών, μία έλλειψη που θα μπορούσε να αποκατασταθεί μόνο μέσω της απόκτησης εμπειρίας. Κατέληξε έτσι στο ότι πρέπει να δοθεί ο απαραίτητος χρόνος για την εξοικείωση με το ΕΕΑ και την εφαρμογή του πριν ξεκινήσουν οι σκέψεις για την αντικατάσταση αυτού (βλ. *Beschluss des Bundesrats*, 866. Sitzung am 12.02.2010, *BR-Dr 906/09*, *Beschlussempfehlung und Bericht des Rechtsausschusses des Bundestages v. 09.02.2010*, *BT-Dr 17/660*). Βλ. επίσης *Schünemann B.*, *The European Investigation Order*, σελ. 30, *Spencer J.*, *The Green Paper on obtaining evidence from one Member State to another and securing its admissibility: the Reaction of one British Lawyer*, *ZIS 9/2010*, σελ. 604.

¹⁴¹ *Ambos K.*, *Transnationale Beweiserlangung*, ό.π., σελ. 559, *Spencer J.*, ό.π., σελ. 604.

¹⁴² *Allegrezza S.*, *Critical Remarks on the Green Paper*, ό.π., σελ. 571.

¹⁴³ *Conclusions of the European Council (EUCO 6/09)*, 10/11 Δεκεμβρίου 2009, Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης - Μια ανοικτή και ασφαλή Ευρώπη που εξυπηρετεί και προστατεύει τους πολίτες (2010/C 115/01), 4 Μαΐου 2010.

παραδοσιακού συστήματος αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής.¹⁴⁴ Ενόψει των διαστάσεων που είχε λάβει το διασυνοριακό έγκλημα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τόνισε ότι θα πρέπει να καταβληθούν περισσότερες προσπάθειες ώστε να καταστεί αποτελεσματικότερη η δικαστική συνεργασία, ενώ η νομοθετική προσέγγιση του ουσιαστικού και του δικονομικού δικαίου αναμένεται ότι θα διευκολύνει την εφαρμογή της αμοιβαίας αναγνώρισης.

Αναγνωρίζοντας την ανάγκη για διαμόρφωση πιο εύχρηστων νομοθετικών πράξεων που θα επικεντρώνονται σε προβλήματα που παρουσιάζονται διαρκώς κατά τη διασυνοριακή συνεργασία, όπως για παράδειγμα θέματα σχετικά με τις προθεσμίες και τις γλωσσικές συνθήκες ή την αρχή της αναλογικότητας, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κάλεσε την Επιτροπή να προτείνει ένα συνολικό και συνεκτικό σύστημα προς αντικατάσταση των πράξεων που ισχύουν στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις.¹⁴⁵ Εν συνεχεία, η Επιτροπή προανήγγειλε στο Σχέδιο Δράσης για την εφαρμογή του Προγράμματος της Στοκχόλμης νομοθετικές πρωτοβουλίες εντός του 2011 για την εφαρμογή όσων ανέδειξε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, ήτοι πρώτον τη δημιουργία ενός ενιαίου συστήματος για τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων εντός της ΕΕ που θα καλύπτει όσο το δυνατόν περισσότερα αποδεικτικά μέσα και δεύτερον την υιοθέτηση κοινών ελαχίστων προδιαγραφών που θα εξασφάλιζαν το παραδεκτό των αποδεικτικών μέσων.¹⁴⁶

Αξιοσημείωτη είναι τέλος η έμφαση που αποδίδεται για πρώτη φορά στο ζήτημα της προστασίας των δικαιωμάτων του ατόμου. Στο Πρόγραμμα της Στοκχόλμης αναφέρεται χαρακτηριστικά πως «είναι ύψιστης σημασίας ότι τα μέτρα εφαρμογής του νόμου, από τη μία πλευρά, και τα μέτρα προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων, το κράτος δικαίου και οι κανόνες διεθνούς προστασίας, από την άλλη, βαδίζουν μαζί (“go hand in hand”) στην ίδια κατεύθυνση»^{147,148} Κατόπιν τούτου, το Σχέδιο για την εφαρμογή του Προγράμματος της Στοκχόλμης έθεσε τις βάσεις για νομοθετικές πράξεις με στόχο την προστασία του κατηγορουμένου και του υπόπτου στις ποινικές διαδικασίες, όπως παραδείγματος χάριν για την

¹⁴⁴ Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης, ό.π., ενότητα 3.1.1.

¹⁴⁵ Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης, ό.π., ενότητα 3.1.1.

¹⁴⁶ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Delivering an area of freedom, security and justice for Europe's citizens Action Plan Implementing the Stockholm Programme [COM (2010) 171 final], 20 Απριλίου 2010.

¹⁴⁷ Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης, ό.π., ενότητα 1.1.

¹⁴⁸ Βλ. σχετικά *Jimeno-Bulnes M.*, Towards Common Standards on Rights of Suspected and Accused Persons in Criminal Proceedings in the EU?, CEPS Liberty and Security in Europe, 02/2010, σελ. 1 επ.

Οδηγία 2010/64/ΕΕ «σχετικά με το δικαίωμα στη διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία», για την Οδηγία 2012/13/ΕΕ «σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών», καθώς και για την Οδηγία 2013/48/ΕΕ «σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, καθώς και σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου προσώπου σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας του και με το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας».¹⁴⁹

6. Η πρωτοβουλία για την ΕΕΕ

Ενώ εκκρεμούσαν πρώτον η διαβούλευση που ξεκίνησε με την έκδοση της Πράσινου Βίβλου, δεύτερον η επεξεργασία ενός μονοδιάστατου νομοθετικού εργαλείου για τη διασυννοριακή απόδειξη από την Επιτροπή, όπως υποδείχθηκε από το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης, αλλά και η ενσωμάτωση της απόφασης-πλαίσιο για το ΕΕΑ με καταληκτική ημερομηνία τον Ιανουάριο του 2011, επτά κράτη μέλη (το Βέλγιο, η Βουλγαρία, η Εσθονία, η Ισπανία, η Αυστρία, η Σλοβενία και η Σουηδία) ανέλαβαν πρωτοβουλία κατ' άρθρο 76 περ. β' και 82 παρ. 1 στ. α' ΣΛΕΕ για την έκδοση Οδηγίας με αντικείμενο τη συλλογή αποδείξεων εντός της ΕΕ βάσει της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης.¹⁵⁰ Η πρωτοβουλία αυτή παρουσιάστηκε από τα κράτη μέλη στις 29 Απριλίου 2010, δηλαδή πριν καν παρέλθουν οι προθεσμίες για τις παραπάνω εκκρεμείς διαδικασίες, με αποτέλεσμα αυτές να μην ολοκληρωθούν ποτέ.¹⁵¹ Έτσι η πρόταση των κρατών μελών εμφανίστηκε χωρίς να προηγηθεί

¹⁴⁹ Βλ. *Leonhardt A.*, ό.π., σελ. 191 επ. για μία αναλυτικότερη παρουσίαση της νομοθετικής εξέλιξης στο πεδίο προστασίας των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου και του υπόπτου μετά το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης.

¹⁵⁰ Βλ. Initiative for a Directive of the European Parliament and of the Council regarding the European Investigation Order in criminal matters (Council doc. 9145/10), 29 April 2010.

¹⁵¹ *Rodríguez-Avial Franke M.*, Europäische Ermittlungsanordnung: verabschiedet Europa sich vom Rechtsstaat?, Aufsatz IPE, 01/2013, σελ. 1 (διαθέσιμο διαδικτυακά στον ιστότοπο του IPE Hamburg <http://www.infopoint-europa.de/assets/Uploads/Beitraege-Rechtsreferendare/Rodriguez-Europaeische-Ermittlungsanordnung.pdf>), *Ruggeri S.*, Transnational Prosecutions, Methods of Obtaining Overseas Evidence, Human Rights Protection in Europe, σε: *Ruggeri S.* (επιμ.), *Human Rights in European Criminal Law: New developments in European Legislation and Case Law after the Lisbon Treaty*, 2015, σελ. 162, *Sayers D.*, ό.π., σελ. 7.

οποιαδήποτε δημόσια διαβούλευση σχετικά με το κείμενό της και αποτέλεσε μία «έκπληξη» για τα υπόλοιπα κράτη μέλη.¹⁵²

Αντικείμενο της πρότασης των επτά κρατών μελών ήταν η υιοθέτηση ενός ενιαίου νομοθετικού εργαλείου με το όνομα «Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (ΕΕΕ)» (European Investigation Order), το οποίο θα βασίζεται στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης και θα καλύπτει όλα σχεδόν τα ερευνητικά μέτρα, αντικαθιστώντας τις προγενέστερες συμβάσεις και τις αποφάσεις-πλαίσιο 2003/577/ΔΕΥ και 2008/978/ΔΕΥ για το ΕΕΔ και το ΕΕΑ αντίστοιχα. Είναι δε φανερό ότι το προτεινόμενο νομοθετικό μέσο εκπληρώνει μόνο εν μέρει τη στοχοθέτηση της Επιτροπής στην Πράσινη Βίβλο, καθώς δεν θίγει το ζήτημα του παραδεκτού των αποδεικτικών στοιχείων.¹⁵³

Η πορεία από την υποβολή της πρωτοβουλίας των επτά κρατών μελών μέχρι την τελική διαμόρφωση της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ για την ΕΕΕ υπήρξε μακρά και ταραχώδης.¹⁵⁴ Από τον Απρίλιο του 2010 και για έναν χρόνο, η πρόταση βρισκόταν υπό εξέταση στο Συμβούλιο, το οποίο κατέληξε σε συμφωνία το Δεκέμβριο του 2011.¹⁵⁵ Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Συμβουλίου, Επιτροπής και Κοινοβουλίου διήρκησαν μέχρι τον Οκτώβριο του 2013, οπότε και κατέληξαν σε έναν συμβιβασμό σχετικά με το περιεχόμενο της Οδηγίας.¹⁵⁶ Μετά την έγκριση του κειμένου από την Επιτροπή Μονίμων Αντιπροσώπων το Δεκέμβριο του 2013, η Επιτροπή Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ψήφισε επί του κειμένου στις 5 Δεκεμβρίου 2013 και 7 Μαρτίου 2014 και έτσι στις 3 Απριλίου 2014, μετά από περίπου τέσσερα χρόνια διαπραγματεύσεων, εκδόθηκε η Οδηγία 2014/41/ΕΕ «περί της ευρωπαϊκής εντολής έρευνας σε ποινικές υποθέσεις».

¹⁵² Fair Trials International's response to a European Member States' legislative initiative for a Directive on a European Investigation Order, 26 October 2010, σελ. 3 (διαθέσιμο στον ισότοπο της ΜΚΟ FTI https://www.fairtrials.org/documents/FTI_Submission_on_the_European_Investigation_Order_1.pdf).

¹⁵³ *Spencer J.*, ό.π., σελ. 602.

¹⁵⁴ *Ruggeri S.*, *Transnational Prosecutions*, ό.π., σελ. 162, *Navickaitė S.*, *The European Investigation Order: achievements and challenges*, *Social Transformations in Contemporary Society*, 2016 (4), σελ. 110.

¹⁵⁵ Initiative of the Kingdom of Belgium, the Republic of Bulgaria, the Republic of Estonia, the Kingdom of Spain, the Republic of Austria, the Republic of Slovenia and the Kingdom of Sweden for a Directive of the European Parliament and of the Council regarding the European Investigation Order in criminal matters - Text agreed as general approach (Council doc. 18918/11), 21 December 2011.

¹⁵⁶ Initiative of the Kingdom of Belgium, the Republic of Bulgaria, the Republic of Estonia, the Kingdom of Spain, the Republic of Austria, the Republic of Slovenia and the Kingdom of Sweden for a Directive of the European Parliament and of the Council regarding the European Investigation Order in criminal matters - Approval of a package of the main elements in the file in view of its final agreement (Council doc. 15196/13), 25 October 2013.

Καθ' όλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, το υπό επεξεργασία κείμενο της μελλοντικής Οδηγίας αποτέλεσε πηγή έντονων συζητήσεων. Τόσο κράτη μέλη¹⁵⁷ όσο και ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα,¹⁵⁸ αλλά και ενώσεις¹⁵⁹ εξέφρασαν τις απόψεις τους σχετικά με το κείμενο της πρωτοβουλίας, ενώ πολλοί ακαδημαϊκοί και δικηγόροι επισήμαναν τις αδυναμίες του. Παρόλο που επιδοκιμάστηκε η αντικατάσταση των προηγούμενων νομικών μέσων με ένα ενιαίο και πιο συγκεκριμένο εργαλείο,¹⁶⁰ η κριτική σχετικά με την προτεινόμενη Οδηγία αφορούσε διάφορες πτυχές αυτής, όπως την ελλιπή προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των προσωπικών δεδομένων, την ευρύτητα του ρυθμιστικού της πεδίου, τους περιορισμένους λόγους άρνησης,¹⁶¹ την έλλειψη ρυθμίσεων σχετικά με το παραδεκτό των

¹⁵⁷ Βλ. ενδεικτικά τις απόψεις της **Ιταλικής Γερουσίας**: Initiative of the Kingdom of Belgium, the Republic of Bulgaria, the Republic of Estonia, the Kingdom of Spain, the Republic of Austria, the Republic of Slovenia and the Kingdom of Sweden for a Directive of the European Parliament and of the Council regarding the European Investigation Order in criminal matters [ref.2010/0817 (COD) -doc. 9288/10 COPEN 117 EUROJUST 49 EJN 13 PARLNAT 13 CODEC 384]-Opinion on the application of the Principles of Subsidiarity and Proportionality (Council Doc. 8055/11), 22 March 2011 (<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%208055%202011%20INIT>) και της **Γερμανίας**: German Bundestag, 17th electoral term, Recommendation for a decision and report of the Committee on Legal Affairs (6th Committee) on the communication of the Federal Government on the Initiative for a Directive of the European Parliament and the Council regarding a European Investigation Order in criminal matters, Printed Paper 17/3234, 6 October 2010 (<http://www.ipex.eu/IPEX-WEBSITE/dossier/files/download/082dbcc531fab0b60132431282aa1d32.do>).

¹⁵⁸ Opinion of the European Data Protection Supervisor on the initiatives on the European Protection Order and on the European Evidence Order, OJ C 355, 29 December 2010 (https://edps.europa.eu/sites/edp/files/publication/10-10-05_european_protection_order_en.pdf), Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights on the draft Directive regarding the European Investigation Order. Fundamental Rights Agency, 2011 (<http://fra.europa.eu/en/opinion/2011/fra-opinion-draft-directive-regarding-european-investigation-order-eio>).

¹⁵⁹ Βλ. Stellungnahme des Deutschen Richterbundes zur belgischen Initiative für eine Richtlinie des Europäischen Parlaments und des Rates über die Europäische Ermittlungsanordnung in Strafsachen, Juni 2010 (http://www.drj.de/fileadmin/pdf/Stellungnahmen/2010/100622_Stn_Nr_29_Europaeische_Ermittlungsanordnung.pdf), Bundesrechtsanwaltskammer, Stellungnahme Nr. 11/2016, Zum Gesetzentwurf zur Umsetzung der Richtlinie über die Europäische Ermittlungsanordnung in Strafsachen, Mai 2016 (<https://www.brak.de/zur-rechtspolitik/stellungnahmen-pdf/stellungnahmen-deutschland/2016/mai/stellungnahme-der-brak-2016-11.pdf>), Fair Trials International's response to a European Member States' legislative initiative for a Directive on a European Investigation Order, 26 October 2010 (https://www.fairtrials.org/documents/FTI_Submission_on_the_European_Investigation_Order_1.pdf), Comments from the CCBE on the proposal for a European Investigation Order, CCBE, 22 October 2010 (https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/CRIMINAL_LAW/CRM_Position_papers/EN_CRM_20101022_Comments-from-the-CCBE-on-the-proposal-for-a-European-Investigation-Order.pdf).

¹⁶⁰ Rackow P., Das Anerkennungsprinzip auf dem Prüfstein der Beweisrechtshilfe, σε: *Ambos K. (επιμ.)*, Göttinger Studien zu den Kriminalwissenschaften: Europäisches Strafrecht post-Lissabon, 2011, σελ. 125.

¹⁶¹ Δέον να σημειωθεί ότι η αρχική πρόταση για την Οδηγία προέβλεπε μόνο τέσσερις λόγους άρνησης, στους οποίους δεν υπήρχε αναφορά ούτε στο *ne bis in idem* ούτε στο διττό αξιόποιο ούτε στην αρχή της εδαφικότητας.

αποδεικτικών στοιχείων. Υποστηρίχθηκε επίσης η άποψη ότι έπρεπε πρώτα να υπάρξει μία αναμονή, ώστε τα αποτελέσματα από τη διαδικασία διαβούλευσης που είχε ξεκινήσει η Επιτροπή με την Πράσινο Βίβλο να ενσωματωθούν στη νέα Οδηγία,¹⁶² αλλά και για να είναι διαθέσιμα ορισμένα εμπειρικά δεδομένα από την εφαρμογή των προηγούμενων αποφάσεων-πλαίσιο.¹⁶³ Κοινός παρονομαστής όμως της ασκηθείσας κριτικής ήταν η ταχύτητα μετάβασης από το παραδοσιακό σύστημα αμοιβαίας συνδρομής στο σύστημα της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων, χωρίς να έχει πρώτα υλοποιηθεί μία προσπάθεια εναρμόνισης των ποινικών κανόνων των κρατών μελών με τη θέσπιση κάποιων κοινών standards. Για αυτόν το λόγο, το εγχείρημα της μεταφοράς της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης στις ποινικές αποφάσεις έχει χαρακτηριστεί από το Ομοσπονδιακό Κοινοβούλιο της Γερμανίας «πρόωρο»¹⁶⁴. Προκειμένου να γίνει όμως πιο κατανοητή η συγκεκριμένη προβληματική, απαιτείται η ανάλυση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, καθώς και της σχέσης αυτής με τη λεγόμενη «προσέγγιση των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών»¹⁶⁵.

Δ. Ειδικότερα η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης

1. Ορισμός

Όπως αναπτύχθηκε παραπάνω, η ανάγκη για ταχύτερη και αποτελεσματικότερη διασυνοριακή συλλογή και ανταλλαγή αποδεικτικών μέσων εντός της ΕΕ οδήγησε στην απόφαση αντικατάστασης του παραδοσιακού συστήματος αμοιβαίας συνδρομής από ένα σύστημα βασισμένο στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, την οποία πρώτα το Συμβούλιο στο Τάμπερε χαρακτήρισε «ακρογωνιαίο λίθο της δικαστικής συνεργασίας». Μετά δε τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας, η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης απέκτησε και

Συγκεκριμένα, οι τέσσερις λόγοι του σχεδίου ήταν οι εξής: α) η ύπαρξη ασυλίας ή προνομίου κατά το δίκαιο του κράτους εκτέλεσης, β) ο κίνδυνος για την εθνική ασφάλεια, γ) η μη διαθεσιμότητα του αιτουμένου ερευνητικού μέτρου και άλλου μέτρου που θα πετύχαινε παρόμοιο αποτέλεσμα και δ) σε διοικητικές διαδικασίες, το μη επιτρεπτό του ερευνητικού μέτρου σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση (βλ. άρθρο 10 παρ. 1 της πρωτοβουλίας των κρατών μελών).

¹⁶² German Bundestag, 17th electoral term, Recommendation, ό.π., σκ. 4-5.

¹⁶³ Glaser S./Motz A./Zimmermann F., ό.π., σελ. 70.

¹⁶⁴ German Bundestag, 17th electoral term, Recommendation, ό.π., σκ. 6.

¹⁶⁵ Κατά τη διατύπωση του άρθρου 82 παρ. 2 ΣΛΕΕ.

κανονιστικό υπόβαθρο σε επίπεδο πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου, αφού πλέον προβλέπεται ρητά στα άρθρα 67 παρ. 3 και 82 παρ. 1 ΣΛΕΕ.

Παρά τη συχνότατη επίκληση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης σε ευρωπαϊκά κείμενα, το περιεχόμενο της αρχής αυτής δεν αποσαφηνίζεται.¹⁶⁶ Αντιθέτως, αντιμετωπίζεται ως κάτι αυτονόητο και προφανές που δε χρήζει περαιτέρω διευκρινίσεων ούτε ως προς τη φύση ούτε ως προς την λειτουργία του.¹⁶⁷ Αυτό όμως δεν ισχύει και το περιεχόμενο της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης δεν είναι ούτε αυτονόητο ούτε προφανές.

Πιο συγκεκριμένα, η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης επιτάσσει στα κράτη μέλη να αναγνωρίζουν και κατ' επέκταση να εκτελούν τις αποφάσεις άλλων κρατών μελών «σαν να ήταν δικές τους», χωρίς να απαιτείται ο προηγούμενος έλεγχος της νομιμότητας της αλλοδαπής δικαστικής απόφασης, ακόμα και αν τέτοιου είδους απόφαση ή με τέτοιο περιεχόμενο δε θα μπορούσε να είχε εκδοθεί με βάση το εθνικό δίκαιο.¹⁶⁸ Με αυτό τον τρόπο, η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης συμβάλλει στην επιτάχυνση της δικαστικής συνεργασίας και στη δραστική μείωση των λόγων άρνησης που μπορεί να επικαλεστεί ένα κράτος, οδηγώντας έτσι σε μία σχεδόν αυτοματοποιημένη διαδικασία αναγνώρισης και εκτέλεσης των δικαστικών αποφάσεων.¹⁶⁹ Χάρη στην αρχή αυτή, αντιμετωπίζονται τα εμπόδια που θέτει η «αλλοδαπότητα»¹⁷⁰, καθώς η φιλοσοφία της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης έγκειται στην αναγνώριση των διαφορών που υπάρχουν μεταξύ των νομικών συστημάτων των κρατών μελών

¹⁶⁶ Για την αμφισβήτηση του κατά πόσον η «αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης» αποτελεί πράγματι «αρχή», βλ. *Μυλωνόπουλου Χ.*, ό.π., σελ. 88, όπου με αναφορά στην ανάλυση του Dworkin υποστηρίζει ότι η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης δεν είναι αρχή, διότι δεν αποτυπώνει την ιδέα της δικαιοσύνης. Άλλως ειπείν, η αμοιβαία αναγνώριση δεν εκφράζει σε καμία περίπτωση μια αρχή του δικαίου, γιατί η εφαρμογή της «αρχής» της αμοιβαίας αναγνώρισης δεν αξιώνεται από την ιδέα της δικαιοσύνης, της δικαιοσύνης (fairness) ή οποια άλλη πτυχή της ηθικής, όπως αντιθέτως συμβαίνει με την αρχή της αναλογικότητας. Τουναντίον, η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης αποτελεί «μία πολιτική (policy), η οποία θέτει έναν σκοπό που αξίζει να επιδιωχθεί, μια πρόταση που προωθεί οικονομικές, κοινωνικές ή πολιτικές επιδιώξεις της κοινωνίας». Βλ. επίσης και *Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.*, Κοινές δικονομικές αρχές ως βάση μίας διακρατικής ποινικής καταστολής, ΠoinΧρ 2007, σελ. 673 επ., η οποία χαρακτηρίζει την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης ως μία «δικονομική υπερ-αρχή που διεκδικεί να στεγάσει κάτω από την ομπρέλα της τα δικονομικά συστήματα όλων των επιμέρους κρατών μελών».

¹⁶⁷ *Allegrezza S.*, Critical Remarks on the Green Paper, ό.π., σελ. 572.

¹⁶⁸ *Τζαννετή Α.*, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 82, *Mangiaracina A.*, ό.π., σελ. 116.

¹⁶⁹ *Τζαννετή Α.*, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 82, *Allegrezza S.*, Collecting Criminal Evidence Across the European Union: The European Investigation Order Between Flexibility and Proportionality σε: *Ruggeri S.* (επιμ.), *Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe*, ό.π., 2014, σελ. 55, *Sayers D.*, ό.π., σελ. 2.

¹⁷⁰ *Allegrezza S.*, Critical Remarks on the Green Paper, ό.π., σελ. 572.

και στο σεβασμό των διαφορών αυτών.¹⁷¹ Καθίσταται επομένως φανερό ότι η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης εδράζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών, μία εμπιστοσύνη που κατά τη νομολογία του ΔΕΕ αποτελεί τον λόγο ύπαρξης (*raison d' être*) της Ένωσης και στηρίζεται στο μαχητό τεκμήριο ότι όλα τα κράτη μέλη σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα του Χάρτη και της ΕΣΔΑ.¹⁷²

Η επιλογή της λύσης της αμοιβαίας αναγνώρισης προκειμένου να εξασφαλιστεί η αυτοματοποίηση της δικαστικής συνεργασίας είναι «ελκυστική», καθώς δεν φαίνεται να υποχρεώνει τα κράτη μέλη σε εναρμόνιση του ποινικού τους δικαίου.¹⁷³ Το γεγονός ότι δεν προϋποθέτει ρητά τη θέσπιση κοινών διατάξεων ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου καθιστά την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης ένα -εκ πρώτης όψεως- ήπιο μέσο για την επίτευξη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης με ταυτόχρονο σεβασμό και διατήρηση της πολυμορφίας των δικαίων των κρατών μελών.¹⁷⁴

Συνεπώς, η μετάβαση από την αμοιβαία δικαστική συνδρομή στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης εμφανίζεται ως πανάκεια για όλα τα προβλήματα που προσάπτονται στο παραδοσιακό σύστημα. Η επιτάχυνση και απλοποίηση της διαδικασίας αποτελούσε πάγιο αίτημα και ανάγκη των κρατών μελών για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση της διασυνοριακής εγκληματικότητας. Όπως έχει χαρακτηριστικά αποδοθεί, η εν λόγω στροφή προς την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης συνεπάγεται τη μετατροπή του ευγενικού αιτήματος “Κράτος Β, θα μπορούσες να μας βοηθήσεις σε αυτό το ζήτημα; Εάν μπορείς και όποτε μπορείς” στην εντολή “Κράτος Β, απαιτούμε να εκτελέσεις αυτή την εντολή για εμάς”.¹⁷⁵ Η στροφή αυτή αποτυπώνεται και στην αλλαγή του λεξιλογίου στα νομοθετικά κείμενα που υιοθετούν την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης.¹⁷⁶ Οι λέξεις «αίτημα» και «αίτηση»

¹⁷¹ *De Hert P. / Weis K. / Cloosen N.*, The Framework Decision of 18 December 2008 on the European Evidence Warrant for the Purpose of Obtaining Objects, Documents and Data for Use in Proceedings in Criminal Matters – A Critical Assessment, *New Journal of European Criminal Law*, 06/2009, σελ. 62.

¹⁷² Βλ. *N. S. (C-411/10) v Secretary of State for the Home Department and M. E. and Others (C-493/10) v Refugee Applications Commissioner and Minister for Justice, Equality and Law Reform*, συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-411/10 και C-493/10, ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2011, παρ. 83.

¹⁷³ *Μιτσιλέγκα Β.*, Ο έλεγχος περί της εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης σε ποινικές υποθέσεις στην ΕΕ: ο ρόλος των θεμελιωδών δικαιωμάτων (μτφρ. από την αγγλική Δερμιτζάκης Κ.), σε: *Μυλωνόπουλος Χ. (επιμ.)*, Διεθνές Ποινικό Δίκαιο και Σύγχρονη πραγματικότητα: προκλήσεις και προοπτικές, 2017, σελ. 125.

¹⁷⁴ Βλ. *Κιούπης Δ. / Παπαδοπούλου Ρ.-Ε. / Μουζάκης Δ.*, ό.π., σελ. 126.

¹⁷⁵ *Spencer J.*, ό.π., σελ. 602.

¹⁷⁶ *Ambos K.*, *Transnationale Beweiserlangung*, ό.π., σελ. 557, *Schünemann B.*, *Solution Models and Principles*, ό.π., σελ. 170, *Spencer J.*, ό.π., σελ. 602.α

αντικαθίστανται από τη λέξη «εντολή», το ενδιαφερόμενο κράτος δεν «αιτείται», αλλά «εντέλλεται», ενώ το «αιτούμενο κράτος» ονομάζεται πλέον «κράτος έκδοσης» και το «προς ο η αίτηση κράτος» ονομάζεται «κράτος εκτέλεσης». Τέλος, εκφράσεις όπως «ευρύτεραν δυνατήν δικαστικήν συνδρομήν» και «το ταχύτερο δυνατόν» έχουν απαλειφθεί.

2. Προέλευση της αρχής και μεταφορά της στις ποινικές υποθέσεις

Κατά τη διάρκεια της προεδρίας του το 1998, το Ηνωμένο Βασίλειο εισηγήθηκε την καθιέρωση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης στον τομέα των ποινικών υποθέσεων, προκειμένου να λυθούν τα προβλήματα της δικαστικής συνδρομής χωρίς να εγερθούν αντιρρήσεις και προβληματισμοί από όσους αντιτίθεντο στην περαιτέρω εναρμόνιση των ουσιαστικών ποινικών και ποινικοοικονομικών κανόνων των κρατών μελών, δεδομένου ότι η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης παρουσιάστηκε ως εναλλακτική λύση σε σχέση με την εναρμόνιση.¹⁷⁷ Έτσι, η βρετανική κυβέρνηση παρουσίασε ως δικαιολογητική βάση της εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης την ύπαρξη διαφορών στα δικαιοσύνη συστήματα των κρατών μελών.

Πριν το εν λόγω εγχείρημα όμως, η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης ήταν άγνωστη στον χώρο του ποινικού δικαίου και δεν είχε κανένα συμβατικό υπόβαθρο. Η εν λόγω αρχή προέρχεται από τομέα της εσωτερικής ευρωπαϊκής αγοράς, όπου αναπτύχθηκε για να διασφαλίσει την ανεμπόδιστη κυκλοφορία και την εμπορευσιμότητα των προϊόντων μεταξύ των κρατών μελών.¹⁷⁸ Σχετικές σε αυτό το σημείο είναι ενδεικτικά οι αποφάσεις *Dassonville*¹⁷⁹ και *Cassis de Dijon*¹⁸⁰ του ΔΕΚ, όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να απαγορεύσει τη διάθεση ενός νόμιμα παρασκευασμένου σε άλλο κράτος μέλος προϊόντος απλά

¹⁷⁷ *Glaser S./ Motz A./ Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 60, 64. Βλ. επίσης *Lavenex S.*, Mutual recognition and the monopoly of force: limits of the single market analogy, *Journal of European Public Policy*, 08/2007, σελ. 766, όπου αναφέρει ότι το μείζον κίνητρο για την προώθηση αυτής της ιδέας στη σύσκεψη του Τάμπερε, ειδικά για την κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, ήταν η διαφύλαξη της εθνικής κυριαρχίας απέναντι στον κίνδυνο της υπερεθνικής εναρμόνισης του δικαίου.

¹⁷⁸ *Glaser S./ Motz A./ Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 60, *Rodríguez-Avial Franke M.*, ό.π., σελ. 3.

¹⁷⁹ *Procureur du Roi v. Benoît and Gustave Dassonville*, υπόθεση 8-74, ΔΕΚ, απόφαση της 11ης Ιουλίου 1974.

¹⁸⁰ *Rewe-Zentral AG v Bundesmonopolverwaltung für Branntwein*, υπόθεση 120/78, ΔΕΚ, απόφαση της 20ης Φεβρουαρίου 1979.

και μόνο επειδή σε αυτό το κράτος μέλος ισχύουν διαφορετικές τεχνικές και ποιοτικές προδιαγραφές, γιατί έτσι θα εμπόδιζε το εμπόριο και την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

Η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης μεταφέρθηκε στο χώρο των δικαστικών αποφάσεων με μία αναλογία. Η σκέψη που διατρέχει αυτήν την αναλογία είναι ότι όπως η εν λόγω αρχή επιτυγχάνει την ελεύθερη κυκλοφορία προϊόντων μεταξύ διαφορετικών κρατών μελών, παρά την ισχύ διαφορετικών τεχνικών και ποιοτικών προδιαγραφών σε ένα από αυτά, έτσι θα επιτύχει και την ελεύθερη κυκλοφορία των δικαστικών αποφάσεων και αποδεικτικών στοιχείων μεταξύ των κρατών μελών παρά τις όποιες διαφορές στους νομικούς τους κανόνες. Η αναλογία αυτή όμως πάσχει, γιατί αντιμετωπίζει τις δικαστικές αποφάσεις και τις αποδείξεις ως εμπορεύσιμα προϊόντα αγνοώντας ορισμένα πολύ βασικά ζητήματα.

Πρώτον, η αναλογία μεταξύ αφενός της εσωτερικής ευρωπαϊκής αγοράς και αφετέρου των ποινικών υποθέσεων παραβλέπει ότι της ελεύθερης κυκλοφορίας των αγαθών στην Ένωση έχει προηγηθεί η επιβολή αυστηρών προδιαγραφών ποιότητας, ώστε να προστατευθούν οι ευρωπαίοι καταναλωτές από επικίνδυνα προϊόντα.¹⁸¹ Αντίστοιχη επιβολή κοινών standards δεν είχε προηγηθεί στον χώρο του ποινικού δικαίου. Δεύτερον και σπουδαιότερο, η αναλογική αυτή προσέγγιση αγνοεί -μάλλον σκόπιμα- την ιδιομορφία του ποινικού δικαίου, ενός δικαίου που, όπως έχει επισημάνει και το Γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο στην απόφασή του για τη συνταγματικότητα της Συνθήκης της Λισαβόνας, «στον πυρήνα του δεν λειτουργεί ως νομοτεχνικό μέσο για την υλοποίηση της διεθνούς συνεργασίας, αλλά υφίσταται για την ιδιαιτέρως ευαίσθητη δημοκρατική απόφαση σχετικά με το δικαιοηθικό minimum»¹⁸². Πράγματι, το ποινικό δίκαιο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τις θεμελιώδεις κοινωνικοηθικές, δικαιοηθικές αξιολογήσεις, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα την ύπαρξη διαφορών στο ουσιαστικό ποινικό δίκαιο των κρατών μελών.¹⁸³ Οι ρυθμίσεις όμως για την εσωτερική ευρωπαϊκή αγορά δεν άπτονται τόσο ευαίσθητων θεμάτων όπως το ποινικό δίκαιο.

¹⁸¹ *Allegrezza S.*, Critical Remarks on the Green Paper, ό.π., σελ. 572.

¹⁸² Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο (Bundesverfassungsgericht), απόφαση της 30ης Ιουνίου 2009, 2 BvE 2/08, παρ. 358. Βλ. σχετικά *Böse M.*, Die Entscheidung des Bundesverfassungsgerichts zum Vertrag von Lissabon und ihre Bedeutung für die Europäisierung des Strafrechts, ZIS 2/2010, σελ. 85 επ.

¹⁸³ Βλ. *Glaser S./ Motz A./ Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 63, όπου αναφέρονται η άμβλωση και η ευθανασία ως ενδεικτικά παραδείγματα του πόσο μπορεί να διαφέρουν από χώρα σε χώρα οι κοινωνικοηθικές αξιολογήσεις και ως εκ τούτου, οι σχετικές ποινικές διατάξεις.

Σε αντίθεση λοιπόν με τα εμπορεύματα, οι αποδείξεις και η αποδεικτική διαδικασία είναι το «αποτέλεσμα μίας δικονομικής δραστηριότητας» που διέπεται από συγκεκριμένους εθνικούς κανόνες που ρυθμίζουν το παραδεκτό των αποδεικτικών μέσων και τον τρόπο συλλογής τους.¹⁸⁴ Ένα παράδειγμα αντλούμενο από το ελληνικό δίκαιο θα αποτελούσε για παράδειγμα η απαγόρευση της ένορκης εξέτασης του υπόπτου στο στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης κατ' άρθρο 31 παρ. 2 ΚΠΔ. Οι εθνικοί αυτοί κανόνες των κρατών μελών διαφέρουν μεταξύ τους, με αποτέλεσμα η εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης στις ποινικές υποθέσεις να οδηγεί σε μία «συρραφή» ποινικών δικονομικών διατάξεων,¹⁸⁵ διαταράσσοντας την ισορροπία που κάθε κράτος μέλος έχει επιτύχει με τους κανόνες που έχει θεσπίσει. Εξίσου σημαντική είναι όμως και η επέμβαση στα ατομικά δικαιώματα, καθώς το άτομο που βρίσκεται στο επίκεντρο της διεξαγομένης διασυνοριακής έρευνας μπορεί να βρεθεί αντιμέτωπο με τους δικονομικούς κανόνες 27 ξένων κρατών πέρα από τους δικονομικούς κανόνες της χώρας του.¹⁸⁶ Το ενδεχόμενο αυτό που έχει ονομαστεί «ένα ταξίδι στο άγνωστο»¹⁸⁷ συνιστά ένα σοβαρό πλήγμα στην ασφάλεια δικαίου.

Συμπερασματικά, η μεταφορά της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης από την ευρωπαϊκή εσωτερική αγορά στις ποινικές υποθέσεις δεν μπορεί να γίνει άνευ ετέρου αποδεκτή λόγω των ουσιωδών διαφορών που υφίστανται μεταξύ αυτών των δύο χώρων, διαφορές που απωθούν την άκρατη «μετεμφύτευση» της εν λόγω αρχής στη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις. Ενώ στην εσωτερική αγορά η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης λειτουργεί απελευθερωτικά, η εφαρμογή της στις ποινικές υποθέσεις έχει το αντίθετο αποτέλεσμα.¹⁸⁸ Περιορίζει και στην ουσία θυσιάζει τα ατομικά δικαιώματα και την ασφάλεια δικαίου στο βωμό της αποτελεσματικότητας. Για αυτόν το λόγο, είναι απαραίτητο να προσεγγισθεί ο σύνδεσμος μεταξύ της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης και της «προσέγγισης των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών».

¹⁸⁴ *Allegrezza S.*, Critical Remarks on the Green Paper, ό.π., σελ. 572, *Mangiaracina A.*, ό.π., σελ. 117, *Rodríguez-Avial Franke M.*, ό.π., σελ. 4, *Schünemann B.*, The European Investigation Order, ό.π., σελ. 31.

¹⁸⁵ Βλ. *Glaser S./ Motz A./ Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 71, οι οποίοι κάνουν λόγο για ένα “patchwork system” και *Schünemann B.*, The European Investigation Order, ό.π., σελ. 31, ο οποίος μιλάει για «υβριδικούς δικονομικούς κανόνες».

¹⁸⁶ Βλ. *Glaser S./ Motz A./ Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 62.

¹⁸⁷ *Mitsilegas V.*, ό.π., σελ. 1281.

¹⁸⁸ Βλ. *Mitsilegas V.*, ό.π., σελ. 1281.

3. Η σχέση αμοιβαίας αναγνώρισης και εναρμόνισης

Παρόλο που η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης μεταφέρθηκε στο πεδίο της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις ως εναλλακτική της εναρμόνισης, ως *aliud*, η παρ. 1 του άρθρου 82 ΣΛΕΕ ορίζει ότι «η δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις στην Ένωση θεμελιώνεται στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων και διαταγών και περιλαμβάνει την προσέγγιση των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών στους τομείς που προβλέπονται στην παράγραφο 2 και στο άρθρο 83. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, λαμβάνουν μέτρα που αφορούν: α) τον καθορισμό κανόνων και διαδικασιών για να εξασφαλίζεται η αναγνώριση, σε ολόκληρη την Ένωση, όλων των τύπων δικαστικών αποφάσεων και διαταγών, β) την πρόληψη και την επίλυση των συγκρούσεων δικαιοδοσίας μεταξύ κρατών μελών, γ) την υποστήριξη της κατάρτισης των δικαστών και των άλλων λειτουργών και υπαλλήλων του τομέα απονομής της δικαιοσύνης, δ) τη διευκόλυνση της συνεργασίας μεταξύ των δικαστικών ή άλλων ισοδύναμων αρχών των κρατών μελών κατά την άσκηση ποινικών διώξεων και την εκτέλεση των αποφάσεων». Η συγκεκριμένη διατύπωση σε συνδυασμό με τη δυνατότητα θέσπισης ελάχιστων κανόνων που εμφανίζεται στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου της ΣΛΕΕ φανερώνει ότι η αμοιβαία αναγνώριση δεν αντιμετωπίζεται πλέον ως εναλλακτική της εναρμόνισης στο πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο. Αντιθέτως, αρχή αμοιβαίας αναγνώρισης και εναρμόνιση συνδέονται και αλληλοεπιδρούν,¹⁸⁹ αφού κατά το ΔΕΚ η αμοιβαία αναγνώριση «επιτάσσει την προσέγγιση (approximation) των εθνικών διατάξεων».¹⁹⁰ Και αυτό συμβαίνει γιατί η εν λόγω προσέγγιση διευκολύνει την εφαρμογή της αμοιβαίας αναγνώρισης.¹⁹¹

Το ερώτημα όμως που προκύπτει αναφορικά με τη σύνδεση μεταξύ της αρχής αμοιβαίας αναγνώρισης και εναρμόνισης των διατάξεων των κρατών μελών είναι κατά πόσο η πραγμάτωση της πρώτης εξαρτάται από τη δεύτερη και την προϋποθέτει. Όπως συνάγεται από την προηγηθείσα ανάλυση σχετικά με τα προσκόμματα που ανακύπτουν κατά την προσπάθεια μεταφοράς της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης στο πεδίο των ποινικών υποθέσεων, το κύριο πρόβλημα είναι ότι τα ευρωπαϊκά όργανα προωθούν την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας

¹⁸⁹ Peers S., EU Criminal Law and the Treaty of Lisbon, European law review, 08/2008, σελ. 511.

¹⁹⁰ *Advocaten voor de Wereld* (C-303/05), ΔΕΚ, απόφαση της 3ης Μαΐου 2007, παρ. 29.

¹⁹¹ Βλ. *Bantekas I.*, The principle of mutual recognition in EU criminal law, European law review, 06/2007, σελ. 366.

αναγνώρισης επί τη βάσει μίας **υπόθεσης**. Η υπόθεση αυτή συνίσταται στο ότι τα δικαιικά συστήματα των κρατών μελών είναι ήδη εναρμονισμένα και άρα μπορούν ανενδοίαστα να αναγνωρίσουν τις αλλοδαπές αποφάσεις. Ουσιαστικά, η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης επιβάλλεται στα κράτη μέλη, χωρίς πρώτα να ερευνηθεί και να επιβεβαιωθεί αν η δικαιολογητική της βάση, ήτοι η αμοιβαία εμπιστοσύνη, πράγματι υπάρχει.¹⁹² Πώς όμως μπορεί να καλλιεργηθεί η αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών μελών; Η απάντηση που δίνει το ΔΕΕ είναι, όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, ότι η αμοιβαία εμπιστοσύνη τεκμαίρεται πως υπάρχει λόγω του σεβασμού που δείχνουν τα κράτη στα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον Χάρτη και την ΕΣΔΑ. Ήδη αυτή η απάντηση οδηγεί σε ένα νέο ερώτημα και αυτό είναι αν η υπογραφή μίας Σύμβασης, όπως η ΕΣΔΑ, συνεπάγεται αυτομάτως και τη συμμόρφωση με το περιεχόμενο αυτής. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι αναντίρρητα αρνητική, καθώς αν ίσχυε κάτι τέτοιο δεν θα είχαν λόγο ύπαρξης τα δικαστήρια όπως το ΕΔΔΑ. Αυτό αποδεικνύεται άλλωστε και από την παραδοχή του ΔΕΕ ότι το τεκμήριο της αμοιβαίας εμπιστοσύνης είναι **μαχητό**. Άρα φαίνεται πως το θεμέλιο της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, δηλαδή η αμοιβαία εμπιστοσύνη, είναι σαθρό και συνακόλουθα, το σύστημα της δικαστικής συνεργασίας βάσει της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης κινδυνεύει να καταστεί μετέωρο.

Πριν καταλήξει κανείς όμως σε ένα τέτοιο συμπέρασμα, είναι απαραίτητο να διερευνηθούν τρία ζητήματα. Πρέπει να εξετασθεί πρώτα εάν τα κράτη μέλη πράγματι συμμορφώνονται προς τις επιταγές της ΕΣΔΑ και ιδίως του κρίσιμου εν προκειμένω άρθρου 6 ΕΣΔΑ, δεύτερον εάν μπορεί να υποστηριχθεί πως η νομολογία του ΕΔΔΑ έχει επιφέρει εμμέσως μία εναρμόνιση στα νομικά συστήματα των κρατών μελών αναφορικά με το δίκαιο της απόδειξης και τρίτον εάν έχουν ήδη διαμορφωθεί κάποια *minimum standards* από την έως τώρα νομοθετική δραστηριότητα της ΕΕ.

Όσον αφορά το πρώτο ζήτημα, η απάντηση δίνεται εύκολα από τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία. Συγκεκριμένα, η λήξη του έτους 2017 σηματοδότησε την συμπλήρωση 58 ετών λειτουργίας του ΕΔΔΑ, το οποίο ως γνωστόν είναι επιφορτισμένο με την εκδίκαση ατομικών ή κρατικών προσφυγών κατά παραβιάσεων των θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ. Με αφορμή αυτήν την επέτειο, το Δικαστήριο δημοσίευσε στην επίσημη ιστοσελίδα του δύο στατιστικές μελέτες σχετικά αφενός με τις αποφάσεις που εξέδωσε ανά

¹⁹² Βλ. σχετικά *Μιτσιλέγκα Β.*, ό.π., σελ. 157-158, ο οποίος αντιπαραβάλλει την τεκμαιρόμενη αμοιβαία εμπιστοσύνη με την κερδισμένη.

χώρα και ανά άρθρο της Σύμβασης κατά το δικαστικό έτος 2017 και αφετέρου με τις αποφάσεις που έχει εκδώσει ανά χώρα και ανά άρθρο της Σύμβασης καθ' όλη τη διάρκεια των 58 ετών λειτουργίας του Δικαστηρίου (1959-2017), καθώς και μία επισκόπηση για τα έτη 1959-2017.¹⁹³ Όπως προκύπτει από τα παραπάνω δεδομένα, σχεδόν το 40% των περίπου 20.600 αποφάσεων που εκδόθηκαν από το ΕΔΔΑ κατά τα έτη 1959-2017 αφορούσαν παραβιάσεις του άρθρου 6 ΕΣΔΑ, το οποίο κατοχυρώνει το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, ενώ μόνο το 2017 πάνω από το ένα τέταρτο των αποφάσεων που εκδόθηκαν αφορούσαν και πάλι το άρθρο 6 ΕΣΔΑ.¹⁹⁴ Μολονότι τα εν λόγω στατιστικά στοιχεία αναφέρονται γενικά στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ, χωρίς να διευκρινίζουν ποια παράγραφος του παραβιάστηκε, αποτελούν αδιάσειστο αποδεικτικό στοιχείο ότι η συμμόρφωση των κρατών μελών με τις επιταγές της ΕΣΔΑ δεν είναι πλήρης.

Αναφορικά με το δεύτερο ζήτημα, το ΕΔΔΑ επισημαίνει πάγια ότι το περιεχόμενο του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη κατ' άρθρο 6 ΕΣΔΑ δεν είναι αντικείμενο ενός αμετάβλητου κανόνα, αλλά εξαρτάται από τις ειδικές περιστάσεις κάθε υπόθεσης, εξετάζεται δηλαδή *in concreto* (on a case-by-case basis).¹⁹⁵ Έτσι, το ΕΔΔΑ εξετάζει κάθε φορά τη γενική, συνολική δικαιοσύνη (overall fairness) της ποινικής διαδικασίας.¹⁹⁶ Ειδικότερα σε σχέση με το δικαίωμα της απόδειξης και το παραδεκτό των αποδεικτικών στοιχείων, η πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ συνίσταται στην αρχή ότι η αποδοχή των αποδεικτικών μέσων είναι ένα ζήτημα ρυθμιζόμενο από το εσωτερικό δίκαιο και τα εθνικά δικαστήρια είναι εκείνα που προβαίνουν στην αξιολόγησή τους.¹⁹⁷

Το άρθρο 6 παρ. 3 περ. δ' ΕΔΔΑ είναι ακόμα πιο συναφές με το εδώ εξεταζόμενο ζήτημα, διότι προβλέπει το δικαίωμα εξέτασης και κλήτευσης μαρτύρων, ήτοι αναφέρεται σε ένα από τα πιο ισχυρά αποδεικτικά μέσα. Η νομολογία του ΕΔΔΑ έχει διαμορφώσει όμως μία

¹⁹³ Για τις αποφάσεις που εκδόθηκαν ανά χώρα κατά το 2017, βλ. http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2017_ENG.pdf, για τις αποφάσεις που εκδόθηκαν ανά κράτος και ανά άρθρο από το 1959 έως το 2017, βλ. https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_1959_2017_ENG.pdf, ενώ για την επισκόπηση των 58 ετών λειτουργίας του ΕΔΔΑ, βλ. το έγγραφο Overview 1959-2017 ECHR (https://www.echr.coe.int/Documents/Overview_19592017_ENG.pdf).

¹⁹⁴ Βλ. Overview 1959-2017 ECHR, ό.π., σελ. 6-7.

¹⁹⁵ *O'Halloran and Francis κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αρ. προσφ. 15809/02 και 25624/02, απόφαση της 29ης Ιουνίου 2007, παρ. 53, *Ibrahim κ.ά. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αρ. προσφ. 50541/08, 50571/08, 50573/08 και 40351/09, απόφαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2016, παρ. 250.

¹⁹⁶ *Taxquet κατά Βελγίου*, αρ. προσφ. 926/05, απόφαση της 16ης Νοεμβρίου 2010, παρ. 84, *Schatschaschwili κατά Γερμανίας*, αρ. προσφ. 9154/10, απόφαση 15ης Δεκεμβρίου 2015, παρ. 101.

¹⁹⁷ *Doorson κατά Ολλανδίας*, αρ. προσφ. 20524/92, απόφαση της 26ης Μαρτίου 1996, παρ. 67.

αυτόνομη έννοια για τον όρο «μάρτυρας», συμπεριλαμβάνοντας στην έννοια αυτή και την εξέταση του συγκατηγορουμένου¹⁹⁸ και του θύματος και των πραγματογνομώνων και τεχνικών συμβούλων,¹⁹⁹ ακόμα δε και των εγγράφων²⁰⁰. Με την αυτόνομη ερμηνεία της έννοιας του μάρτυρα, το Δικαστήριο του Στρασβούργου διασφαλίζει την εφαρμογή των εγγυήσεων της Σύμβασης ανεξαρτήτως του εννοιολογικού περιεχομένου που δίνει κάθε κράτος.²⁰¹ Ως προς το πότε στοιχειοθετείται παραβίαση του περιεχόμενου στο άρθρο 6 παρ. 3 περ. δ' δικαιώματος, το ΕΔΔΑ απέρριψε το 2011 με την απόφαση-σταθμό της Ευρείας Σύθεσής του στην υπόθεση *Al-Khawaja and Tahery κατά Ηνωμένου Βασιλείου* την άτεγκτη και απαρέγκλιτη εφαρμογή του έως τότε διαμορφωμένου κανόνα “sole or decisive”, σύμφωνα με τον οποίο ο δίκαιος χαρακτήρας της δίκης κατελύετο αν η καταδίκη του κατηγορουμένου στηριζόταν αποκλειστικά ή αποφασιστικά σε καταθέσεις μαρτύρων κατηγορίας, τους οποίους ο κατηγορούμενος δεν είχε τη δυνατότητα να εξετάσει.²⁰² Το ΕΔΔΑ δέχθηκε ότι ακόμη και όταν η καταδίκη βασίζεται αποκλειστικά ή αποφασιστικά σε ανέλεγκτες μαρτυρικές καταθέσεις, δεν προκύπτει αυτομάτως παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 3 δ' ΕΣΔΑ, αλλά αντιθέτως, σε αυτές τις περιπτώσεις πρέπει να ερευνάται εξονυχιστικά αν υπήρχαν στο εσωτερικό δίκαιο επαρκή αντισταθμιστικά μέτρα, συμπεριλαμβανομένων των ισχυρών δικονομικών εγγυήσεων, τα οποία επιτρέπουν την ορθή αξιολόγηση της αξιοπιστίας των εν λόγω καταθέσεων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο κανόνας *sole or decisive* υποβαθμίστηκε σε ένα από τα περισσότερα κριτήρια που λαμβάνει υπόψιν του το ΕΔΔΑ, ενώ παράλληλα εισήχθη ένα νέο επάλληλο κριτήριο, αυτό της ύπαρξης αντισταθμιστικών παραγόντων στο εσωτερικό δίκαιο που επιτρέπουν τον έλεγχο αξιοπιστίας.²⁰³

¹⁹⁸ *Lucà κατά Ιταλίας*, αρ. προσφ. 33354/96, απόφαση της 27ης Μαΐου 2001, παρ. 41.

¹⁹⁹ *Bönisch κατά Αυστρίας*, αρ. προσφ. 8658/79, απόφαση της 6ης Μαΐου 1985, παρ. 29, όπου το ΕΔΔΑ έκρινε ότι πρέπει να εξετάσει το αίτημα του προσφεύγοντος για παραβίαση του αρ. 6 παρ. 3 περ. δ' ΕΣΔΑ, αφού χαρακτήρισε τον πραγματογνώμονα «μάρτυρα με ειδικές γνώσεις». Έτσι, φανερώνεται μία διάκριση που ακολουθεί το ΕΔΔΑ σχετικά με τους πραγματογνώμονες. Στην περίπτωση που υφίστανται αμφιβολίες που ερείδονται και σε πραγματικά γεγονότα, τότε ο πραγματογνώμονας προσλαμβάνει την ιδιότητα του μάρτυρα. Στην περίπτωση όμως που ο πραγματογνώμονας επαναλαμβάνει κανόνες της κοινής πείρας και εξάγει μόνο συμπεράσματα από δεδομένα, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί μάρτυρας. Βλ. σχετικά *Διονυσοπούλου Α.*, Το δικαίωμα του κατηγορουμένου στην εξέταση μαρτύρων κατηγορίας, 2017, σελ. 104, υποσημ. 261 με τις εκεί παραπομπές.

²⁰⁰ *Παπαγεωργίου κατά Ελλάδας*, αρ. προσφ. 59506/00, απόφαση της 9ης Αυγούστου 2003 (τελικό), παρ. 39.

²⁰¹ *Διονυσοπούλου Α.*, ό.π., σελ. 103.

²⁰² Βλ. *Al-Khawaja και Tahery κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αρ. προσφ. 26766/05 και 22228/06, απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 2011, παρ. 119 επ.

²⁰³ *Meyer F.*, Die „sole or decisive“-Regel zur Würdigung nicht konfrontierter Zeugenaussagen – not so decisive anymore, HRRS, 03/2012, σελ. 119-120, *Τζαννετή Α.*, «Αποδεικτική βαρύτητα», «αξιοπιστία» και «δικαιότητα» των ανέλεγκτων μαρτυρικών καταθέσεων: Σκέψεις για τη φύση του δικαιώματος εξέτασης των μαρτύρων

Το κριτήριο αυτό αρχίζει να αποκτά βαρύνουσα ισχύ, σε βαθμό που ακόμη και αν η επίδικη κατάθεση αποτελεί το αποφασιστικό αποδεικτικό μέσο για την καταδίκη του κατηγορούμενου, το γεγονός αυτό δεν αρκεί από μόνο του για τη στοιχειοθέτηση παραβίασης του δικαιώματός του για μια δίκαιη δίκη, εφόσον η κατάθεση κριθεί από το σύνολο των πραγματικών περιστατικών αξιόπιστη και εφόσον έχουν προβλεφθεί αντισταθμιστικά μέτρα από το εσωτερικό δίκαιο.²⁰⁴

Έχοντας κατά νου τη νεότερη νομολογία του ΕΔΔΑ επί του θέματος, καθίσταται σαφές ότι δεν είναι ευχερής η εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με το πότε υπάρχει παραβίαση του δικαιώματος εξέτασης μαρτύρων, καθώς ένα τέτοιο συμπέρασμα απαιτεί την εξέταση πλειόνων συνισταμένων της διεξαχθείσας ποινικής διαδικασίας ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Στην απόφαση *Schatschaschwili κατά Γερμανίας* του Τμήματος Ευρείας Σύνθεσης το 2015, το Δικαστήριο αναγνώρισε ορισμένα στοιχεία που θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψιν κατά την έρευνα σχετικά με την ύπαρξη αντισταθμιστικών παραγόντων.²⁰⁵ Στα στοιχεία αυτά συμπεριλαμβάνονται ενδεικτικά η προσεκτική εκτίμηση του αποδεικτικού υλικού από το εθνικό δικαστήριο και η αιτιολογία του σχετικά με την αποδεικτική αξία που του απέδωσε, η βιντεοσκόπηση της μαρτυρικής κατάθεσης ανώνυμου μάρτυρα, καθώς και η δυνατότητα της υπεράσπισης να θέσει απευθείας ερωτήσεις, έστω γραπτώς, στον μάρτυρα. Η ανάγκη διερεύνησης όλων αυτών των επιμέρους παραγόντων, καθώς και η ενδεικτική απαρίθμησή τους στη νομολογία του ΕΔΔΑ καθιστά φανερό ότι η προσπάθεια ανίχνευσης *minimum* κανόνων που διέπουν το παραδεκτό των αποδεικτικών μέσων στις ποινικές υποθέσεις είναι εξαιρετικά δυσχερής. Αναντίλεκτα η συμβολή της νομολογίας του ΕΔΔΑ στη δημιουργία και ανάπτυξη κοινών νομικών αρχών και προστατευτικών μέτρων στην Ευρώπη είναι σπουδαία, απέχει όμως από την επίτευξη εναρμόνισης των νομικών συστημάτων των κρατών μελών.²⁰⁶

Προσεγγίζοντας τέλος το τρίτο ζήτημα, δηλαδή αν έχουν ήδη διαμορφωθεί κάποια *minimum standards* από την έως τώρα νομοθετική δραστηριότητα της ΕΕ, πρέπει να αναφερθεί ότι στις 30 Νοεμβρίου 2009 το Συμβούλιο εξέδωσε ψήφισμα για την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες, αναγνωρίζοντας ότι

κατηγορίας με αφορμή την απόφαση της Ευρείας Συνθέσεως του ΕΔΔΑ *Al-Khawaja και Tahery κατά Ηνωμένου Βασιλείου* της 15.12.2011, ΠοινΧρ 2012, σελ. 647.

²⁰⁴ Τζαννετή Α., «Αποδεικτική βαρύτητα», ό.π., σελ. 647.

²⁰⁵ Βλ. *Schatschaschwili κατά Γερμανίας*, ό.π., παρ. 126-131.

είναι αναγκαία η διαμόρφωση κοινών ελαχίστων προδιαγραφών «προκειμένου να διευκολυνθεί η εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης».²⁰⁷ Στις 11 Δεκεμβρίου 2009 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέφρασε την ικανοποίησή του για τον οδικό χάρτη και τον κατέστησε μέρος του Προγράμματος της Στοκχόλμης.²⁰⁸ Σε εφαρμογή της πολιτικής που χαράχθηκε στον Οδικό Χάρτη και στο Πρόγραμμα της Στοκχόλμης, καθώς και επί τη βάση του άρθρου 82 παρ. 2 στ. β' ΣΛΕΕ, που προβλέπει τη δυνατότητα θέσπισης ελαχίστων κανόνων που αφορούν τα δικαιώματα των προσώπων στην ποινική διαδικασία, έχουν υιοθετηθεί μέχρι σήμερα τέσσερις ιδιαίτερα σημαντικές Οδηγίες: η Οδηγία 2010/64/ΕΕ της 20ης Οκτωβρίου 2010 «σχετικά με το δικαίωμα στη διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία», η Οδηγία 2012/13/ΕΕ της 22ης Μαΐου 2012 «σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών», η Οδηγία 2013/48/ΕΕ της 22ης Οκτωβρίου 2013 «σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, καθώς και σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου προσώπου σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας του και με το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας» και η πιο πρόσφατη Οδηγία 2016/343/ΕΕ της 9ης Μαρτίου 2016 «για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας».

Η πρόοδος αυτή είναι αξιόλογη και η σημασία της δεν πρέπει να υποτιμηθεί. Εντούτοις, η διαμόρφωση ελαχίστων κοινών standards είναι μία διαδικασία εν εξελίξει, ενώ οι έως τώρα εκδοθείσες Οδηγίες δεν καλύπτουν φυσικά όλες τις πτυχές που σχετίζονται με το πεδίο των αποδείξεων.²⁰⁹ Η ανάγκη εξασφάλισης του παραδεκτού των αποδεικτικών μέσων που έχουν συλλεχθεί σε άλλα κράτη μέλη έχει υπογραμμισθεί ήδη από την έκδοση της Πράσινης Βίβλου, ωστόσο το θέμα αυτό δεν έχει ακόμα ρυθμιστεί.

Συμπερασματικά, κατά την εδώ υποστηριζόμενη άποψη, η προσέγγιση των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών αποτελεί όρο εκ των ων ουκ άνευ για την

²⁰⁶ Έτσι και οι *Allegrezza S.*, *Critical Remarks on the Green Paper*, ό.π., σελ. 575-576, *Mangiaracina A.*, ό.π., σελ. 117, *Rodríguez-Avial Franke M.*, ό.π., σελ. 4-5.

²⁰⁷ Βλ. Ψήφισμα του Συμβουλίου της 30ης Νοεμβρίου 2009 για έναν οδικό χάρτη για την ενίσχυση των οικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες (2009/C 295/01), σκ. 6 του Προοιμίου.

²⁰⁸ Βλ. παραπάνω για το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης, σελ. 41 επ. της παρούσας.

²⁰⁹ *Mangiaracina A.*, ό.π., σελ. 119.

εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης. Δίχως εναρμόνιση, η ύπαρξη αμοιβαίας εμπιστοσύνης θα συνεχίσει να είναι μόνο τεκμαιρόμενη, παραχωρώντας σταδιακά τη θέση της στην αμοιβαία δυσπιστία. Η πρόβλεψη λόγων άρνησης ακόμα και στην ΕΕΕ που αποτελεί εργαλείο βασιζόμενο στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης αποδεικνύει ακριβώς αυτό. Τα κράτη μέλη δεν είναι ακόμα έτοιμα να εμπιστευτούν τυφλά το ένα το άλλο.²¹⁰ Συνεπώς, η ΕΕΕ είναι ένα βήμα προς την πιο ολοκληρωμένη εφαρμογή της αμοιβαίας αναγνώρισης στις ποινικές υποθέσεις, δεν πρέπει να είναι όμως το τελευταίο.

²¹⁰ Βλ. *Bachmaier Winter L.*, *The Proposal for a Directive on the European Investigation Order and the Grounds for Refusal: A Critical Assessment*, *Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe*, 2014, σελ. 73.

II. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΤΟΛΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

A. Εισαγωγικά

Μετά τη μακρά πορεία διαπραγματεύσεων και συζητήσεων που παρουσιάστηκε παραπάνω, η Οδηγία 2014/41/ΕΕ περί της ευρωπαϊκής εντολής έρευνας σε ποινικές υποθέσεις (στο εξής «Οδηγία για την ΕΕΕ») υιοθετήθηκε στις 3 Απριλίου 2014 και στις 21 Σεπτεμβρίου 2017 ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 4489/2017. Η ΕΕΕ σηματοδοτεί το πέρασμα σε μία αναπτυγμένης ενωσιακής ωριμότητας μορφή δικαστικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ.²¹¹ Ακολουθώντας την πορεία που χάραξε το επίσης στηριζόμενο στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης ΕΕΣ, η Οδηγία για την ΕΕΕ αποσκοπεί στην αντικατάσταση του «υπερβολικά κατακερματισμένου» πλαισίου για τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων από ένα σύστημα που βασίζεται μεν στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, λαμβάνει δε υπόψιν και την ευελιξία του παραδοσιακού μοντέλου αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής με άξονα την απλούστευση και επιτάχυνση της συλλογής και ανταλλαγής αποδείξεων εντός της ΕΕ.²¹² Η ΕΕΕ ανοίγει έτσι νέους ορίζοντες στον τομέα της μικρής δικαστικής συνδρομής και ενισχύει τη συνεργασία των αρχών των κρατών μελών, προβλέποντας μεταξύ άλλων δυνατότητες απευθείας επικοινωνίας, διαβούλευσης και αλληλοενημέρωσης.

Προκειμένου να αναδειχθούν οι καινοτομίες, αλλά και οι αδυναμίες του νέου συστήματος που εισάγει η Οδηγία για την ΕΕΕ, θα αναλυθούν στην παρούσα ενότητα τα γενικά χαρακτηριστικά της Οδηγίας (**υπό Β**), οι διατάξεις που διέπουν την έκδοση και διαβίβαση μίας ΕΕΕ (**υπό Γ**), οι ρυθμίσεις σχετικά με την αναγνώριση και εκτέλεση μίας ΕΕΕ από το κράτος εκτέλεσης (**υπό Δ**), καθώς και τα ειδικά ερευνητικά μέτρα που προβλέπονται στα τελευταία άρθρα της Οδηγίας (**υπό Ε**). Αναγκαία σε αυτήν την ανάλυση είναι και η παράλληλη αναφορά στις διατάξεις του Ν. 4489/2017 που ενσωματώνουν την εν λόγω Οδηγία στο ελληνικό δίκαιο, ώστε να φανερωθεί πώς αντιμετώπισε ο Έλληνας νομοθέτης τις προκλήσεις που η ενσωμάτωση της συγκεκριμένης Οδηγίας συνεπάγεται.

²¹¹ Δασκαλόπουλου Στ., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (Ε.Ε.Ε.): Ο νέος θεσμός Δικαστικής Συνεργασίας επί ποινικών υποθέσεων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΧρ 2018, σελ. 173.

²¹² Βλ. Προοίμιο ΕΕΕ, αρ. 5-6.

B. Γενικά χαρακτηριστικά της ΕΕΕ

1. Ορισμοί

Η Οδηγία για την ΕΕΕ αποτελεί το πρώτο νομοθετικό μέτρο που υιοθετήθηκε μετά τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας, η οποία κατήργησε το νομικό εργαλείο της απόφασης-πλαίσιο και καθιέρωσε την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης ως θεμέλιο της δικαστικής συνεργασίας στις ποινικές υποθέσεις. Σε εφαρμογή των άρθρων 82 παρ. 1 και 289 παρ. 1 ΣΛΕΕ, η Οδηγία θεσπίστηκε κατά τη συνήθη νομοθετική διαδικασία και αποτελεί επομένως προϊόν συννομοθέτησης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. Η νομική πράξη της Οδηγίας συνεπάγεται τη δέσμευση των κρατών μελών μόνο όσον αφορά το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, ενώ η επιλογή του τύπου και των μέσων για την επίτευξη του αποτελέσματος αυτού εναπόκειται στις εθνικές αρχές κάθε κράτους μέλους.²¹³

Πριν την ανάλυση των επιμέρους διατάξεων της Οδηγίας, είναι απαραίτητο να δοθούν οι σχετικοί ορισμοί. Έτσι, το άρθρο 1 παρ. 1 της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ ορίζει ότι η ΕΕΕ είναι **δικαστική απόφαση** την οποία εκδίδει ή επικυρώνει δικαστική αρχή κράτους μέλους («κράτος έκδοσης») με σκοπό την εκτέλεση ενός ή περισσότερων συγκεκριμένων ερευνητικών μέτρων σε άλλο κράτος μέλος («κράτος εκτέλεσης») για τη λήψη αποδεικτικών στοιχείων βάσει της Οδηγίας. Εξαρχής γίνεται φανερό ότι εγκαταλείπεται η αρχή της αίτησης και τη θέση της αίτησης καταλαμβάνει πλέον η εντολή, η οποία είναι δικαστική απόφαση.

Όσον αφορά τις έννοιες που εμφανίζονται στην παρ. 1 του άρθρου 1 της Οδηγίας, το άρθρο 2 διευκρινίζει ότι ως **«κράτος έκδοσης»** νοείται το κράτος μέλος στο οποίο εκδίδεται η ΕΕΕ και ως **«κράτος εκτέλεσης»** νοείται το κράτος μέλος «στο οποίο εκτελείται η ΕΕΕ και στο οποίο πρέπει να εκτελεστεί το ερευνητικό μέτρο». Περαιτέρω, δεδομένου ότι το άρθρο 1 παρ. 1 αναφέρει ότι η ΕΕΕ εκδίδεται από «δικαστική αρχή», το άρθρο 2 ορίζει ότι ως **«αρχή έκδοσης»** νοείται «i) δικαστής, δικαστήριο, ανακριτής ή εισαγγελέας με αρμοδιότητα στη συγκεκριμένη υπόθεση και ii) κάθε άλλη αρμόδια αρχή ορισθείσα από το κράτος έκδοσης, η οποία στη συγκεκριμένη περίπτωση ενεργεί ως ανακριτική αρχή σε ποινικές διαδικασίες, αρμόδια να διατάσσει τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο». Παρατηρείται συνεπώς η υιοθέτηση μίας ευρείας αντίληψης σχετικά με την έννοια της

²¹³ Άρθρο 288 ΣΛΕΕ.

δικαστικής αρχής.²¹⁴ Επιπλέον, το άρθρο 2 διευκρινίζει ότι η ΕΕΕ που εκδίδεται από πρόσωπο που εμπίπτει στην περ. ii θα πρέπει να επικυρώνεται από δικαστή, δικαστήριο, ανακριτή ή εισαγγελέα στο κράτος έκδοσης προτού διαβιβαστεί στην αρχή εκτέλεσης.²¹⁵ Η επικύρωση αυτή δεν θα πρέπει να εξαντλείται σε μία απλή «τοποθέτηση σφραγίδας»,²¹⁶ αλλά να λειτουργεί ως μία επιβεβαίωση ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις έκδοσης ΕΕΕ.²¹⁷

Ενσωματώνοντας τις παραπάνω διατάξεις στο εθνικό δίκαιο, το άρθρο 6 του Ν. 4489/2017 προέβλεψε ότι αρμόδια αρχή για την έκδοση της ΕΕΕ από την Ελλάδα είναι: «α) δικαστής, δικαστήριο, ανακριτής ή εισαγγελέας με αρμοδιότητα στη συγκεκριμένη υπόθεση και β) κάθε άλλη αρμόδια αρχή, η οποία στη συγκεκριμένη υπόθεση ενεργεί ως ανακριτική αρχή σε ορισμένη ποινική διαδικασία, υπό τον όρο ότι η ΕΕΕ που εκδίδεται από αυτή επικυρώνεται από τον αρμόδιο εισαγγελέα, ο οποίος την επικυρώνει, αφού ερευνήσει την τήρηση των προϋποθέσεων του παρόντος νόμου», ήτοι του Ν. 4489/2017. Επομένως, συνάγεται ερμηνευτικά ότι στην έννοια της δικαστικής αρχής εμπίπτει και το ποινικό δικαστήριο που αναβάλλει για κρείσσονες αποδείξεις. Αναφορικά με τους ανακριτικούς υπαλλήλους, είναι απαραίτητη η εξής διάκριση: μόνο οι γενικοί ανακριτικοί υπάλληλοι του άρθρου 31 παρ. 1 στ. α' ΚΠΔ, δηλαδή οι πταισματοδίκες και οι ειρηνοδίκες, μπορούν να υπαχθούν στην έννοια της δικαστικής αρχής του άρθρου 6 στ. α' του Ν. 4489/2017. Αντιθέτως, οι υπόλοιποι ανακριτικοί υπάλληλοι που αναφέρονται στο άρθρο 31 παρ. 1 στ. β' και γ' ΚΠΔ, αλλά και οι ειδικοί ανακριτικοί υπάλληλοι του άρθρου 34 ΚΠΔ εμπίπτουν στο στ. β' του άρθρου 6 του Ν. 4489/2017 και συνεπώς, τυχόν εκδοθείσα από αυτούς ΕΕΕ πρέπει να επικυρωθεί από τον αρμόδιο εισαγγελέα. Αρμόδιος εισαγγελέας στην περίπτωση αυτή είναι ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών.²¹⁸

²¹⁴ *Bachmaier Winter L.*, Transnational Evidence: Towards the Transposition of Directive 2014/41 Regarding the European Investigation Order in Criminal Matters, *EuCrIm* 2/2015, σελ. 48.

²¹⁵ Η ρύθμιση περί επικύρωσης της ΕΕΕ όταν η τελευταία δεν έχει εκδοθεί από δικαστική αρχή ήταν το αποτέλεσμα της έντονης κριτικής που ασκήθηκε στο αρχικό σχέδιο του άρθρου της Οδηγίας. Το αρχικό σχέδιο δεν έθετε ως προϋπόθεση την έκδοση ΕΕΕ από δικαστική αρχή, καθιστώντας δυνατή την έκδοση ΕΕΕ και από αστυνομικό, χωρίς να μεσολαβήσει καν δικαστικό όργανο. Όπως είναι λογικό, το αρχικό σχέδιο υπονόμει την αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, καθώς τα αστυνομικά όργανα δεν φέρουν τις εγγυήσεις αντικειμενικότητας και ανεξαρτησίας που φέρει η δικαστική αρχή (βλ. *Mangiaracina A.*, ό.π., σελ. 123). Συνεπώς, η λύση της επικύρωσης ήταν η προτιμότερη για να επιτευχθεί μία ισορροπία (βλ. *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 49).

²¹⁶ *Heard C. / Mansell D.*, ό.π., σελ. 8.

²¹⁷ *Böse M.*, Die Europäische Ermittlungsanordnung – Beweistransfer nach neuen Regeln?, *ZIS* 4/2014, σελ. 153.

²¹⁸ *Δασκαλόπουλου Στ.*, ό.π., σελ. 174-175, ο οποίος επιδοκιμάζει το γεγονός ότι δεν εμπλέκεται πλέον σε κανένα στάδιο της διαδικασίας έκδοσης και επικύρωσης ο εισαγγελέας εφετών, όπως αντιθέτως συνέβαινε στο προϊσχύσαν

Τέλος, ως «**αρχή εκτέλεσης**» ορίζεται στην Οδηγία για την ΕΕΕ η αρχή του κράτους εκτέλεσης που είναι αρμόδια «να αναγνωρίζει μια ΕΕΕ και να εξασφαλίζει την εκτέλεσή της σύμφωνα με την Οδηγία και τις ισχύουσες διαδικασίες σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση». Στο ελληνικό δίκαιο, το άρθρο 11 παρ. 1 του Ν. 4489/2017 ορίζει ως αρμόδια δικαστική αρχή για την αναγνώριση και εκτέλεση μίας ΕΕΕ στην Ελλάδα, τον εισαγγελέα εφετών που βρίσκεται στη δικαστική περιφέρεια, όπου πρόκειται να εκτελεστεί η ΕΕΕ και ο οποίος μεριμνά, κατά περίπτωση, για την εκτέλεσή της.

2. Πεδίο εφαρμογής και διαδικασίες επιδεχόμενες ΕΕΕ

Με την υιοθέτηση της Οδηγίας για την ΕΕΕ επιχειρείται η αντιμετώπιση του φαινομένου του συμβατικού χάους που επικρατούσε έως τότε στο χώρο της δικαστικής συνδρομής. Η Οδηγία 2014/41/ΕΕ προβλέπει για αυτόν το λόγο αυτό που είχαν προλογίσει τόσο η Πράσινη Βίβλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ανταλλαγή αποδεικτικών στοιχείων σε ποινικές υποθέσεις μεταξύ κρατών μελών και για τη διασφάλιση του παραδεκτού τους όσο και το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης, ήτοι την εισαγωγή ενός μοναδικού και ενιαίου μέσου συλλογής αποδείξεων, της ΕΕΕ.

Σε συμμόρφωση με τον ανωτέρω στόχο, το Προοίμιο της Οδηγίας για την ΕΕΕ διακηρύσσει ότι η ΕΕΕ θα έχει «οριζόντιο πεδίο εφαρμογής» και θα πρέπει να εφαρμόζεται «σε όλα τα ερευνητικά μέτρα που στοχεύουν στη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων».²¹⁹ Αυτό επιβεβαιώνεται και στο άρθρο 3 της Οδηγίας, το οποίο προβλέπει ότι η ΕΕΕ καλύπτει «κάθε ερευνητικό μέτρο, εκτός από τη σύσταση κοινής ομάδας έρευνας και τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων στο πλαίσιο κοινής ομάδας έρευνας». Το αρχικό σχέδιο της Οδηγίας απέκλειε από το πεδίο εφαρμογής της ΕΕΕ την άρση του τηλεφωνικού απορρήτου, αλλά η εν λόγω διάταξη τροποποιήθηκε εξαιρώντας πλέον από τη ρυθμιστική εμβέλεια της Οδηγίας μόνο τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων από κοινή ομάδα έρευνας.²²⁰ Συνεπώς, η ΕΕΕ αποτελεί το μέσο για τη συλλογή κάθε αποδεικτικού στοιχείου -και όχι μόνο ήδη υφιστάμενου- που

καθεστώς (βλ. άρθρο 457 ΚΠΔ). Η αλλαγή αυτή συμβάλλει, κατά την ορθή κρίση του, στην επιτάχυνση της διαδικασίας.

²¹⁹ Προοίμιο ΕΕΕ, σκ. 8.

²²⁰ *Mangiaracina A.*, ό.π., σελ. 120.

απαιτείται από τα κράτη μέλη, ακολουθώντας μία προσέγγιση που έχει εύστοχα ονομασθεί “*one size fits all approach*”.²²¹ Το γεγονός αυτό καθιστά το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας για την ΕΕΕ απέραντο.²²² Μεταφέροντας την παραδοχή αυτή στα ελληνικά δεδομένα, μπορεί να λεχθεί ότι η ΕΕΕ καλύπτει αναμφίβολα όλες τις ανακριτικές πράξεις, τόσο εκείνες που περιγράφονται στον ελληνικό ΚΠΔ (άρθρα 251 επ. ΚΠΔ) όσο και αυτές που εμπεριέχονται σε ειδικούς νόμους, όπως το Ν.Δ. 1059/1971 περί τραπεζικού απορρήτου, αλλά και τα παραγόμενα εξ αυτών αποδεικτικά στοιχεία, τα οποία αναφέρονται στο άρθρο 178 ΚΠΔ.²²³

Σημαντικό είναι να τονισθεί ότι η ΕΕΕ μπορεί να εκδοθεί όχι μόνο για τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων, αλλά και για την εξασφάλιση και δέσμευση αυτών. Συγκεκριμένα, το άρθρο 32 της Οδηγίας για την ΕΕΕ με τίτλο «προσωρινά μέτρα» παρέχει τη δυνατότητα έκδοσης ΕΕΕ με σκοπό «την προσωρινή πρόληψη της καταστροφής, μετατροπής, απομάκρυνσης, μεταφοράς ή διάθεσης ενός στοιχείου το οποίο μπορεί να χρησιμεύσει ως απόδειξη». Με αυτόν τον τρόπο, αντιμετωπίζονται οι ρυθμιστικές ατέλειες των δύο προηγούμενων αποφάσεων-πλαίσιο για το ΕΕΔ και το ΕΕΑ, οι οποίες περιορίζονταν στη δέσμευση αποδεικτικών στοιχείων και στη διαβίβαση μόνο των ήδη υφιστάμενων αποδείξεων αντιστοίχως.²²⁴

Αν και η Οδηγία για την ΕΕΕ αναφέρει ότι η ΕΕΕ καλύπτει «κάθε ερευνητικό μέτρο», παραλείπει να δώσει έναν ορισμό περί του τι αποτελεί ερευνητικό μέτρο. Η παράλειψη αυτή έχει δικαίως επικριθεί εντόνως, καθώς καθιστά ασαφές αν η Οδηγία εφαρμόζεται και σε άλλα ερευνητικά μέτρα που ουδόλως αναφέρονται σε αυτήν.²²⁵ Η διευκρίνιση αυτή επιβάλλεται από την ασφάλεια δικαίου εξαιτίας της γενικότητας του όρου «ερευνητικού μέτρου».²²⁶ Το Προοίμιο δε της Οδηγίας για την ΕΕΕ επιτείνει αντί να αμβλύνει την ανωτέρω σύγχυση, καθώς στη σκ. 16 αναφέρει ότι «τα μη παρεμβατικά ερευνητικά μέτρα θα μπορούσαν, λ.χ., να είναι μέτρα που δεν παραβιάζουν το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή ή το δικαίωμα ιδιοκτησίας, ανάλογα με το εθνικό δίκαιο». Δημιουργείται έτσι η απορία ποια θα μπορούσαν να είναι τα μη παρεμβατικά

²²¹ *Heard C. / Mansell D.*, ό.π., σελ. 1, *Allegrezza S.*, *Collecting Criminal Evidence*, ό.π., σελ. 54.

²²² *Sayers D.*, ό.π., σελ. 8.

²²³ Έτσι και ο *Τζαννετής Α.*, *Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας*, ό.π., σελ. 84.

²²⁴ *Τζαννετή Α.*, *Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας*, ό.π., σελ. 84.

²²⁵ Βλ. *Peers S.*, *The Proposed European Investigation Order, Statewatch Analysis -Update*, 11/2010, διαθέσιμο ηλεκτρονικά <http://www.statewatch.org/analyses/no-112-eu-eio-update.pdf>, σελ. 6, *Τζαννετή Α.*, *Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας*, ό.π., σελ. 84.

²²⁶ *Mangiaracina A.*, ό.π., σελ. 120.

ερευνητικά μέτρα και, ακόμη σημαντικότερο, ποια θα μπορούσαν να είναι τα παρεμβατικά ερευνητικά μέτρα, τα οποία εξ αντιδιαστολής παραβιάζουν το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή ή το δικαίωμα ιδιοκτησίας.

Αυτό που προκύπτει με σαφήνεια τόσο από το άρθρο 3 της Οδηγίας όσο και από τη σκ. 8 του Προοιμίου της είναι ότι η ΕΕΕ δεν μπορεί να εκδοθεί για τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων από κοινή ομάδα έρευνας. Η λειτουργία των ομάδων αυτών εντάσσεται επίσης στη μικρή δικαστική συνδρομή κατά το μέτρο που επιτρέπει στις εθνικές αρχές ενός κράτους να δρουν σε άλλο κράτος και ρυθμίζεται κυρίως από τις διατάξεις της απόφασης-πλαίσιο 2002/465/ΔΕΥ, η οποία προβλέπει τη δυνατότητα σύστασης κοινών ομάδων έρευνας για εξιχνίαση εγκλημάτων, όπως η εμπορία ανθρώπων, η λαθρεμπορία ναρκωτικών και η τρομοκρατία.²²⁷ Παρόλο που ο σκοπός που επιδιώκεται με τη σύσταση κοινής ομάδας έρευνας είναι κατά βάση ίδιος με αυτόν της έκδοσης ΕΕΕ, ήτοι η διεξαγωγή ερευνητικών πράξεων και η συλλογή αποδείξεων, η διαφορετική αντιμετώπιση των κοινών ομάδων έρευνας δικαιολογείται λόγω των διαφορετικών αρχών που τις διέπουν. Έτσι, ενώ η ΕΕΕ στηρίζεται στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, οι κοινές ομάδες έρευνας συστήνονται και λειτουργούν βάσει της συμφωνίας των κρατών μελών που τις δημιουργούν.²²⁸ Επιπλέον, οι κοινές ομάδες έρευνας μπορούν να συσταθούν και με τη συμμετοχή χωρών μη κρατών μελών της ΕΕ, υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχει νομική βάση, όπως μια διεθνής συμφωνία.²²⁹ Κάτι τέτοιο δεν προβλέπεται αναφορικά με την ΕΕΕ.

Όσον αφορά ειδικότερα την εδαφική εμβέλεια της Οδηγίας για την ΕΕΕ, δέον να επισημανθεί ότι οι διατάξεις της δεσμεύουν όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, εκτός από την Ιρλανδία και τη Δανία. Όπως αναφέρεται και στις σκ. 44 και 45 του Προοιμίου της Οδηγίας, η Ιρλανδία και η Δανία επέλεξαν να μην συμμετάσχουν στην έκδοση της Οδηγίας για την ΕΕΕ και δεν υπόκεινται σε αυτήν (opt-out). Η απόφαση αυτή των δύο ανωτέρω κρατών συνεπάγεται την εφαρμογή των προηγούμενων νομοθετικών κειμένων δικαστικής συνδρομής σε ποινικές υποθέσεις, με επακόλουθο τη διάσπαση του ενιαίου και συνεκτικού πλαισίου εφαρμογής της ΕΕΕ.

²²⁷ Βλ. *Διονυσοπούλου Α.*, Κοινές Ομάδες Έρευνας: προκλήσεις – προοπτικές, Διάλεξη στο πλαίσιο επιστημονικών εκδηλώσεων ΕΙΔΑΔ (28.02.2011), σελ. 2 επ., όπου και συνοπτική παρουσίαση των χαρακτηριστικών των κοινών ομάδων έρευνας και του νομοθετικού πλαισίου που τις διέπει (διαθέσιμη ηλεκτρονικά στον ιστότοπο του ΕΙΔΑΔ <http://www.hiifl.gr/wp-content/uploads/Dionusopoulou-Final.pdf>).

²²⁸ *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 48.

Δέον, τέλος, να διευκρινισθεί σε ποιες διαδικασίες μπορεί να εκδοθεί ΕΕΕ. Σχετικό με το ζήτημα αυτό είναι το άρθρο 4 της Οδηγίας. Καταρχάς η ΕΕΕ μπορεί να εκδοθεί στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών που κινούνται από δικαστική αρχή ή μπορούν να κινηθούν ενώπιόν της «για ποινικό αδίκημα βάσει της νομοθεσίας του κράτους έκδοσης» (άρθρο 4 περ. α'). Πέραν όμως από τις αμιγώς ποινικές διαδικασίες, το άρθρο 4 επεκτείνει τη δυνατότητα έκδοσης ΕΕΕ σε διαδικασίες που κινούν δικαστικές αρχές αλλά και στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας, όταν αυτές αφορούν πράξεις τιμωρούμενες βάσει της νομοθεσίας του κράτους έκδοσης ως παραβάσεις κανόνων δικαίου και εφόσον η απόφαση της διοικητικής ή δικαστικής αρχής που κίνησε τη διαδικασία μπορεί να οδηγήσει σε δίκη ενώπιον ποινικών δικαστηρίων (άρθρο 4 περ. β' και γ').

Οι περιπτώσεις β' και γ' του άρθρου 4 δεν είναι αρκετά σαφείς, ειδικά αν τις προσεγγίσει κανείς από τη σκοπιά του ελληνικού δικαίου, όπου τέτοιου είδους παραβάσεις δεν υφίστανται. Ακριβώς αυτή η απουσία ομοιομορφίας των διαδικασιών που προβλέπονται στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών οδηγεί στην αινιγματική αυτή διατύπωση του ευρωπαϊού νομοθέτη, ο οποίος προσπαθεί να συμπεριλάβει τις παραβάσεις εκείνες που ναι μεν δεν είναι αμιγώς ποινικές, έχουν όμως και μία ποινική διάσταση.²³⁰ Προκειμένου να γίνει πιο κατανοητή η ρύθμιση του άρθρου 4, είναι απαραίτητα ορισμένα παραδείγματα αντλούμενα από ξένες έννομες τάξεις. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι προβλεπόμενες στο γερμανικό δίκαιο «παραβάσεις τάξεως» (*Ordnungswidrigkeiten*).²³¹ Οι παραβάσεις τάξεως είναι παραβάσεις ήσσονος σημασίας, όπως παραβάσεις του ΚΟΚ, για τις οποίες επιβάλλεται ποινή -συνήθως χρηματικό πρόστιμο- μέσω μίας διοικητικής διαδικασίας, αλλά η αμφισβήτηση της απόφασης που επιβάλλει την εν λόγω ποινή άγει σε δίκη ενώπιον ποινικού δικαστηρίου.²³² Ένα δεύτερο παράδειγμα μπορεί να αντληθεί από την ολλανδική νομοθεσία, η οποία προβλέπει την επιβολή ποινικών κυρώσεων απευθείας από τον εισαγγελέα και η προβολή αντιρρήσεων κατά της επιβληθείσας από τον εισαγγελέα κύρωσης οδηγεί επίσης σε δίκη ενώπιον ποινικού

²²⁹ *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 48.

²³⁰ Βλ. έτσι και *Bachmaier Winter L.*, *Cross-border Investigation of Tax Offences in the EU: Scope of Application and Grounds for Refusal of the European Investigation Order*, *EuCLR*, Vol. 7, 1/2017, σελ. 49, όπου υποστηρίζει ότι η ασάφεια της διάταξης δεν οφείλεται σε έλλειψη γλωσσικών ικανοτήτων, αλλά στη δυσκολία περιγραφής με αφηρημένο τρόπο των διαδικασιών που υπάρχουν στα κράτη μέλη για την επιβολή ποινικών κυρώσεων.

²³¹ *Rackow P.*, ό.π., σελ. 125, *Τζάννετη Α.*, *Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας*, ό.π., σελ. 85.

²³² *Bachmaier Winter L.*, *The Proposal for a Directive on the European Investigation Order*, ό.π., σελ. 80.

δικαστηρίου.²³³ Κατόπιν τούτων, είναι πλέον ευκρινές τι είδους διαδικασίες εννοεί ο ενωσιακός νομοθέτης στις περ. β' και γ' του άρθρου 4.

Εν κατακλείδι, οι διαφορές στα νομικά συστήματα των κρατών μελών της Ένωσης αποτελούν την αιτία θέσπισης και της περ. δ' του άρθρου 4 της Οδηγίας, το οποίο προβλέπει ότι είναι δυνατή η έκδοση ΕΕΕ και όταν στο επίκεντρο των ανωτέρω ποινικών και διοικητικών διαδικασιών βρίσκονται νομικά πρόσωπα, ήτοι τα αδικήματα ή οι παραβάσεις έχουν διαπραχθεί από νομικά πρόσωπα.²³⁴ Πράγματι, δεν υπάρχει κοινή γραμμή των κρατών μελών αναφορικά με την ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων, καθώς παραδείγματος χάριν στην Ελλάδα ποινική ευθύνη νομικού προσώπου δεν στοιχειοθετείται, ενώ αντιθέτως στην Ισπανία στοιχειοθετείται.²³⁵

3. Περιεχόμενο και τύπος της ΕΕΕ

Η ΕΕΕ αποτελεί όπως προαναφέρθηκε μία δικαστική απόφαση, η οποία διαβιβάζεται από το κράτος έκδοσής της στο κράτος εκτέλεσης. Προκειμένου να διευκολυνθεί και να επιταχυνθεί η διαδικασία δικαστικής συνεργασίας, το άρθρο 5 της Οδηγίας αλλά και το Παράρτημα Α αυτής, στο οποίο το άρθρο 5 ρητά παραπέμπει, προβλέπουν τη συγκεκριμένη μορφή και το ελάχιστο περιεχόμενο μίας ΕΕΕ. Ο εξοπλισμός των κρατών με μία ενιαία και απλή φόρμα συνάδει με τον στόχο της Οδηγίας για την ΕΕΕ για τη δημιουργία ενός πιο συνεκτικού συστήματος δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις.²³⁶

Ειδικότερα, το άρθρο 5 της Οδηγίας απαριθμεί τις εξής πληροφορίες ως τις ελάχιστες που πρέπει να περιέχει κάθε ΕΕΕ: «α) στοιχεία σχετικά με την αρχή έκδοσης και, κατά περίπτωση, την αρχή επικύρωσης, β) το αντικείμενο και τους λόγους έκδοσης της ΕΕΕ, γ) τις απαραίτητες διαθέσιμες πληροφορίες για το ή τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα, δ) περιγραφή της

²³³ *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 48.

²³⁴ *Zimmermann F.*, *Die Europäische Ermittlungsanordnung: Schreckgespenst oder Zukunftsmodell für grenzüberschreitende Strafverfahren?*, *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, 04/2015, σελ. 149.

²³⁵ Βλ. σχετικά *Vermeulen G. / De Bondt W. / Ryckman C.*, *Liability of legal persons for offences in the EU*, 2012, σελ. 31 επ.

²³⁶ Βλ. το Παράρτημα Α της Οδηγίας για την ΕΕΕ. Το υπόδειγμα της ΕΕΕ είναι πολύ συγκεκριμένο και σε ορισμένα σημεία απαιτείται μόνο μία απλή σημείωση (τικ) σε κουτάκια. Η ευσύνοπτη αυτή παρουσίαση των σημαντικών στοιχείων κάθε ΕΕΕ συμβάλλει στην ταχεία διαπίστωση του αντικειμένου της και στην βάσει αυτής κατάλληλη προτεραιοποίησή της από την αρχή εκτέλεσης.

αξιόποινης πράξης που αποτελεί αντικείμενο έρευνας ή διαδικασίας και των ισχυουσών διατάξεων του ποινικού δικαίου του κράτους έκδοσης, ε) περιγραφή του ή των ερευνητικών μέτρων που ζητούνται και των αποδεικτικών στοιχείων που πρέπει να συγκεντρωθούν».

Το κύριο ερώτημα που προκύπτει σχετικά με αυτήν τη διάταξη είναι πόση λεπτομέρεια απαιτείται στην περιγραφή των ανωτέρω υποχρεωτικών πληροφοριών.²³⁷ Η επιλογή εναπόκειται φυσικά στον εθνικό νομοθέτη κάθε κράτους μέλους που θα καθορίσει πιο συγκεκριμένα ποια ακριβώς στοιχεία είναι αναγκαία. Στο άρθρο 8 του Ν. 4489/2017 αποτυπώνεται η επιλογή του Έλληνα νομοθέτη, ο οποίος όρισε ως ελάχιστα απαραίτητα στοιχεία τα εξής: «α) το όνομα, τη διεύθυνση, τους αριθμούς τηλεφώνου και τηλεομοιοτυπίας, καθώς και, αν υπάρχει, τη διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου της δικαστικής αρχής που εξέδωσε ή επικύρωσε την ΕΕΕ, β) το αντικείμενο και τους λόγους έκδοσης της ΕΕΕ, γ) τα στοιχεία ταυτότητας και την ιθαγένεια του υπόπτου ή κατηγορουμένου, αν δε αυτός είναι ανήλικος ή ανίκανος προς δικαιοπραξία, τα στοιχεία ταυτότητας και την ιθαγένεια του αντιπροσώπου ή του επιτρόπου του, δ) περιγραφή της αξιόποινης πράξης που αποτελεί αντικείμενο έρευνας ή διαδικασίας, καθώς και των σχετικών ποινικών διατάξεων που την τυποποιούν, ε) περιγραφή του ή των αιτούμενων ερευνητικών μέτρων που πρέπει να ληφθούν και των αποδεικτικών στοιχείων που πρέπει να συγκεντρωθούν». Η διατύπωση του ελληνικού νόμου δεν απέχει ιδιαίτερα από τη διατύπωση της Οδηγίας, συγκεκριμενοποιεί όμως ποια στοιχεία της αρχής έκδοσης, καθώς και του ατόμου, το οποίο αφορά η διαδικασία, είναι απαραίτητα.

Λόγω των διαφορών των ποινικών νομοθεσιών των κρατών σε συνδυασμό με τον διαφορετικό βαθμό βεβαιότητας σχετικά με την τέλεση αξιόποινης πράξης που απαιτείται σε κάθε στάδιο της ποινικής διαδικασίας, είναι αναμενόμενο να προκύψει στην πράξη ανάγκη διευκρίνισης των όσων αναφέρονται στην ΕΕΕ αναφορικά με την αξιόποινη πράξη που φέρεται να τέλεσε ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος, αλλά και για το αιτούμενο ερευνητικό μέτρο. Η ανάγκη αυτή δεν εμφανιζόταν σπάνια και στο παλαιό καθεστώς, με αποτέλεσμα την καθυστέρηση στην παροχή δικαστικής συνδρομής.²³⁸ Υπό το νέο καθεστώς της ΕΕΕ, ενδείκνυται σε αυτές τις περιπτώσεις η απευθείας επικοινωνία μεταξύ των αρχών εκτέλεσης και έκδοσης, ώστε να διασαφηνισθούν «θολά» σημεία και να παρασχεθούν οι απαραίτητες λεπτομέρειες και διευκρινίσεις. Η δυνατότητα αυτή των αρχών των κρατών μελών να έρθουν σε

²³⁷ Βλ. σχετικά με τους προβληματισμούς, *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 51.

²³⁸ *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 51.

επικοινωνία ζητώντας περαιτέρω πληροφορίες επιβεβαιώνεται από το άρθρο 9 παρ. 6 της Οδηγίας αλλά και με ένα επιχείρημα εκ του μείζονος στο έλασσον, στηριζόμενο στο άρθρο 6 παρ. 3 της Οδηγίας. Συγκεκριμένα, αφού οι αρχές του κράτους εκτέλεσης μπορούν να συμβουλευθούν τις αρχές έκδοσης «σχετικά με τη σημασία εκτέλεσης της ΕΕΕ» όταν έχουν αμφιβολίες για την συμμόρφωση του κράτους έκδοσης με την αρχή της αναλογικότητας, θα είναι αναμφισβήτητα δυνατό και εφικτό να επικοινωνήσουν με τις αρχές έκδοσης ζητώντας λεπτομέρειες για την αξιόποινη πράξη και το ερευνητικό μέτρο που πρέπει να εκτελεσθεί. Η γνώση άλλωστε αυτών των λεπτομερειών καθιστά δυνατή την αξιολόγηση αν η αρχή έκδοσης επέλεξε πράγματι ένα απαραίτητο και αναγκαίο μέτρο κατά άρθρο 6 παρ. 1 της Οδηγίας.

4. Προθεσμίες

Επιδιώκοντας να καταπολεμήσει την βραδύτητα που χαρακτήριζε το παραδοσιακό σύστημα αμοιβαίας συνδρομής, η Οδηγία για την ΕΕΕ καινοτομεί θεσπίζοντας συγκεκριμένες προθεσμίες για την αναγνώριση της ΕΕΕ και την εκτέλεση του ερευνητικού μέτρου που αυτή επιτάσσει. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 1, η αρχή εκτέλεσης πρέπει να αναγνωρίσει και να εκτελέσει μία ΕΕΕ με την ίδια «ταχύτητα και προτεραιότητα που θα δινόταν για παρόμοια εγχώρια υπόθεση» και σε κάθε περίπτωση εντός των προθεσμιών που προβλέπουν οι επόμενες παράγραφοι του ίδιου άρθρου. Ειδικότερα, η παρ. 3 του άρθρου 12 ορίζει ότι η απόφαση για την αναγνώριση ή εκτέλεση της ΕΕΕ πρέπει να εκδίδεται «το συντομότερο δυνατόν» και το αργότερο εντός 30 ημερών από την παραλαβή της. Κατόπιν λήψης της απόφασης αυτής, το ερευνητικό μέτρο εκτελείται «αμελλητί» και το αργότερο εντός 90 ημερών από τη λήψη της απόφασης για αναγνώριση ή εκτέλεση της ΕΕΕ.²³⁹ Τις εν λόγω προθεσμίες υιοθετεί και ο Έλληνας νομοθέτης στο άρθρο 14 του Ν. 4489/2017 κατά την ενσωμάτωση της Οδηγίας.

Σε ορισμένες περιπτώσεις ενδέχεται λόγω δικονομικών προθεσμιών του δικαίου του κράτους έκδοσης ή λόγω της σοβαρότητας του διερευνώμενου αδικήματος ή λόγω άλλων επειγουσών περιστάσεων να είναι επιβεβλημένη η σύντμηση των ανωτέρω προθεσμιών για την αναγνώριση και η εκτέλεση της ΕΕΕ. Μέριμνα για τις περιπτώσεις αυτές λαμβάνει η παρ. 2 του άρθρου 12 της Οδηγίας και αντίστοιχα η παρ. 2 του άρθρου 14 του Ν. 4489/2017, οι οποίες

²³⁹ Βλ. άρθρο 12 παρ. 4 της Οδηγίας για την ΕΕΕ.

ορίζουν ότι η αρχή εκτέλεσης οφείλει να λάβει «όσο το δυνατόν περισσότερο» υπόψιν τυχόν αίτημα της αρχής έκδοσης για την εκτέλεση του αιτούμενου μέτρου εντός συντομότερης προθεσμίας. Συντομότερη προθεσμία για τη λήψη απόφασης περί αναγνώρισης και εκτέλεσης μίας ΕΕΕ προβλέπει όμως και η ίδια η Οδηγία για την ΕΕΕ στο άρθρο 32 παρ. 2, το οποίο ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το άρθρο 34 του Ν. 4489/2017. Στη συγκεκριμένη παράγραφο του άρθρου 32 της Οδηγίας και του άρθρου 34 του Ν. 4489/2017 ορίζεται ότι όταν η ΕΕΕ αφορά τη λήψη προσωρινών μέτρων για την εξασφάλιση ενός αποδεικτικού στοιχείου, η απόφαση της αρμόδιας αρχής εκτέλεσης πρέπει να λαμβάνεται και να κοινοποιείται στην αρχή έκδοσης της ΕΕΕ το συντομότερο δυνατόν και «εφόσον είναι εφικτό, εντός 24 ωρών από την παραλαβή της ΕΕΕ». Η ειδικότερη αυτή ρύθμιση δικαιολογείται από τον επείγοντα χαρακτήρα των προσωρινών μέτρων.

Όταν, παρά τις προσπάθειες της αρχής εκτέλεσης, δεν καθίσταται δυνατή η τήρηση είτε της προβλεπόμενης στην παρ. 3 του άρθρου 12 της Οδηγίας είτε των συντομότερων προθεσμιών που τάσσει η αρχή έκδοσης κατά την παρ. 2 του αυτού άρθρου για τη λήψη απόφασης περί αναγνώρισης ή εκτέλεσης της ΕΕΕ, η αρχή εκτέλεσης πρέπει κατά άρθρο 12 παρ. 5 της Οδηγίας και 14 παρ. 5 του Ν. 4489/2017 να ενημερώσει «αμελλητί την αρμόδια αρχή του κράτους έκδοσης με οποιονδήποτε τρόπο, αναφέροντας τους λόγους της καθυστέρησης και τον χρόνο που εκτιμά ότι θα χρειαστεί για την έκδοση της απόφασης». Σε αυτήν την περίπτωση, παρέχεται η δυνατότητα παράτασης της προθεσμίας της παρ. 3 του άρθρου 12 της Οδηγίας και του άρθρου 14 του Ν. 4489/2017 «κατά 30 ημέρες κατ' ανώτατο όριο».²⁴⁰ Αναφορικά δε με την προθεσμία της παρ. 4 για την εκτέλεση του ερευνητικού μέτρου, η παρ. 6 του άρθρου 12 της Οδηγίας και του άρθρου 14 του Ν. 4489/2017 προβλέπει επίσης υποχρέωση άμεσης ενημέρωσης της αρχής έκδοσης εκ μέρους της αρχής εκτέλεσης αλλά και διαβούλευσης μεταξύ των δύο κρατών μελών, ώστε να συμφωνηθεί ο κατάλληλος χρόνος εκτέλεσης του μέτρου.

Όπως αναγνωρίζεται στην σκ. 21 του Προοιμίου της Οδηγίας για την ΕΕΕ, οι παραπάνω προθεσμίες είναι αναγκαίες «για να εξασφαλισθεί η ταχεία, αποτελεσματική και συνεπής συνεργασία των κρατών μελών σε ποινικές υποθέσεις». Η πρόβλεψη του άρθρου 12 για την αναγνώριση και εκτέλεση της ΕΕΕ με την ίδια «ταχύτητα και προτεραιότητα» που δίνεται στις παρόμοιες εγχώριες υποθέσεις έχει προκαλέσει ανησυχίες σχετικά με τον κίνδυνο δημιουργίας ενός συστήματος «δύο επιπέδων» για πολίτες του ίδιου κράτους μέλους, όταν γενικά σε αυτό το

²⁴⁰ Βλ. άρθρο 12 παρ. 5 της Οδηγίας και άρθρο 14 παρ. 5 του Ν. 4489/2017 *in fine*.

κράτος μέλος οι εγχώριες υποθέσεις δεν αντιμετωπίζονται ποτέ εντός 30 ημερών λόγω έλλειψης πόρων ή τεχνικών υποδομών.²⁴¹ Σε αυτές τις περιπτώσεις, ελλοχεύει ο κίνδυνος οι ΕΕΕ να εκτελούνται πιο γρήγορα από τις εθνικές υποθέσεις. Η Ελλάδα θα μπορούσε να είναι παράδειγμα τέτοιας χώρας, όπου η έλλειψη πόρων και υποδομών οδηγεί συχνά σε καθυστερήσεις.

Ωστόσο, οι ανωτέρω ανησυχίες δεν θα πρέπει να επισκιάσουν την πρόοδο που συντελείται με τη θέσπιση προθεσμιών για την αναγνώριση και εκτέλεση της ΕΕΕ και του αιτούμενου ερευνητικού μέτρου. Είναι μεν γνωστό ότι η θέσπιση προθεσμιών δεν συνεπάγεται *per se* και την τήρηση αυτών, πόσω μάλλον όταν δεν προβλέπεται κάποια κύρωση για το κράτος μέλος που δεν συμμορφώνεται με αυτές.²⁴² Παρόλο όμως που η τήρηση των προθεσμιών επαφίεται στην καλή θέληση των κρατών μελών,²⁴³ δεν μπορεί να αμφισβητηθεί κατά την εδώ υποστηριζόμενη άποψη ότι και μόνη η θέσπιση προθεσμιών δημιουργεί μία πίεση στις αρμόδιες αρχές να τηρήσουν τις οριζόμενες προθεσμίες και για αυτόν το λόγο προάγει το κλίμα ταχύτερης και αποτελεσματικότερης συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Τέλος, η πρόβλεψη συγκεκριμένων προθεσμιών και η προσπάθεια επιτάχυνσης της διαδικασίας της διασυνοριακής συλλογής αποδείξεων προστατεύει και το δικαίωμα του κατηγορουμένου να δικασθεί «εντός λογικής προθεσμίας».²⁴⁴

5. *Locus ή forum regit actum;*

Ένα από τα πιο σημαντικά ζητήματα που έπρεπε να ρυθμιστούν με την Οδηγία για την ΕΕΕ ήταν ποιο θα είναι το εφαρμοστέο δίκαιο κατά την εκτέλεση του ερευνητικού μέτρου. Δύο είναι οι κύριες λύσεις στο ζήτημα αυτό: εφαρμοστέο θα είναι είτε το δίκαιο του κράτους εκτέλεσης (*locus regit actum*) ή το δίκαιο του κράτους έκδοσης (*forum regit actum*). Αμφότερες

²⁴¹ Βλ. τους σχετικούς ενδοιασμούς σε *Sayers D.*, ό.π., σελ. 18.

²⁴² Βλ. *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 56 και *Leonhardt A.*, ό.π., σελ. 45-46, η οποία υποστηρίζει ότι η συστηματική μη τήρηση των προθεσμιών από ένα κράτος μέλος θα μπορούσε να επιφέρει ευθύνη του κράτους για μη συμμόρφωσή του με συμβατική του υποχρέωση και να ενεργοποιήσει το εξ αυτής δικαίωμα της Επιτροπής να προσφύγει στο ΔΕΕ κατ' άρθρο 258 ΣΛΕΕ.

²⁴³ *Leonhardt A.*, ό.π., σελ. 46.

²⁴⁴ Βλ. άρθρο 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ.

λύσεις συνδέονται με ορισμένα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, καθιστώντας την επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου ένα ακανθώδες θέμα.

Πιο συγκεκριμένα, η ισχύουσα στο παραδοσιακό σύστημα αμοιβαίας συνδρομής αρχή *locus regit actum* προστατεύει απόλυτα την εθνική κυριαρχία του κράτους εκτέλεσης,²⁴⁵ το οποίο εφαρμόζει μόνο το δίκαιό του, χωρίς να δέχεται υποδείξεις και παρεμβάσεις. Το δίκαιό του είναι άλλωστε και αυτό που γνωρίζει καλύτερα, οπότε δεν θα υπάρξουν καθυστερήσεις στην εκτέλεση του μέτρου. Από την άλλη όμως, η εφαρμογή του δικαίου του κράτους εκτέλεσης θέτει εν αμφιβόλω την αποδεικτική αξιοποίηση του συλλεχθέντος αποδεικτικού μέσου στο κράτος που το χρειάζεται και το ζήτησε.²⁴⁶ Το πρόβλημα αυτό ανακύπτει όχι μόνο όταν τα ποινικά δικονομικά συστήματα των κρατών διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό, όπως στην περίπτωση των διαφορών μεταξύ ηπειρωτικού δικαίου και κοινοδικαίου, αλλά και όταν τα συνεργαζόμενα κράτη μέλη έχουν όμοιο δικονομικό σύστημα, όπως συμβαίνει για παράδειγμα όταν το δίκαιο του κράτους έκδοσης προβλέπει ευνοϊκότερη μεταχείριση του κατηγορουμένου.²⁴⁷

Μέσω μερικών παραδειγμάτων μπορούν να αναδειχθούν οι ανωτέρω δυσχέρειες. Στην υπόθεση *Stojkovic κατά Γαλλίας και Βελγίου* ενώπιον του ΕΔΔΑ,²⁴⁸ οι γαλλικές αρχές είχαν αιτηθεί τη δικαστική συνδρομή του Βελγίου ζητώντας την ανάκριση του προσφεύγοντος με το όνομα Stojkovic. Ο προσφεύγων βρισκόταν υπό κράτηση στο Βέλγιο και παράλληλα κατηγορούνταν στη Γαλλία για ανάμειξη σε ένοπλη ληστεία. Οι βελγικές αρχές τον ανέκριναν σύμφωνα με το βελγικό ποινικό δικονομικό δίκαιο και υπό την παρουσία ενός Γάλλου δικαστή και ενός Γάλλου εισαγγελέα και ο Stojkovic ομολόγησε την ενοχή του χωρίς την παρουσία δικηγόρου, παρόλο που στο γαλλικό είχε δικαίωμα νομικής υποστήριξης.²⁴⁹ Παράδειγμα

²⁴⁵ *Daniele M.*, Evidence Gathering in the Realm of the European Investigation Order: From National Rules to Global Principles, *New Journal of European Criminal Law*, Vol. 6, Issue 2, 2015, σελ. 181.

²⁴⁶ *Τζαννετή Α.*, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 86.

²⁴⁷ Βλ. *Τριανταφύλλου Γ.*, Διεθνής δικαστική συνδρομή, ό.π., σελ. 240 επ.

²⁴⁸ *Stojkovic κατά Γαλλίας και Βελγίου*, αρ. προσφ. 25303/08, απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 2011.

²⁴⁹ Στην απόφασή του, το ΕΔΔΑ δεν εξέτασε το θέμα του παραδεκτού του αποδεικτικού μέσου της ομολογίας από τη σκοπιά του ποιο είναι το εφαρμοστέο δίκαιο, αλλά από τη σκοπιά παραβίασης του δικαιώματος του άρθρου 6 παρ. 3 γ' ΕΣΔΑ. Συγκεκριμένα, το ΕΔΔΑ έλαβε τη θέση ότι το δικαίωμα του άρθρου 6 παρ. 3 γ' ΕΣΔΑ μπορεί να παραβιασθεί και σε περιπτώσεις διασυνοριακών ερευνών. Βλ. σχετικά *Gleß S.*, Transnational Cooperation in Criminal Matters and the Guarantee of a Fair Trial: Approaches to a General Principle, *Utrecht Law Review*, Volume 9, Issue 4, 2013, σελ. 93 επ., *Bachmaier Winter L.*, Transnational Criminal Proceedings, Witness Evidence and Confrontation: Lessons from the ECtHR's Case Law, *Utrecht Law Review*, Volume 9, Issue 4, 2013, σελ. 127 επ.

αποτελεί επίσης το πραγματικό της υπόθεσης *P.V. κατά Γερμανίας*.²⁵⁰ Στην εν λόγω υπόθεση, ένας μάρτυρας εξετάστηκε από τουρκικές αρχές κατόπιν αίτησης δικαστικής συνδρομής της Γερμανίας χωρίς να είναι παρών ο κατηγορούμενος, ο οποίος απώλεσε έτσι τη δυνατότητα να απευθύνει ερωτήσεις στο μάρτυρα, μολονότι η παρουσία του κατηγορουμένου και του συνηγόρου του προβλέπεται στο γερμανικό δίκαιο. Το ερώτημα που προκύπτει σε αυτές τις περιπτώσεις είναι κατά πόσο είναι αξιοποιήσιμο το αποδεικτικό μέσο που λήφθηκε στην αλλοδαπή σύμφωνα με τους εκεί ισχύοντες κανόνες, αλλά κατά παράβαση των κανόνων του κράτους έκδοσης.

Τα εμπόδια στην αξιοποίηση των αποδείξεων ξεπερνούνται όμως με την εφαρμογή της αρχής *forum regit actum*, η οποία εξασφαλίζει το παραδεκτό των αποδεικτικών στοιχείων που συλλέχθηκαν στην αλλοδαπή.²⁵¹ Ωστόσο, η αρχή αυτή συνοδεύεται επίσης από ορισμένες αδυναμίες. Πρώτον, η εφαρμογή του δικαίου του κράτους έκδοσης, ήτοι ενός ξένου δικαίου, κατά την εκτέλεση του ερευνητικού μέτρου στο κράτος εκτέλεσης πλήττει την κρατική κυριαρχία του τελευταίου, το οποίο καλείται να εφαρμόσει ένα δίκαιο που του είναι άγνωστο.²⁵² Όπως είναι φυσικό, η εφαρμογή του αλλοδαπού δικαίου προκαλεί πρακτικά προβλήματα και μπορεί να καθυστερήσει τη διαδικασία. Γίνεται επομένως αντιληπτό ότι ουσιαστικά τα πλεονεκτήματα της μίας αρχής συνιστούν τα μειονεκτήματα της άλλης, με αποτέλεσμα να φαντάζει αδύνατη η εξισορρόπηση.

Αντιμέτωπος με αυτό το «αδιέξοδο», ο ενωσιακός νομοθέτης ακολούθησε το πρότυπο της ΣΑΔΣΠΥ του 2000 και της απόφασης-πλαίσιο για το ΕΕΑ, οι οποίες εγκατέλειψαν σε μεγάλο βαθμό την αρχή *locus regit actum*. Έτσι, παρόλο που στο άρθρο 9 παρ. 1 της Οδηγίας ορίζεται ότι η αρχή εκτέλεσης αναγνωρίζει άνευ ετέρου ΕΕΕ και «μεριμνά για την εκτέλεσή της κατά τον ίδιο τρόπο και διαδικασία ως εάν επρόκειτο για ερευνητικό μέτρο διαταχθέν από αρχή του κράτους εκτέλεσης», η παρ. 2 του ίδιου άρθρου προβλέπει ότι «η αρχή εκτέλεσης τηρεί τις διατυπώσεις και τις διαδικασίες που έχει ορίσει ρητώς η αρχή έκδοσης, εκτός εάν προβλέπεται άλλως στην Οδηγία και υπό την προϋπόθεση ότι οι εν λόγω διατυπώσεις και διαδικασίες δεν είναι αντίθετες προς τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου του κράτους εκτέλεσης». Οι ίδιες

²⁵⁰ *P.V. κατά Γερμανίας*, αρ. προσφ. 11853/85, απόφαση επί του παραδεκτού της 13ης Ιουλίου 1987.

²⁵¹ *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 55.

²⁵² *Τζαννετή Α.*, *Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας*, ό.π., σελ. 86.

ρυθμίσεις εντοπίζονται και στο Ν.4489/2017 και ειδικότερα στις παρ. 2 και 3 του άρθρου 11 του νόμου.

Από τις ανωτέρω ρυθμίσεις προκύπτει ότι αφενός ο κανόνας είναι η εφαρμογή του δικαίου του κράτους εκτέλεσης κατά την διενέργεια του ερευνητικού μέτρου (*locus regit actum*), αφετέρου αναγνωρίζεται κατ' εξαίρεση η δυνατότητα στο κράτος έκδοσης να υποδείξει τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να εκτελεστεί η ΕΕΕ (*forum regit actum*).²⁵³ Παρατηρείται επομένως η προσπάθεια του ενωσιακού νομοθέτη να **συνδυάσει τις δύο αντίθετες αρχές**, διατηρώντας τα θετικά στοιχεία εκάστης. Το εν λόγω εγχείρημα, που έχει χαρακτηριστεί και «γενετική μετάλλαξη στη διασυνοριακή συλλογή αποδείξεων»,²⁵⁴ είναι αξιόπαινο, καθώς προωθεί την αποτελεσματική συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και καθιστά σχεδόν βέβαιη την αξιοποίηση των συλλεχθέντων αποδεικτικών μέσων στο κράτος έκδοσης της ΕΕΕ. Φαίνεται πως δίνεται κατά αυτόν τον τρόπο και μία λύση στο δυσεπίλυτο ζήτημα της εξασφάλισης του παραδεκτού των αποδεικτικών μέσων.²⁵⁵ Επιπροσθέτως, χάρη στο συνδυασμό αυτό, προστατεύονται τα δικονομικά δικαιώματα που παρέχει το κράτος έκδοσης στον κατηγορούμενο ή ύποπτο, αφού το δίκαιο του κράτους έκδοσης λειτουργεί ως ένα δίκτυο προστασίας που εγγυάται την εξασφάλιση των δικαιωμάτων που προβλέπονται στο δίκαιό του.²⁵⁶

Προκειμένου να εξασφαλιστεί η σωστή εφαρμογή των διατυπώσεων και διαδικασιών που όρισε το κράτος έκδοσης, παρέχεται -κατόπιν σχετικού αιτήματος της αρχής έκδοσης- η δυνατότητα παράστασης αρχών του κράτους έκδοσης στο κράτος εκτέλεσης, ώστε να συνδράμουν κατά την εκτέλεση του ερευνητικού μέτρου.²⁵⁷ Προϋπόθεση για την παράσταση των αρχών του κράτους έκδοσης κατά τη διενέργεια του ερευνητικού μέτρου στο κράτος εκτέλεσης αποτελεί πρώτον η δυνατότητα παράστασης αυτών σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση

²⁵³ Βλ. Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 86 επ.

²⁵⁴ Ο χαρακτηρισμός αποδίδεται στον *Daniele M.*, ό.π., σελ. 180. Ο συγγραφέας χαρακτηρίζει έτσι την επιλογή του ενωσιακού νομοθέτη διότι με αυτήν οι αυστηροί κανόνες του κράτους έκδοσης μετατρέπονται σε ευέλικτες αρχές, τις οποίες το κράτος έκδοσης πρέπει να γνωστοποιήσει στις αρχές του κράτους εκτέλεσης.

²⁵⁵ *Belfiore R.*, Critical Remarks on the Proposal for a European Investigation Order and Some Considerations on the Issue of Mutual Admissibility of Evidence, σε: *Ruggeri S.* (επιμ.), *Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe*, ό.π., 2014, σελ. 104. Βλ. επίσης *Rafaraci T.*, General Considerations on the European Investigation Order, σε: *Ruggeri S.* (επιμ.), *Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe*, ό.π., 2014, σελ. 42, ο οποίος τονίζει ότι το ζήτημα του παραδεκτού είναι τόσο ακανθώδες που οδήγησε στην πρόβλεψη του άρθρου 82 παρ. 2 περ. α' ΣΛΕΕ σχετικά με τη δυνατότητα της ΕΕ να θεσπίζει ελάχιστους κανόνες για να εξασφαλίσει το αμοιβαίως παραδεκτό των αποδείξεων μεταξύ των κρατών μελών.

²⁵⁶ Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 86.

²⁵⁷ Βλ. άρθρο 9 παρ. 4 της Οδηγίας και άρθρο 11 παρ. 5 του Ν. 4489/2017.

και δεύτερον η παρουσία τους να μην αντίκειται «στις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου του κράτους εκτέλεσης» και να μην βλάπτει «τα ουσιώδη συμφέροντα εθνικής ασφάλειας του κράτους αυτού».²⁵⁸ Περαιτέρω, η παρ 5 του άρθρου 9 της Οδηγίας ορίζει ότι οι παριστάμενες αρχές του κράτους έκδοσης δεσμεύονται από τη νομοθεσία του κράτους εκτέλεσης και «δεν διαθέτουν εξουσίες επιβολής του νόμου στο έδαφος του κράτους εκτέλεσης, εκτός εάν η άσκηση των εξουσιών αυτών στο έδαφος του κράτους εκτέλεσης είναι σύμφωνη με τη νομοθεσία του κράτους εκτέλεσης και στο βαθμό που έχει συμφωνηθεί μεταξύ των αρχών έκδοσης και εκτέλεσης». Είναι σαφές ότι η εν λόγω παρουσία των αρχών του κράτους έκδοσης θα διευκολύνει την εφαρμογή του δικαίου αυτού στο κράτος εκτέλεσης και θα συμβάλει στην ταχεία επίλυση τυχόν δικονομικών προβλημάτων που μπορεί να προκύψουν λόγω μη επαρκών γνώσεων των αρχών εκτέλεσης σχετικά με τις εθνικές διατάξεις του ετέρου κράτους.²⁵⁹

Έχοντας υπόψιν τα πλεονεκτήματα που συνεπάγεται ο συνδυασμός των αρχών *locus regit actum* και *forum regit actum*, μπορεί να δοθεί η απάντηση και στην ερώτηση ποιες είναι αυτές οι διατυπώσεις και διαδικασίες, την εφαρμογή των οποίων οφείλει να ορίσει και να γνωστοποιήσει στην αρχή εκτέλεσης η αρχή έκδοσης της ΕΕΕ. Αν και το άρθρο 9 παρ. 2 της Οδηγίας δεν το αναφέρει ρητά, τελολογικά συνάγεται πως οι οριζόμενες από το κράτος έκδοσης διατυπώσεις και διαδικασίες πρέπει να έχουν ως άξονα την εξασφάλιση του παραδεκτού των συλλεχθέντων στην αλλοδαπή αποδεικτικών στοιχείων και την εξ αυτού προστασία των δικαιωμάτων του υπόπτου ή του κατηγορουμένου.²⁶⁰ Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει κανείς αν συνεκτιμήσει τη διάταξη του άρθρου 14 παρ. 7 εδ. β' της Οδηγίας για την ΕΕΕ, σύμφωνα με την οποία «με την επιφύλαξη των εθνικών δικονομικών κανόνων, τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, σε ποινικές διαδικασίες στο κράτος έκδοσης, κατά την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων που συγκεντρώθηκαν δυνάμει μιας ΕΕΕ, **γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα της υπεράσπισης και η νομιμότητα της διαδικασίας**». Και από αυτή τη διάταξη προκύπτει ότι, σε κάθε περίπτωση, προτεραιότητα του κράτους έκδοσης θα πρέπει να είναι η διασφάλιση των δικαιωμάτων του υπόπτου ή του κατηγορουμένου.

²⁵⁸ Άρθρο 9 παρ. 4 εδ. β' της Οδηγίας.

²⁵⁹ Βλ. *Ronsfeld P.*, *Rechtshilfe, Anerkennung und Vertrauen- Die Europäische Ermittlungsanordnung*, 2015, σελ. 155-156 και *Mangiaracina A.*, ό.π., σελ. 121, η οποία υποστηρίζει ότι η παρουσία των αρχών του κράτους έκδοσης πρέπει να ερμηνευθεί ως δυνατότητα ενεργητικής συμμετοχής αυτών στη διενέργεια του ερευνητικού μέτρου, υπό την έννοια ότι για παράδειγμα σε περίπτωση εξέτασης μάρτυρα, οι αρχές του κράτους έκδοσης θα μπορούν να απευθύνουν ερωτήσεις σε αυτόν.

²⁶⁰ *Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 151.

Έμφαση αξίζει, τέλος, να δοθεί στις ρήτρες που εμπεριέχουν η παρ. 2 του άρθρου 9 της Οδηγίας και η παρ. 3 του άρθρου 11 του Ν. 4489/2017. Συγκεκριμένα, στην παρ. 2 του άρθρου 9 της Οδηγίας ορίζεται ότι οι αρμόδιες αρχές για την εκτέλεση της ΕΕΕ τηρούν τις διατυπώσεις και τις διαδικασίες που υποδεικνύει το κράτος έκδοσης, «εκτός εάν προβλέπεται άλλως στην παρούσα οδηγία και υπό την προϋπόθεση ότι οι εν λόγω διατυπώσεις και διαδικασίες **δεν είναι αντίθετες προς τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου του κράτους εκτέλεσης**». Το θετικό της εν λόγω ρύθμισης είναι ότι σε περίπτωση που η προβλεπόμενη στο *lex fori* προστασία του κατηγορουμένου υστερεί έναντι της προστασίας που παρέχει το *lex loci*, η δεύτερη θα υπερισχύσει.²⁶¹ Εντούτοις, με την εισαγωγή της ρήτρας αυτής, επανέρχεται ο κίνδυνος της μη αξιοποίησης του αποδεικτικού μέσου στη διαδικασία που θα διεξαχθεί στο κράτος έκδοσης λόγω δικονομικών προσκομμάτων. Δημιουργείται όμως και ο επιπλέον κίνδυνος να στείλει ένα κράτος ΕΕΕ σε κάποιο κράτος μέλος με συγκριτικά μειωμένη δικονομική προστασία του κατηγορουμένου, ώστε να αποφύγει με αυτόν τον τρόπο το κράτος έκδοσης την εφαρμογή των δικών του αυστηρότερων διατάξεων.²⁶²

Τα εν λόγω προβλήματα εντείνονται αν παρατηρήσει κανείς τη διατύπωση του άρθρου 11 παρ. 3 του Ν. 4489/2017. Σε αντίθεση με τον ενωσιακό νομοθέτη που έθεσε ως προϋπόθεση την μη εναντίωση των διατυπώσεων και διαδικασιών που ορίζει το κράτος έκδοσης στις *θεμελιώδεις αρχές* του δικαίου του κράτους εκτέλεσης, ο Έλληνας νομοθέτης χρησιμοποίησε μία εξαιρετικά ευρύτερη διατύπωση κατά την ενσωμάτωση της Οδηγίας. Έτσι, το άρθρο 11 παρ. 3 του Ν. 4489/2017 προβλέπει ότι οι σχετικές διατυπώσεις και διαδικασίες τηρούνται **αν δεν αντιβαίνουν γενικώς στο ελληνικό δίκαιο και όχι μόνο στις θεμελιώδεις αρχές του**. Είναι προφανές ότι εξαιτίας της γενικότητας της ρήτρας αυτής **ο κανόνας *locus regit actum* αποκαθίσταται πλήρως και εκτοπίζει παντελώς την -έστω εξαιρετική- εφαρμογή του *lex fori***. Η διατύπωση του άρθρου 11 παρ. 3 του Ν. 4489/2017 όχι μόνο παραβλέπει τη συνειδητή επιλογή του ενωσιακού νομοθέτη για την εφαρμογή ορισμένων διατυπώσεων και διαδικασιών του κράτους έκδοσης, αλλά υπονομεύει και την αποτελεσματικότητα της διακρατικής συνεργασίας στη συλλογή αποδείξεων, ενισχύοντας τον κίνδυνο της μετέπειτα μη αξιοποίησης των αποδεικτικών στοιχείων που συγκεντρώθηκαν με την έκδοση της ΕΕΕ.

²⁶¹ *Ronsfeld P.*, ό.π., σελ. 155.

²⁶² Ο κίνδυνος αυτός είναι γνωστός ως 'forum shopping' και η ύπαρξή του στον χώρο της δικαστικής συνδρομής δεν χαρακτηρίζεται επ' ουδενί αμελητέα. Βλ. *Glaser S./Motz A./Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 73.

6. Έξοδα

Ένα από τα πρακτικά ζητήματα που καλείται να λύσει η Οδηγία για την ΕΕΕ είναι ποιο κράτος θα επιβαρυνθεί το κόστος που συνεπάγεται η εκτέλεση της ΕΕΕ. Το θέμα αυτό δεν είναι αμελητέο, ειδικά αν αναλογιστεί κανείς αυτό που αναφέρεται στο Προοίμιο της Οδηγίας, ότι δηλαδή η εκτέλεση μίας ΕΕΕ μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα «εξαιρετικά υψηλά έξοδα», όπως σε περιπτώσεις περίπλοκων γνωμοδοτήσεων εμπειρογνομόνων, ευρέων αστυνομικών επιχειρήσεων ή δραστηριοτήτων παρακολούθησης.²⁶³

Η λύση που επιλέχθηκε εμφανίζεται στο Προοίμιο της Οδηγίας και επαναλαμβάνεται στο άρθρο 21 παρ. 1 αυτής. Συγκεκριμένα, ορίζεται ότι, ελλείψει ειδικότερης διάταξης της Οδηγίας, τα έξοδα για την εκτέλεση μίας ΕΕΕ στο έδαφος του κράτους εκτέλεσης βαρύνουν αποκλειστικά το κράτος εκτέλεσης. Σύμφωνα δε με την σκ. 23 του Προοιμίου, «η ρύθμιση αυτή συνάδει προς τη γενική αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης», είναι δηλαδή απόρροια του ότι το κράτος εκτέλεσης αναγνωρίζει και εκτελεί την απόφαση του κράτους έκδοσης σαν να επρόκειτο για δική του απόφαση.

Οι επιπλοκές που μπορούν να προκύψουν είναι εύκολα προβλέψιμες. Πέρα από τις προαναφερόμενες διαφορές που υπάρχουν στα νομικά συστήματα των κρατών μελών, είναι βέβαιο ότι υπάρχουν ακόμα εντονότερες οικονομικές διαφορές μεταξύ αυτών. Οι διαφορές στην οικονομία και στους διαθέσιμους πόρους κάθε κράτους μέλους ενδέχεται να έχουν αρνητικές συνέπειες για την εκτέλεση της ΕΕΕ.²⁶⁴ Συγχρόνως, εγκυμονεί ο κίνδυνος ένα κράτος να εκδίδει συνεχώς ΕΕΕ, ακόμα και για τη διερεύνηση ασήμαντων παραβάσεων, επαναπαυόμενο στο γεγονός ότι δεν θα επιβαρυνθεί οικονομικά με την εκτέλεση των ερευνητικών μέτρων. Για αυτόν το λόγο, έχει υποστηριχθεί στη θεωρία ότι θα ήταν ορθότερο να επιβαρυνθεί το κράτος έκδοσης με το κόστος εκτέλεσης, καθώς η οικονομική του επιβάρυνση θα οδηγούσε στη συνετή και σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας χρήση της ΕΕΕ.²⁶⁵

Αναλογιζόμενος αυτά τα ενδεχόμενα, ο ενωσιακός νομοθέτης δεν σταμάτησε στη ρύθμιση της παρ. 1 του άρθρου 21 σχετικά με την επιβάρυνση αποκλειστικά του κράτους εκτέλεσης. Αντιθέτως, στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου προέβλεψε ότι όταν τα έξοδα εκτέλεσης

²⁶³ Προοίμιο Οδηγίας για την ΕΕΕ, σκ. 23.

²⁶⁴ *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 53.

²⁶⁵ *Heard C. / Mansell D.*, ό.π., σελ. 8.

κρίνονται από την αρχή εκτέλεσης «εξαιρετικά υψηλά», η τελευταία μπορεί να ενημερώσει λεπτομερώς την αρχή έκδοσης σχετικά με τα έξοδα που θεωρεί υπέρογκα και να προβεί σε διαβουλεύσεις με την αρχή έκδοσης «σχετικά με το αν και πώς μπορούν να κατανεμηθούν τα έξοδα ή να τροποποιηθεί η ΕΕΕ». Στόχος των διαβουλεύσεων αυτών θα πρέπει να είναι ο ακριβής προσδιορισμός των υπερβολικά υψηλών εξόδων και η επίτευξη συμφωνίας σχετικά με τον περιορισμό αυτών.²⁶⁶ Στην περίπτωση όμως που δεν επιτευχθεί συμφωνία, η παρ. 3 του άρθρου 21 παρέχει δύο δυνατότητες. Συγκεκριμένα, αν οι διαβουλεύσεις αποβούν άκαρπες, η αρχή έκδοσης μπορεί να αποφασίσει είτε να αποσύρει ολικά ή μερικά την ΕΕΕ είτε να την διατηρήσει και να επιβαρυνθεί η ίδια με μέρος των υπερβολικά υψηλών εξόδων. Προκειμένου επομένως να διασωθεί η ΕΕΕ, παρέχεται ρητά η **δυνατότητα επιμερισμού** του κόστους εκτέλεσής της. Τονίζεται όμως στο Προοίμιο της Οδηγίας ότι ο μηχανισμός των διαβουλεύσεων σχετικά με τις εξαιρετικά υψηλές δαπάνες δεν θα πρέπει να εκληφθεί ως πρόσθετος λόγος άρνησης της εκτέλεσης της ΕΕΕ ούτε θα πρέπει να χρησιμοποιείται καταχρηστικά και προσχηματικά «για να καθυστερεί ή να εμποδίζεται η εκτέλεση της ΕΕΕ».²⁶⁷

Εξετάζοντας τις αντίστοιχες διατάξεις του Ν. 4489/2017 που ενσωματώνει την Οδηγία για την ΕΕΕ, παρατηρεί κανείς ότι στο άρθρο 23 του νόμου με τίτλο «Δαπάνες», ο Έλληνας νομοθέτης υιοθετεί σχεδόν αυτούσιες τις ρυθμίσεις της Οδηγίας με μία μόνο διαφορά. Αντί για τη γενική ρήτρα της παρ. 1 του άρθρου 21 της Οδηγίας ότι «εάν δεν προβλέπεται άλλως», ο ελληνικός νόμος αναφέρει ρητά σε ποιες διατάξεις προβλέπονται εξαιρέσεις του κανόνα της αποκλειστικής οικονομικής επιβάρυνσης του κράτους εκτέλεσης. Πράγματι, στην παρ. 1 του άρθρου 23 του Ν. 4489/2017 ορίζεται ότι «οι δαπάνες που προκύπτουν στην Ελλάδα και σχετίζονται με την εκτέλεση ΕΕΕ βαρύνουν την Ελλάδα, **με εξαίρεση τις περιπτώσεις της παραγράφου 7 του άρθρου 24, της παραγράφου 3 του άρθρου 25 και της παραγράφου 8 του άρθρου 32**». Χάρη στη διατύπωση αυτή, δεν καταλείπεται καμία αμφιβολία σχετικά με το πότε κάμπτεται ο κανόνας της επιβάρυνσης του κράτους εκτέλεσης.

Κατόπιν τούτων, ενδείκνυται εν προκειμένω η προσέγγιση των εξαιρέσεων που αναφέρονται στο άρθρο 23 παρ. 1 του Ν. 4489/2017. Η εξαίρεση της παρ. 7 του άρθρου 24

²⁶⁶ Βλ. *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 53, η οποία υποστηρίζει ότι πρέπει να διευκρινιστεί τι σημαίνει «υπερβολικά υψηλά έξοδα», καθώς η έννοια αυτή θα διαφέρει ανάλογα με την οικονομική κατάσταση κάθε κράτους μέλους. Απαιτείται λοιπόν κατά τη γνώμη της μία κοινή αντίληψη περί του τι αποτελεί σύμμετρο ή λογικό κόστος, ώστε να διευκολυνθεί η διασυνοριακή συνεργασία.

²⁶⁷ Προοίμιο Οδηγίας για την ΕΕΕ, σκ. 23.

αφορά τις δαπάνες για το ειδικό μέτρο της προσωρινής μεταγωγής κρατουμένων από το κράτος εκτέλεσης στο κράτος έκδοσης για την εκτέλεση ερευνητικού μέτρου στο έδαφος του τελευταίου. Στην παρ. 7 προβλέπεται ότι εφαρμόζεται γενικά η ρύθμιση του άρθρου 23 του Ν. 4489/2017, ήτοι τα έξοδα επιβαρύνουν το κράτος εκτέλεσης, εκτός όμως από τις δαπάνες μεταγωγής του προσώπου από και προς το κράτος έκδοσης, οι οποίες θα βαρύνουν το εν λόγω κράτος.

Η δεύτερη εξαίρεση της παρ. 3 του άρθρου 25 αφορά το αντίστροφο ειδικό μέτρο της προσωρινής μεταγωγής κρατουμένων από το κράτος έκδοσης στο κράτος εκτέλεσης για την εκτέλεση ερευνητικού μέτρου στο έδαφος του τελευταίου. Η παρ. 3 του άρθρου 25 αναφέρει ότι «οι δαπάνες που θα ανακύψουν από την εφαρμογή του παρόντος ρυθμίζονται σύμφωνα με το άρθρο 23, ενώ **οι δαπάνες μεταγωγής του προσώπου από και προς το κράτος εκτέλεσης βαρύνουν το εν λόγω κράτος**». Με τη διάταξη αυτή δημιουργείται το παράδοξο η εξαίρεση να συμπίπτει με τον κανόνα και ουσιαστικά οι δαπάνες μεταγωγής να βαρύνουν το κράτος εκτέλεσης, ενώ ο στόχος της διάταξης είναι η εισαγωγή της κατ' εξαίρεση επιβάρυνσης του κράτους έκδοσης με τις συγκεκριμένες δαπάνες μεταγωγής.²⁶⁸ Καθίσταται επομένως φανερό ότι πρόκειται για ένα **εκ παραδρομής λάθος** του Έλληνα νομοθέτη και αντί για «κράτος εκτέλεσης», θα πρέπει να αναγράφεται «κράτος έκδοσης» στην εξαίρεση του άρθρου 25 παρ. 3 του Ν. 4489/2017.

Τέλος, η τρίτη εξαίρεση σχετίζεται με το επίσης ειδικό μέτρο της άρσης του απορρήτου των τηλεπικοινωνιών με την τεχνική βοήθεια άλλου κράτους-μέλους (άρθρο 32 παρ. 8 Ν. 4489/2017). Στην περίπτωση αυτή, προβλέπεται και πάλι ότι το κράτος εκτέλεσης επιβαρύνεται με τα έξοδα εκτέλεσης του μέτρου, με εξαίρεση όμως αυτή τη φορά «τις δαπάνες μεταγραφής, αποκωδικοποίησης και αποκρυπτογράφησης των τηλεπικοινωνιών, οι οποίες βαρύνουν το κράτος έκδοσης». Η εξαίρεση αυτή ενσωματώνει αυτολεξεί την προβλεπόμενη στο άρθρο 30 παρ. 8 της Οδηγίας εξαίρεση του ενωσιακού νομοθέτη.

²⁶⁸ Βλ. και το αντίστοιχο άρθρο 23 παρ. 3 της Οδηγίας για την ΕΕΕ που αναφέρει σωστά ότι «τα έξοδα που προκύπτουν από την εφαρμογή του παρόντος άρθρου κατανέμονται σύμφωνα με το άρθρο 21, **εκτός από τα έξοδα μεταγωγής του προσώπου προς και από το κράτος έκδοσης τα οποία βαρύνουν το εν λόγω κράτος**», ήτοι το κράτος έκδοσης είναι αυτό που επιβαρύνεται με τα έξοδα μεταγωγής.

7. Ποινική και αστική ευθύνη υπαλλήλων

Δεδομένου ότι, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι υπάλληλοι του κράτους έκδοσης δικαιούνται να παρίστανται στο κράτος εκτέλεσης κατά τη διενέργεια του ερευνητικού μέτρου, αναγκαία ήταν η ρύθμιση σχετικά με την ποινική και αστική ευθύνη αυτών των υπαλλήλων για τυχόν αδικήματα και ζημίες που προκαλούν κατά την παραμονή τους στο ξένο κράτος. Έτσι, τα άρθρα 17 και 18 της Οδηγίας για την ΕΕΕ και αντίστοιχα τα άρθρα 19 και 20 του Ν. 4489/2017 ασχολούνται με το ζήτημα αυτό.

Οι διατάξεις των άρθρων 17 και 18 της Οδηγίας για την ποινική και αστική ευθύνη των υπαλλήλων του κράτους έκδοσης δεν διαφέρουν καθόλου από τις σχετικές διατάξεις που περιείχε η ΣΑΔΣΠΥ του 2000.²⁶⁹ Αναλυτικότερα, το άρθρο 17 της Οδηγίας για την ΕΕΕ υιοθετεί τη λεγόμενη «**αρχή της εξομοίωσης**» (*Prinzip der Gleichstellung*), με αποτέλεσμα η ποινική ευθύνη των υπαλλήλων του κράτους έκδοσης να εξομοιώνεται με την ποινική ευθύνη των υπαλλήλων του κράτους εκτέλεσης.²⁷⁰ Έτσι, ενσωματώνοντας το άρθρο 17 της Οδηγίας, το άρθρο 19 του Ν. 4489/2017 ορίζει ότι οι υπάλληλοι του κράτους έκδοσης, κατά το διάστημα που ενεργούν στην Ελλάδα, «θεωρούνται υπάλληλοι κατά την έννοια της περίπτωσης α΄ του άρθρου 13 του Ποινικού Κώδικα, όσον αφορά εγκλήματα που διαπράττονται εις βάρος τους ή από τους ίδιους».

Όσον αφορά την αστική ευθύνη των υπαλλήλων του κράτους έκδοσης, το άρθρο 18 παρ. 1 της Οδηγίας προβλέπει ότι το κράτος έκδοσης ευθύνεται για τυχόν ζημίες που προκλήθηκαν από τους υπαλλήλους του κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων τους στο κράτος εκτέλεσης σύμφωνα με το δίκαιο του τελευταίου. Μεταφέροντας τη ρύθμιση αυτή στο ελληνικό δίκαιο, η ευθύνη του κράτους έκδοσης, του οποίου οι υπάλληλοι προκάλεσαν ζημίες σε ελληνικό έδαφος, διέπεται από τις διατάξεις των άρθρων 104 και 105 του ΕισΝΑΚ, ενώ αντίστοιχα το ελληνικό κράτος ευθύνεται για ζημίες τις οποίες προξενούν υπάλληλοί του όταν ενεργούν στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου ενεργούν.²⁷¹

²⁶⁹ Βλ. άρθρα 15 και 16 ΣΑΔΣΠΥ.

²⁷⁰ Leonhardt A., ό.π., σελ. 24.

²⁷¹ Άρθρο 20 παρ. 1 Ν. 4489/2017.

Το κράτος εκτέλεσης επανορθώνει την προκληθείσα από τους υπαλλήλους του κράτους έκδοσης ζημία όπως θα την επανόρθωνε αν είχε προκληθεί από δικούς του υπαλλήλους.²⁷² Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 18 παρ. 3 της Οδηγίας, το κράτος εκτέλεσης διατηρεί αναγωγική αξίωση κατά του κράτος έκδοσης για τις ζημίες που προκάλεσαν οι υπάλληλοι του τελευταίου. Αντίστοιχα, το άρθρο 20 παρ. 3 του Ν. 4489/2017 προβλέπει ότι σε περίπτωση που υπάλληλοι του Ελληνικού Δημοσίου προξενήσουν ζημία στο έδαφος άλλου κράτους μέλους εις βάρος τρίτου, «το Ελληνικό Δημόσιο καταβάλλει εξ ολοκλήρου στο άλλο κράτος το ποσό το οποίο το τελευταίο κατέβαλε στους παθόντες ή άλλους δικαιούχους από την ίδια αιτία». Σε κάθε περίπτωση όμως, το κράτος εκτέλεσης έχει την ευχέρεια να παραιτηθεί από το δικαίωμά του να αναζητήσει από το κράτος έκδοσης την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη.²⁷³

Γ. Έκδοση και διαβίβαση της ΕΕΕ

1. Προϋποθέσεις έκδοσης ΕΕΕ

Η ΕΕΕ μπορεί να εκδοθεί σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένης και της επ' ακροατηρίω διαδικασίας, όπως επιβεβαιώνεται από το Προοίμιο της Οδηγίας για την ΕΕΕ.²⁷⁴ Μεταφέροντας τη δυνατότητα αυτή στα ελληνικά δεδομένα, σημαίνει πως ΕΕΕ μπορεί να εκδοθεί και στη δίκη και στην κύρια ανάκριση και στην προανάκριση. Η έκδοση ΕΕΕ είναι δυνατή όμως και κατά τη διεξαγωγή προκαταρκτικής εξέτασης, καθότι η προηγούμενη άσκηση ποινικής δίωξης δεν αποτελεί προαπαιτούμενο για την έκδοση αυτής.²⁷⁵ Αυτό προκύπτει με σαφήνεια από τις πλείστες αναφορές τόσο στην Οδηγία όσο και στον Ν. 4489/2017 στον «ύποπτο» σε αντιδιαστολή με τον «κατηγορούμενο».²⁷⁶

Μία εξαιρετικά σημαντική καινοτομία της Οδηγίας για την ΕΕΕ είναι ότι πλέον η ΕΕΕ μπορεί να εκδοθεί σύμφωνα με το άρθρα 1 παρ. 3 της Οδηγίας και 7 παρ. 1 του Ν. 4489/2017

²⁷² Άρθρο 18 παρ. 2 της Οδηγίας.

²⁷³ Βλ. άρθρο 18 παρ. 4 της Οδηγίας και άρθρο 20 παρ. 4 Ν. 4489/2017.

²⁷⁴ Βλ. σκ. 25 Προοιμίου για την ΕΕΕ.

²⁷⁵ Βλ. Δασκαλόπουλου Στ., ό.π., σελ. 175.

²⁷⁶ Βλ. ενδεικτικά άρθρα 1 παρ. 3 και 6 παρ. 1 περ. α' της Οδηγίας, σκ. 26-27 του Προοιμίου της και άρθρα 7 παρ. 1, 7 παρ. 2 περ. α' και 26 παρ. 2 περ. α' του Ν. 4489/2017.

όχι μόνον αυτεπαγγέλτως, αλλά και **κατόπιν αιτήματος του υπόπτου ή του κατηγορουμένου ή του συνηγόρου τους «επ' ονόματι και για λογαριασμό τους»**. Η δυνατότητα αυτή, που δεν προβλεπόταν στο αρχικό σχέδιο της Οδηγίας, ενισχύει τη δικονομική θέση του διωκόμενου προσώπου, παρέχοντας για πρώτη φορά στην υπεράσπιση ένα δικαίωμα που μέχρι τότε ανήκε μόνο στις αρχές του κράτους έκδοσης.²⁷⁷

Ειδικότερα, το άρθρο 1 παρ. 3 της Οδηγίας ορίζει ότι «την έκδοση ΕΕΕ μπορεί να ζητήσει ύποπτος ή κατηγορούμενος (ή δικηγόρος εξ ονόματός του) στο πλαίσιο των δικαιωμάτων υπεράσπισης που προβλέπει το εθνικό δίκαιο και ποινική δικονομία». Η αναφορά στα δικαιώματα υπεράσπισης που προβλέπονται στο εθνικό δίκαιο έχει ουσιαστικά τη σημασία ότι εναπόκειται στα κράτη μέλη να προσδιορίσουν τον τρόπο άσκησης του δικαιώματος αυτού, παραδείγματος χάριν σε ποιο στάδιο μπορεί να ασκηθεί.²⁷⁸ Εντούτοις, το δικαίωμα του υπόπτου και του κατηγορουμένου να αιτηθούν την έκδοση ΕΕΕ εμφανίζεται **αποδυναμωμένο σε ποινικά συστήματα που προβλέπουν μία ποινική δίκη κατ' αντιδικία μεταξύ του εισαγγελέα και του κατηγορουμένου (adversarial system)**.²⁷⁹ Αυτό συμβαίνει γιατί δεν υπάρχει δυνατότητα απευθείας αποστολής αιτήματος στις αρχές του κράτους εκτέλεσης, αλλά η τελική απόφαση για την έκδοση ΕΕΕ θα ληφθεί αναγκαστικά από τις αρμόδιες δικαστικές αρχές του κράτους έκδοσης, στις οποίες συμπεριλαμβάνεται ο εισαγγελέας-αντίδικος. Πέρα από το ενδεχόμενο άρνησης των δικαστικών αρχών να εκδώσουν ΕΕΕ, η υπεράσπιση περιέρχεται σε μειονεκτική θέση, γιατί αναγκάζεται να αποκαλύψει την υπερασπιστική της γραμμή πριν την επίσημη δίκη.²⁸⁰

Παρά την αναμφισβήτητη πρόοδο που συντελείται με την κατοχύρωση του δικαιώματος της υπεράσπισης να ζητήσει την έκδοση ΕΕΕ, πρέπει να σημειωθεί ότι δεν προβλέπεται πουθενά δικαίωμα του υπόπτου ή του κατηγορουμένου να ενημερωθεί για την έκδοση και εκτέλεση της ΕΕΕ.²⁸¹ Αν και αυτό είναι κατανοητό λόγω της μυστικότητας που διέπει πολλά ερευνητικά μέτρα, η μη ενημέρωση του διωκόμενου σχετικά με την ΕΕΕ εξασθενεί αισθητά το δικαίωμα υπεράσπισής του, καθώς η απουσία του κατά την εκτέλεση του ερευνητικού μέτρου

²⁷⁷ Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 85, Leonhardt Α., ό.π., σελ. 37-38, Mangiaracina Α., ό.π., σελ. 124, Navickaitė S., ό.π., σελ. 117.

²⁷⁸ Bachmaier Winter L., Transnational Evidence, ό.π., σελ. 50.

²⁷⁹ Για την έννοια της κατ' αντιδικία ποινικής δίκης, βλ. Ανδρουλάκη Ν., Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 4η Έκδοση, 2012, σελ. 68.

²⁸⁰ Belfiore R., ό.π., σελ. 101, Bachmaier Winter L., Transnational Evidence, ό.π., σελ. 50.

²⁸¹ Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 85.

συνεπάγεται την αδυναμία του να εξετάσει τον τρόπο διενέργειας αυτού και να εντοπίσει τυχόν πλημμέλειες.²⁸²

Εφόσον λοιπόν έχει προηγηθεί αίτημα του υπόπτου ή του κατηγορουμένου ή έχει ληφθεί σχετική απόφαση από τις αρμόδιες αρχές του κράτους έκδοσης, μπορεί να εκδοθεί ΕΕΕ. Η έκδοση ΕΕΕ πρέπει όμως να πληροί ορισμένες πρόσθετες προϋποθέσεις, οι οποίες αναφέρονται στο άρθρο 6 παρ. 1 της Οδηγίας και αντίστοιχα στο άρθρο 7 παρ. 2 του Ν. 4489/2017. Οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται είναι ότι: α) η έκδοση της ΕΕΕ είναι **απαραίτητη και τελεί σε αναλογία** με τους σκοπούς της διαδικασίας, στο πλαίσιο της οποίας εκδίδεται, **λαμβάνομένων υπόψιν των δικαιωμάτων** του υπόπτου ή κατηγορουμένου και β) το ή τα ερευνητικά μέτρα που προβλέπονται στην ΕΕΕ θα μπορούσαν να είχαν διαταχθεί υπό τις ίδιες προϋποθέσεις **σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση**. Το άρθρο 6 παρ. 2 της Οδηγίας ορίζει ότι οι εν λόγω προϋποθέσεις αξιολογούνται πάντοτε από την αρχή έκδοσης, ενώ το άρθρο 7 παρ. 3 του Ν. 4489/2017 προβλέπει ότι η μη πλήρωσή τους οδηγεί στην απόρριψη του αιτήματος του υπόπτου ή κατηγορουμένου για την έκδοση ΕΕΕ. Από τα παραπάνω προκύπτει η αυξημένη σημασία των προβλεπόμενων προϋποθέσεων και για αυτό κρίνεται σκόπιμη η ενδεδειγμένη εξέταση αυτών.

i. Σεβασμός της αρχής της αναλογικότητας

Το αρχικό σχέδιο της Οδηγίας δεν περιείχε καμία αναφορά στην αρχή της αναλογικότητας και έτσι ο έλεγχος του αν η εκτέλεση ενός ερευνητικού μέτρου είναι απαραίτητη και αναλογική δεν αποτελούσε προϋπόθεση για την έκδοση ΕΕΕ.²⁸³ Είχε υποστηριχθεί ότι η απουσία ρητής πρόβλεψης της αρχής της αναλογικότητας δεν σήμαινε πως αυτή δεν απαιτούνταν για την έκδοση της ΕΕΕ, καθώς η εν λόγω αρχή θα μπορούσε να θεωρηθεί δεδομένη λόγω της κεφαλαιώδους σημασίας της.²⁸⁴ Κατά την άποψη αυτή, η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας θεωρείται έτι περισσότερο δεδομένη όταν πρόκειται να εκτελεστεί ένα επαχθές ερευνητικό μέτρο. Σε αυτήν την περίπτωση, θεωρείται προφανές ότι το

²⁸² *Belfiore R.*, ό.π., σελ. 102. Έτσι και η *Mangiaracina A.*, ό.π., σελ. 124, η οποία τονίζει την ανάγκη καθιέρωσης του σώματος 'Eurodefensor', που θα είναι επιφορτισμένο με την επίβλεψη της νομιμότητας της διεξαγόμενης έρευνας.

²⁸³ *Mangiaracina A.*, ό.π., σελ. 125.

επαχθές μέτρο πρέπει να είναι ανάλογο της βαρύτητας του εγκλήματος και των ενδείξεων ενοχής.²⁸⁵

Ωστόσο, η εμπειρία με το ΕΕΣ, όπου δεν προβλέπεται ρήτρα αναλογικότητας, απέδειξε ότι η εφαρμογή της εν λόγω αρχής δεν θα πρέπει να θεωρείται τόσο δεδομένη.²⁸⁶ Πράγματι, παρουσιάστηκε το φαινόμενο ορισμένα κράτη μέλη να χρησιμοποιούν τις δυνατότητες που παρέχει η απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΣ για παντελώς ασήμαντα αδικήματα και με εξαιρετική συχνότητα.²⁸⁷ Για αυτόν το λόγο, η μεταγενέστερη ρητή ένταξη της αρχής της αναλογικότητας ως μίας εκ των προϋποθέσεων που πρέπει να πληροί η έκδοση ΕΕΕ χαιρετίστηκε ως μία ευπρόσδεκτη αλλαγή στο κείμενο της Οδηγίας.²⁸⁸ Άλλωστε, η αρχή της αναλογικότητας κατοχυρώνεται ρητά στα άρθρα 49 παρ. 3 και 52 παρ. 2 του ΧΘΔΕΕ και δεσμεύει τα κράτη μέλη όταν αυτά εφαρμόζουν ενωσιακό δίκαιο.²⁸⁹

Πέρα από το άρθρο 6 παρ. 1 στ. α' της Οδηγίας για την ΕΕΕ που προβλέπει την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας ως μία από τις προϋποθέσεις έκδοσης ΕΕΕ, αναφορά στην αρχή αυτή γίνεται και στο Προοίμιο της Οδηγίας. Ειδικότερα, στη σκ. 11 του Προοιμίου αναφέρεται ότι «η ΕΕΕ θα πρέπει να επιλέγεται όταν η εκτέλεση ενός ερευνητικού μέτρου δείχνει **αναλογική, ενδεδειγμένη και εφαρμόσιμη σε μια υπόθεση**», ενώ η αρχή έκδοσης θα πρέπει να επαληθεύσει «εάν τα απαιτούμενα αποδεικτικά στοιχεία είναι αναγκαία και αναλογικά για τους σκοπούς της διαδικασίας, εάν το επιλεγθέν ερευνητικό μέτρο είναι αναγκαίο και αναλογικό για τη συλλογή των στοιχείων και κατά πόσον, μέσω της έκδοσης ΕΕΕ, κάποιο άλλο κράτος μέλος θα πρέπει να μετάσχει στη συλλογή των στοιχείων». Στην σκ. 11 τονίζεται επίσης ότι η

²⁸⁴ *Bachmaier Winter L.*, European investigation order, ό.π., σελ. 584.

²⁸⁵ *Τζαννετή Α.*, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 87, *Bachmaier Winter L.*, The Role of the Proportionality Principle in Cross-Border Investigations Involving Fundamental Rights, σε: *Ruggeri S. (επιμ.)*, Transnational Inquiries and the Protection of Fundamental Rights in Criminal Proceedings, ό.π., 2013, σελ. 99, *Mangiaracina A.*, ό.π., σελ. 125.

²⁸⁶ Βλ. Έκθεση της Επιτροπής στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο για την εφαρμογή, από το 2007, της απόφασης πλαισίου του Συμβουλίου της 13ης Ιουνίου 2002, για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών, COM (2011) 175 τελικό, 11 Απριλίου 2011, σελ. 8 επ., όπου αναφέρεται πως η εφαρμογή του ΕΕΣ «υπονομεύθηκε από τη συστηματική έκδοση ΕΕΣ με σκοπό την παράδοση καταζητούμενων για αδικήματα συχνά ήσσονος σημασίας».

²⁸⁷ Βλ. *Xanthopoulou E.*, The quest for proportionality for European Arrest Warrant, NJECL, 2015, σελ. 48, όπου αναφέρεται ενδεικτικά η έκδοση ΕΕΣ για αδικήματα όπως η κλοπή δύο ελαστικών, η κλοπή δέκα κοτόπουλων ή η κλοπή δύο γουρουνιών. Επίσης, επισημαίνεται ότι το 2010 η Πολωνία, με πληθυσμό 38 εκατομμύρια, είχε εκδώσει 3.753 ΕΕΣ, ενώ χώρες με πολύ μεγαλύτερο πληθυσμό, όπως η Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο, είχαν εκδώσει πολύ λιγότερα (2.096 η Γερμανία και μόλις 257 το Ηνωμένο Βασίλειο!).

²⁸⁸ *Heard C. / Mansell D.*, ό.π., σελ. 8.

εκτίμηση σχετικά με το αν συνάδει η έκδοση της ΕΕΕ με την αρχή της αναλογικότητας θα πρέπει να λαμβάνει χώρα και στη διαδικασία επικύρωσης, όταν αυτή απαιτείται.

Παρά την έμφαση που δίδεται στην ανάγκη πλήρωσης της αρχής της αναλογικότητας, η Οδηγία παραλείπει να παράσχει στα κράτη μέλη ορισμένες κατευθυντήριες για την εκτίμηση της συνδρομής της. Μάλιστα πουθενά στην Οδηγία δεν αναφέρεται ότι η έκδοση ΕΕΕ θα πρέπει να θεωρείται δυσανάλογη όταν πρόκειται για ασήμαντη παράβαση.²⁹⁰ Συνεπώς, η Οδηγία για την ΕΕΕ επιτρέπει στα κράτη μέλη να **εκτιμήσουν ελεύθερα και χωρίς καμία δέσμευση την αναλογικότητα της έκδοσης ΕΕΕ *in concreto***, δηλαδή ξεχωριστά σε κάθε επιμέρους περίπτωση. Ωστόσο, η κρίση περί του τι είναι αναλογικό και αναγκαίο διαφοροποιείται από κράτος μέλος σε κράτος μέλος, δεδομένου ότι κάποια κράτη είναι πιο «γενναιοδώρα» όταν πρόκειται να ερευνήσουν ένα έγκλημα, ενώ άλλα όχι, με αποτέλεσμα η έκδοση ΕΕΕ για αμελητέα παράβαση να μην αξιολογείται πάντοτε με τον ίδιο τρόπο.²⁹¹

Στην αναζήτηση μερικών κατευθυντήριων για την εκτίμηση της πλήρωσης της αρχής της αναδρομικότητας, πολύτιμος αρωγός είναι η νομολογία του ΕΔΔΑ. Το ΕΔΔΑ έχει εξετάσει σε πολλές υποθέσεις κατά πόσο οι περιορισμοί που επιβάλλονται στο άτομο λόγω της διενέργειας ανακριτικών πράξεων παραβιάζουν το κατοχυρωμένο στο άρθρο 8 ΕΣΔΑ δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής.²⁹² Έτσι, στην υπόθεση *Niemietz κατά Γερμανίας*, εξετάζοντας μία περίπτωση απειλής και προσβολής δικαστή από έναν δικηγόρο, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το ένταλμα για έρευνα όλων και όχι μόνο μερικών εγγράφων, που υπήρχαν στην εταιρεία όπου δούλευε ο δικηγόρος, ήταν υπερβολικά ευρύ και δυσανάλογο, με αποτέλεσμα να συνιστά το εν λόγω ερευνητικό μέτρο παραβίαση του άρθρου 8 ΕΣΔΑ.²⁹³ Αντιθέτως, στην υπόθεση *Z. κατά Φινλανδίας*, η οποία αφορούσε σεξουαλική παρενόχληση και μόλυνση των θυμάτων με τον ιό του HIV, το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι το ανακριτικό μέτρο της έρευνας των ιατρικών εγγράφων της συζύγου του δράστη, για να διαπιστωθεί αν είχε μολυνθεί και εκείνη με

²⁸⁹ Βλ. *Allegrezza S.*, *Collecting Criminal Evidence*, ό.π., σελ. 60.

²⁹⁰ *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 51.

²⁹¹ *Ahlbrecht H.*, *Die Europäische Ermittlungsanordnung - oder: EU-Durchsuchung leicht gemacht*, StV 2/2013, σελ. 116, *Glaser S./ Motz A./ Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 71.

²⁹² *Bachmaier Winter L.*, *The Role of the Proportionality Principle*, ό.π., σελ. 91.

²⁹³ *Niemietz κατά Γερμανίας*, αρ. προσφ. 13710/88, απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1996.

τον ιό, δεν ήταν δυσανάλογο λόγω της σοβαρότητας του εγκλήματος και της ανάγκης να αποδειχθεί αν ο κατηγορούμενος γνώριζε πριν τους βιασμούς ότι ήταν φορέας του HIV.²⁹⁴

Συνεπώς, όπως αναδείχθηκε ανωτέρω, κάποιος από τους παράγοντες που πρέπει να συνεκτιμηθούν για να κριθεί αν η έκδοση ΕΕΕ για τη διενέργεια ενός συγκεκριμένου ερευνητικού μέτρου είναι η **νομιμότητα** του σκοπού διερεύνησης, η **αναγκαιότητα** του αποδεικτικού στοιχείου, η **ύπαρξη άλλου ηπιότερου μέτρου**, το κατά πόσον το μέτρο είναι **ανάλογο** με το σκοπό της έρευνας, η **σοβαρότητα** του υπό διερεύνηση αδικήματος, ο **βαθμός υποψίας** για τη διάπραξη της πράξης αλλά και τα **έξοδα** που η διασυνοριακή συλλογή ενός αποδεικτικού μέσου συνεπάγεται.²⁹⁵ Τέλος, ιδιαίτερη σημασία πρέπει να αποδοθεί και σε έναν ακόμη παράγοντα. Ο παράγοντας αυτός δεν είναι άλλος από τις **συνέπειες** που θα έχει η διασυνοριακή εκτέλεση του συγκεκριμένου μέτρου για τον ύποπτο ή τον κατηγορούμενο.²⁹⁶

ii. Εξομοίωση προϋποθέσεων στα κράτη έκδοσης και εκτέλεσης

Μία ακόμα προϋπόθεση για την έκδοση ΕΕΕ, η οποία προστέθηκε στο σχέδιο της Οδηγίας το 2011 και ενσωματώθηκε στο τελικό κείμενό της, συνίσταται στο ότι τα ερευνητικά μέτρα που προβλέπονται στην ΕΕΕ «θα μπορούσαν να είχαν διαταχθεί υπό τις ίδιες προϋποθέσεις σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση». Η προϋπόθεση αυτή εμφανίζεται τόσο στο άρθρο 6 παρ. 1 στ. β' της Οδηγίας όσο και στο άρθρο 7 παρ. 2 στ. β' του Ν. 4489/2017 και αξιολογείται θετικά.

Μέσω αυτής της προϋπόθεσης, αντιμετωπίζεται ο κίνδυνος του λεγόμενου αποδεικτικού *forum shopping*, ήτοι του ενδεχόμενου να χρησιμοποιηθεί ΕΕΕ για να καταστρατηγηθεί το αυστηρότερο δικονομικό δίκαιο του κράτους έκδοσης και να αποκτήσει το τελευταίο πρόσβαση σε αποδεικτικά στοιχεία που δεν θα ήταν άλλως διαθέσιμα σε αυτό.²⁹⁷ Ουσιαστικά, με το *forum*

²⁹⁴ Ζ. κατά Φινλανδίας, αρ. προσφ. 22009/93, απόφαση της 25ης Φεβρουαρίου 1997. Το ΕΔΔΑ έκρινε όμως ότι η αποκάλυψη των στοιχείων της προσφεύγουσας και συζύγου του δράστη στην απόφαση του εθνικού δικαστηρίου, καθώς και η αποκάλυψη της νόσου, από την οποία εκείνη έπασχε, συνιστούσε παράβαση του άρθρου 8 ΕΣΔΑ.

²⁹⁵ Βλ. *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 52, της ίδιας, *The Role of the Proportionality Principle*, ό.π., σελ. 89, 92.

²⁹⁶ *Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 147.

²⁹⁷ *Τζαννετή Α.*, *Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας*, ό.π., σελ. 87, *Mangiaracina A.*, ό.π., σελ. 126.

shopping το κράτος έκδοσης επιλέγει σκόπιμα ένα κράτος εκτέλεσης με ελαστικότερες ρυθμίσεις για τη διενέργεια μίας ανακριτικής πράξης και επωφελείται κατ' αυτόν τον τρόπο από την ανομοιομορφία που επικρατεί στους ποινικούς δικονομικούς κανόνες των κρατών μελών για τη συλλογή αποδείξεων. Επομένως, η προϋπόθεση του άρθρου 6 παρ. 1 στ. β' της Οδηγίας λειτουργεί πράγματι αποτρεπτικά, διασφαλίζοντας ότι το κράτος έκδοσης **δεν μπορεί να έχει περισσότερες εξουσίες και πρόσβαση σε περισσότερα αποδεικτικά μέσα από όσα ρητά επιτρέπει το εθνικό δίκαιό του.**²⁹⁸

Η εν λόγω ασφαλιστική δικλείδα του ενωσιακού νομοθέτη λειτουργεί όμως αμφίδρομα.²⁹⁹ Το άρθρο 10 παρ. 1 περ. β' της Οδηγίας και αντίστοιχα το άρθρο 12 παρ. 1 περ. β' του Ν. 4489/2017 προβλέπουν ότι η αρχή εκτέλεσης δεν εκτελεί ερευνητικό μέτρο που δεν θα ήταν διαθέσιμο σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση. Με αυτήν τη διάταξη, εξομοιώνεται ο τρόπος διεξαγωγής του ημεδαπού ερευνητικού μέτρου με τον τρόπο διεξαγωγής του αλλοδαπού μέτρου, προάγοντας την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης και την ασφάλεια δικαίου.³⁰⁰ Η λύση της εξομοίωσης των δικονομικών προϋποθέσεων για την εκτέλεση ερευνητικών μέτρων στο κράτος εκτέλεσης ωφελεί το διωκόμενο πρόσωπο, αφού εξασφαλίζει ότι **οι προστατευτικές διατάξεις του δικαίου του κράτους εκτέλεσης θα εφαρμοστούν, ακόμα κι αν δεν προβλέπεται αντίστοιχη προστασία στο κράτος έκδοσης της ΕΕΕ.**

Η ανωτέρω προϋπόθεση είναι ιδιαίτερη σημαντική και στο πλαίσιο εφαρμογής του ελληνικού ποινικού δικονομικού δικαίου. Αυτό συμβαίνει γιατί το ελληνικό δίκαιο προβλέπει σε πολλές περιπτώσεις ότι συγκεκριμένα ερευνητικά μέτρα περιορίζονται στη διερεύνηση ορισμένων μόνο εγκλημάτων. Ως παραδείγματα θα μπορούσαν να αναφερθούν η ανάλυση DNA, η οποία σύμφωνα με το άρθρο 200Α ΚΠΔ επιτρέπεται μόνο «οταν υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι ένα πρόσωπο έχει τελέσει κακούργημα ή πλημμέλημα, που τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους», η άρση του τραπεζικού απορρήτου, η οποία κατά το άρθρο 3 του Ν.Δ. 1059/1971 επιτρέπεται μόνο «εφόσον η παροχή των πληροφοριών αυτών είναι απολύτως αναγκαία για την ανίχνευση και τον κολασμό κακούργηματος», καθώς και η άρση του τηλεφωνικού απορρήτου, η οποία προβλέπεται μόνο για τις αναφερόμενες στο άρθρο 4 του Ν. 2225/1994 κατηγορίες εγκλημάτων.

²⁹⁸ *Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 146-147.

²⁹⁹ *Τζαννετή Α.*, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 87.

³⁰⁰ *Leonhardt A.*, ό.π., σελ. 55.

Τη σημασία της διατάξεως του άρθρου 12 παρ. 1 περ. β΄ του Ν. 4489/2017, που ενσωματώνει το άρθρο 10 παρ. 1 περ. β΄ της Οδηγίας, τόνισε και το **Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Ηλείας στο πρόσφατο υπ’ αριθμόν 31/2018 βούλευμά του**.³⁰¹ Το ΣυμβΠλημ εξέτασε αίτηση του ανακριτή πλημμελειοδικών Ηλείας για άρση του τραπεζικού απορρήτου λογαριασμών που διατηρούνταν στην Ελλάδα προς εκτέλεση ΕΕΕ που είχε εκδοθεί από τη Γερμανία. Η Γερμανία ζητούσε τη διεξαγωγή του ερευνητικού αυτού μέτρου, προκειμένου να αξιοποιηθούν τα παραγόμενα αποδεικτικά στοιχεία σε ποινική δίκη που εκκρεμούσε στο 9ο Τμήμα Οικονομικού Εγκλήματος του Πρωτοδικείου της Βόννης και αφορούσε το αδίκημα της υπεξαίρεσης εκατομμυρίων ευρώ κατά συρροή. Στο σκεπτικό του, το ΣυμβΠλημ αναφέρθηκε στα χαρακτηριστικά της Οδηγίας για την ΕΕΕ και σχολιάζοντας την προϋπόθεση που θέτει το άρθρο 12 παρ. 1 περ. β΄ του Ν. 4489/2017, υπογράμμισε ότι «η πλήρης εξομοίωση των δικονομικών προϋποθέσεων για τη διεξαγωγή ερευνητικών μέτρων στο κράτος εκτέλεσης, αδιαφόρως εάν αυτά διατάσσονται στο πλαίσιο ημεδαπής ή αλλοδαπής ποινικής διαδικασίας, προάγει την ασφάλεια δικαίου, καθόσον εξασφαλίζει ενιαίο προστατευτικό μέτρο σε κάθε ανακριτική πράξη που λαμβάνει χώρα στο έδαφος του κράτους εκτέλεσης».³⁰² Λαμβάνοντας επομένως υπόψιν πρώτον ότι η άρση τραπεζικού απορρήτου επιτρέπεται κατά το ελληνικό δίκαιο μόνο σε περίπτωση κακουρηγημάτων και δεύτερον ότι η διερευνώμενη από τη Γερμανία πράξη αφορούσε υπεξαίρεση εκατομμυρίων κατά συρροή, αδίκημα που τιμωρείται σε βαθμό κακουρηγήματος στην Ελλάδα, το ΣυμβΠλημ Ηλείας κατέληξε στο ότι πρέπει να γίνει δεκτή η αίτηση του ανακριτή πλημμελειοδικών Ηλείας και να αρθεί το τραπεζικό απόρρητο των λογαριασμών που προσδιορίζονταν στην εκδοθείσα από τη Γερμανία ΕΕΕ.

Το ανωτέρω βούλευμα του ΣυμβΠλημ Ηλείας φανερώνει τον τρόπο λειτουργίας της προϋπόθεσης του άρθρου 10 παρ. 1 περ. β΄ της Οδηγίας για την ΕΕΕ στα ελληνικά δεδομένα. Με άλλα λόγια, καθίσταται μέσω αυτού σαφές πώς εφαρμόζονται στην πράξη οι διατάξεις του Ν. 4489/2017 που ενσωματώνουν τη συγκεκριμένη Οδηγία.

³⁰¹ ΣυμβΠλημ Ηλείας 31/2018, ΠοινΔικ 2018, σελ. 672 επ.

³⁰² Βλ. παραπομπή του ΣυμβΠλημ Ηλείας σε *Τζάννετη Α.*, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 87.

iii. Σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων

Μία ακόμη προϋπόθεση έκδοσης ΕΕΕ που τίθεται στο άρθρο 6 παρ. 1 της Οδηγίας και δεν πρέπει να παραβλεφθεί είναι ο σεβασμός των δικαιωμάτων του υπόπτου ή του κατηγορουμένου. Η προϋπόθεση αυτή εντάσσεται στο άρθρο 6 παρ. 1 στ. α΄ ως ένα από τα στοιχεία που πρέπει να λάβει υπόψη η αρχή έκδοσης κατά την εκτίμηση της αναγκαιότητας και αναλογικότητας του προβλεπόμενου στην ΕΕΕ μέτρου.

Άμεσα συνδεδεμένη με την παραπάνω διάταξη είναι η σκ. 12 του Προοιμίου της Οδηγίας. Σύμφωνα με την σκέψη αυτή, η αρχή έκδοσης πρέπει να δίνει ιδιαίτερη σημασία στην εξασφάλιση του πλήρους σεβασμού των δικαιωμάτων κατά το άρθρο 48 του ΧΘΔΕΕ. Επιπλέον, τονίζεται πως το τεκμήριο αθωότητας και το δικαίωμα της υπεράσπισης σε ποινική διαδικασία αποτελούν «ακρογωνιαίο λίθο των θεμελιωδών δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στο ΧΘΔΕΕ όσον αφορά τον τομέα της ποινικής δικαιοσύνης» και ως εκ τούτου, πρέπει να λαμβάνεται ειδική μέριμνα από το κράτος έκδοσης για τα δικαιώματα αυτά. Σε περίπτωση που απειλείται περιορισμός των δικαιωμάτων αυτών από ερευνητικό μέτρο που διατάσσεται βάσει της Οδηγίας για την ΕΕΕ, επισημαίνεται στο Προοίμιο πως ο εν λόγω περιορισμός «θα πρέπει να συμμορφώνεται πλήρως με τις απαιτήσεις του άρθρου 52 του Χάρτη σε ό,τι αφορά την αναγκαιότητα, την αναλογικότητα και τους στόχους γενικού συμφέροντος που θα πρέπει να επιδιώκει, ιδίως την προστασία των δικαιωμάτων των άλλων».

Η σημασία όμως της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων επιβεβαιώνεται και στο άρθρο 1 παρ. 4 της Οδηγίας για την ΕΕΕ. Συγκεκριμένα, το εν λόγω άρθρο ορίζει ότι η Οδηγία «δεν μεταβάλλει την υποχρέωση σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και νομικών αρχών, όπως κατοχυρώνονται στο άρθρο 6 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων υπεράσπισης των προσώπων τα οποία υπόκεινται σε ποινικές διαδικασίες, και δεν θίγει τις τυχόν υποχρεώσεις που βαρύνουν τις δικαστικές αρχές ως προς το θέμα αυτό».

Τα παραπάνω σημεία καθιστούν σαφή την πρόοδο που σημειώνεται με την Οδηγία για την ΕΕΕ στον τομέα των ατομικών δικαιωμάτων. Πλέον το πρόσωπο, το οποίο αφορούν τα ερευνητικά μέτρα, δεν αντιμετωπίζεται ως αντικείμενο της διαδικασίας, όπως συνέβαινε στο παραδοσιακό σύστημα δικαστικής συνδρομής μεταξύ κυρίαρχων. Αντ' αυτού, ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος καθίσταται υποκείμενο εφοδιασμένο με δικονομικά δικαιώματα, η προάσπιση των οποίων πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα και του κράτους έκδοσης και του κράτους

εκτέλεσης της ΕΕΕ. Ως εκ τούτου, στο πλαίσιο της Οδηγίας για την ΕΕΕ, είναι διακριτή η μετάβαση από το δισδιάστατο στο τρισδιάστατο μοντέλο που αναφέρθηκε νωρίτερα.³⁰³ Αναλυτικότερη όμως παρουσίαση των χαρακτηριστικών της μετάβασης αυτής θα πραγματοποιηθεί στην Τρίτη Ενότητα της παρούσας.

2. Διαβίβαση της ΕΕΕ

Κατόπιν έκδοσής της, η ΕΕΕ μπορεί να διαβιβαστεί από το κράτος έκδοσης στο κράτος εκτέλεσης είτε απευθείας είτε μέσω του συστήματος τηλεπικοινωνιών του Ευρωπαϊκού Δικαστικού Δικτύου.³⁰⁴ Το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο σε ποινικές υποθέσεις, που θεσπίστηκε το 1998, αποτελεί έναν χρήσιμο δίαυλο επικοινωνίας μεταξύ των δικαστικών αρχών των κρατών μελών και μπορεί να διευκολύνει σημαντικά τη διαβίβαση ΕΕΕ.³⁰⁵ Το άρθρο 7 παρ. 2 της Οδηγίας ορίζει ότι κάθε άλλη επικοινωνία μεταξύ της αρχής έκδοσης και της αρχής εκτέλεσης γίνεται απευθείας.

Όσον αφορά την παραλαβή της ΕΕΕ από το κράτος εκτέλεσης, διανοίγονται δύο δυνατότητες για τα κράτη μέλη. Η πρώτη δυνατότητα συνίσταται στην απευθείας διαβίβαση της ΕΕΕ στην αρμόδια αρχή εκτέλεσης, ενώ η δεύτερη δυνατότητα, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 7 παρ. 3 της Οδηγίας, συνίσταται στον ορισμό από το κράτος μέλος μίας κεντρικής αρχής ή περισσοτέρων με αρμοδιότητα την διοικητική διαβίβαση και παραλαβή της ΕΕΕ και της επίσημης αλληλογραφίας.

Παρά την ταχύτητα της απευθείας διαβίβασης, η πρόβλεψη για δημιουργία μίας κεντρικής αρχής θα μπορούσε να φανεί χρήσιμη σε περιπτώσεις όπου δεν είναι σαφές ποια είναι η αρμόδια αρχή εκτέλεσης.³⁰⁶ Αν, για παράδειγμα, ένα κράτος θέλει να εκδώσει ΕΕΕ για την συγκέντρωση περισσότερων αποδεικτικών στοιχείων και δεν γνωρίζει την ακριβή τοποθεσία αυτών, η ύπαρξη μίας κεντρικής αρχής που θα παραλάβει την ΕΕΕ και θα φροντίσει για την περαιτέρω διαβίβασή της στην αρμόδια ή στις αρμόδιες αρχές θα εξυπηρετούσε τον σκοπό επιτάχυνσης της δικαστικής συνεργασίας. Ένα άλλο παράδειγμα αποτελούν τα ομοσπονδιακά

³⁰³ Βλ. σελ. 14 της παρούσας.

³⁰⁴ Βλ. άρθρο 7 παρ. 1 και 4 της Οδηγίας για ΕΕΕ και άρθρο 9 παρ. 1 Ν. 4489/2017.

³⁰⁵ Δασκαλόπουλου Στ., ό.π., σελ. 175.

³⁰⁶ *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 49.

κράτη, όπως η Γερμανία, των οποίων η δικαστηριακή δομή δεν είναι πάντοτε σαφής στα υπόλοιπα κράτη μέλη.³⁰⁷ Σε αυτές τις περιπτώσεις, η λειτουργία μίας κεντρικής αρχής θα απέτρεπε τις επαναλαμβανόμενες διαβιβάσεις μεταξύ διαφορετικών αναρμόδιων αρχών του κράτους εκτέλεσης. Κάθε κράτος μέλος μπορεί να επιλέξει ποια από τις δύο δυνατότητες αρμόζει στην δικαστική του οργάνωση.

Αξίζει σε αυτό το σημείο να αναφερθεί ότι στον ελληνικό νόμο που ενσωματώνει την Οδηγία για την ΕΕΕ δεν προβλέφθηκε η δημιουργία κεντρικής αρχής για την παραλαβή και διαβίβαση ΕΕΕ, αλλά αντίθετα η διαβίβαση ΕΕΕ γίνεται απευθείας μεταξύ αρχής έκδοσης και αρχής εκτέλεσης. Εάν όμως προκύψει κάποιο πρόβλημα σχετικά με τη διαβίβαση ή τη διαπίστωση της γνησιότητας των εγγράφων και η απευθείας επικοινωνία αποβεί άκαρπη, το άρθρο 9 παρ. 2 του Ν. 4489/2017 προβλέπει ότι μπορεί να ζητηθεί η συνδρομή της Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Στη συγκεκριμένη υπηρεσία μπορεί να απευθυνθεί και η ελληνική αρχή έκδοσης σε περίπτωση που υπάρχουν αμφιβολίες σχετικά με το ποια είναι η αρμόδια αρχή του κράτους εκτέλεσης. Τότε, σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 3 του Ν. 4489/2017, η Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων «αναζητά με κάθε πρόσφορο μέσο τις σχετικές πληροφορίες και διασαφηνίσεις από το κράτος εκτέλεσης», ενώ αν η αρμόδια αρχή του κράτους εκτέλεσης είναι άγνωστη, «η ελληνική αρχή έκδοσης μπορεί, ιδίως μέσω των σημείων επαφής του Ευρωπαϊκού Δικαστικού Δικτύου ή του εθνικού μέλους της Eurojust, να αναζητά και να λαμβάνει κάθε απαραίτητη πληροφορία σχετικά με την αρμόδια αρχή εκτέλεσης». Για ακόμη μία φορά αναγνωρίζεται επομένως η χρησιμότητα του Ευρωπαϊκού Δικαστικού Δικτύου στον τομέα της ποινικής δικαστικής συνδρομής.

Δ. Αναγνώριση και εκτέλεση της ΕΕΕ

Ακολουθώντας τις ρυθμίσεις των προγενέστερων αποφάσεων-πλαίσιο για το ΕΕΔ και το ΕΕΑ, η Οδηγία για την ΕΕΕ προβλέπει στο άρθρο 9 παρ. 1 ότι «η αρχή εκτέλεσης αναγνωρίζει άνευ ετέρου ΕΕΕ διαβιβασθείσα κατά την Οδηγία». Η αυτοματοποιημένη αναγνώριση της ΕΕΕ υπαγορεύεται άλλωστε από την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, στην οποία η Οδηγία

³⁰⁷ *Ronsfeld P.*, ό.π., σελ. 152.

στηρίζεται. Περαιτέρω, στο άρθρο 9 παρ. 1 ορίζεται ότι η αρχή εκτέλεσης μεριμνά για την εκτέλεση της ΕΕΕ, «εκτός αν η αρχή αυτή αποφασίζει να επικαλεσθεί έναν εκ των λόγων μη αναγνώρισης ή μη εκτέλεσης ή έναν εκ των λόγων αναβολής». Φανερόνεται επομένως ότι παρά την προσπάθεια εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, λόγοι άρνησης της εκτέλεσης καθιερώνονται και στο νεότερο νομοθετικό δικαστικής συνδρομής σε ποινικές υποθέσεις, ήτοι στην Οδηγία για την ΕΕΕ.

Αν και η Οδηγία για την ΕΕΕ προβλέπει πράγματι αρκετούς λόγους άρνησης εκτέλεσης, πρέπει να αναγνωρισθεί ότι καταβλήθηκε μεγάλη προσπάθεια για τον περιορισμό αυτών. Ενδεικτικό είναι ότι στο αρχικό σχέδιο της Οδηγίας δεν προβλέπονταν καν λόγοι άρνησης σχετιζόμενοι με το *ne bis in idem*, το διττό αξιόποιο ή την αρχή της εδαφικότητας.³⁰⁸ Στο τελικό κείμενό της, η Οδηγία προβλέπει στο άρθρο 11 παρ. 1 εξαντλητικά οκτώ λόγους άρνησης της εκτέλεσης ΕΕΕ και μερικούς ακόμα σε ειδικότερες διατάξεις, όπως θα αναδειχθεί στη συνέχεια. Η σημαντική καινοτομία όμως της Οδηγίας είναι ότι προβλέπει στο άρθρο 10 για πρώτη φορά την υποχρέωση του κράτους εκτέλεσης, πριν επικαλεσθεί έναν από τους λόγους άρνησης, να προσπαθήσει να προσφύγει σε εναλλακτικά ερευνητικά μέτρα, ξεπερνώντας έτσι τα εμπόδια που ανέκυψαν στην εκτέλεση του αιτουμένου μέτρου.

1. Προσφυγή σε εναλλακτικά μέτρα

Το άρθρο 10 της Οδηγίας και αντίστοιχα το άρθρο 12 του Ν. 4489/2017 προβλέπουν τις περιπτώσεις, κατά τις οποίες το κράτος εκτέλεσης μπορεί να προσφύγει σε ένα διαφορετικό ερευνητικό μέτρο από αυτό που ζήτησε το κράτος έκδοσης με την ΕΕΕ που του διαβίβασε. Οι περιπτώσεις αυτές είναι οι εξής τρεις:

α) όταν το ερευνητικό μέτρο που αναφέρεται στην ΕΕΕ δεν προβλέπεται στην εσωτερική νομοθεσία του κράτους εκτέλεσης (άρθρο 10 παρ. 1 περ. α' Οδηγίας και άρθρο 12 παρ. 1 περ. α' Ν. 4489/2017),

³⁰⁸ Βλ. ασκηθείσα κριτική για τους περιορισμένους λόγους άρνησης του αρχικού σχεδίου σε *Peers S., The proposed European Investigation Order: Assault on human rights and national sovereignty, Statewatch Analysis, 05/2010*, σελ. 6 (διαθέσιμο ηλεκτρονικά <http://www.statewatch.org/analyses/no-96-european-investigation-order.pdf>).

β) όταν το ερευνητικό μέτρο που αναφέρεται στην ΕΕΕ δεν είναι διαθέσιμο σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση (άρθρο 10 παρ. 1 περ. β΄ της Οδηγίας και άρθρο 12 παρ. 1 περ. β΄ Ν.4489/2017),

γ) όταν το ερευνητικό μέτρο που αναφέρεται στην ΕΕΕ προβλέπεται μεν στη νομοθεσία του κράτους εκτέλεσης, αλλά το ίδιο αποτέλεσμα θα μπορούσε να επιτευχθεί με άλλο, λιγότερο επαχθές μέτρο (άρθρο 10 παρ. 3 Οδηγίας και άρθρο 12 παρ. 3 Ν. 4489/2017).

Με τη δυνατότητα που παρέχεται στο κράτος εκτέλεσης να μην εκτελέσει το μέτρο που περιγράφεται στην ΕΕΕ, αλλά ένα διαφορετικό, γίνεται φανερή η απομάκρυνση της Οδηγίας σε αυτό το σημείο από την αυστηρή εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης και η μετακίνησή της προς μία πιο ευέλικτη διαδικασία.³⁰⁹ Άλλωστε, στη σκ. 6 του Προοιμίου της Οδηγίας διακηρύσσεται ότι ναι μεν η ΕΕΕ θα βασίζεται στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, θα λαμβάνει όμως υπόψιν της και την ευελιξία του παραδοσιακού συστήματος της αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής. Το άρθρο 10 της Οδηγίας αποτελεί επομένως ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της προσέγγισης αυτής. Παρατηρείται έτσι η δυνατότητα του κράτους μέλους να απέχει από μία τυφλή, αυτόματη αναγνώριση της ληφθείσης ΕΕΕ και αντ' αυτού να προβεί σε μία αξιολόγηση με βάση τις τρεις παραμέτρους που αναφέρθηκαν παραπάνω, ήτοι αν το αναφερόμενο ερευνητικό μέτρο υφίσταται στο δίκαιό του, αν θα ήταν διαθέσιμο σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση και αν το ίδιο αποτέλεσμα θα ήταν εφικτό με λιγότερο οχληρό τρόπο. Ο σκοπός του νομοθέτη με την πρόβλεψη αυτής της πρωτοποριακής δυνατότητας προσφυγής σε εναλλακτικά μέτρα δεν είναι άλλος από τον περιορισμό της επίκλησης λόγων άρνησης και την ταυτόχρονη αύξηση της αποτελεσματικότητας της δικαστικής συνεργασίας.³¹⁰ Με αυτόν τον τρόπο, **εδραιώνεται στη διαδικασία αναγνώρισης και εκτέλεσης ένα επιπλέον στάδιο, αυτό της αναζήτησης εναλλακτικού μέτρου, και καθίσταται σαφές ότι η άρνηση της εκτέλεσης**

³⁰⁹ *Glaser S./ Motz A./ Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 69, *Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 162.

³¹⁰ Βλ. *Bachmaier Winter L.*, *The Proposal for a Directive on the European Investigation Order*, ό.π., σελ. 76. Επίσης, οι *Glaser S./ Motz A./ Zimmermann F.* υποστηρίζουν ορθά ότι ένας βασικός λόγος για την πρόβλεψη αυτής της δυνατότητας του κράτους εκτέλεσης συνίσταται στο ότι το κράτος εκτέλεσης μπορεί να αξιολογήσει καλύτερα τις επιπτώσεις διενέργειας του συγκεκριμένου ερευνητικού μέτρου που προβλέπεται στην ΕΕΕ και άρα είναι σε καλύτερη θέση για να κρίνει την αναλογικότητα αυτού (*Glaser S./ Motz A./ Zimmermann F.* ό.π., σελ. 69). Αντίθετη η *Leonhardt A.*, ό.π., σελ. 52, η οποία αμφισβητεί την εν λόγω υπέρτερη θέση του κράτους εκτέλεσης να κρίνει την αναγκαιότητα και την αναλογικότητα του μέτρου, εφόσον το κράτος εκτέλεσης θα στηριχτεί αναγκαστικά στις πληροφορίες που θα του παρέχει το κράτος έκδοσης, χωρίς να μπορεί να ελέγξει εκτεταμένα την αναλογικότητα, τον βαθμό υπόνοιας για την τέλεση της αξιόποινης πράξης και τη συγκεκριμένη αξιόποινη πράξη.

αποτελεί το έσχατο μέσο (*ultima ratio*), στο οποίο το κράτος εκτέλεσης καταφεύγει μόνο αν δεν είναι δυνατή η εκτέλεση εναλλακτικού ερευνητικού μέτρου.

Εντούτοις, η δυνατότητα του κράτους εκτέλεσης να προσφύγει σε εναλλακτικά μέτρα μπορεί να προκαλέσει ορισμένα προβλήματα. Συγκεκριμένα, η αρχή έκδοσης περιγράφει στην ΕΕΕ το ερευνητικό μέτρο που κατά την κρίση της απαιτείται σε μία εκκρεμή υπόθεση, προσδιορίζοντας τη μέθοδο και τον τρόπο διενέργειάς του, ώστε το παραγόμενο αποδεικτικό μέσο να είναι στη συνέχεια παραδεκτό και αξιοποιήσιμο σύμφωνα με το εθνικό του δίκαιο. Η εκτέλεση ενός μέτρου διαφορετικού από αυτό που περιγράφεται στην ΕΕΕ και το οποίο θα πληροί τους όρους και προϋποθέσεις του δικαίου του κράτους εκτέλεσης και όχι του κράτους έκδοσης, δημιουργεί τον κίνδυνο να μην είναι μετέπειτα παραδεκτή στο κράτος έκδοσης η αξιοποίηση του αποδεικτικού στοιχείου που συλλέχθηκε, δεδομένου ότι δεν θα έχουν τηρηθεί οι όροι που αυτό αρχικά έθεσε.³¹¹ Επιδιώκοντας να δώσει μία λύση στο υπαρκτό αυτό πρόβλημα, ο ενωσιακός νομοθέτης προβλέπει στην παρ. 4 του άρθρου 10 της Οδηγίας ότι **πριν** την εκτέλεση εναλλακτικού ερευνητικού μέτρου, η αρχή εκτέλεσης οφείλει να ενημερώσει την αρχή έκδοσης σχετικά με την απόφασή της να προσφύγει σε άλλο μέτρο και κατόπιν της ενημέρωσης αυτής, η αρχή έκδοσης δύναται να αποσύρει ή να συμπληρώσει την ΕΕΕ. Η υποχρέωση ενημέρωσης πριν την εκτέλεση του εναλλακτικού ερευνητικού μέτρου αποτελεί συνεπώς μία **πολύτιμη ασφαλιστική δικλείδα** που προωθεί τη συνεννόηση μεταξύ των κρατών μελών και θα επιτρέψει στο κράτος έκδοσης να διασώσει το παραδεκτό του αποδεικτικού μέσου που θα συλλεχθεί.

Εξετάζοντας τις περιπτώσεις κατά τις οποίες το κράτος εκτέλεσης μπορεί να προσφύγει σε εναλλακτικό ερευνητικό μέτρο, είναι απαραίτητες ορισμένες διευκρινίσεις. Αναφορικά με την πρώτη περίπτωση, ήτοι τη μη πρόβλεψη του ερευνητικού μέτρου που εμπεριέχεται στην ΕΕΕ στην εσωτερική νομοθεσία του κράτους εκτέλεσης, επισημαίνεται ότι η διάταξη αυτή προϋποθέτει ότι το αιτούμενο ερευνητικό μέτρο δεν προβλέπεται καθόλου, σε καμία περίπτωση, στην έννομη τάξη του κράτους εκτέλεσης.³¹² Το ερευνητικό μέτρο θα πρέπει να είναι δηλαδή εντελώς «ξένο» για το κράτος εκτέλεσης.

³¹¹ Ο κίνδυνος αυτός επισημαίνεται σε *Allegrezza S.*, *Collecting Criminal Evidence*, ό.π., σελ. 64 και *Navickaitė S.*, ό.π., σελ. 113.

³¹² *Τζαννετή Α.*, *Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας*, ό.π., σελ. 91, *Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 163, ο οποίος αναφέρει ως παράδειγμα ερευνητικού μέτρου που δεν προβλέπεται στο γερμανικό δίκαιο την ηλεκτρονική έρευνα (*Online-Durchsuchung*).

Η δεύτερη περίπτωση που αφορά την μη διαθεσιμότητα του ερευνητικού μέτρου σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση έχει χαρακτηριστεί «λιγότερο σαφής».³¹³ Αυτό που απαιτείται σε αυτήν την περίπτωση είναι να μην προβλέπεται το ερευνητικό μέτρο της ΕΕΕ σε τέτοιου είδους υποθέσεις, όπως αυτήν για την οποία εκδόθηκε η ΕΕΕ. Σημαντική για την ερμηνεία του άρθρου 10 παρ. 1 περ. β΄ της Οδηγίας και του άρθρου 12 παρ. 1 περ. β΄ του Ν. 4489/2017 αντίστοιχα είναι η σκ. 10 του Προοιμίου της Οδηγίας. Εκεί διευκρινίζεται ότι «η διαθεσιμότητα θα πρέπει να αναφέρεται σε περιπτώσεις όπου το ζητούμενο ερευνητικό μέτρο υφίσταται μεν στο δίκαιο του κράτους εκτέλεσης αλλά είναι κατά νόμον διαθέσιμο μόνο σε ορισμένες καταστάσεις, π.χ. όταν το μέτρο μπορεί να εκτελεστεί για αδικήματα συγκεκριμένης βαρύτητας, κατά προσώπων για τα οποία υπάρχει ήδη ένας ορισμένος βαθμός υποψίας ή με τη συναίνεση αυτών». Συνεπώς, για να πληρούνται οι προϋποθέσεις της εν λόγω περίπτωσης, θα πρέπει να προβλέπεται μεν το ερευνητικό μέτρο στην έννομη τάξη του κράτους εκτέλεσης,³¹⁴ αλλά να μην συντρέχουν οι διαδικαστικές προϋποθέσεις που το δίκαιο του κράτους εκτέλεσης θέτει για τη λήψη του.³¹⁵ Για παράδειγμα, αν ζητείται από την Ελλάδα η ανάλυση DNA για τη διερεύνηση απλής κλοπής, η οποία τιμωρείται στην Ελλάδα με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών (372 ΠΚ), τότε ναι μεν η συγκεκριμένη ανακριτική πράξη προβλέπεται στο ελληνικό δίκαιο, είναι επιτρεπτή όμως μόνο όταν υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις για κακούργημα ή πλημμέλημα που τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους.

Όσον αφορά την τρίτη περίπτωση κατά την οποία το κράτος εκτέλεσης μπορεί να προσφύγει σε εναλλακτικό ερευνητικό μέτρο, πρόκειται για μία ξεκάθαρη μνεία της Οδηγίας στην αρχή της αναλογικότητας.³¹⁶ Η δυνατότητα του κράτους εκτέλεσης να προσφύγει σε ένα ηπιότερο ερευνητικό μέτρο δεν θα πρέπει όμως να ερμηνευτεί ως μία δυνατότητα αυτού να ελέγξει την εκτίμηση της αναλογικότητας στην οποία προέβη το κράτος έκδοσης.³¹⁷ Όπως τονίσθηκε ανωτέρω και επιβεβαιώνεται τόσο από το άρθρο 6 παρ. 1 στ. α΄ της Οδηγίας όσο και από τις σκ. 10 και 11 του Προοιμίου της Οδηγίας, το κράτος έκδοσης είναι αυτό που πραγματοποιεί τον έλεγχο αναλογικότητας του ερευνητικού μέτρου. Συνεπώς, η προβλεπόμενη

³¹³ Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 91, Zimmermann F., ό.π., σελ. 163.

³¹⁴ Είναι αυτονόητο ότι αν το ερευνητικό μέτρο δεν προβλέπεται στην έννομη τάξη του κράτους εκτέλεσης, τότε τυγχάνει εφαρμογής η περ. α΄ της παρ. 1 του άρθρων 10 της Οδηγίας και 12 του Ν. 4489/2017.

³¹⁵ Βλ. Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 91.

³¹⁶ Zimmermann F., ό.π., σελ. 164.

³¹⁷ Bachmaier Winter L., Transnational Evidence, ό.π., σελ. 54.

στο άρθρο 10 παρ. 3 της Οδηγίας δυνατότητα του κράτους εκτέλεσης να προσφύγει σε ένα λιγότερο επαχθές μέτρο που θα επιτύχει το ίδιο αποτέλεσμα θα πρέπει, κατά τη γνώμη της γράφουσας, να ερμηνευθεί ως **μία δυνατότητά του να προτείνει στο κράτος έκδοσης ένα ερευνητικό μέτρο που το κράτος έκδοσης δεν θα μπορούσε να γνωρίζει ότι δύναται να εκτελεστεί εν προκειμένω**. Η ερμηνεία αυτή προκρίνεται ως ορθή και πιο σύμφωνη με το πνεύμα της Οδηγίας, καθώς αν υποτεθεί ότι το κράτος έκδοσης γνώριζε ότι η διενέργεια ηπιότερου ερευνητικού μέτρου ήταν εφικτή, τότε θα πρέπει να θεωρηθεί ότι το κράτος έκδοσης θα είχε εξαρχής επιλέξει το ηπιότερο ερευνητικό μέτρο.

Προς αυτή την κατεύθυνση, θα μπορούσε να αναφερθεί ως παράδειγμα η ύπαρξη τεχνικών δυνατοτήτων στο κράτος εκτέλεσης που είναι άγνωστες ή μη διαθέσιμες στο κράτος έκδοσης.³¹⁸ Ένα δεύτερο παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση που το κράτος έκδοσης εκδίδει ΕΕΕ για τη λήψη δείγματος αίματος προκειμένου να προβεί σε ταυτοποίηση DNA, αλλά το συγκεκριμένο γενετικό αποτύπωμα υπάρχει ήδη στις βάσεις δεδομένων των αστυνομικών αρχών του κράτους εκτέλεσης.³¹⁹

Παρόλα αυτά, στην παρ. 2 του άρθρου 10 της Οδηγίας και στην παρ. 2 του άρθρου 12 του Ν. 4489/2017, απαριθμούνται ορισμένα ερευνητικά μέτρα, τα οποία πρέπει να είναι πάντοτε διαθέσιμα στο εθνικό δίκαιο του κράτους εκτέλεσης. Η πρακτική συνέπεια της πρόβλεψης αυτής είναι ότι όταν εκδίδεται ΕΕΕ για ένα από τα απαριθμούμενα μέτρα, το κράτος εκτέλεσης δεν μπορεί να προσφύγει σε εναλλακτικό μέτρο λόγω μη διαθεσιμότητας του αιτούμενου. Καθίσταται έτσι φανερό ότι το άρθρο 10 παρ. 2 της Οδηγίας επιβάλλει υποχρέωση θέσπισης των απαριθμούμενων ερευνητικών μέτρων σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, προωθώντας με αυτόν τον τρόπο μία «συγκεκριμενοποιημένη εναρμόνιση»³²⁰ των ποινικών δικονομικών ρυθμίσεων σχετικά με τα ερευνητικά μέτρα σε ενωσιακό επίπεδο.

Ειδικότερα, τα ερευνητικά μέτρα που πρέπει να είναι διαθέσιμα σε κάθε κράτος μέλος σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 2 της Οδηγίας είναι τα ακόλουθα: α) απόκτηση πληροφοριών ή αποδεικτικών στοιχείων που βρίσκονται ήδη στην κατοχή της αρχής εκτέλεσης και, εφόσον οι εν λόγω πληροφορίες ή τα αποδεικτικά στοιχεία θα μπορούσαν να έχουν αποκτηθεί σύμφωνα με

³¹⁸ Βλ. *Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 164.

³¹⁹ Το παράδειγμα αυτό αναφέρει η *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 54.

³²⁰ Βλ. *Τζαννετή Α.*, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 91, όπου αποδίδει στα ελληνικά ως «συγκεκριμενοποιημένη εναρμόνιση» τον όρο “*versteckte Harmonisierung*” που χρησιμοποιεί ο *Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 163.

το εθνικό δίκαιο του κράτους εκτέλεσης, στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας ή για τους σκοπούς της ΕΕΕ, β) απόκτηση πληροφοριών που περιέχονται σε βάσεις δεδομένων τις οποίες τηρούν αστυνομικές ή δικαστικές αρχές και στις οποίες έχει άμεση πρόσβαση η αρχή εκτέλεσης στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, γ) εξέταση μάρτυρα, θύματος, υπόπτου ή τρίτου στο έδαφος του κράτους εκτέλεσης, δ) οποιοδήποτε μη παρεμβατικό ερευνητικό μέτρο κατά τα οριζόμενα στο δίκαιο του κράτους εκτέλεσης, ε) αναγνώριση προσώπων που έχουν συνδρομή σε έναν συγκεκριμένο αριθμό τηλεφώνου ή διεύθυνση IP. Ο Ν. 4489/2017 που ενσωματώνει την Οδηγία αναφέρει όλα τα παραπάνω μέτρα και προσθέτει μόνο τη λέξη «διαδίκου» στο στ. γ' («εξέταση μάρτυρα, θύματος, υπόπτου ή τρίτου *διαδίκου* στο ελληνικό έδαφος»). Η επιλογή της προσθήκης της συγκεκριμένης λέξης είναι μάλλον επηρεασμένη από τη διατύπωση των άρθρων του ΚΠΔ, όπου γίνεται λόγος για «διαδίκους», ώστε να συμπεριληφθεί ο πολιτικός ενάγων.³²¹

Τέλος, αν συντρέχει μία από τις δύο περιπτώσεις της παρ. 1 του άρθρου 10 της Οδηγίας και αντίστοιχα του άρθρου 12 του Ν. 4489/2017 και παρόλα αυτά δεν εξευρεθεί εναλλακτικό ερευνητικό μέτρο που μπορεί να διενεργηθεί στη συγκεκριμένη υπόθεση, η παρ. 5 των ανωτέρω άρθρων ορίζει ότι η αρχή εκτέλεσης πρέπει να ενημερώσει την αρχή έκδοσης ότι «δεν κατέστη δυνατό να παράσχει τη συνδρομή που ζητήθηκε». Το ζήτημα που ανακύπτει εδώ αφορά τη φύση της εν λόγω διάταξης. Συγκεκριμένα, δεν είναι σαφές αν το άρθρο 10 παρ. 5 της Οδηγίας καθιερώνει έναν επιπλέον λόγο άρνησης και σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, διερωτάται ποια είναι η σχέση μεταξύ αυτού και του περιεχόμενου στο άρθρο 11 παρ. 1 περ. η' της Οδηγίας λόγο άρνησης. Το ζήτημα αυτό θα αναπτυχθεί στον οικείο τόπο της παρούσας κατά την παρουσίαση του σχετικού λόγου άρνησης.

2. Λόγοι μη αναγνώρισης ή μη εκτέλεσης

Το κεντρικό άρθρο για τους λόγους μη αναγνώρισης ή μη εκτέλεσης ΕΕΕ είναι το άρθρο 11 της Οδηγίας, ενώ στο Ν. 4489/2017 είναι το άρθρο 13. Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για τη διαμόρφωση της Οδηγίας, οι λόγοι άρνησης αποτέλεσαν ένα από τα

³²¹ Βλ. ενδεικτ. άρθρα 97 και 308 παρ. ΚΠΔ.

πιο εριζόμενα ζητήματα.³²² Δεδομένου ότι η αμοιβαία αναγνώριση αποτελεί τον «ακρογωνιαίο λίθο της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις», οι λόγοι άρνησης περιορίστηκαν και απαλείφθηκε η ρήτρα της δημόσιας τάξης (*ordre public*), ο χαρακτηριστικός δηλαδή λόγος άρνησης της παραδοσιακής δικαστικής συνδρομής. Ενώ το αρχικό σχέδιο για την Οδηγία περιείχε μόλις τέσσερις λόγους άρνησης, τελικά το κείμενο της Οδηγίας προβλέπει οκτώ λόγους άρνησης στο άρθρο 11, οι οποίοι είναι δυνητικοί. Εναπόκειται επομένως στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών το αν θα καταστήσουν μερικούς ή όλους τους λόγους άρνησης υποχρεωτικούς. Σε κάθε περίπτωση, το γεγονός ότι οι λόγοι άρνησης στην Οδηγία διατυπώνονται ως δυνητικοί συνάδει με την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, θέτει όμως σε κίνδυνο θεμελιώδη δικαιώματα των υπόπτων και κατηγορουμένων, όπως το δικαίωμά τους να μην διωχθούν δύο φορές για το ίδιο αδίκημα.³²³ Δέον να σημειωθεί ότι ο Έλληνας νομοθέτης αξιοποίησε τη δυνατότητα που παρέχει η Οδηγία στα κράτη μέλη και κατέστησε όλους τους λόγους άρνησης υποχρεωτικούς, όπως φανερώνεται από τη διατύπωση του άρθρου 13 του Ν. 4489/2017, σύμφωνα με το οποίο «η αναγνώριση ή η εκτέλεση ΕΕΕ απορρίπτεται από την αρχή εκτέλεσης» όταν συντρέχει ένας από τους αναφερόμενους λόγους άρνησης.

Παρά τη μακρά διαπραγμάτευση για τη διαμόρφωση του οριστικού κειμένου, διαπιστώνεται σχεδόν ομόφωνα μία πολυπλοκότητα και ασάφεια στη διατύπωση ορισμένων λόγων άρνησης.³²⁴ Το γεγονός αυτό καθιστά το άρθρο 11 της Οδηγίας δυσνόητο και περίπλοκο, με αποτέλεσμα να μην αρκεί μία απλή ανάγνωση για να γίνει αντιληπτό το ακριβές περιεχόμενό του.³²⁵ Για αυτόν το λόγο, κρίνεται απαραίτητο να εξετασθεί ο κάθε λόγος άρνησης ξεχωριστά.

³²² Βλ. *Sayers D.*, ό.π., σελ. 10, όπου αναφέρεται στους λόγους άρνησης ως ένα «πακέτο συμβιβασμών» (“compromise package”).

³²³ Βλ. *Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 153, ο οποίος θεωρεί ακατανόητο το γιατί ο λόγος άρνησης που στηρίζεται στο *ne bis in idem* διασκευάζεται ως δυνητικός στην Οδηγία.

³²⁴ Βλ. χαρακτηριστικά *Heard C. / Mansell D.*, ό.π., σελ. 6, οι οποίοι αναφερόμενοι στο προσχέδιο της Οδηγίας αναρωτούνται αν οι λόγοι άρνησης αποτελούν μία «συνταγή για σύγχυση» (“recipe for confusion”) και *Mangiaracina A.*, ό.π., σελ. 128, η οποία χαρακτηρίζει τους λόγους άρνησης ως ένα «μπάχαλο» (“muddle”).

³²⁵ *Bachmaier Winter L.*, *The Proposal for a Directive on the European Investigation Order*, ό.π., σελ. 77, όπου επισημαίνει ότι η εν λόγω ασάφεια προκαλεί νομική ανασφάλεια.

ι. Ασυλία ή προνόμιο στο κράτος εκτέλεσης (άρθρο 11 παρ. 1 περ. α΄ Οδηγίας)

Ο πρώτος προβλεπόμενος λόγος άρνησης στο άρθρο 11 της Οδηγίας συντρέχει όταν «υπάρχει ασυλία ή προνόμιο σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο του κράτους εκτέλεσης που εμποδίζει την εκτέλεση της ΕΕΕ ή όταν υπάρχουν κανόνες περί ορισμού και περιορισμού της ποινικής ευθύνης σχετικά με την ελευθερία του Τύπου και την ελευθερία της έκφρασης σε άλλα μέσα ενημέρωσης που εμποδίζει την εκτέλεση της ΕΕΕ». Από τη διατύπωση του άρθρου προκύπτει ότι ουσιαστικά πρόκειται για δύο διαφορετικούς λόγους, διατυπωμένους σε έναν. Ο πρώτος λόγος άρνησης αφορά την ύπαρξη ασυλίας ή προνομίου και είναι ένας λόγος που απαντάται συχνά στην παραδοσιακή δικαστική συνδρομή, ενώ ο δεύτερος λόγος άρνησης που σχετίζεται με την ελευθερία του Τύπου και της έκφρασης αποτελεί καινοτομία της Οδηγίας για την ΕΕΕ.

Όσον αφορά τις ασυλίες και τα προνόμια, γίνεται δεκτό στη σκ. 20 του Προοιμίου της Οδηγίας ότι δεν υπάρχει κοινός ορισμός στο δίκαιο της ΕΕ για τις έννοιες αυτές. Δίνεται έτσι λευκή επιταγή στα κράτη μέλη να προσδιορίσουν εκείνα τις προβλεπόμενες στο δίκαιο τους ασυλίες αλλά και τα προνόμια, υπό την προϋπόθεση όμως -σύμφωνα με το Προοίμιο- ότι οι ασυλίες και τα προνόμια δεν θα πρέπει να «ερμηνεύονται κατά τρόπον ο οποίος αντίκειται στην υποχρέωση κατάργησης ορισμένων λόγων άρνησης βάσει του πρωτοκόλλου της σύμβασης για την αμοιβαία δικαστική συνδρομή επί ποινικών υποθέσεων μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ». Ενθαρρύνονται επομένως τα κράτη μέλη να προβούν σε μία **στενή ερμηνεία των όρων «ασυλία» και «προνόμιο»**. Το Προοίμιο δίνει όμως μία κατευθυντήρια γραμμή, αναφέροντας ότι ο ορισμός των ανωτέρω όρων μπορεί να περιλαμβάνει τις ειδικές διατάξεις για την προστασία των ιατρικών και νομικών επαγγελματιών.

Σε κάθε περίπτωση, η ύπαρξη ενός προνομίου ή μίας ασυλίας στο δίκαιο του κράτους εκτέλεσης δεν θα πρέπει να οδηγεί αυτόματα σε άρνηση εκτέλεσης της ΕΕΕ.³²⁶ Αντιθέτως, η παρ. 5 του άρθρου 11 προβλέπει ότι αν μία αρχή του κράτους εκτέλεσης έχει την εξουσία να άρει το συγκεκριμένο προνόμιο ή την ασυλία που εμποδίζει την εκτέλεση της ΕΕΕ, τότε «η αρχή εκτέλεσης ζητεί από αυτήν να ασκήσει την εν λόγω εξουσία αμελλητί». Αν όμως η

³²⁶ *Bachmaier Winter L.*, The Proposal for a Directive on the European Investigation Order, ό.π., σελ. 77.

εξουσία άρσης του προνομίου ή της ασυλίας ανήκει στην αρμοδιότητα μιας αρχής άλλου κράτους μέλους ή διεθνούς οργανισμού, τότε την άρση πρέπει να ζητήσει η αρχή έκδοσης.

Ενσωματώνοντας τον ανωτέρω λόγο άρνησης στην ελληνική έννομη τάξη, ο Έλληνας νομοθέτης επανέλαβε την ενδεχόμενη ύπαρξη ασυλίας ή προνομίου, χωρίς να παρέχει κάποιον ορισμό ή παράδειγμα,³²⁷ και προσέθεσε επίσης την «εξαίρεση δικαιοδοσίας ή εκτέλεσης» καθιστώντας ακόμα ευρύτερο τον προβλεπόμενο στο άρθρο 13 παρ. 1 περ. α' Ν. 4489/2017 λόγο άρνησης. Αναφορικά με τις ασυλίες και τα προνόμια του ελληνικού δικαίου, θα μπορούσαν να δοθούν ως παραδείγματα, βάσει της κατευθυντήριας γραμμής του Προοιμίου της Οδηγίας, τα άρθρα 211 και 212 ΚΠΔ. Σύμφωνα με το άρθρο 211 ΚΠΔ, δεν εξετάζονται ως μάρτυρες στο ακροατήριο όσοι άσκησαν εισαγγελικά ή ανακριτικά καθήκοντα ή έργα γραμματέα της ανάκρισης στην ίδια υπόθεση και όσοι κηρύχθηκαν ένοχοι για την πράξη που εκδικάζεται, και αν ακόμα δεν τους επιβλήθηκε ποινή. Το άρθρο 212 ΚΠΔ προστατεύει το απόρρητο ορισμένων επαγγελματών, όπως των κληρικών και των ιατρών. Στη γερμανική θεωρία έχει υποστηριχθεί ότι στην κατηγορία των προνομίων εντάσσεται και το δικαίωμα των συγγενών του κατηγορουμένου να μην καταθέσουν. Μεταφέροντας την πρόταση αυτή στο ελληνικό δίκαιο, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι και το άρθρο 222 ΚΠΔ αποτελεί εθνική διάταξη που προβλέπει πρόνομο κατά το άρθρο 13 παρ. 1 περ. α' του Ν. 4489/2017.³²⁸ Τέλος, σχετικά με την «εξαίρεση δικαιοδοσίας», κρίσιμο είναι το άρθρο 2 ΚΠΔ.

Εξετάζοντας την δεύτερη περίπτωση άρνησης που προβλέπουν τα άρθρα 11 παρ. 1 περ. α' της Οδηγίας και 13 παρ. 1 περ. α' του Ν. 4489/2017, είναι φανερό ότι σκοπός των νομοθετών είναι η προστασία της ελευθερίας του Τύπου και της έκφρασης. Το Προοίμιο όμως της Οδηγίας δεν είναι ιδιαίτερα διαφωτιστικό σχετικά με την έννοια της διάταξης αυτής. Παραμένει λοιπόν

³²⁷ Βλ. *Dediu D.*, The European Investigation Order in Criminal Matters - Grounds for non-recognition or non-execution, The 12th International Conference "Challenges of the Knowledge Society", 11th - 12th May 2018, Bucharest, σελ. 67 (διαθέσιμο ηλεκτρονικά http://cks.univnt.ro/cks_2018_archive/cks_2018_articles.html, τελευταία πρόσβαση 29.11.2018), όπου αναφέρει ότι ο Ρουμάνος νομοθέτης κατά την ενσωμάτωση της Οδηγίας έδωσε ως παράδειγμα τη διπλωματική ασυλία.

³²⁸ Σύμφωνα με το άρθρο 222 ΚΠΔ «σύζυγος και συγγενείς εξ αίματος του κατηγορουμένου έως και το δεύτερο βαθμό έχουν δικαίωμα να αρνηθούν τη μαρτυρία τους και στην προδικασία και στο ακροατήριο. Η διάταξη εφαρμόζεται και όταν μόνο ένας από τους κατηγορουμένους που μαζί δικάζονται έχει την παραπάνω σχέση με το μάρτυρα. Όταν κατηγορείται ανήλικος, η μαρτυρία των συγγενών που αναφέρονται στο πρώτο εδάφιο του άρθρου είναι υποχρεωτική».

ασαφές αν προσβλέπει στην προστασία των πηγών πληροφόρησης ή αν υποκρύπτει μία απαίτηση για έλεγχο του διπλού αξιοποιήσιμου.³²⁹

Εν κατακλείδι, αποβλέποντας στην αποτελεσματική δικαστική συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών, η παρ. 4 του άρθρου 11 της Οδηγίας και του άρθρου 13 του Ν. 4489/2017 ορίζει ότι η αρχή εκτέλεσης θα πρέπει να συμβουλευτεί την αρχή έκδοσης πριν αποφασίσει να μην αναγνωρίσει ή να μην εκτελέσει την ΕΕΕ για τον λόγο που προβλέπεται στην περ. α'. Η αρχή εκτέλεσης μπορεί επίσης να ζητήσει από την αρχή έκδοσης να της παράσχει αμελλητί επιπλέον πληροφορίες που κρίνει απαραίτητες. Παροτρύνοντας τα κράτη μέλη να έρθουν σε επικοινωνία και να αναζητήσουν από κοινού μία λύση, η Οδηγία για την ΕΕΕ επιδιώκει να περιορίσει έτι περισσότερο το φαινόμενο της μη αναγνώρισης και εκτέλεσης ΕΕΕ.

ii. Εθνική ασφάλεια του κράτους εκτέλεσης (άρθρο 11 παρ. 1 περ. β' Οδηγίας)

Στην περ. β' του άρθρου 11 παρ. 1 της Οδηγίας και αντίστοιχα του άρθρου 13 παρ. 1 του Ν. 4489/2017, προβλέπεται ως λόγος άρνησης της αναγνώρισης ή εκτέλεσης ΕΕΕ η διακινδύνευση ουσιωδών συμφερόντων εθνικής ασφάλειας του κράτους εκτέλεσης ή της πηγής πληροφοριών. Επίσης, το κράτος εκτέλεσης μπορεί να αρνηθεί σύμφωνα με την Οδηγία (ή αρνείται υποχρεωτικά σύμφωνα με τον Ν. 4489/2017) την εκτέλεση της ΕΕΕ, αν αυτή «θα απαιτούσε τη χρήση διαβαθμισμένων πληροφοριών που σχετίζονται με συγκεκριμένες δραστηριότητες συλλογής πληροφοριών». Ο συγκεκριμένος λόγος άρνησης αποτελεί «κατάλοιπο»³³⁰ της παραδοσιακής αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής και για αυτόν το λόγο έχει χαρακτηριστεί «αναχρονιστικός»³³¹.

Πράγματι, παρόμοια διάταξη εντοπίζει κανείς σε σχεδόν όλα τα προηγούμενα νομοθετήματα στο χώρο της μικρής δικαστικής συνδρομής, όπως στο άρθρο 2 περ. β' της ΕΣΑΔΣΠΥ του 1959, το οποίο εφαρμόζεται και στη ΣΑΔΣΠΥ του 2000, αλλά και στο άρθρο 13 παρ. 1 περ. ζ' της απόφασης-πλαίσιο για το ΕΕΑ, το οποίο έχει την ίδια ακριβώς διατύπωση με

³²⁹ *Bachmaier Winter L.*, The Proposal for a Directive on the European Investigation Order, ό.π., σελ. 77.

³³⁰ *Τζαννετή Α.*, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 89.

³³¹ *Ambos K.*, Internationales Strafrecht: Strafanwendungsrecht, Völkerstrafrecht, Europäisches Strafrecht, Rechtshilfe, 2018, §12, Rn. 91.

το άρθρο 11 παρ. 1 περ. β' της Οδηγίας για την ΕΕΕ. Βασική διαφορά όμως της Οδηγίας για την ΕΕΕ από τα προηγούμενα νομοθετικά κείμενα αποτελεί ότι **δεν αναφέρεται πλέον ως λόγος άρνησης η διακινδύνευση της εθνικής κυριαρχίας και της δημοσίας τάξης του κράτους εκτέλεσης (*ordre public*)**. Παρά την πρόοδο αυτή που οφείλεται στην υιοθέτηση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης και της εξ αυτής υποχώρησης της εθνικής κυριαρχίας, είναι προφανές ότι και πάλι πίσω από τον προβλεπόμενο στην περ. β' του άρθρου 11 παρ. 1 της Οδηγίας λόγο άρνησης βρίσκονται εθνοκεντρικές επιφυλάξεις.³³²

Το ερώτημα που προκύπτει εν προκειμένω είναι αν η πρόβλεψη του συγκεκριμένου λόγου άρνησης σε ένα νομοθετικό εργαλείο βασιζόμενο στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης συνεπάγεται και διαφορετικό τρόπο αντίληψης και εφαρμογής αυτού. Εφόσον η αρχή αμοιβαίας αναγνώρισης επιτάσσει στο κράτος εκτέλεσης να αντιμετωπίζει μία ΕΕΕ σαν να επρόκειτο για ερευνητικό μέτρο διαταχθέν από το ίδιο, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι απαιτείται **εγκράτεια στην επίκληση του εξεταζόμενου λόγου άρνησης**. Έτσι, το κράτος εκτέλεσης δεν θα πρέπει να επικαλείται αυτόν το λόγο άρνησης όταν απλά υποθέτει ότι ουσιώδη συμφέροντα εθνικής ασφάλειάς του *ενδέχεται* να βλαφθούν. Αντίθετα, **η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης επιβάλλει την επίκληση του συγκεκριμένου λόγου άρνησης μόνο όταν ο φόβος του κράτους εκτέλεσης σχετικά με τη βλάβη των συμφερόντων του είναι υπαρκτός, τεκμηριωμένος και ελέγξιμος**.³³³ Αυτό συνάγεται και από τη διατύπωση του άρθρου 11 παρ. 1 περ. β', το οποίο προβλέπει ότι ο λόγος άρνησης συντρέχει όταν «η εκτέλεση της ΕΕΕ *θα έβλαπτε* ουσιώδη συμφέροντα εθνικής ασφάλειας ή την πηγή των πληροφοριών (...)» και άρα όχι όταν η εκτέλεση της ΕΕΕ *θα μπορούσε* να βλάψει. Βάσει αυτής της ερμηνείας, αποτρέπεται και ο κίνδυνος συμβολής του λόγου άρνησης περί διακινδύνευσης εθνικών συμφερόντων στην ατιμωρησία ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων.³³⁴

Τέλος, και στην περ. β' της παρ. 1 του άρθρου 11 της Οδηγίας, η παρ. 4 του ίδιου άρθρου προτρέπει τα κράτη έκδοσης και εκτέλεσης να έρθουν σε επαφή και να προβούν σε διαβουλεύσεις, ώστε να διασωθεί το κύρος της ΕΕΕ.

³³² *Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 154, ο οποίος προτείνει να μην καταστεί ο λόγος αυτός υποχρεωτικός κατά την ενσωμάτωσή του στο γερμανικό δίκαιο.

³³³ Βλ. προς αυτή την κατεύθυνση *Bachmaier Winter L.*, *The Proposal for a Directive on the European Investigation Order*, ό.π., σελ. 79.

³³⁴ *Bachmaier Winter L.*, *The Proposal for a Directive on the European Investigation Order*, ό.π., σελ. 79.

iii. Μη επιτρεπτό ερευνητικού μέτρου στο κράτος εκτέλεσης σε εξωποινικές διαδικασίες (άρθρο 11 παρ. 1 περ. γ΄ Οδηγίας)

Ο τρίτος λόγος άρνησης περιορίζεται μόνο σε ΕΕΕ που έχουν εκδοθεί στο πλαίσιο των εξωποινικών διαδικασιών που προβλέπονται στο άρθρο 4 περ. β΄ και γ΄ της Οδηγίας και συντρέχει όταν το ερευνητικό μέτρο που αναφέρεται στην ΕΕΕ «δεν θα επιτρεπόταν σε παρόμοια εσωτερική υπόθεση». Ειδικότερα, όπως αναλύθηκε παραπάνω, η ΕΕΕ μπορεί να εκδοθεί όχι μόνο στο πλαίσιο μίας ποινικής διαδικασίας, αλλά και σε περιπτώσεις παραβάσεων, για την τιμώρηση των οποίων η διαδικασία κινείται από διοικητικές ή δικαστικές αρχές.³³⁵

Εν προκειμένω, σημαντική είναι μία διευκρίνιση. Το αν η ΕΕΕ αφορά παράβαση και διαδικασία που συμπεριλαμβάνεται στις περ. β΄ και γ΄ του άρθρου 4 της Οδηγίας **κρίνεται αποκλειστικά με βάση το δίκαιο του κράτους έκδοσης**, ενώ το αν η συγκεκριμένη πράξη διαβαθμίζεται ως ποινικό αδίκημα στο δίκαιο του κράτους εκτέλεσης είναι αδιάφορο για την επίκληση του συγκεκριμένου λόγου άρνησης.³³⁶ Εν είδει παραδείγματος, αν εκδοθεί ΕΕΕ από τη Γερμανία σχετικά με παράβαση του γερμανικού ΚΟΚ (Straßenverkehrsordnung), παράβαση που στο γερμανικό δίκαιο τιμωρείται από τις διοικητικές αρχές, η Ελλάδα μπορεί να επικαλεστεί τον λόγο άρνησης που προβλέπεται στο άρθρο 11 παρ. 1 περ. γ΄ της Οδηγίας και αντίστοιχα στο άρθρο 13 παρ. 1 περ. γ΄ του Ν. 4489/2017, ακόμα και αν η διερευνώμενη παράβαση του ΚΟΚ τυποποιείται στο ελληνικό δίκαιο ως ποινικό αδίκημα.

Το μη επιτρεπτό του ερευνητικού μέτρου σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση θυμίζει όμως τη διάταξη του 10 παρ. 1 περ. β΄ της Οδηγίας και 12 παρ. 1 περ. β΄ του Ν. 4489/2017, σύμφωνα με την οποία το κράτος εκτέλεσης πρέπει να χρησιμοποιήσει κατά το δυνατόν εναλλακτικό ερευνητικό μέτρο, όταν το προβλεπόμενο στην ΕΕΕ δεν θα ήταν διαθέσιμο σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση. Υπενθυμίζεται ότι κατά την παρ. 5 του άρθρου 10 της Οδηγίας και του άρθρου 12 του Ν. 4489/2017, αν δεν προβλέπεται το αιτούμενο ερευνητικό μέτρο σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση και δεν μπορεί να εξευρεθεί εναλλακτικό μέτρο, το κράτος εκτέλεσης ενημερώνει το κράτος έκδοσης ότι η παροχή συνδρομής κατέστη αδύνατη. Δημιουργείται έτσι εύλογα η απορία αν ο προβλεπόμενος στο άρθρο 11 παρ. 1 περ. γ΄ της Οδηγίας λόγος άρνησης

³³⁵ Βλ. σελ. 65 επ. της παρούσας.

³³⁶ *Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 155.

έχει το νόημα ότι στις περιπτώσεις των εξωποινικών διαδικασιών, το κράτος εκτέλεσης δεν θα έχει την υποχρέωση να προσπαθήσει να προσφύγει σε εναλλακτικό μέτρο, αλλά θα μπορεί να αρνηθεί απευθείας την ΕΕΕ.³³⁷ Αν όμως ο ενωσιακός νομοθέτης ήθελε πράγματι να παρέχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα απευθείας άρνησης της εκτέλεσης στις περιπτώσεις των εξωποινικών διαδικασιών, ο σκοπός αυτός δεν προκύπτει σαφώς από τη διατύπωση της διάταξης. Ορθότερο θα ήταν επομένως να θεωρηθεί πως με βάση το πνεύμα των διατάξεων της Οδηγίας για την ΕΕΕ, **ο προβλεπόμενος στο άρθρο 11 παρ. 1 περ. γ΄ της Οδηγίας λόγος άρνησης δεν απαλλάσσει τα κράτη μέλη από την υποχρέωση αναζήτησης εναλλακτικού ερευνητικού μέτρου**, καθώς κάτι τέτοιο θα υπονόμει την προσπάθεια περιορισμού της άρνησης αναγνώρισης ή εκτέλεσης ΕΕΕ. Συνεπώς, η διατύπωση του συγκεκριμένου λόγου άρνησης συμπίπτει με τα οριζόμενα στην παρ. 5 του άρθρου 10 της Οδηγίας και συνιστά μία ένδειξη νομοθετικής κακοτεχνίας.³³⁸

iv. **Ne bis in idem (άρθρο 11 παρ. 1 περ. δ΄ Οδηγίας)**

Ως τέταρτος λόγος άρνησης της αναγνώρισης ή εκτέλεσης ΕΕΕ προβλέπεται στο άρθρο 11 παρ. 1 περ. δ΄ της Οδηγίας και στο άρθρο 13 παρ. 1 περ. δ΄ του Ν. 4489/2017 η αντίθεση της εκτέλεσης της ΕΕΕ στην αρχή *ne bis in idem*. Η διάταξη των παραπάνω άρθρων δεν περιέχει καμία διευκρίνιση σχετικά με την εφαρμογή της αρχής αυτής,³³⁹ ενώ αξίζει να αναφερθεί ότι στο αρχικό σχέδιο της Οδηγίας προβλεπόταν ότι η εκτέλεση ΕΕΕ μπορεί απλά να αναβληθεί όταν εκκρεμεί ποινική διαδικασία για την ίδια πράξη στο κράτος εκτέλεσης. Η προστασία που παρεχόταν υπό την αρχική διατύπωση ήταν αναμφισβήτητα ελλιπής, καθώς μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας που εκκρεμούσε στο κράτος εκτέλεσης, η εκτέλεση της ΕΕΕ θα ήταν υποχρεωτική, εκτός αν το κράτος έκδοσης απέσυρε την ΕΕΕ.³⁴⁰

Στο Προοίμιο της Οδηγίας για την ΕΕΕ γίνεται ειδική αναφορά στην αρχή *ne bis in idem* στην σκ. 17. Εκεί αναγνωρίζεται ρητά ότι η εν λόγω αρχή αποτελεί «θεμελιώδη αρχή δικαίου

³³⁷ Για τον προβληματισμό σχετικά με το νόημα της διάταξης, βλ. *Bachmaier Winter L.*, The Proposal for a Directive on the European Investigation Order, ό.π., σελ. 80-81.

³³⁸ Έτσι και η *Bachmaier Winter L.*, The Proposal for a Directive on the European Investigation Order, ό.π., σελ. 81.

³³⁹ Βλ. *Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 155, ο οποίος χαρακτηρίζει την εν λόγω διάταξη «θαμπή».

³⁴⁰ *Glaser S./ Motz A./ Zimmermann F.* ό.π., σελ. 79-80.

στην Ένωση», δεν δίνεται όμως κάποιος ορισμός. Αντιθέτως, το Προοίμιο παραπέμπει στη συνέχεια στο σχετικό άρθρο του ΧΘΔΕΕ και στην αντίστοιχη νομολογία του ΔΕΕ.

Η αρχή *ne bis in idem* συνιστά πράγματι μία κεφαλαιώδους σημασίας αρχή του δικαίου, η οποία αναγνωρίζεται σε όλες σχεδόν τις σύγχρονες έννομες τάξεις.³⁴¹ Η αρχή αυτή συνίσταται στο δικαίωμα ενός ατόμου να μην διωχθεί, να μην δικαστεί και να μην τιμωρηθεί δύο φορές για την ίδια πράξη. Κρίσιμη εδώ είναι η έννοια του ενωσιακού δεδικασμένου, δηλαδή του δικαιώματος να μην διωχθεί, δικαστεί και τιμωρηθεί κανείς δύο φορές για την ίδια πράξη εντός της ΕΕ. Το υπερεθνικό δεδικασμένο μεταξύ χωρών της ΕΕ κατοχυρώθηκε αρχικά στο άρθρο 54 ΣΕΣΣ, σύμφωνα με το οποίο «όποιος δικάστηκε τελεσίδικα από ένα Συμβαλλόμενο Μέρος δεν μπορεί να διωχθεί από ένα άλλο Συμβαλλόμενο Μέρος για τα ίδια πραγματικά περιστατικά, υπό τον όρο όμως ότι, σε περίπτωση καταδίκης, η ποινή έχει εκτιθεί ή εκτίεται ή δεν μπορεί πλέον να εκτιθεί σύμφωνα με τους νόμους του Συμβαλλόμενου Μέρους που επέβαλε την καταδίκη». Όπως είναι φανερό, το άρθρο αυτό ισχύει μόνο μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών της ΣΕΣΣ.

Αναφορικά με την ΕΕ, η αρχή *ne bis in idem* προβλέπεται σήμερα ρητά στο άρθρο 50 του ΧΘΔΕΕ, στο οποίο παραπέμπει το Προοίμιο της Οδηγίας. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό, ««κανείς δεν διώκεται ούτε τιμωρείται ποινικά για αδίκημα για το οποίο έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικασθεί εντός της Ένωσης με οριστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου σύμφωνα με το νόμο». Αν και ο ΧΘΔΕΕ δεν ενσωματώθηκε στο κείμενο της Συνθήκης της Λισαβόνας, το νέο άρθρο 6 ΣΕΕ όρισε ότι «η Ένωση αναγνωρίζει τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τις αρχές που περιέχονται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 7ης Δεκεμβρίου 2000, όπως προσαρμόστηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2007 στο Στρασβούργο, ο οποίος έχει το ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες». Με αυτήν τη διατύπωση, κατέστη φανερό ότι η αρχή *ne bis in idem* ανυψώθηκε και απέκτησε τον χαρακτήρα θεμελιώδους ευρωπαϊκού δικαιώματος, το οποίο αναγνωρίζεται στο πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης και ισχύει πλήρως κατά την εφαρμογή του τελευταίου.³⁴²

Η σπουδαιότητα ύπαρξης ρητής κατοχύρωσης του δικαιώματος αυτού είναι οφθαλμοφανής, αν αναλογιστεί κανείς την ασφάλεια δικαίου που ένα τέτοιο δικαίωμα παρέχει. Συγκεκριμένα, χάρη στο δεδικασμένο, εμπεδώνεται όχι μόνο η ασφάλεια δικαίου αλλά και η

³⁴¹ Σπινέλλη Δ., Υπερ-εθνική ισχύς της αρχής *ne bis in idem*: Προστασία του ατόμου από πολλαπλές διώξεις σε διάφορες χώρες, ΠοινΧρ 2004, σελ. 673.

³⁴² Αναγνωστόπουλου Η., *Ne bis in idem* στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετά την Συνθήκη της Λισαβόνας (με αφορμή τις ΑΠ 679/2009 και 1568/2010), ΠοινΧρ 2010, σελ. 799.

κοινωνική ειρήνη, καθώς το δεδικασμένο πρώτον παρέχει τη βεβαιότητα στον καταδικασθέντα ή αθωωθέντα ότι δεν θα βρεθεί ξανά αντιμέτωπος με τις ίδιες κατηγορίες, δεύτερον γεννά το αίσθημα ότι η υπό κρίση υπόθεση έχει διευθετηθεί οριστικά και άρα η δικαστική διαδικασία δεν είναι ατέρμονη, γεγονός που ενισχύει το αίσθημα ασφάλειας όλων των κοινωνιών, και τρίτον η έκδοση απόφασης συνεπάγεται την εξάλειψη τυχόν αμφιβολιών σχετικά με τα κρινόμενα ζητήματα.³⁴³

Οι έννοιες που αναφέρονται στο άρθρο 54 ΣΕΣΣ και 50 ΧΘΔΕΕ καθώς και τα ερωτήματα που αναπτύσσονται γύρω από αυτές, όπως ενδεικτικά «τι εστί απόφαση;», «νοείται ως απόφαση μόνο η απόφαση δικαστηρίου;», «τι νοείται ως πράξη;», έχουν αποτελέσει αντικείμενο όχι μόνο θεωρητικών αναλύσεων αλλά και νομολογιακών.³⁴⁴ Έτσι, η νομολογία του ΔΕΕ σχετικά με τα επιμέρους ζητήματα που απορρέουν από την εφαρμογή των εν λόγω άρθρων είναι ιδιαίτερα πλούσια. Η ανάλυση αυτή εκφεύγει του σκοπού της παρούσας, μπορεί όμως συνοπτικά να αναφερθεί ότι στο πεδίο εφαρμογής αυτού του λόγου αρνήσεως εκτελέσεως της ΕΕΕ δεν εμπίπτουν μόνον οι αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις εν στενή εννοία αλλά και άλλες αποφάσεις, όπως οι εισαγγελικές διατάξεις με τις οποίες παύει οριστικά η ποινική δίωξη.³⁴⁵

Δεδομένου ότι η ΕΕΕ δεν αφορά εκτέλεση καταδικαστικών αποφάσεων, όπως συμβαίνει αντιθέτως στο ΕΕΣ, αλλά έχει έναν χαρακτήρα προκαταρκτικό, σχετιζόμενη με προπαρασκευαστικά μέτρα που αποσκοπούν στη διερεύνηση μίας υπόθεσης, η Οδηγία για την ΕΕΕ επιλέγει **μία περιορισμένη εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem***. Ο περιορισμός αυτός δεν προκύπτει από το ίδιο το άρθρο 11 παρ. 1 περ. δ' της Οδηγίας, αλλά από τη σκ. 17 του Προοιμίου. Ειδικότερα, προβλέπεται ότι το κράτος εκτέλεσης δεν θα πρέπει να αρνηθεί την εκτέλεση ΕΕΕ «όταν σκοπός της είναι να βεβαιώσει πιθανή σύγκρουση με την αρχή *ne bis in*

³⁴³ Κιούπη Δ., Οι σκοποί της ποινικής δίκης και το άρθρο 525 παρ. 1 αριθμ. 2 ΚΠΔ, ΠοινΧρ 1999, σελ. 197.

³⁴⁴ Βλ. ενδεικτ. *Gözütok* (C-187/01) και *Brügge* (C-385/01), ΔΕΚ, απόφαση της 11ης Φεβρουαρίου 2003, *Gasparini* (C-467/04), ΔΕΚ, απόφαση της 28ης Σεπτεμβρίου 2006, *Turansky* (C-491/07), ΔΕΚ, απόφαση της 22ης Δεκεμβρίου 2008, *Kossowski* (C-486/2014), ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 29ης Ιουνίου 2016.

³⁴⁵ Σχετική εδώ η *Gözütok* (C-187/01) και *Brügge* (C-385/01), ό.π.. Βλ. όμως και την *Kossowski* (C-486/2014), ό.π., όπου το ΔΕΕ έκρινε πως εισαγγελική διάταξη που παύει την ποινική δίωξη χωρίς την επιβολή όρων και χωρίς τη διεξαγωγή λεπτομερούς ανάκρισης δεν μπορεί να θεωρηθεί αμετάκλητη απόφαση υπό την έννοια των άρθρων 54 ΣΕΣΣ και 50 ΧΘΔΕΕ (σκ. 54). Η απόφαση αυτή του ΔΕΕ απέδειξε ότι η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης δεν είναι απυρόβλητη, αλλά μπορεί να υποχωρήσει όταν δεν έχει προηγηθεί λεπτομερής ανάκριση, η οποία, συνακόλουθα, εμποδίζει την εφαρμογή της αρχής *ne bis in idem*. Ο κλονισμός του «ακρογωνιαίου λίθου» της δικαστικής συνεργασίας είναι φανερός, δεδομένου ότι βάσει της απόφασης αυτής αναγνωρίζεται έμμεσα το δικαίωμα ενός κράτους μέλους να αξιολογήσει την επάρκεια των ποινικών διαδικασιών που έλαβαν χώρα στο κράτος έκδοσης της απόφασης.

idem ή όταν η αρχή έκδοσης έχει παράσχει διαβεβαίωση ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που διαβιβάστηκαν συνεπεία της εκτέλεσης της ΕΕΕ δεν θα χρησιμοποιηθούν για την άσκηση δίωξης κατά προσώπου ή την επιβολή κυρώσεων σε πρόσωπο το οποίο έχει δικαστεί τελεσιδικώς σε άλλο κράτος μέλος για τα ίδια πραγματικά περιστατικά».

Πέραν από τον προπαρασκευαστικό χαρακτήρα της ΕΕΕ, ο περιορισμός της αρχής *ne bis in idem* δικαιολογείται και από τις πρακτικές δυσχέρειες ελέγχου σχετικά με το αν το μέτρο που περιγράφεται σε μία ΕΕΕ αφορά υπόθεση που έχει ήδη εκδικασθεί σε άλλο κράτος μέλος. Μπορεί μεν η αναλυτική περιγραφή των στοιχείων του διωκόμενου ατόμου, αλλά και η περιγραφή της αξιόποινης πράξης, να συγκαταλέγονται στις πληροφορίες που πρέπει να περιέχει κάθε ΕΕΕ, ο έλεγχος όμως σχετικά με το αν το ίδιο άτομο έχει δικαστεί για την ίδια πράξη στο παρελθόν είναι ιδιαίτερα δύσκολος. Μόνο όσες υποθέσεις λαμβάνουν δημοσιότητα πανευρωπαϊκά θα είναι γνωστές στις αρχές εκτέλεσης.³⁴⁶ Στις λοιπές όμως περιπτώσεις, το πρόβλημα παραμένει και η μόνη βοήθεια για το κράτος εκτέλεσης θα ήταν η λειτουργία του Ευρωπαϊκού Συστήματος Πληροφοριών Ποινικού Μητρώου (ECRIS) κατ' εφαρμογή της απόφασης-πλαίσιο 2009/315/ΔΕΥ.³⁴⁷ Ένας άλλος τρόπος ενημέρωσης σχετικά με την ύπαρξη προηγούμενης καταδικαστικής απόφασης θα ήταν η επίκληση αυτού του γεγονότος από τον ύποπτο ή κατηγορούμενο. Ωστόσο, και αυτή η λύση συναντά εμπόδια, καθώς τις περισσότερες φορές ο ύποπτος ή κατηγορούμενος αγνοεί την έκδοση ΕΕΕ για τη συλλογή αποδείξεων σε σχέση με την υπόθεσή του.³⁴⁸

Κατόπιν τούτων, προκύπτει πως η επιλογή του ενωσιακού νομοθέτη, όπως αυτή αποτυπώνεται στη σκ. 17 του Προοιμίου της Οδηγίας, ήταν η ενδεικνυόμενη. Η διαβεβαίωση εκ μέρους του κράτους έκδοσης ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που ζητούνται με την ΕΕΕ δεν θα χρησιμοποιηθούν για την άσκηση δίωξης ή την επιβολή κυρώσεων σε πρόσωπο, το οποίο έχει ήδη δικαστεί σε άλλο κράτος μέλος για την ίδια πράξη, διευκολύνει και επιταχύνει τη δικαστική συνεργασία. Βασιζόμενο σε αυτήν τη διαβεβαίωση του κράτους έκδοσης, το κράτος εκτέλεσης θα προβεί στην αναγνώριση και εκτέλεση του ερευνητικού μέτρου, χωρίς να χρειαστεί να εξετάσει αν υπάρχει παραβίαση του *ne bis in idem*. Όπως έχει ορθά υποστηριχθεί, ο μηχανισμός

³⁴⁶ *Bachmaier Winter L.*, The Proposal for a Directive on the European Investigation Order, ό.π., σελ. 83.

³⁴⁷ Η εν λόγω απόφαση-πλαίσιο αποσκοπεί στην ταχεία ανταλλαγή πληροφοριών ποινικού μητρώου σε ολόκληρη την ΕΕ και ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 4360/2016.

³⁴⁸ *Τζαννετή Α.*, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 86, *Bachmaier Winter L.*, The Proposal for a Directive on the European Investigation Order, ό.π., σελ. 83.

αυτός αντανακλά την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, δεν ευνοεί όμως την προστασία των δικαιωμάτων του διωκομένου, ο οποίος είναι εκτεθειμένος σε ελλιπείς κρίσεις ή και ψευδείς διαβεβαιώσεις του κράτους έκδοσης.³⁴⁹

ν. Συνδυασμός αρχής εδαφικότητας και διπλού αξιοποιίνου (άρθρο 11 παρ. 1 περ. ε΄ Οδηγίας)

Στο άρθρο 11 παρ. 1 περ. ε΄ της Οδηγίας εμφανίζεται ο πέμπτος λόγος άρνησης, ο οποίος βασίζεται σε μία περιορισμένη εφαρμογή της λεγόμενης αρχής της εδαφικότητας σε συνδυασμό με το διπλό αξιόποινο, ήτοι την απαίτηση να αφορά η ΕΕΕ τη διερεύνηση μίας πράξης αξιόποινης τόσο κατά το δίκαιο του κράτους έκδοσης όσο και κατά το δίκαιο του κράτους εκτέλεσης. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 1 περ. ε΄ της Οδηγίας και το άρθρο 13 παρ. 1 περ. ε΄ του Ν. 4489/2017, η άρνηση της αναγνώρισης ή εκτέλεσης ΕΕΕ είναι δυνατή κατά την Οδηγία και υποχρεωτική κατά τον ελληνικό νόμο όταν η ΕΕΕ αφορά ποινικό αδίκημα για το οποίο «υπάρχουν υπόνοιες ότι διαπράχθηκε εκτός του εδάφους του κράτους έκδοσης και εν μέρει ή εξ ολοκλήρου στο έδαφος του κράτους εκτέλεσης» και η πράξη για την οποία εκδόθηκε η ΕΕΕ «δεν συνιστά αδίκημα στο κράτος εκτέλεσης».

Όπως προκύπτει από την παραπάνω διάταξη, για την επίκληση του λόγου άρνησης που αποτυπώνεται στην περ. ε΄ των ανωτέρω άρθρων πρέπει να συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις: α) η υπό διερεύνηση πράξη να έχει διαπραχθεί εξ ολοκλήρου **εκτός του εδάφους του κράτους έκδοσης**, β) η υπό διερεύνηση πράξη να έχει διαπραχθεί εν μέρει ή εξ ολοκλήρου **εντός του εδάφους του κράτους εκτέλεσης**, γ) η υπό διερεύνηση πράξη να **μην συνιστά αδίκημα κατά το δίκαιο του κράτους εκτέλεσης**. Στην περίπτωση που πληρούνται οι αναφερόμενες προϋποθέσεις, το κράτος εκτέλεσης πρέπει να συμβουλευτεί την αρχή έκδοσης σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 11 της Οδηγίας και του άρθρου 13 του Ν. 4489/2017, έχοντας παράλληλα τη δυνατότητα να ζητήσει περαιτέρω πληροφορίες. Γίνεται επομένως αντιληπτό ότι η διαβούλευση αυτή θα έχει ως σκοπό τη διαπίστωση της πλήρωσης των παραπάνω προϋποθέσεων, η οποία θα οδηγήσει συνακόλουθα στην άρνηση αναγνώρισης ή εκτέλεσης της ΕΕΕ, επειδή η

³⁴⁹ *Bachmaier Winter L.*, The Proposal for a Directive on the European Investigation Order, ό.π., σελ. 84.

διερευνώμενη πράξη θα έχει «περισσότερα συνδεδετικά στοιχεία» με το κράτος εκτέλεσης απ' ό,τι με το κράτος έκδοσης.³⁵⁰

Πρέπει να τονισθεί ότι ο πέμπτος λόγος άρνησης συντρέχει μόνο όταν η πράξη την οποία αφορά η ΕΕΕ έχει διαπραχθεί εξ ολοκλήρου **εκτός** της επικράτειας του κράτους έκδοσης. Σε περίπτωση όμως που η πράξη αυτή έχει τον παραμικρό σύνδεσμο με το κράτος έκδοσης, αν για παράδειγμα ο οδηγός του αυτοκινήτου που φέρεται πως διέπραξε το αδίκημα της εμπορίας ανθρώπων πέρασε έστω και για λίγα λεπτά από το έδαφος του κράτους έκδοσης, τότε το κράτος εκτέλεσης δεν μπορεί να επικαλεστεί τον συγκεκριμένο λόγο άρνησης. Αυτό συμβαίνει δηλαδή ακόμα κι αν ο σύνδεσμος της πράξης με το κράτος εκτέλεσης είναι ισχυρότερος από εκείνον με το κράτος έκδοσης.³⁵¹

Η πρόβλεψη του συγκεκριμένου λόγου άρνησης έχει δεχθεί όμως κριτική. Ειδικότερα, υποστηρίζεται ότι δεν αποτελεί την καλύτερη λύση για την επίτευξη του στόχου που επιδιώκεται, ο οποίος δεν είναι άλλος από την αποφυγή της εξωεδαφικής άσκησης ποινικής δικαιοδοσίας των κρατών μελών, προκειμένου να αποτραπούν με αυτόν τον τρόπο τυχόν συγκρούσεις δικαιοδοσίας.³⁵² Με άλλα λόγια, θεωρείται ότι η ανωτέρω διάταξη αποσκοπεί πρωτίστως στην προστασία της ποινικής δικαιοδοσίας του κράτους εκτέλεσης, το οποίο θα πρέπει να είναι το μόνο αρμόδιο για τη δίωξη και την τιμώρηση πράξης που τελέστηκε στο έδαφός του.

Ωστόσο, η ασκηθείσα κριτική δεν ευσταθεί, διότι εκκινεί από λάθος θέση. **Ο υπό εξέταση λόγος άρνησης δεν αποβλέπει -τουλάχιστον όχι αποκλειστικά- στην προστασία της ποινικής δικαιοδοσίας των κρατών μελών, αλλά πρωτίστως στην προστασία του ατόμου, με αποτέλεσμα η θέσπισή του να είναι παραπάνω από δικαιολογημένη.** Χάρη στο συγκεκριμένο λόγο άρνησης, προστατεύεται η εμπιστοσύνη του ατόμου ότι δεν θα διωχθεί από άλλη χώρα για μία πράξη που σύμφωνα με το δίκαιο του τόπου τέλεσης δεν είναι αξιόποινη.³⁵³ Η δίωξη σε αυτήν την περίπτωση θα ήταν εντελώς απρόβλεπτη για το ενδιαφερόμενο πρόσωπο

³⁵⁰ Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 90.

³⁵¹ Βλ. Zimmermann F., ό.π., σελ. 156. Πρβλ. επίσης Schünemann B. / Roger B., Die Karawane zur Europäisierung des Strafrechts zieht weiter: Zur demokratischen und rechtsstaatlichen Bresthaftigkeit des EU-Geldsanktionengesetzes, ZIS 9/2010, σελ. 522.

³⁵² Βλ. έτσι Bachmaier Winter L., The Proposal for a Directive on the European Investigation Order, ό.π., σελ. 84, Dediu D., ό.π., σελ. 69.

και ως εκ τούτου θα προσέκρουε στη θεμελιώδη αρχή *nullum crimen sine lege*.³⁵⁴ Συνεπώς, για την εκτίμηση της ανωτέρω διάταξης, αρκεί να αναλογιστεί κανείς την **εντονότατη ανασφάλεια δικαίου** που θα δημιουργούνταν αν ένα κράτος είχε τη δυνατότητα να εκκινήσει ποινική διαδικασία εναντίον ενός προσώπου για την τέλεση μίας πράξης που δεν είναι αξιόποινη κατά το δίκαιο του κράτους στο οποίο αυτή τελέσθηκε.

vi. Παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων (άρθρο 11 παρ. 1 περ. στ' Οδηγίας)

Μία από τις σπουδαιότερες καινοτομίες της Οδηγίας για την ΕΕΕ συναντάται στον προβλεπόμενο στο άρθρο 11 παρ. 1 περ. στ' λόγο άρνησης. Σύμφωνα με τον έκτο λόγο άρνησης της Οδηγίας, το κράτος εκτέλεσης μπορεί να αρνηθεί την αναγνώριση ή εκτέλεση της ΕΕΕ όταν «υπάρχουν σοβαροί λόγοι να θεωρηθεί ότι η εκτέλεση του ερευνητικού μέτρου που αναφέρεται στην ΕΕΕ θα ήταν ασύμβατη με τις υποχρεώσεις του κράτους μέλους εκτέλεσης σύμφωνα με το άρθρο 6 ΣΕΕ και το ΧΘΔΕΕ».

Η εισαγωγή του συγκεκριμένου λόγου άρνησης υπήρξε μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την διαμόρφωση του κειμένου της Οδηγίας. Εξαρχής ορισμένα κράτη επέμεναν στη ρητή πρόβλεψη της παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων ως λόγο άρνησης, ενώ άλλα κράτη και το Συμβούλιο υποστήριζαν ότι η εισαγωγή μίας τέτοιας ρήτρα θα υπονόμει το θεμέλιο της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών.³⁵⁵ Κατά τη δεύτερη άποψη, η άρνηση εκτέλεσης ΕΕΕ θα ήταν εντούτοις δυνατή σε περίπτωση παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων, ακόμα κι αν δεν υπήρχε ρητή διάταξη που να την επιτρέπει.³⁵⁶ Εν τέλει, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έθεσε την εισαγωγή του λόγου άρνησης

³⁵³ Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 90. Βλ. επίσης *Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 156, ο οποίος υποστηρίζει ότι με τον συγκεκριμένο λόγο άρνησης υπογραμμίζονται οι σκέψεις προστασίας της εμπιστοσύνης του ενδιαφερόμενου προσώπου.

³⁵⁴ Σημαντική εδώ είναι η νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με το άρθρο 7 ΕΣΔΑ, το οποίο ορίζει στην παρ. 1 εδ. 1 ότι «ουδείς δύναται να καταδικασθή δια πράξιν ή παράλειψιν η οποία, καθ' ην στιγμήν διεπράχθη, δεν αποτελεί αδίκημα συμφώνως προς το εθνικόν ή διεθνές δίκαιο». Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του δικαστηρίου, η έννοια του «δικαίου» στο άρθρο 7 ΕΣΔΑ πρέπει να ερμηνεύεται με βάση τις ποιοτικές προϋποθέσεις της προσβασιμότητας και προβλεψιμότητας του κρίσιμου κανόνα (βλ. ενδεικτ. *S.W. κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αρ. προσφ. 20166/92, απόφαση της 22ης Νοεμβρίου 1995, παρ. 35).

³⁵⁵ Council doc. 12862/10, ό.π., σελ. 7.

³⁵⁶ *ibid.*

λόγω παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων ως απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να συναινέσει και κατά συνέπεια το Συμβούλιο αποφάσισε να συμπεριληφθεί η ρήτρα παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων στους λόγους άρνησης αναγνώρισης ή εκτέλεσης ΕΕΕ.³⁵⁷

Φανερόνεται επομένως ότι η Οδηγία για την ΕΕΕ δεν περιορίζεται σε μία γενική υπόδειξη για τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων,³⁵⁸ αλλά διαμορφώνει ρητά έναν λόγο άρνησης αποκλειστικά για την εξασφάλιση της επαρκούς προστασίας των δικαιωμάτων αυτών.³⁵⁹ Με αυτόν τον τρόπο, αποδεικνύεται ότι η ΕΕ έλαβε σοβαρά υπόψιν τις δεσμεύσεις της μετά το πρόγραμμα της Στοκχόλμης για αποτελεσματικότερη προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και «απαντά» έτσι στην έντονη κριτική που είχε ασκηθεί λόγω της ελλιπούς έως τότε κατοχύρωσης των δικαιωμάτων του διωκομένου.³⁶⁰ Ο περιεχόμενος στο άρθρο 11 παρ. 1 περ. στ' λόγος άρνησης έχει δικαίως χαρακτηριστεί ως «**ρήτρα ενωσιακής δημόσιας τάξης**» (*European ordre public clause, unionsrechtlicher ordre public-Vorbehalt*), σε αντιδιαστολή με την προβλεπόμενη στα προγενέστερα νομοθετικά κείμενα ρήτρα δημόσιας τάξης.³⁶¹ Η ενωσιακή δημόσια τάξη συναπαρτίζεται από τα κατοχυρωμένα στον ΧΘΔΕΕ και στην ΕΣΔΑ θεμελιώδη δικαιώματα.³⁶²

Προς αντίκρουση της καθιέρωσης της ρήτρας ενωσιακής δημόσιας τάξης, μπορεί να υποστηριχθεί ότι ένας τέτοιος λόγος άρνησης συνιστά πλήγμα στην αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και θέτει εκποδών την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των αποφάσεων. Αρκεί να υπομνησθεί ότι η αμοιβαία εμπιστοσύνη στηρίζεται στο τεκμήριο ότι όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ σέβονται και τηρούν τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον ΧΘΔΕΕ και την ΕΣΔΑ. Προκειμένου να δικαιολογηθεί επομένως η στροφή που πραγματοποιείται με την εισαγωγή του λόγου άρνησης του άρθρου 11 παρ. 1 περ. στ' της Οδηγίας, η σκ. 19 του Προοιμίου υιοθετεί τη θέση της νομολογίας του ΔΕΚ/ΔΕΕ κυρίως στον τομέα του δικαίου του

³⁵⁷ Council doc. 15196/13, ό.π., σελ. 2, παρ. 3.

³⁵⁸ Βλ. άρθρο 1 παρ. 4 Οδηγίας, σύμφωνα με το οποίο «η παρούσα οδηγία δεν μεταβάλλει την υποχρέωση σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και νομικών αρχών, όπως κατοχυρώνονται στο άρθρο 6 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων υπεράσπισης των προσώπων τα οποία υπόκεινται σε ποινικές διαδικασίες, και δεν θίγει τις τυχόν υποχρεώσεις που βαρύνουν τις δικαστικές αρχές ως προς το θέμα αυτό».

³⁵⁹ Böse M., Die Europäische Ermittlungsanordnung, ό.π., σελ. 154.

³⁶⁰ Βλ. Ambos K., Internationales Strafrecht, ό.π., § 12, Rn. 91.

³⁶¹ Bachmaier Winter L., Transnational Evidence, ό.π., σελ. 54, Böse M., Die Europäische Ermittlungsanordnung, ό.π., σελ. 154.

³⁶² Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 90.

ασύλου, σύμφωνα με την οποία **το τεκμήριο συμμόρφωσης των άλλων κρατών μελών με το δίκαιο της Ένωσης και ιδίως με τα θεμελιώδη δικαιώματα είναι μαχητό**. Κατά συνέπεια, η εκτέλεση ΕΕΕ μπορεί να απορριφθεί «όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι να θεωρηθεί ότι η εκτέλεση ερευνητικού μέτρου που περιέχεται στην ΕΕΕ θα είχε ως αποτέλεσμα την παραβίαση θεμελιώδους δικαιώματος του ενδιαφερομένου και ότι το κράτος μέλος εκτέλεσης θα παρέβαινε τις υποχρεώσεις του όσον αφορά την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης».³⁶³

Σε αυτήν την κατεύθυνση κινείται τα τελευταία χρόνια η νομολογία του ΔΕΕ και σε σχέση με το ΕΕΣ. Αξίζει σε αυτό το σημείο να επισημανθεί ότι στην απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΣ δεν προβλέπεται ρητά αντίστοιχος λόγος άρνησης με εκείνον του άρθρου 11 παρ. 1 περ. στ΄ της Οδηγίας για την ΕΕΕ, γεγονός που έχει επικριθεί έντονα.³⁶⁴ Το ΔΕΕ, όμως, στηριζόμενο στο άρθρο 1 παρ. 3 της απόφασης-πλαίσιο για το ΕΕΣ, το οποίο προβλέπει ότι «η παρούσα απόφαση-πλαίσιο δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την τροποποίηση της υποχρέωσης σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των θεμελιωδών νομικών αρχών, όπως διατυπώνονται στο άρθρο 6 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση», αναγνώρισε -με απροθυμία-³⁶⁵ ότι χωρούν περιορισμοί των αρχών της αμοιβαίας αναγνώρισης και της αμοιβαίας εμπιστοσύνης «υπό εξαιρετικές περιστάσεις» και άρα η εκτέλεση ενός ΕΕΣ μπορεί να απορριφθεί για λόγους που σχετίζονται με την παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων.³⁶⁶ Μάλιστα στην απόφαση *Aranycsi* και *Căldăraru*, στην οποία έγινε ρητά δεκτό ότι είναι δυνατή η άρνηση εκτέλεσης ΕΕΣ αν «η δικαστική αρχή του κράτους μέλους εκτέλεσης έχει στη διάθεσή της στοιχεία τα οποία μαρτυρούν πραγματικό κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης των κρατουμένων στο κράτος μέλος έκδοσης, από απόψεως του βαθμού προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων κατά το δίκαιο της Ένωσης»,³⁶⁷ το ΔΕΕ ανέλυσε διεξοδικά τα βήματα που πρέπει να ακολουθήσει η αρχή εκτέλεσης του ΕΕΣ πριν καταλήξει στην απόφαση άρνησης της εκτέλεσης.³⁶⁸ Πολύ πρόσφατα, το ΔΕΕ έκρινε ότι με βάση το άρθρο

³⁶³ Προοίμιο Οδηγίας για την ΕΕΕ, σκ. 19.

³⁶⁴ Βλ. *Κοριτσάκη Ι.*, Το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και η αρχή του διττού αξιοποιήσιμου, 2009, σελ. 273, *Μουζάκη Δ.*, ό.π., σελ. 358.

³⁶⁵ Βλ. *Μιτσιλέγκα Β.*, ό.π., σελ. 149-150.

³⁶⁶ *Aranycsi* (C-404/15) και *Căldăraru* (C-659/15 PPU), ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 5ης Απριλίου 2016, παρ. 82, 88, Γνωμοδότηση 2/13, EU:C:2014:2454, σκ. 191.

³⁶⁷ *Aranycsi* και *Căldăraru*, ό.π., παρ. 88.

³⁶⁸ *Aranycsi* και *Căldăraru*, ό.π., παρ. 89, 92 επ.

1 παρ. 3 της απόφασης-πλαίσιο για το ΕΕΣ, η αρχή εκτέλεσης μπορεί να αρνηθεί την παράδοση του εκζητουμένου αν έχει στη διάθεσή της τεκμηριωμένα στοιχεία, «τα οποία συντείνουν στην ύπαρξη πραγματικού κινδύνου προσβολής του θεμελιώδους δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη, λόγω συστημικών ή γενικευμένων πλημμελειών όσον αφορά την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας του κράτους μέλους που εξέδωσε το ένταλμα».³⁶⁹ **Αναγνωρίστηκε επομένως ότι η άρνηση εκτέλεσης ΕΕΣ είναι δυνατή όχι μόνο όταν υπάρχει σοβαρός κίνδυνος απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης (άρθρο 4 ΧΘΔΕΕ), αλλά και όταν συντρέχει κίνδυνος παραβίασης του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη (άρθρο 47 ΧΘΔΕΕ) στο κράτος έκδοσης του ΕΕΣ.**

Η ανωτέρω νομολογία του ΔΕΕ είναι ιδιαίτερα σημαντική σε σχέση με τον εδώ εξεταζόμενο λόγο άρνησης και παρέχει κατευθυντήριες σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 11 παρ. 1 περ. στ' της Οδηγίας για την ΕΕΕ. Ένα από τα ζητήματα που μπορούν να αντιμετωπισθούν με γνώμονα τη νομολογία του ΔΕΕ σχετικά με τη σχέση μεταξύ αμοιβαίας αναγνώρισης και προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι το ερώτημα αν το κράτος εκτέλεσης δύναται να αρνηθεί την αναγνώριση ή εκτέλεση ΕΕΕ όταν παραβιάζεται όχι ενωσιακό, αλλά εθνικό θεμελιώδες δικαίωμα. Στη θεωρία έχει υποστηριχθεί ότι κάτι τέτοιο είναι δυνατό βάσει της σκ. 39 του Προοιμίου της Οδηγίας.³⁷⁰ Εκεί ορίζεται ότι η Οδηγία για την ΕΕΕ «σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τηρεί τις αρχές που αναγνωρίζονται από το άρθρο 6 ΣΕΕ και από τον Χάρτη, ιδίως δε τον τίτλο VI, από το διεθνές δίκαιο και τις διεθνείς συμφωνίες στις οποίες είναι συμβαλλόμενα μέρη η Ένωση ή όλα τα κράτη μέλη, συμπεριλαμβανομένης της ΕΣΔΑ, καθώς και από τα συντάγματα των κρατών μελών, αναλόγως του εκάστοτε πεδίου εφαρμογής».

Το ΔΕΕ ήρθε αντιμέτωπο με το συγκεκριμένο ερώτημα στις υποθέσεις *Radu*³⁷¹ και *Melloni*³⁷², οι οποίες αφορούσαν την εκτέλεση ΕΕΣ σε περιπτώσεις που η παρεχόμενη στο δίκαιο του κράτους εκτέλεσης συνταγματική προστασία είναι ευρύτερη της ενωσιακής. Και στις δύο αποφάσεις, το τμήμα της μείζονος συνθέσεως του ΔΕΕ αποφάνθηκε αρνητικά, τονίζοντας

³⁶⁹ *LM* (C-216/18 PPU), ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, παρ. 60.

³⁷⁰ Βλ. *Navickaitė S.*, ό.π., σελ. 112-113, όπου η σκ. 39 ερμηνεύεται ως παρέχουσα τη δυνατότητα άρνησης εκτέλεσης ΕΕΕ όταν υπάρχει σύγκρουση μεταξύ των συνταγματικών διατάξεων αφενός του κράτους έκδοσης και αφετέρου του κράτους εκτέλεσης.

³⁷¹ *Radu* (C-396/11), ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 29ης Ιανουαρίου 2013.

³⁷² *Melloni* (C-399/11), ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2013.

ότι σε τομείς που ρυθμίζονται από το ενωσιακό δίκαιο, όπως εν προκειμένω, **η εφαρμογή του εθνικού δικαίου του κράτους εκτέλεσης θα υπέσκαπτε την αρχή της υπεροχής του δικαίου της ΕΕ και θα είχε ως αποτέλεσμα τη διακύβευση της ενότητας και της αποτελεσματικότητας αυτού.**³⁷³ Προσαρμόζοντας την ανωτέρω νομολογία στα δεδομένα της Οδηγίας για την ΕΕΕ, συμπεραίνει κανείς ότι η άρνηση αναγνώρισης ή εκτέλεσης ΕΕΕ είναι δυνατή μόνο όταν παραβιάζεται ενωσιακό δικαίωμα, και συγκεκριμένα δικαίωμα κατοχυρωμένο στον ΧΘΔΕΕ, και όχι όταν παραβιάζεται ένα εθνικό θεμελιώδες δικαίωμα του κράτους εκτέλεσης. Πέραν από το γεγονός ότι η αντίθετη θέση θα υπονόμει την αποτελεσματικότητα της δικαστικής συνεργασίας, όπως τονίζεται στη νομολογία του ΔΕΕ, **η αναγνώριση δυνατότητας του κράτους εκτέλεσης να αρνηθεί την εκτέλεση ΕΕΕ λόγω παραβίασης εθνικού δικαίωματος θα αναιρούσε ουσιαστικά την κατάργηση της ρήτρας εθνικής δημοσίας τάξης από τους προβλεπόμενους στην Οδηγία λόγους άρνησης.**

Εξετάζοντας εγγύτερα το λόγο άρνησης του άρθρου 11 παρ. 1 περ. στ' της Οδηγίας και αντίστοιχα του άρθρου 13 παρ. 1 περ. στ' του Ν. 4489/2017, πρέπει να υπογραμμισθεί ότι η άρνηση αναγνώρισης ή εκτέλεσης ΕΕΕ είναι δυνατή μόνο όταν κριθεί πως η εκτέλεση του αιτουμένου ερευνητικού μέτρου θα ήταν **ασύμβατη με τις υποχρεώσεις του κράτους εκτέλεσης και όχι με τις υποχρεώσεις του κράτους έκδοσης.** Είναι επομένως φανερό ότι ο συγκεκριμένος λόγος άρνησης επιστά την προσοχή στην πράξη της εκτέλεσης της ΕΕΕ και όχι στην πράξη της έκδοσης, ήτοι το κράτος εκτέλεσης να πρέπει να εστιάσει μόνο στο αν η εκτέλεση της ΕΕΕ θα οδηγούσε σε παραβίαση θεμελιώδους δικαιώματος.³⁷⁴ Εξ αυτού συνάγεται ότι το κράτος εκτέλεσης δεν μπορεί ούτε να ελέγξει ούτε να επικαλεσθεί παραβίαση ενωσιακού δικαιώματος που συντελέστηκε στο κράτος έκδοσης. Άλλωστε, υπό το πρίσμα της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, το κράτος εκτέλεσης υποχρεούται να σεβαστεί τις αξιολογήσεις του κράτους έκδοσης και να θεωρήσει δεδομένη τη συμμόρφωση του τελευταίου με την ενωσιακή δημόσια τάξη.³⁷⁵

Μολονότι ο αυστηρός διαχωρισμός μεταξύ έκδοσης και εκτέλεσης της ΕΕΕ πράγματι υπαγορεύεται από την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, δεν μπορεί στην πραγματικότητα να διατηρηθεί. Αυτός ο διαχωρισμός είναι πράγματι δύσκολο να ευσταθήσει, διότι η έκδοση και η

³⁷³ Radu, ό.π., παρ. 40-41, Melloni, ό.π., παρ. 60, 63.

³⁷⁴ Zimmermann F., ό.π., σελ. 158.

³⁷⁵ Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 90, Zimmermann F., ό.π., σελ. 158.

εκτέλεση δεν είναι δύο διαδικασίες άσχετες μεταξύ τους, αλλά -παρά την τοπική απόσταση που τις χωρίζει στην περίπτωση της διακρατικής συνεργασίας- συνδέονται άρρηκτα, υπό την έννοια ότι ένα σφάλμα στην έκδοση της ΕΕΕ θα επηρεάσει αναπόδραστα την εκτέλεσή της.³⁷⁶ Η διαπίστωση αυτή δεν σημαίνει βέβαια ότι το κράτος εκτέλεσης μπορεί *contra legem* να κρίνει αν υπήρξε παραβίαση ενωσιακού θεμελιώδους δικαιώματος στο κράτος έκδοσης. Το κράτος εκτέλεσης θα εξετάσει μόνο αν η εκτέλεση του ερευνητικού μέτρου συνεπάγεται παραβίαση των δικών του υποχρεώσεων που απορρέουν από το ΧΘΔΕΕ, θα λάβει όμως σιωπηρά υπόψιν κατά την εκτίμησή του αυτή την έκδοση της ΕΕΕ.

Το τελευταίο σημείο που πρέπει να διευκρινισθεί σχετικά με τον εξεταζόμενο λόγο άρνησης είναι τι βαθμός βεβαιότητας απαιτείται σχετικά με την παραβίαση του ενωσιακού δικαιώματος, ώστε να οδηγηθεί το κράτος εκτέλεσης σε άρνηση αναγνώρισης ή εκτέλεσης της ΕΕΕ. Το άρθρο 11 παρ. 1 περ. στ' της Οδηγίας και το άρθρο 13 παρ. 1 περ. στ' του Ν. 4489/2017 απαιτούν την ύπαρξη «σοβαρών λόγων» (substantial grounds). Από τη διατύπωση αυτή προκύπτει ότι στην ΕΕΕ δεν απαιτούνται αποδείξεις ότι πράγματι η εκτέλεση του ερευνητικού μέτρου θα είναι ασύμβατη με τα θεμελιώδη δικαιώματα του ΧΘΔΕΕ, σε αντίθεση με τα όσα ισχύουν στο ΕΕΣ, όπου το ΔΕΕ θέτει ως προϋπόθεση την ύπαρξη αξιόπιστων και αντικειμενικών πληροφοριών. Ο λόγος διαφοροποίησης του απαιτούμενου βαθμού βεβαιότητας οφείλεται μεν στη διαφορετική ένταση προσβολής των δικαιωμάτων με την εκτέλεση αφενός ενός ΕΕΣ και αφετέρου μίας ΕΕΕ, αλλά κυρίως οφείλεται στο γεγονός ότι στην περίπτωση του ΕΕΣ το κράτος εκτέλεσης πρέπει να κρίνει κατά πόσο εγκυμονεί πραγματικός κίνδυνος παραβίασης των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο *κράτος έκδοσης*, ενώ στην περίπτωση της ΕΕΕ το κράτος εκτέλεσης κρίνει κατά πόσο υφίσταται τέτοιος κίνδυνος στο δικό του έδαφος. Συνεπώς, με τη διαπίστωση του κινδύνου στην περίπτωση του ΕΕΣ προκαλείται ένα πολύ βαθύτερο πλήγμα στην αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης αλλά και της εθνικής κυριαρχίας. Για αυτόν το λόγο, πρέπει το κράτος εκτέλεσης να διαθέτει όσο το δυνατόν αντικειμενικότερα και αδιάσειστα αποδεικτικά στοιχεία.

Αξιοσημείωτη είναι, τέλος, η πρόβλεψη του ενωσιακού νομοθέτη στην παρ. 3 του άρθρου 11 της Οδηγίας για την ΕΕΕ. Αν το κράτος εκτέλεσης διαπιστώσει ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις επίκλησης του λόγου άρνησης του άρθρου 11 παρ. 1 περ. στ', θα πρέπει να

³⁷⁶ *Ambos K.*, *Internationales Strafrecht*, ό.π., § 12, Rn. 91, ο οποίος ονομάζει τον διαχωρισμό μεταξύ έκδοσης και εκτέλεσης «τεχνικό», *Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 158.

επικοινωνήσει πρώτα με την αρχή έκδοσης, να τη συμβουλευθεί και να ζητήσει κάθε απαραίτητη πληροφορία, με απώτερο στόχο να αποφευχθεί η άρνηση της αναγνώρισης ή εκτέλεσης της ΕΕΕ.

vii. Διπλό αξιόποινο (άρθρο 11 παρ. 1 περ. ζ' Οδηγίας)

Ο έβδομος λόγος άρνησης αναγνώρισης ή εκτέλεσης ΕΕΕ που προβλέπεται στο άρθρο 11 παρ. 1 της Οδηγίας και στο άρθρο 13 παρ. 1 του Ν. 4489/2017 σχετίζεται με την απαίτηση του διττού αξιοποίνου. Παραδοσιακά, η αρχή του διττού αξιοποίνου προστατεύει την εθνική κυριαρχία του προς ο η αίτηση κράτος, παρεμποδίζοντας την παροχή συνδρομής, η οποία μπορεί για παράδειγμα να συνίσταται στην έκδοση του εκζητουμένου, για πράξεις που το προς ο η αίτηση κράτος έχει αξιολογήσει ως μη αξιόποινες.³⁷⁷

Σε αντίθεση με το παραδοσιακό σύστημα διακρατικής συνδρομής σε ποινικές υποθέσεις, όπου η αρχή του διπλού αξιοποίνου έχει πρωταγωνιστικό ρόλο, η εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας επιτάσσει τον περιορισμό της εν λόγω απαίτησης.³⁷⁸ Ειδικότερα, η απαίτηση του διπλού αξιοποίνου απώλεσε σημαντικά την κεντρική της θέση στην απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΣ, το πρώτο νομοθετικό εργαλείο που υιοθέτησε, όπως προαναφέρθηκε, την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης. Έτσι, στο άρθρο 2 παρ. 2 της απόφασης-πλαίσιο για το ΕΕΣ προβλέφθηκε για πρώτη φορά ότι η παράδοση βάσει ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης χωρεί και «χωρίς έλεγχο του διττού αξιοποίνου της πράξης» για 32 κατηγορίες εγκλημάτων, εφόσον αυτές τιμωρούνται στο κράτος μέλος έκδοσης του εντάλματος με ποινή στερητική της ελευθερίας ή μέτρο ασφαλείας στερητικό της ελευθερίας «ανώτατης διάρκειας τουλάχιστον τριών ετών».³⁷⁹ Παρόλο που η απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΣ

³⁷⁷ Βλ. *Μυλωνόπουλου Χ.*, Ευρωπαϊκό Ένταλμα σύλληψης, ΠοινΛογ 2003, σελ. 2260.

³⁷⁸ *Τζαννετή Α.*, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 89.

³⁷⁹ Οι εν λόγω 32 κατηγορίες εγκλημάτων είναι οι εξής: 1) συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση, 2) τρομοκρατία, 3) εμπορία ανθρώπων, 4) σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών και παιδική πορνογραφία, 5) παράνομη διακίνηση ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών, 6) παράνομη διακίνηση όπλων, πυρομαχικών και εκρηκτικών, 7) δωροδοκία, 8) καταδολίευση, συμπεριλαμβανομένης της απάτης εις βάρος των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά την έννοια της σύμβασης της 26ης Ιουλίου 1995 σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 9) νομιμοποίηση προϊόντων εγκλήματος, 10) παραχάραξη, περιλαμβανομένης της κίβδηλίας του ευρώ, 11) εγκληματικότητα στον κυβερνοχώρο, 12) εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος, περιλαμβανομένου του παράνομου εμπορίου απειλούμενων ζωικών ειδών και του παράνομου εμπορίου απειλούμενων φυτικών ειδών και φυτικών ποικιλιών, 13) παροχή βοήθειας για την παράνομη είσοδο και

κάνει λόγο για «αξιόποινες πράξεις», η απαρίθμηση που περιέχει το άρθρο 2 παρ. 2 φανερώνει ότι πρόκειται περισσότερο για 32 κατηγορίες εγκλημάτων παρά για 32 αντικειμενικές υποστάσεις.³⁸⁰

Η κατάργηση της απαίτησης του διπλού αξιοποιού στον τομέα της έκδοσης σε 32 ευρείες κατηγορίες εγκλημάτων ήρθε αντιμέτωπη με δριμεία κριτική και το ΔΕΚ κλήθηκε να κρίνει αν η παράδοση του εκζητουμένου χωρίς έλεγχο του διπλού αξιοποιού για τις απαριθμούμενες στο άρθρο 2 παρ. 2 της απόφασης-πλαίσιο για το ΕΕΣ είναι σύμφωνη με την αρχή *nullum crimen sine lege*.³⁸¹ Το ΔΕΚ κατέληξε στο ότι δεν υπάρχει έλλειψη συμβατότητας του άρθρου 2 παρ. 2 της ενωσιακής πράξης, με την αρχή «ουδεμία ποινή άνευ νόμου» με το σκεπτικό ότι μολονότι το άρθρο 2 παρ. 2 της απόφασης-πλαίσιο καταργεί τον έλεγχο του διπτού αξιοποιού για τις διαλαμβανόμενες στη διάταξη αυτή κατηγορίες αξιόποινων πράξεων, «ο ορισμός των εν λόγω πράξεων και ο καθορισμός των εφαρμοστέων ποινών εξακολουθεί να γίνεται βάσει της νομοθεσίας του κράτους μέλους που εξέδωσε το ένταλμα».³⁸² Επεσήμανε δε ότι σκοπός της απόφασης πλαίσιο δεν είναι «η εναρμόνιση των κανόνων σχετικά με τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης των εν λόγω αξιόποινων συμπεριφορών ή τις ποινές με τις οποίες οι πράξεις αυτές τιμωρούνται».³⁸³ Συνεπώς, σύμφωνα με το Δικαστήριο, ακόμη και αν τα κράτη μέλη ακολουθήσουν κατά γράμμα την απαρίθμηση των αξιόποινων πράξεων του άρθρου 2 παρ. 2 ο ορισμός των πράξεων αυτών και οι ποινές που αυτές επισύρουν αποτυπώνονται στο δίκαιο του κράτους έκδοσης, το οποίο, σε κάθε περίπτωση, «οφείλει να σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου, όπως διατυπώνονται στο άρθρο 6 της ΣΕΕ, και, επομένως, την αρχή «ουδεμία ποινή άνευ νόμου»».³⁸⁴

διαμονή, 14) ανθρωποκτονία εκ προθέσεως, βαριά σωματική βλάβη, 15) παράνομο εμπόριο ανθρωπίνων οργάνων και ιστών, 16) απαγωγή, παράνομη κατακράτηση και ομηρία, 17) ρατσισμός και ξενοφοβία, 18) οργανωμένες ή ένοπλες κλοπές, 19) παράνομη διακίνηση πολιτιστικών αγαθών, συμπεριλαμβανομένων των αρχαιοτήτων και των έργων τέχνης, 20) απάτη, 21) αθέμιτη προστασία έναντι παρανόμου περιουσιακού οφέλους και εκβίαση, 22) παράνομη απομίμηση και πειρατεία προϊόντων, 23) πλαστογραφία δημοσίων εγγράφων και εμπορία πλαστών, 24) πλαστογραφία μέσω πληρωμής, 25) λαθρεμπόριο ορμονικών ουσιών και άλλων αυξητικών παραγόντων, 26) λαθρεμπόριο πυρηνικών και ραδιενεργών ουσιών, 27) εμπορία κλεμμένων οχημάτων, 28) βιασμός, 29) εμπρησμός με πρόθεση, 30) εγκλήματα που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, 31) αεροπειρατεία και πειρατεία, 32) δολιοφθορά.

³⁸⁰ *Leonhardt A.*, ό.π., σελ. 67.

³⁸¹ Βλ. την κρίσιμη απόφαση *Advocaten voor de Wereld*, ό.π.

³⁸² *Advocaten voor de Wereld*, ό.π., παρ. 53.

³⁸³ *ibid*, παρ. 52.

³⁸⁴ *ibid*, παρ. 53.

Το σκεπτικό του ΔΕΚ στην σχετική απόφασή του έχει επικριθεί και υποστηρίζεται πως το Δικαστήριο απέφυγε να απαντήσει στο πραγματικό ερώτημα «μεταθέτοντας την προβληματική από το δίκαιο του κράτους εκτέλεσης του εντάλματος στο δίκαιο έκδοσης του εντάλματος».³⁸⁵ Κατά την άποψη αυτή, η αρχή *nullum crimen sine lege* παραβιάζεται στο κράτος εκτέλεσης του εντάλματος σύλληψης, γιατί παραδίδοντας το τελευταίο τον εκζητούμενο συμβάλλει στην τιμώρηση πράξης, η οποία κατά το δίκαιό του είναι επιτρεπτή.³⁸⁶ Ωστόσο, δεν πρέπει να παραβλεφθεί, κατά τη γνώμη της γράφουσας, το γεγονός ότι παραδίδοντας τον εκζητούμενο στο κράτος έκδοσης του εντάλματος σύλληψης, το κράτος εκτέλεσης του εντάλματος δεν εφαρμόζει το δικό του δίκαιο και δεν επιβάλλει ποινή, ώστε να γίνει λόγος για παραβίαση της αρχής *nullum crimen sine lege*, αλλά συνδράμει στην εφαρμογή του δικαίου του κράτους έκδοσης.

Η κατάργηση της αρχής του διπλού αξιοποίνου στη μικρή δικαστική συνδρομή εγείρει λιγότερες αντιρρήσεις λόγω της μικρότερης έντασης της προσβολής που προκαλείται μέσω της συλλογής αποδεικτικών στοιχείων σε σύγκριση με την προσβολή που επιφέρει η παράδοση και η εξ αυτής στέρηση της ελευθερίας του εκζητούμενου.³⁸⁷ Σύμφωνα με αυτό το σκεπτικό, προκύπτει ότι η απαίτηση του διπλού αξιοποίνου στη μικρή δικαστική συνδρομή είναι κρίσιμη κυρίως όταν πρόκειται να διενεργηθούν επαχθή ερευνητικά μέτρα, τα οποία συνεπάγονται επέμβαση σε θεμελιώδη δικαιώματα.³⁸⁸ Αντιθέτως, η διενέργεια μη παρεμβατικών ερευνητικών μέτρων γίνεται «δικαιοπολιτικώς ανεκτή» ακριβώς επειδή δεν παραβιάζει ούτε θεμελιώδη δικαιώματα του καθ' ου ούτε την έννομη τάξη του κράτους εκτέλεσης.³⁸⁹

Προφανώς η παραπάνω σκέψη είχε οδηγήσει τον ενωσιακό νομοθέτη στη διατύπωση του άρθρου 5 της ΕΣΑΔΣΠΥ αλλά και του άρθρου 14 παρ. 1 της απόφασης-πλαίσιο για το ΕΕΑ, τα οποία αναφέρθηκαν παραπάνω. Στο άρθρο 5 ΕΣΑΔΣΠΥ παρεχόταν η δυνατότητα στα κράτη να εξαρτήσουν την εκτέλεση της αίτησης που αφορούσε έρευνα ή κατάσχεση από προϋποθέσεις, μεταξύ των οποίων συγκαταλεγόταν το διπλό αξιόποινο. Παρομοίως, το άρθρο 14 παρ. 1 της

³⁸⁵ *Μυλωνόπουλου Χ.*, Η κατάργηση του διπλού αξιοποίνου ως κατάχρηση δικαιώματος και η νομολογία του ΔΕΚ για το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, ΠoinΛογ 2007, σελ. 2.

³⁸⁶ *Μυλωνόπουλου Χ.*, Η κατάργηση του διπλού αξιοποίνου, ό.π., σελ. 2.

³⁸⁷ *Τζαννετή Α.*, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 89.

³⁸⁸ Βλ. έτσι *Τζαννετή Α.*, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 89, *Bachmaier Winter L.*, European investigation order, ό.π., σελ. 585, η οποία υποστηρίζει ότι μόνο όταν η συλλογή αποδείξεων μπορεί να επιτευχθεί χωρίς περιορισμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι δυνατή η αγνόηση της προϋπόθεσης του διπλού αξιοποίνου.

απόφασης-πλαίσιο για το ΕΕΑ προέβλεπε πως η εκτέλεση του αιτουμένου ερευνητικού μέτρου δεν υπόκειται στον έλεγχο του διπλού αξιοποιίνου, παρά μόνο αν επρόκειτο να διεξαχθεί **έρευνα ή κατάσχεση**, ήτοι δύο επαχθέστερα ερευνητικά μέτρα. Για όλα τα υπόλοιπα ερευνητικά μέτρα, η απόφαση-πλαίσιο δεν έθετε ως προϋπόθεση τον έλεγχο του διπλού αξιοποιίνου, ενώ ακόμα και στην περίπτωση της έρευνας ή κατάσχεσης, το διπλό αξιόποινο δεν ελεγχόταν εάν η έρευνα ή η κατάσχεση αφορούσαν ένα από τα 32 εγκλήματα που είναι γνωστά από την απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΣ.

Από την σκοπιά αυτή, θα μπορούσε να λεχθεί ότι η ρύθμιση της Οδηγίας για την ΕΕΕ σχετικά με το διπλό αξιόποινο συνιστά **οπισθοδρόμηση**, καθώς δεν περιορίζει τον έλεγχο του διπλού αξιοποιίνου μόνο στην έρευνα και την κατάσχεση, όπως τα προηγούμενα νομοθετικά κείμενα.³⁹⁰ Εντούτοις, δεν πρέπει να παραβλέψει κανείς τη ρύθμιση του άρθρου 11 παρ. 2 της Οδηγίας και αντίστοιχα του άρθρου 13 παρ. 2 του Ν. 4489/2017. Εκεί προβλέπεται ότι η απαίτηση του διπλού αξιοποιίνου δεν ισχύει για τα ερευνητικά μέτρα που απαριθμούνται στο άρθρο 10 παρ. 2 της Οδηγίας και αντίστοιχα στο άρθρο 12 παρ. 2 του Ν. 4489/2017. Υπενθυμίζεται ότι τα μέτρα που απαριθμούνται σε αυτές τις παραγράφους πρέπει να είναι πάντα διαθέσιμα στα κράτη μέλη. Συνεπώς, με τη ρύθμιση του άρθρου 11 παρ. 2 της Οδηγίας και του άρθρου 13 παρ. 2 του Ν. 4489/2017, εισάγεται μία ακόμη ευρεία εξαίρεση στην απαίτηση του διπλού αξιοποιίνου, η οποία -αν ληφθεί υπόψιν ο αριθμός και η γενικότητα των ερευνητικών μέτρων που προβλέπονται στο άρθρο 10 παρ. 2 της Οδηγίας και αντίστοιχα στο άρθρο 12 παρ. 2 του Ν. 4489/2017- είναι ίση και ίσως και ευρύτερη των εξαιρέσεων των προηγούμενων νομοθετικών εργαλείων δικαστικής συνδρομής. Άρα η αρχή του διπλού αξιοποιίνου καταργείται πλήρως στα μη επαχθή ερευνητικά μέτρα.

Όσον αφορά τα υπόλοιπα (επαχθή) ερευνητικά μέτρα, η Οδηγία για την ΕΕΕ προβλέπει ότι το κράτος εκτέλεσης μπορεί να αρνηθεί την αναγνώριση ή εκτέλεση της ΕΕΕ «όταν η

³⁸⁹ Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 89, *Bachmaier Winter L.*, European investigation order, ό.π., σελ. 585

³⁹⁰ Έτσι ο *Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 160. Βλ. επίσης Initiative of the Kingdom of Belgium, the Republic of Bulgaria, the Republic of Estonia, the Kingdom of Spain, the Republic of Austria, the Republic of Slovenia and the Kingdom of Sweden for a Directive of the European Parliament and of the Council regarding the European Investigation Order in criminal matters- Follow-up document of the meeting on 27-28 July 2010 (Council doc. 12862/10), 30 August 2010, σελ. 6, από όπου προκύπτει πως κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων σχετικά με τους λόγους άρνησης, η Προεδρία του Συμβουλίου εξέφρασε την άποψη ότι η επανένταξη της προϋπόθεσης του διπλού αξιοποιίνου θα συνιστούσε «ένα βήμα πίσω» στη δημιουργία ενός ΧΕΑΔ, καθώς θα υπονόμει την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης.

συμπεριφορά για την οποία έχει εκδοθεί η ΕΕΕ δεν συνιστά αδίκημα κατά τη νομοθεσία του κράτους εκτέλεσης». Ακολουθώντας το πρότυπο της απόφασης για το ΕΕΣ αλλά και εκείνης για το ΕΕΑ, η Οδηγία για την ΕΕΕ εισάγει επίσης την εξαίρεση από την αρχή του διπλού αξιοποιίνου για 32 κατηγορίες εγκλημάτων, εφόσον αυτά τιμωρούνται στο κράτος έκδοσης με στερητική της ελευθερίας ποινή ή μέτρο στέρησης της ελευθερίας «μέγιστης διάρκειας τουλάχιστον τριών ετών». Καταλείπεται έτσι ελάχιστο περιθώριο επίκλησης του λόγου άρνησης για την αρχή του διπλού αξιοποιίνου, αφού τα περισσότερα από τα προβλεπόμενα εγκλήματα των 32 κατηγοριών θα τιμωρούνται σχεδόν σίγουρα στα κράτη μέλη με ποινή άνω των τριών ετών λόγω της σοβαρότητάς τους.³⁹¹ Έχοντας δε κατά νου και την ρύθμιση των άρθρων 9 παρ. 1 και 10 παρ. 1 περ. β΄ της Οδηγίας, σύμφωνα με τα οποία η εκτέλεση ενός επαχθούς ερευνητικού μέτρου δεν είναι δυνατή αν το μέτρο αυτό δεν είναι διαθέσιμο σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση, καθίσταται φανερό ότι **ο λόγος άρνησης που βασίζεται στην αρχή του διπλού αξιοποιίνου έχει πολύ περιορισμένο πεδίο εφαρμογής στο νέο σύστημα μικρής δικαστικής συνδρομής.**³⁹²

Μία τελευταία ρύθμιση που περιορίζει έτι περισσότερο την απαίτηση του διπλού αξιοποιίνου είναι εκείνη του άρθρου 11 παρ. 3 της Οδηγίας και άρθρου 13 παρ. 3 του Ν. 4489/2017. Πρόκειται για μία ειδική ρύθμιση που αφορά ΕΕΕ, οι οποίες έχουν εκδοθεί για τη συγκέντρωση αποδείξεων σε υποθέσεις του φορολογικού, τελωνειακού ή τραπεζικού τομέα. Σύμφωνα με τα εν λόγω άρθρα, το περιεχόμενο των οποίων ταυτίζεται, η αρχή εκτέλεσης δεν μπορεί να αρνηθεί την αναγνώριση ή εκτέλεση ΕΕΕ σε τέτοιου είδους αδικήματα «με τη δικαιολογία ότι η νομοθεσία του κράτους εκτέλεσης δεν επιβάλλει το ίδιο είδος φόρου ή δασμού ή δεν περιλαμβάνει το ίδιο είδος ρύθμισης με το δίκαιο του κράτους έκδοσης όσον αφορά φορολογικά, τελωνειακά ή τραπεζικά ζητήματα».

viii. Περιορισμός ερευνητικού μέτρου σε συγκεκριμένα αδικήματα (άρθρο 11 παρ. 1 περ. η΄ Οδηγίας)

Σύμφωνα με τον τελευταίο λόγο που προβλέπει το άρθρο 11 παρ. 1 της Οδηγίας, το κράτος εκτέλεσης μπορεί να αρνηθεί την αναγνώριση ή εκτέλεση ΕΕΕ όταν «η χρήση του ερευνητικού μέτρου που αναφέρεται στην ΕΕΕ περιορίζεται, βάσει της νομοθεσίας του κράτους

³⁹¹ *Bachmaier Winter L.*, The Proposal for a Directive on the European Investigation Order, ό.π., σελ. 86.

³⁹² *Τζαννετή Α.*, Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 90.

εκτέλεσης, σε κατάλογο ή σε κατηγορία αδικημάτων ή σε αδικήματα που τιμωρούνται με κύρωση υπερβαίνουσα ένα συγκεκριμένο κατώτατο όριο, που δεν περιλαμβάνει το αδίκημα το οποίο αφορά η ΕΕΕ». Ο ίδιος λόγος άρνησης εμφανίζεται αυτούσιος και στο άρθρο 13 παρ. 1 περ. η' του Ν. 4489/2017. Σύμφωνα δε με την παρ. 2 των άρθρων 11 της Οδηγίας και 13 του Ν. 4489/2017, όταν το περιγραφόμενο στην ΕΕΕ ερευνητικό μέτρο ανήκει σε ένα από τα απαριθμούμενα στο άρθρο 10 παρ. 2 της Οδηγίας και άρθρο 12 παρ. 2 του Ν. 4489/2017 αντίστοιχα, το κράτος εκτέλεσης δεν μπορεί να επικαλεστεί τον συγκεκριμένο λόγο άρνησης.

Ήδη από την πρώτη ανάγνωση της συγκεκριμένης διάταξης, διαπιστώνεται η ομοιότητα μεταξύ αυτού και του άρθρου 10 παρ. 5 της Οδηγίας. Όπως προαναφέρθηκε, το άρθρο 10 παρ. 5 της Οδηγίας ορίζει όταν το αναφερόμενο στην ΕΕΕ ερευνητικό μέτρο δεν υφίσταται στην εσωτερική νομοθεσία του κράτους εκτέλεσης ή δεν είναι διαθέσιμο σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση και δεν υπάρχει εναλλακτικό μέτρο που θα είχε το ίδιο αποτέλεσμα με το αιτούμενο, η αρχή εκτέλεσης ενημερώνει την αρχή έκδοσης ότι δεν κατέστη δυνατή η παροχή συνδρομής που ζητήθηκε. Άρα η άρνηση της αναγνώρισης ή εκτέλεσης βάσει του λόγου του άρθρου 11 παρ. 1 περ. η' και η ενημέρωση περί αδυναμίας παροχής της συνδρομής βάσει του άρθρου 10 παρ. 5 της Οδηγίας στηρίζονται στα ίδια δεδομένα και καταλήγουν πρακτικά στο ίδιο αποτέλεσμα, ήτοι τη μη διενέργεια του ερευνητικού μέτρου.³⁹³ Διερωτάται επομένως κανείς ποια είναι η σχέση μεταξύ των δύο αυτών ρυθμίσεων.

Η πρώτη απάντηση που θα μπορούσε να δοθεί είναι ότι πρόκειται για μία νομοθετική αβλεψία και οι εν λόγω ρυθμίσεις **αλληλοκαλύπτονται**.³⁹⁴ Κατά μία δεύτερη άποψη όμως, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι το άρθρο 10 παρ. 5 της Οδηγίας καθιερώνει **έναν πρόσθετο, κεκαλυμμένο λόγο άρνησης, ευρύτερο από τον προβλεπόμενο στο άρθρο 11 παρ. 1 περ. η' της Οδηγίας**.³⁹⁵ Κατά αυτήν την άποψη, η μη διαθεσιμότητα του ερευνητικού μέτρου για την οποία γίνεται λόγος στο άρθρο 10 παρ. 5 της Οδηγίας μπορεί να νοηθεί ευρέως, ώστε να καλύπτεται κάθε περίπτωση κατά την οποία δεν πληρούνται μία ή περισσότερες ουσιαστικές ή δικονομικές προϋποθέσεις που θέτει το κράτος εκτέλεσης σχετικά με τη διενέργεια του συγκεκριμένου ερευνητικού μέτρου.³⁹⁶ Με βάση αυτήν την προσέγγιση, καταλήγει κανείς στο

³⁹³ Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 92.

³⁹⁴ Bachmaier Winter L., The Proposal for a Directive on the European Investigation Order, ό.π., σελ. 87.

³⁹⁵ Zimmermann F., ό.π., σελ. 164 επ.

³⁹⁶ *ibid.*

συμπέρασμα ότι η διάταξη του άρθρου 10 παρ. 5 της Οδηγίας «υπερακοντίζει»³⁹⁷ και κατά συνέπεια εξοβελίζει τον προβλεπόμενο στο άρθρο 11 παρ. 1 περ. η' λόγο άρνησης, καθώς στον έλεγχο της διαθεσιμότητας που επιτρέπει το άρθρο 10 παρ. 5 θα εμπίπτει και ο έλεγχος της αναλογικότητας του μέτρου, αλλά και ο έλεγχος της βαρύτητας των ενδείξεων ενοχής.³⁹⁸

Παρόλα αυτά, η υιοθέτηση της δεύτερης προσέγγισης αποκρούεται από την ιστορική, συστηματική και τελολογική ερμηνεία των ανωτέρω διατάξεων. Ιστορικά, στο αρχικό σχέδιο της Οδηγίας, η σημερινή διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 10 εντασσόταν στους λόγους άρνησης και αναφερόταν μόνο στον περιορισμό του αιτουμένου ερευνητικού μέτρου σε ορισμένα εγκλήματα στο κράτος εκτέλεσης, χωρίς να κάνει λόγο γενικά για «διαθεσιμότητα» του μέτρου αυτού. Το γεγονός επομένως ότι η εν λόγω διάταξη αφαιρέθηκε από τους λόγους άρνησης αποτρέπει την εξαγωγή του συμπεράσματος ότι με αυτήν καθιερώνεται ένας ευρύς λόγος άρνησης.³⁹⁹ Αν ο νομοθέτης επιθυμούσε να παράσχει στο κράτος εκτέλεσης τη δυνατότητα να αρνηθεί την εκτέλεση ΕΕΕ όταν ελλείπει οποιαδήποτε προϋπόθεση θέτει το δίκαιο του κράτους εκτέλεσης, θα είχε διατυπώσει ευρύτερα το λόγο άρνησης του άρθρου 11 παρ. 1 περ. η' της Οδηγίας.⁴⁰⁰

Επιπροσθέτως, πρέπει να επισημανθεί το γεγονός ότι η παρ. 5 του άρθρου 10 της Οδηγίας εφαρμόζεται μόνο στις περιπτώσεις της παρ. 1 του ίδιου άρθρου, όταν δηλαδή το ερευνητικό μέτρο είτε δεν υφίσταται είτε δεν προβλέπεται για παρόμοια εγχώρια υπόθεση. Τουναντίον, η παρ. 5 δεν εφαρμόζεται στην περίπτωση της παρ. 3 του άρθρου 10 της Οδηγίας, η οποία ορίζει ότι το κράτος εκτέλεσης μπορεί να προσφύγει σε ένα λιγότερο επαχθές ερευνητικό μέτρο που θα επιτύχει το ίδιο αποτέλεσμα με το αιτούμενο. Όπως ήδη αναφέρθηκε, στην παρ. 3 του άρθρου 10 αποτυπώνεται η αρχή της αναλογικότητας. Συνεπώς, αν η έννοια της μη διαθεσιμότητας που αναφέρεται στο άρθρο 10 παρ. 5 της Οδηγίας επεκτεινόταν και στην αναλογικότητα του ζητουμένου ερευνητικού μέτρου, ο ενωσιακός νομοθέτης θα είχε συμπεριλάβει και την παρ. 3 του άρθρου 10 στις περιπτώσεις όπου μπορεί να εφαρμοστεί η παρ. 5 του εν λόγω άρθρου.⁴⁰¹ Κάτι τέτοιο όμως δεν συνέβη.

³⁹⁷ Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 92.

³⁹⁸ Zimmermann F., ό.π., σελ. 165.

³⁹⁹ *ibid.*

⁴⁰⁰ Βλ. Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 92.

⁴⁰¹ Σε αυτήν την κατεύθυνση, Zimmermann F., ό.π., σελ. 165.

Εξετάζοντας τέλος το ζήτημα από τελολογική σκοπιά, η εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης επιβάλλει τον καταμερισμό αρμοδιοτήτων μεταξύ του κράτους έκδοσης και του κράτους εκτέλεσης και **τόσο ο έλεγχος της αναλογικότητας όσο και η εκτίμηση της επάρκειας των ενδείξεων ενοχής βαρύνουν πρωτίστως το κράτος έκδοσης.**⁴⁰² Το κράτος εκτέλεσης οφείλει με τη σειρά του να σεβαστεί και να αναγνωρίσει τις αξιολογήσεις του κράτους έκδοσης σαν να επρόκειτο για δικές του αξιολογήσεις.⁴⁰³ Ως εκ τούτου, δεν συνάδει με την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης η παραδοχή ότι το άρθρο 10 παρ. 5 της Οδηγίας καθιερώνει έναν γενικό λόγο άρνησης που παρέχει τη δυνατότητα στο κράτος εκτέλεσης να κρίνει την αναλογικότητα του ερευνητικού μέτρου ή την επάρκεια των ενδείξεων ενοχής.

Συμπερασματικά, το άρθρο 10 παρ. 5 της Οδηγίας δεν αποτελεί έναν ευρύτερο λόγο άρνησης που παρέχει στο κράτος εκτέλεσης περισσότερες δυνατότητες ελέγχου των εκτιμήσεων του κράτους έκδοσης. Αντιθέτως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι με την αναφορά του άρθρου 10 παρ. 5 στη «διαθεσιμότητα» του ερευνητικού μέτρου στο κράτος εκτέλεσης, **νοείται μόνον η νομιμότητα εκτέλεσης αυτού** σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους εκτέλεσης.⁴⁰⁴

ix. Παραβίαση της αναλογικότητας ως πρόσθετος λόγος άρνησης;

Κατά τις διαπραγματεύσεις σχετικά με τη διαμόρφωση του κειμένου της Οδηγίας για την ΕΕΕ, προτάθηκε από ορισμένα κράτη η εισαγωγή ενός ακόμη λόγου άρνησης, ο οποίος θα συνίσταται σε έναν έλεγχο αναλογικότητας του αιτουμένου ερευνητικού μέτρου από το κράτος εκτέλεσης.⁴⁰⁵ Παρόλο που η πρόταση αυτή δεν υιοθετήθηκε και έτσι δεν συμπεριλαμβάνεται τέτοιος λόγος άρνησης στο άρθρο 11 παρ. 1 της Οδηγίας, έχει υποστηριχθεί ότι επιμέρους διατάξεις της Οδηγίας υποχρεώνουν το κράτος εκτέλεσης να πραγματοποιήσει έναν έλεγχο - έστω και συνοπτικό- της αναλογικότητας της ΕΕΕ.⁴⁰⁶

⁴⁰² Βλ. σχετικά με τις ενδείξεις ενοχής *Böse M.*, *Die Europäische Ermittlungsanordnung*, ό.π., σελ. 157, ο οποίος δικαίως αναφέρει ως χαρακτηριστικό παράδειγμα του επιμερισμού αρμοδιοτήτων την διάταξη του άρθρου 14 παρ. 2 της Οδηγίας για τα ένδικα μέσα.

⁴⁰³ *Τζαννετή Α.*, *Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας*, ό.π., σελ. 92.

⁴⁰⁴ Έτσι και ο *Ambos K.*, *Internationales Strafrecht*, ό.π., § 12, Rn. 91.

⁴⁰⁵ Council Doc. 12862/10, ό.π., σελ. 6.

⁴⁰⁶ *Böse M.*, *Die Europäische Ermittlungsanordnung*, ό.π., σελ. 158-159, *Leonhardt A.*, ό.π., σελ. 35-36, *Mangiaracina A.*, ό.π., σελ. 128.

Πράγματι, υπάρχουν διατάξεις στην Οδηγία για την ΕΕΕ που φαίνεται να επιτρέπουν τη συνεκτίμηση της αναλογικότητας του ερευνητικού μέτρου από το κράτος εκτέλεσης. Η πρώτη διάταξη που φαίνεται να παρέχει τέτοια δυνατότητα είναι εκείνη του άρθρου 6 παρ. 3 της Οδηγίας και 7 παρ. 4 του Ν. 4489/2017. Σύμφωνα με τα εν λόγω άρθρα, όταν η αρχή εκτέλεσης θεωρεί ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις έκδοσης ΕΕΕ, μία εκ των οποίων είναι η αναλογικότητα της ΕΕΕ, μπορεί να «συμβουλευθεί την αρχή έκδοσης σχετικά με τη σημασία της εκτέλεσης της ΕΕΕ». Αφού ολοκληρωθεί η διαβούλευση αυτή, η αρχή έκδοσης μπορεί, σύμφωνα με το ανωτέρω άρθρο, να ανακαλέσει την ΕΕΕ. Η δεύτερη διάταξη που ενδέχεται να επιτρέπει τον έλεγχο της αναλογικότητας από το κράτος εκτέλεσης είναι η ήδη αναφερθείσα διάταξη του άρθρου 10 παρ. 3 της Οδηγίας και αντίστοιχα του άρθρου 12 παρ. 3 του Ν. 4489/2017. Όπως αναλύθηκε, η συγκεκριμένη ρύθμιση παρέχει τη δυνατότητα στο κράτος εκτέλεσης να προσφύγει σε ένα διαφορετικό, λιγότερο επαχθές ερευνητικό μέτρο από αυτό που περιγράφεται στην ΕΕΕ, το οποίο θα μπορεί να επιτύχει το ίδιο αποτέλεσμα.

Για να απαντηθεί το ερώτημα αν οι ανωτέρω διατάξεις δημιουργούν πράγματι έναν πρόσθετο κεκαλυμμένο λόγο άρνησης που συνίσταται στη μη συμμόρφωση της ΕΕΕ με την αρχή της αναλογικότητας, πρέπει να ληφθεί υπόψιν η φιλοσοφία της Οδηγίας, τα θεμέλιά της και ο σκοπός της. Όπως έχει τονισθεί πολλάκις, η Οδηγία για την ΕΕΕ στηρίζεται στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης και για αυτόν το λόγο ορίζεται στο άρθρο 6 παρ. 1 αλλά και στις σκ. 10 και 11 του Προοιμίου της ότι αποκλειστικά το κράτος έκδοσης είναι επιφορτισμένο με την επιλογή του μέτρου και τον έλεγχο της αναλογικότητας της ΕΕΕ. Εν συνεχεία, το κράτος εκτέλεσης πρέπει να εμπιστευθεί την κρίση του κράτους έκδοσης και να απέχει από τον επανέλεγχο των προϋποθέσεων έκδοσης της ΕΕΕ. Συνεπώς, η παραδοχή ότι είναι επιτρεπτός ο έλεγχος αναλογικότητας και από το κράτος εκτέλεσης θα ερχόταν σε ευθεία αντίθεση με την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης που διέπει την Οδηγία για την ΕΕΕ.⁴⁰⁷

Πέραν τούτου, η εκτίμηση της αναλογικότητας από το κράτος εκτέλεσης έρχεται αντιμέτωπη και με πρακτικά προβλήματα. Πρώτον, οι αρχές έκδοσης δεν διαθέτουν επαρκείς πληροφορίες και μία ολοκληρωμένη εικόνα των πραγματικών περιστατικών, ώστε να προβούν σε μία τέτοια εκτίμηση.⁴⁰⁸ Δεύτερον, ο επανέλεγχος της αναλογικότητας από το κράτος

⁴⁰⁷ Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 91, *Bachmaier Winter L.*, The Role of the Proportionality Principle, ό.π., σελ. 100.

⁴⁰⁸ *Bachmaier Winter L.*, The Role of the Proportionality Principle, ό.π., σελ. 100.

εκτέλεσης θα οδηγούσε σε «μη ανεκτές συμμετρίες κατά τη εκτέλεση της ΕΕΕ»⁴⁰⁹, δεδομένου ότι η αντίληψη περί του τι είναι αναλογικό και αναγκαίο διαφέρει από κράτος σε κράτος.

Εν κατακλείδι, μολονότι τα προαναφερθέντα άρθρα της Οδηγίας και του Ν. 4489/2017 δίνουν την εντύπωση πως ο έλεγχος αναλογικότητας από το κράτος εκτέλεσης είναι δυνατός, το συμπέρασμα αυτό θα πρέπει να απορριφθεί. Σημαντικό είναι να τονισθεί ότι οι διατάξεις αυτές συσχετίζουν την εκτίμηση της αναλογικότητας μόνο με την προσφυγή σε εναλλακτικό μέτρο - πάντα σε συνεννόηση με την αρχή έκδοσης της ΕΕΕ- ή την έναρξη διαβουλεύσεων σχετικά με το ενδεχόμενο ανάκλησης της ΕΕΕ και όχι με τη δυνατότητα άρνησης της εκτέλεσης.⁴¹⁰ Άρα η δυνατότητα άρνησης της εκτέλεσης λόγω παραβίασης της αρχής της αναλογικότητας πρέπει να αποκλεισθεί.

E. Ειδικά ερευνητικά μέτρα

1. Εισαγωγή στα ειδικά ερευνητικά μέτρα

Το τέταρτο κεφάλαιο της Οδηγίας για την ΕΕΕ ρυθμίζει ειδικότερα ορισμένα ερευνητικά μέτρα (άρθρα 22 επ.), ενώ το πέμπτο κεφάλαιο αφορά το επίσης ειδικό ερευνητικό μέτρο της παρακολούθησης των τηλεπικοινωνιών (άρθρα 30 επ.). Παρόλο που στόχος της Οδηγίας είναι η δημιουργία ενός ενιαίου καθεστώτος για τη συλλογή κάθε είδους αποδεικτικών στοιχείων, η σκ. 24 του Προοιμίου αναγνωρίζει ότι πρόσθετοι, ειδικοί κανόνες είναι «απαραίτητοι για ορισμένα είδη ερευνητικών μέτρων».

Η πρόβλεψη ειδικών κανόνων δεν συνεπάγεται όμως τη μη εφαρμογή των γενικών ρυθμίσεων της Οδηγίας. Αντιθέτως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η διενέργεια ενός ειδικού ερευνητικού μέτρου πρέπει να πληροί τις προϋποθέσεις τόσο των γενικών διατάξεων όσο και των ειδικών που αφορούν το συγκεκριμένο μέτρο.⁴¹¹

Κοινή συνισταμένη των διατάξεων της Οδηγίας για την εκτέλεση ειδικών ερευνητικών μέτρων είναι η πρόβλεψη σύγχρονων ανακριτικών πράξεων, οι οποίες πολλές φορές άπτονται

⁴⁰⁹ Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 91.

⁴¹⁰ *ibid.*

⁴¹¹ Leonhardt A., ό.π., σελ. 71.

των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων του καθ' ου.⁴¹² Επιπροσθέτως, οι διατάξεις αυτές διανοίγουν επιπλέον δυνατότητες επικοινωνίας και συνεννόησης μεταξύ των αρχών έκδοσης και εκτέλεσης, προβλέπουν πρόσθετα μέτρα προστασίας του καθ' ου, ενώ σε κάποιες διατάξεις προβλέπονται και νέοι λόγοι άρνησης, οι οποίοι ισχύουν παράλληλα με τους γενικούς λόγους άρνησης του άρθρου 11 της Οδηγίας.⁴¹³ Εκ προοιμίου, πρέπει να διευκρινιστεί ότι σε ορισμένα άρθρα εμφανίζεται ως «ειδικός» λόγος άρνησης το μη επιτρεπτό του περιγραφόμενου ερευνητικού μέτρου σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση.⁴¹⁴ Έχοντας υπόψιν όμως υπόψιν τις ήδη αναφερθείσες διατάξεις των άρθρων 10 παρ. 1 και 11 παρ. 1 περ. γ' και η' της Οδηγίας, είναι σαφές ότι **η άρνηση της εκτέλεσης ΕΕΕ σε περίπτωση μη επιτρεπτού του αιτουμένου ερευνητικού μέτρου σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση είναι ήδη δυνατή βάσει των γενικών διατάξεων και επιβάλλεται από την αρχή της εξομοίωσης που υιοθετεί η Οδηγία.** Ως εκ τούτου, η πρόβλεψη στις διατάξεις για τα ειδικά ερευνητικά μέτρα του συγκεκριμένου λόγου άρνησης είναι περιττή και οφείλεται στο γεγονός ότι η ρήτρα εξομοίωσης των προϋποθέσεων ενσωματώθηκε στην Οδηγία μεταγενέστερα, χωρίς να ληφθεί μέριμνα για τη συμφωνία της διάταξης αυτής με τις ειδικές ρυθμίσεις του τέταρτου και πέμπτου κεφαλαίου της Οδηγίας.⁴¹⁵

Η ανάλυση που θα ακολουθήσει θα επικεντρωθεί στα βασικότερα σημεία των διατάξεων της Οδηγίας και του Ν. 4489/2017 για τα ειδικά ερευνητικά μέτρα, προκειμένου να διασαφηνιστεί το ακριβές περιεχόμενό τους. Η προσέγγιση αυτή των ειδικών διατάξεων είναι αναγκαία για να αναδειχθεί η πρόοδος που συντελείται με την Οδηγία για την ΕΕΕ.

Πριν την ανάλυση όμως των ερευνητικών μέτρων της Οδηγίας, αξίζει να αναφερθεί ότι λίαν προσφάτως και συγκεκριμένα τον Απρίλιο του 2018 προτάθηκε η θέσπιση Κανονισμού για τη δημιουργία ευρωπαϊκής εντολής υποβολής και ευρωπαϊκής εντολής διατήρησης ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων σε ποινικές υποθέσεις.⁴¹⁶ Δικαιολογητική βάση της συγκεκριμένης πρότασης αποτελεί το γεγονός ότι μολονότι η Οδηγία για την ΕΕΕ καλύπτει

⁴¹² Τζαννετή Α., Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας, ό.π., σελ. 85.

⁴¹³ Βλ. Leonhardt A., ό.π., σελ. 71-72, Zimmermann F., ό.π., σελ. 170-171.

⁴¹⁴ Βλ. άρθρα 26 παρ. 6, 27 παρ. 5, 28 παρ. 1, 29 παρ. 3 περ. α', 30 παρ. 5 της Οδηγίας για την ΕΕΕ.

⁴¹⁵ Βλ. Böse M., Die Europäische Ermittlungsanordnung, ό.π., σελ. 156, ο οποίος κάνει λόγο για «πλεονασμούς», Leonhardt A., ό.π., σελ. 72.

⁴¹⁶ Βλ. Πρόταση «Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την ευρωπαϊκή εντολή υποβολής και την ευρωπαϊκή εντολή διατήρησης ηλεκτρονικών αποδεικτικών στοιχείων σε ποινικές υποθέσεις», COM (2018) 225 final, 17 Απριλίου 2018.

κάθε ερευνητικό μέσο, δεν περιέχει ειδικές διατάξεις για την πρόσβαση σε ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία.⁴¹⁷

Σε περίπτωση που ο προτεινόμενος Κανονισμός υιοθετηθεί, δεν θα αντικαταστήσει την Οδηγία για την ΕΕΕ, αλλά θα συνυπάρξουν, με αποτέλεσμα να έγκειται στην ευχέρεια των κρατών να επιλέξουν αν θα αξιοποιήσουν τις διατάξεις της Οδηγίας ή του Κανονισμού.⁴¹⁸ Παρά την καταρχήν θετική αξιολόγηση της ύπαρξης ειδικότερων ρυθμίσεων για τα ηλεκτρονικά αποδεικτικά στοιχεία, δεν μπορεί να παραβλέψει κανείς ότι η υιοθέτηση του προτεινόμενου Κανονισμού είναι πιθανόν να επαναφέρει τη σύγχυση που η Οδηγία για την ΕΕΕ προσπάθησε να εξαλείψει.

2. Προσωρινή μεταγωγή κρατουμένων (άρθρα 22 και 23 Οδηγίας)

Τα άρθρα 22 και 23 της Οδηγίας και τα άρθρα 24 και 25 του Ν. 4489/2017 αντίστοιχα ρυθμίζουν το ειδικό ερευνητικό μέτρο της προσωρινής μεταγωγής κρατουμένων είτε από το κράτος εκτέλεσης, στο οποίο κρατείται, στο κράτος έκδοσης (άρθρα 22 Οδηγίας και 24 Ν. 4489/2017) είτε από το κράτος έκδοσης στο κράτος εκτέλεσης (άρθρα 23 Οδηγίας και 25 Ν. 4489/2017). Δικαιολογητική βάση της μεταγωγής του κρατουμένου συνιστά η ανάγκη αυτοπρόσωπης παρουσίας του κρατουμένου στο έδαφος του κράτους όπου θα συλληθθούν αποδεικτικά στοιχεία. Όπως προκύπτει ήδη από τον τίτλο των διατάξεων, η μεταγωγή του κρατουμένου πρέπει να είναι προσωρινή, να έχει δηλαδή μία συγκεκριμένη, προκαθορισμένη διάρκεια. Οι ημερομηνίες μεταγωγής και επανόδου του κρατουμένου, καθώς και οι υπόλοιπες πρακτικές λεπτομέρειες που είναι απαραίτητες για την υλοποίηση του εξεταζόμενου ερευνητικού μέτρου πρέπει, σύμφωνα με τα άρθρα 22 παρ. 5 της Οδηγίας και 24 παρ. 4 του Ν. 4489/2017, να αποτελέσουν προϊόν συμφωνίας μεταξύ των κρατών έκδοσης και εκτέλεσης.

Ιδιαίτερα σημαντική ρύθμιση είναι εκείνη της παρ. 2 περ. α' του άρθρου 22 της Οδηγίας, το οποίο εφαρμόζεται αναλογικά και στη μεταγωγή κρατουμένου στο κράτος εκτέλεσης κατά το άρθρο 23, αλλά και εκείνη της παρ. 2 περ. β' του άρθρου 22 της Οδηγίας, η οποία εντούτοις δεν εφαρμόζεται αναλογικά στη διαδικασία του άρθρου 23. Ειδικότερα, η παρ. 2 του άρθρου 22 της

⁴¹⁷ *ibid*, σελ. 3.

⁴¹⁸ Βλ. άρθρο 23 προτεινόμενου Κανονισμού.

Οδηγίας προβλέπει δύο πρόσθετους δυνητικούς λόγους άρνησης της εκτέλεσης ΕΕΕ, οι οποίοι συντρέχουν όταν «α) ο κρατούμενος δεν συναινεί, ή β) η μεταγωγή ενδέχεται να παρατείνει την κράτηση του εν λόγω προσώπου». Όπως είναι φανερό, η νομική θέση του καθ' ου ενισχύεται αισθητά χάρη στις ρυθμίσεις αυτές, ειδικά εκείνη της περ. α' που εξαρτά άμεσα τη μεταγωγή του από τη συναίνεσή του.⁴¹⁹ Η προστασία αυτή όμως δεν είναι απόλυτη στο πλαίσιο της Οδηγίας, καθώς ο συγκεκριμένος λόγος άρνησης είναι **δυνητικός**, όπερ και σημαίνει ότι το κράτος μπορεί να προβεί στη μεταγωγή του κρατουμένου ακόμα κι όταν αυτός δεν συναινεί. Την ατέλεια αυτή της Οδηγίας εξάλειψε ο Έλληνας νομοθέτης, ο οποίος **κατέστησε και τους δύο πρόσθετους λόγους άρνησης υποχρεωτικούς** στο άρθρο 24 παρ. 2 του Ν. 4489/2017.⁴²⁰ Παρόλο που προβλέπεται η συναίνεση του κρατουμένου, ούτε η Οδηγία ούτε ο Ν. 4489/2017 ορίζουν ποιος πρέπει να είναι ο τύπος της συναίνεσης αυτής, αν πρέπει να παρασχεθεί νομική υποστήριξη στον κρατούμενο ή τι θα συμβεί σε περίπτωση που ο κρατούμενος αποσύρει τη συναίνεσή του.⁴²¹ Ορθά έχει υποστηριχθεί πάντως ότι η συναίνεση θα πρέπει να είναι **γραπτή**, ώστε να αποφευχθούν τυχόν αμφισβητήσεις και συγκρούσεις.⁴²²

Κατά την εκτέλεση του ειδικού μέτρου της μεταγωγής κρατουμένου, ο καθ' ου παραμένει υπό κράτηση τόσο στο κράτος όπου διενεργείται η συλλογή αποδείξεων όσο και στο κράτος διαμεταγωγής, από το οποίο πρέπει ενδεχομένως να διέλθει.⁴²³ Ο χρόνος κράτησής του κατά τη διενέργεια του ειδικού μέτρου αφαιρείται, σύμφωνα με τα άρθρα 22 παρ. 7 της Οδηγίας και 24 παρ. 5 του Ν. 4489/2017, από τη συνολική διάρκεια της στερητικής της ελευθερίας ποινής που του έχει επιβληθεί στο έδαφος όπου κρατείτο.

Είναι αυτονόητο ότι η εκτέλεση του μέτρου προσωρινής μεταγωγής κρατουμένου στο έδαφος του κράτους εκτέλεσης ή κράτους έκδοσης δεν θα πρέπει να λειτουργήσει σαν ΕΕΣ για τη σύλληψη του κρατουμένου. Αυτό διευκρινίζεται και στη σκ. 25 του Προοιμίου, η οποία προβλέπει ότι «όταν το πρόσωπο πρόκειται να μεταχθεί σε άλλο κράτος μέλος για τους σκοπούς της ποινικής δίωξης, μεταξύ δε άλλων να προσαχθεί ενώπιον δικαστηρίου για τη διεξαγωγή της

⁴¹⁹ *Leonhardt A.*, ό.π., σελ. 74.

⁴²⁰ Βλ. διατύπωση άρθρου 24 παρ. 2 Ν. 4489/2017, σύμφωνα με το οποίο «Η ΕΕΕ της προηγούμενης παραγράφου **δεν εκτελείται** όταν...» σε αντίθεση με τη διατύπωση του άρθρου 22 παρ. 2 της Οδηγίας που ορίζει ότι «εκτός από τους λόγους άρνησης της αναγνώρισης ή της εκτέλεσης του άρθρου 11, **είναι επίσης δυνατή** η άρνηση εκτέλεσης της ΕΕΕ εάν...».

⁴²¹ *Heard C. / Mansell D.*, ό.π., σελ. 9.

⁴²² Βλ. *Navickaitė S.*, ό.π., σελ. 115-116.

⁴²³ Άρθρα 22 παρ. 6 Οδηγίας και 22 παρ. 5 Ν. 4489/2017.

δίκης, θα πρέπει να εκδίδεται *ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης* σύμφωνα με την απόφαση-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ του Συμβουλίου». Είναι βέβαια πιθανό να ασκηθεί νέα ποινική δίωξη κατά του κρατουμένου με βάση τα αποδεικτικά στοιχεία που θα προκύψουν από την διενέργεια του ερευνητικού μέτρου που περιγράφεται στην ΕΕΕ. Την πιθανότητα αυτή φαίνεται να αναγνωρίζει η παρ. 8 του άρθρου 22 της Οδηγίας και αντίστοιχα η παρ. 6 του άρθρου 24 του Ν. 4489/2017, οι οποίες εγγυώνται μεν ότι ο κρατούμενος που τελεί υπό μεταγωγή «δεν διώκεται, κρατείται ούτε υπόκειται σε οποιονδήποτε άλλο περιορισμό της προσωπικής του ελευθερίας στο κράτος έκδοσης για πράξεις ή καταδίκες προγενέστερες της αναχώρησής του από το έδαφος του κράτους εκτέλεσης οι οποίες δεν προβλέπονται στην ΕΕΕ», αφήνει όμως ανοικτό ενδεχόμενο ο κρατούμενος να διωχθεί, κρατηθεί ή να υποστεί άλλον περιορισμό της προσωπικής του ελευθερίας για πράξεις που δεν προβλέπονται στην ΕΕΕ. Στην τελευταία περίπτωση, η έκδοση ΕΕΣ είναι απαραίτητη.

Τέλος, η παρ. 9 του άρθρου 22 της Οδηγίας και η παρ. 6 του άρθρου 24 του Ν. 4489/2017, αίρουν την εγγύηση που παρέχεται με τις ανωτέρω διατάξεις σχετικά με τη μη δίωξη και κράτηση του καθ' ου στο έδαφος όπου διενεργείται η συλλογή αποδείξεων. Συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι οι ανωτέρω ρυθμίσεις δεν εφαρμόζονται εάν ο μεταγόμενος «μολονότι είχε τη δυνατότητα να εγκαταλείψει το κράτος έκδοσης εντός δεκαπέντε (15) ημερών από την ημερομηνία από την οποία η παρουσία του δεν κρίθηκε πλέον απαραίτητη από την αρχή έκδοσης, παρέμεινε στο έδαφος του κράτους έκδοσης ή αρχικά αποχώρησε και κατόπιν επανήλθε».

3. Εξέταση με εικονοτηλεδιάσκεψη ή τηλεφωνική διάσκεψη (άρθρα 24 και 25 Οδηγίας)

Στα άρθρα 24 και 25 της Οδηγίας και 26 και 27 του Ν. 4489/2017 προβλέπονται ειδικοί κανόνες για το ερευνητικό μέτρο της εξέτασης με εικονοτηλεδιάσκεψη ή τηλεφωνική διάσκεψη. Πρέπει εξ αρχής να διευκρινιστεί ότι η εξέταση με εικονοτηλεδιάσκεψη μπορεί να αξιοποιηθεί προκειμένου να εξεταστεί μάρτυρας, πραγματογνώμονας αλλά και ύποπτος ή κατηγορούμενος που βρίσκεται στο έδαφος του κράτους εκτέλεσης, ενώ η εξέταση με τηλεφωνική διάσκεψη είναι δυνατή μόνο για την εξέταση μάρτυρα ή πραγματογνώμονα. Η διαφορά αυτή είναι δικαιολογημένη, καθώς η τηλεφωνική διάσκεψη καθιστά δυσχερέστερη την αξιολόγηση της

κατάθεσης, αφού το δικαστήριο δεν μπορεί να παρατηρήσει τις αντιδράσεις του ατόμου που καταθέτει. Για αυτόν το λόγο έχει υποστηριχθεί ότι θα πρέπει η εξέταση με τηλεφωνική διάσκεψη να περιοριστεί μόνο σε καταθέσεις πραγματογνωμόνων, όπου ο κίνδυνος ψευδούς κατάθεσης είναι αισθητά μειωμένος σε σχέση με τους μάρτυρες.⁴²⁴

Το άρθρο 24 παρ. 2 της Οδηγίας ορίζει ότι πέρα από τους λόγους άρνησης του άρθρου 11 παρ. 1, στην εξέταση με εικονοτηλεδιάσκεψη είναι δυνατή η άρνηση της εκτέλεσης αν «δεν συναινεί ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος· ή β) η εκτέλεση ενός τέτοιου ερευνητικού μέτρου σε συγκεκριμένη υπόθεση αντίκειται στις θεμελιώδεις αρχές της νομοθεσίας του κράτους εκτέλεσης». Ενσωματώνοντας το δεύτερο λόγο άρνησης στην ελληνική έννομη τάξη, ο Έλληνας νομοθέτης υιοθέτησε και πάλι ευρύτερη διατύπωση, ορίζοντας ότι η ελληνική αρχή εκτέλεσης αρνείται την εκτέλεση όταν αυτή αντίκειται γενικά στην εσωτερική νομοθεσία.⁴²⁵ Παρατηρείται επίσης ότι απαιτείται συναίνεση μόνο όταν πρόκειται να εξεταστεί ύποπτος ή κατηγορούμενος και όχι όταν πρόκειται να εξεταστεί μάρτυρας ή πραγματογνώμονας. Η ρύθμιση αυτή συνάδει με το δικαίωμα σιωπής του υπόπτου ή κατηγορουμένου.⁴²⁶

Όπως και στην περίπτωση της μεταγωγής κρατουμένου, οι πρακτικές λεπτομέρειες συμφωνούνται μεταξύ των αρχών έκδοσης και εκτέλεσης.⁴²⁷ Στην περίπτωση όμως της εξέτασης μέσω εικονοτηλεδιάσκεψης ή τηλεφωνικής διάσκεψης, η αρχή εκτέλεσης είναι υπεύθυνη για την ενημέρωση του μάρτυρα ή πραγματογνώμονα σχετικά με την ώρα και τον τόπο της εξέτασης, αλλά και για την εξακρίβωση της ταυτότητας του προς εξέταση προσώπου.⁴²⁸ Όταν πρόκειται να εξετασθεί ύποπτος ή κατηγορούμενος με εικονοτηλεδιάσκεψη, η αρχή εκτέλεσης έχει την πρόσθετη υποχρέωση να «κλητεύσει τον ύποπτο ή τον κατηγορούμενο να εμφανιστεί προς

⁴²⁴ *Mangiaracina A.*, ό.π., σελ. 122. Βλ. επίσης τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ, το οποίο στην απόφαση *Van Mechelen κ.ά. κατά Ολλανδίας*, αρ. προσφ. 21363/93, 21364/93, 21427/93 και 22056/93, 23 Απριλίου 1997, έκρινε ότι η δυνατότητα υποβολής ερωτήσεων στους μάρτυρες μέσω σύνδεσης ήχου δεν ήταν επαρκής. Συγκεκριμένα, στην υπόθεση αυτή, ο δικηγόρος του κατηγορουμένου είχε εξετάσει τους μάρτυρες- ανώνυμους αστυνομικούς υπαλλήλους από ξεχωριστό δωμάτιο μέσω μίας σύνδεσης ήχου, χωρίς να μπορεί να παρατηρεί τη συμπεριφορά και τις αντιδράσεις τους (παρ. 59). Καθοριστικής σημασίας στην απόφαση αυτή φαίνεται να ήταν το γεγονός ότι οι μαρτυρικές καταθέσεις των ανώνυμων αστυνομικών ήταν το μοναδικό αποδεικτικό στοιχείο, στο οποίο το Εφετείο στήριξε την καταδίκη του κατηγορουμένου (παρ. 63).

⁴²⁵ Πρβλ. *Ahlbrecht H.*, *Europäische Ermittlungsanordnung- Durchsuchung à la Europäischer Haftbefehl*, StV 9/2018, σελ.607, όπου φανερώνεται ότι ο Γερμανός νομοθέτης, αντιθέτως, αναφέρεται στις «θεμελιώδεις αρχές της γερμανικής έννομης τάξης» και όχι γενικά στη γερμανική νομοθεσία.

⁴²⁶ *Leonhardt A.*, ό.π., σελ. 77.

⁴²⁷ Άρθρα 24 παρ. 3 Οδηγίας και 26 παρ. 3 Ν. 4489/2017.

⁴²⁸ Άρθρα 24 παρ. 3 στ. α' και γ' Οδηγίας και 26 παρ. 3 στ. α' και γ' Ν. 4489/2017.

εξέταση σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στη νομοθεσία του κράτους εκτέλεσης και να τον ενημερώσει εγκαίρως σχετικά με τα δικαιώματα που του αναγνωρίζονται από την εσωτερική νομοθεσία, ώστε να έχει τη δυνατότητα να ασκήσει αποτελεσματικά τα δικαιώματα υπεράσπισής του».⁴²⁹

Στην παρ. 5 του άρθρου 24 της Οδηγίας και του άρθρου 26 του Ν. 4489/2017 αντίστοιχα, προβλέπονται ορισμένοι κανόνες σχετικά με τον τρόπο διενέργειας του ερευνητικού μέτρου. Η λεπτομερής πρόβλεψη των κανόνων που διέπουν την εξέταση με εικονοτηλεδιάσκεψη ή τηλεφωνική διάσκεψη οδηγούν σε μία εναρμόνιση των νομοθεσιών των κρατών μελών στον τομέα αυτό.⁴³⁰ Μία από τις σημαντικότερες ρυθμίσεις όμως του άρθρου 24 της Οδηγίας είναι εκείνη της παρ. 5 στ. ε', η οποία έχει ενσωματωθεί στο ελληνικό δίκαιο με το άρθρο 26 παρ. 5 στ. ε' του Ν. 4489/2017. Εκεί προβλέπεται ότι πριν από την εξέταση με εικονοτηλεδιάσκεψη, οι ύποπτοι ή οι κατηγορούμενοι ενημερώνονται για τα δικονομικά δικαιώματα που τους αναγνωρίζονται σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους εκτέλεσης και του κράτους έκδοσης, «συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος άρνησης κατάθεσης», ενώ οι μάρτυρες και πραγματογνώμονες δικαιούνται να επικαλεστούν το δικαίωμα άρνησης κατάθεσης που τους αναγνωρίζει είτε το δίκαιο του κράτους εκτέλεσης είτε το δίκαιο του κράτους έκδοσης, αφού ενημερωθούν σχετικά. Συνεπώς, αναφορικά με τα δικαιώματα του υπόπτου ή κατηγορουμένου, των μαρτύρων και των πραγματογνώμων, **εφαρμόζονται σωρευτικά οι προστατευτικές διατάξεις του κράτους εκτέλεσης και του κράτους έκδοσης**, προκειμένου να παρασχεθεί σε αυτούς η μέγιστη δυνατή προστασία. Πρόκειται, με άλλα λόγια, για μία «διπλή προστασία»⁴³¹, η οποία αποτελεί αποτύπωση του κανόνα της μέγιστης ευνοίας (Meistbegünstigungsregel).⁴³²

Παρά τις παραπάνω επαινετές διατάξεις, το άρθρο 24 της Οδηγίας παρουσιάζει μία έλλειψη που δεν μπορεί να παραβλέψει κάποιος. Μολονότι κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων είχε επισημανθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ότι είναι απαραίτητη η παρουσία συνηγόρου κατά την εξέταση μαρτύρων και πραγματογνώμων μέσω

⁴²⁹ Άρθρα 24 παρ. 3 στ. β' Οδηγίας και 26 παρ. 3 στ. β' Ν. 4489/2017.

⁴³⁰ *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 57, η οποία αναφέρει επίσης ότι είναι πιθανό πως τα κράτη μέλη θα τροποποιήσουν τους εθνικούς κανόνες που ρυθμίζουν τον τρόπο εκτέλεσης της εξέτασης με εικονοτηλεδιάσκεψη ή τηλεφωνική διάσκεψη, ώστε να ακολουθείται η ίδια διαδικασία είτε πρόκειται για εκτέλεση ΕΕΕ είτε για εθνική υπόθεση.

⁴³¹ *Glaser S./ Motz A./ Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 75.

⁴³² *Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 172.

εικονοτηλεδιάσκεψης, δεν συμπεριλήφθηκε σχετικός κανόνας στο τελικό κείμενο της Οδηγίας.⁴³³ Η νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με το ζήτημα αυτό είναι πάγια και τονίζει ότι πρέπει να παρέχεται μία «επαρκής και κατάλληλη ευκαιρία»⁴³⁴ στον κατηγορούμενο να αμφισβητήσει τις αποδείξεις και να υποβάλλει ερωτήσεις στο μάρτυρα κατηγορίας. Επομένως, είναι προβληματικό ότι η Οδηγία για την ΕΕΕ δεν παρέχει τα σχετικά εχέγγυα για τη διασφάλιση του δικαιώματος αντιπαράθεσης, ενώ αν ληφθεί υπόψιν ότι ο ύποπτος ή κατηγορούμενος δεν θα γνωρίζει καν τις περισσότερες φορές τη διενέργεια του ερευνητικού μέτρου, το πρόβλημα εντείνεται. Δεδομένης της ελλιπούς νομοθετικής ρύθμισης, εναπόκειται πλέον στη διακριτική ευχέρεια των κρατών να λάβουν στην πράξη τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων του υπόπτου και του κατηγορουμένου.

Τέλος, η σκ. 26 του Προοιμίου ρυθμίζει τη σχέση μεταξύ αφενός της έκδοσης ΕΕΕ για εξέταση του υπόπτου ή του κατηγορουμένου με εικονοτηλεδιάσκεψη βάσει του άρθρου 24 της Οδηγίας και αφετέρου της έκδοσης ΕΕΣ. Αναλυτικότερα, προβλέπεται πως «για λόγους αναλογικής χρήσης των ΕΕΣ», οι δικαστικές αρχές έκδοσης θα πρέπει να εκτιμήσουν αν πρέπει να προηγηθεί η έκδοση ΕΕΕ για να αποφασιστεί αν θα εκδοθεί μετέπειτα ΕΕΣ.⁴³⁵ Δίδεται έτσι προτεραιότητα στην έκδοση ΕΕΕ και παροτρύνεται το κράτος έκδοσης να κρίνει αν η ΕΕΕ για εξέταση του υπόπτου ή του κατηγορουμένου με εικονοτηλεδιάσκεψη αποτελεί μία αναλογική και «αποτελεσματική εναλλακτική λύση»⁴³⁶ στην υπό κρίση περίπτωση.⁴³⁷

4. Πληροφορίες σχετικά με τραπεζικούς λογαριασμούς και συναλλαγές (άρθρα 26 και 27 Οδηγίας)

Με τα άρθρα 26 και 27 της Οδηγίας ρυθμίζεται το ειδικό ερευνητικό μέτρο της απόκτησης πληροφοριών σχετικά με τραπεζικούς και άλλους χρηματοοικονομικούς λογαριασμούς, αλλά και σχετικά με τραπεζικές ή άλλες χρηματοοικονομικές συναλλαγές. Μέσω

⁴³³ *Mangiaracina A.*, ό.π., σελ. 122.

⁴³⁴ Βλ. ενδεικτ. *Kostovski κατά Ολλανδίας*, αρ. προσφ. 11454/85, απόφαση της 20ης Νοεμβρίου 1989, παρ 41, *Windisch κατά Αυστρίας*, αρ. προσφ. 12489/86, απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1990, παρ. 26, *Van Michelen κ.ά. κατά Ολλανδίας*, ό.π., παρ. 51.

⁴³⁵ Βλ. σχετική αναφορά με παραδείγματα και σε Ανακοίνωση της Επιτροπής της 28.9.2017: Εγχειρίδιο για τον τρόπο έκδοσης και εκτέλεσης του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης, C(2017) 6389 τελικό, σελ. 22.

⁴³⁶ Προοίμιο Οδηγίας για την ΕΕΕ, σκ. 26 εδ. β΄.

⁴³⁷ Βλ. *Leonhardt A.*, ό.π., σελ. 81-82.

αυτών των μέτρων, είναι δυνατή η εκ μέρους του κράτους έκδοση συγκέντρωση στοιχείων που αφορούν την ύπαρξη οποιασδήποτε φύσης λογαριασμών του καθ' ου φυσικού ή νομικού προσώπου σε τράπεζα που βρίσκεται στο κράτος εκτέλεσης, αλλά και η συγκέντρωση στοιχείων συγκεκριμένων τραπεζικών λογαριασμών και πράξεων που διενεργήθηκαν εντός συγκεκριμένης χρονικής περιόδου. Τα εν λόγω ερευνητικά μέτρα είναι πολύτιμα για τη διερεύνηση οικονομικών εγκλημάτων και για αυτόν το λόγο η πλειονότητα των ΕΕΕ που διεκπεραιώνονται σήμερα από το ειδικό ανακριτικό τμήμα διεθνών δικαστικών συνδρομών του Πρωτοδικείου Αθηνών αφορούν την παροχή πληροφοριών σχετικά με τραπεζικούς λογαριασμούς και συναλλαγές.

Διευκρινίσεις αναφορικά με την εφαρμογή των άρθρων 26 και 27 της Οδηγίας παρέχονται στο Προοίμιό της. Ειδικότερα, στη σκ. 27 αναφέρεται πως ως καθ' ου στις ερευνητικές πράξεις των άρθρων 26 και 27 δεν πρέπει να νοηθεί μόνο ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος αλλά και «κάθε άλλο πρόσωπο ως προς το οποίο οι πληροφορίες αυτές θεωρούνται απαραίτητες από τις αρμόδιες αρχές κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας».⁴³⁸ Επιπλέον, όταν ζητούνται από το κράτος εκτέλεσης «στοιχεία» συγκεκριμένου λογαριασμού, η σκ. 29 του Προοιμίου επεξηγεί ότι ως στοιχεία εννοούνται τουλάχιστον «το ονοματεπώνυμο και η διεύθυνση του κατόχου του λογαριασμού, τα στοιχεία τυχόν πληρεξουσίων για το λογαριασμό και τυχόν άλλα στοιχεία ή έγγραφα που προσκομίστηκαν από τον κάτοχο του λογαριασμού όταν ανοίχθηκε ο λογαριασμός και κρατούνται ακόμη από την τράπεζα». Καθίσταται επομένως αντιληπτό ότι και η έννοια του «καθ' ου» και η έννοια των «στοιχείων» πρέπει να ερμηνεύονται ευρέως από το κράτος εκτέλεσης της ΕΕΕ.

Στις παρ. 2 των άρθρων 26 και 27 της Οδηγίας προβλέπεται ότι κάθε κράτος μέλος οφείλει να λαμβάνει τα μέτρα που είναι απαραίτητα κατά τους όρους της Οδηγίας, προκειμένου να καταστεί εφικτή η παροχή των πληροφοριών που ζητούνται με την ΕΕΕ. Η εν λόγω υποχρέωση των κρατών μελών να προβούν σε ρυθμίσεις για να διευκολύνουν την εφαρμογή των άρθρων 26 και 27 της Οδηγίας οδηγεί συνεπώς σε εναρμόνιση των εθνικών τους διατάξεων ούτως ώστε να είναι δυνατή η άρση του τραπεζικού απορρήτου.⁴³⁹ Εξυπακούεται δε ότι το κάθε κράτος μέλος μπορεί να ορίσει ειδικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή των εν λόγω

⁴³⁸ Βλ. *Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 172 σχετικά με την αντίθεση της εν λόγω διάταξης με το γερμανικό δίκαιο.

⁴³⁹ *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 57.

ερευνητικών μέτρων, όπως για παράδειγμα προβλέπεται στην Ελλάδα πως η άρση τραπεζικού λογαριασμού είναι δυνατή μόνο για την ανίχνευση κακουργήματος.

Αξιοπρόσεκτη είναι η παρέκκλιση από τις γενικές διατάξεις που εισάγουν η παρ. 5 του άρθρου 26 και η παρ. 4 του άρθρου 27. Συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι το κράτος έκδοσης πρέπει να αναφέρει στην ΕΕΕ για ποιους λόγους θεωρεί ότι οι πληροφορίες που ζητούνται «είναι πιθανόν να έχουν ουσιαστική σημασία για το σκοπό της ποινικής διαδικασίας και για ποιους λόγους τεκμαίρει ότι ο λογαριασμός ανήκει σε τράπεζες του κράτους εκτέλεσης και, κατά το δυνατόν, ποιες ενδέχεται να είναι οι τράπεζες αυτές». Στις διατάξεις αυτές, παρατηρείται ένας αυστηρότερος τόνος σχετικά με τα στοιχεία που πρέπει να παράσχει η αρχή έκδοσης στην αρχή εκτέλεσης.⁴⁴⁰ Η αυστηρότητα αυτή όμως δικαιολογείται από τον επαχθή και έντονα παρεμβατικό χαρακτήρα των συγκεκριμένων ερευνητικών μέτρων. Η απαίτηση αιτιολόγησης της αναγκαιότητας των αιτουμένων πληροφοριών εξαναγκάζει το κράτος έκδοσης σε έναν **ακόμη προσεκτικότερο έλεγχο της αναλογικότητας του ζητούμενου ερευνητικού μέτρου**. Συγχρόνως, η παροχή λεπτομερέστερων πληροφοριών από το κράτος έκδοσης προς το κράτος εκτέλεσης θα διευκολύνει όχι μόνο την εκτέλεση του ερευνητικού μέτρου στο έδαφος του τελευταίου, αλλά και την κρίση των αρχών εκτέλεσης σχετικά με την ύπαρξη άλλης ηπιότερης ερευνητικής πράξης που θα είχε το ίδιο αποτέλεσμα.

5. Συγκέντρωση αποδείξεων σε πραγματικό χρόνο (άρθρο 28 Οδηγίας)

Με το άρθρο 28 της Οδηγίας, το οποίο ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το άρθρο 3 του Ν. 4489/2017, παρέχεται η δυνατότητα έκδοσης ΕΕΕ για τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων σε πραγματικό χρόνο (real-time) είτε διαρκώς είτε για ορισμένο χρονικό διάστημα. Ως ενδεικτικές περιπτώσεις για τις οποίες μπορεί να ζητηθεί η διενέργεια ερευνητικού μέτρου σε πραγματικό χρόνο αναφέρει η παρ. 1 του άρθρου 28 την «παρακολούθηση τραπεζικών ή άλλων χρηματοοικονομικών συναλλαγών που διενεργούνται μέσω ενός ή περισσότερων συγκεκριμένων λογαριασμών» και β) την «ελεγχόμενη παράδοση

⁴⁴⁰ Navickaitė S., ό.π., σελ. 116.

στο έδαφος του κράτους εκτέλεσης». Στην έννοια του ερευνητικού χρόνου σε πραγματικό χρόνο μπορεί να υπαχθεί και η παρακολούθηση ενός συγκεκριμένου χώρου, όπως μίας κατοικίας.⁴⁴¹

Λόγω της μικτής φύσης της ελεγχόμενης παράδοσης, η οποία σε ορισμένα κράτη προσιδιάζει και σε αστυνομικό μέτρο, μερικά κράτη μέλη αντιτάχθηκαν στην εισαγωγή του μέτρου αυτού στην Οδηγία.⁴⁴² Εντούτοις, υπερίσχυσε η αντίθετη άποψη και η ελεγχόμενη παράδοση, ήτοι η μεταφορά ναρκωτικών και άλλων παράνομων ουσιών εν γνώσει και υπό την επίβλεψη των αρμόδιων αρχών με στόχο την ανακάλυψη της ταυτότητας των δραστών,⁴⁴³ εντάχθηκε στο άρθρο 28 της Οδηγίας.

Στην περίπτωση έκδοσης ΕΕΕ για τη διενέργεια ερευνητικού μέτρου σε πραγματικό χρόνο, η αρχή έκδοσης πρέπει, όπως στην έκδοση ΕΕΕ για άρση του τραπεζικού απορρήτου, να εκθέσει στην ΕΕΕ «τον λόγο για τον οποίο θεωρεί ότι οι ζητούμενες πληροφορίες έχουν σημασία για την ποινική διαδικασία».⁴⁴⁴ Η άρνηση της αναγνώρισης ή εκτέλεσης της ΕΕΕ είναι πάντα δυνατή εφόσον δεν προβλέπεται το αιτούμενο μέτρο σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση.⁴⁴⁵

6. Μυστικές έρευνες (άρθρο 29 Οδηγίας)

Κατά το άρθρο 29 της Οδηγίας, ΕΕΕ μπορεί να εκδοθεί και για να κληθεί το κράτος εκτέλεσης να παράσχει βοήθεια στο κράτος έκδοσης κατά τη διεξαγωγή μίας μυστικής ποινικής έρευνας. Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου αυτού, μία τέτοια έρευνα μπορεί να πραγματοποιηθεί από «αξιωματούχους υπό μυστική ιδιότητα» ή από αξιωματούχους με «πλασματική ταυτότητα». Η διαζευκτική αυτή διατύπωση, η οποία διατηρείται και στο άρθρο 31 παρ. 1 του Ν. 4489/2017,⁴⁴⁶ δεν φαίνεται να εξυπηρετεί κάποια σκοπιμότητα, καθώς είτε πρόκειται για άτομο με συγκεκριμένη ταυτότητα είτε για άτομο με συγκεκριμένη πλασματική ταυτότητα, η ταυτότητά του παραμένει μυστική.⁴⁴⁷

⁴⁴¹ *Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 172-173.

⁴⁴² Council doc. 12862/10, ό.π., σελ. 4.

⁴⁴³ Βλ. σχετικά με την ελεγχόμενη παράδοση το Ν. 1990/1991, ο οποίος κυρώνει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1988 κατά της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών φαρμάκων και ψυχότροπων ουσιών.

⁴⁴⁴ Άρθρα 28 παρ. 3 της Οδηγίας και 30 παρ. 3 του Ν. 4489/2017.

⁴⁴⁵ Άρθρα 28 παρ. 1 της Οδηγίας και 30 παρ. 5 του Ν. 4489/2017.

⁴⁴⁶ Το άρθρο 31 παρ. 1 του Ν. 4489/2017 διακρίνει μεταξύ ανακριτικών υπαλλήλων του κράτους εκτέλεσης υπό «συγκεκριμένα στοιχεία ταυτότητας» και εμφανιζόμενων με «συγκεκριμένη ιδιότητα».

⁴⁴⁷ *Zimmermann F.*, ό.π., σελ. 173.

Το συγκεκριμένο ερευνητικό μέτρο δεν αποτελεί πρωτοτυπία της ΕΕΕ, αλλά εμφανιζόταν και στα προηγούμενα νομοθετικά εργαλεία δικαστικής συνδρομής. Όπως είναι φανερό, η διενέργεια μυστικής έρευνας μπορεί να συνεπάγεται την εκτέλεση διάφορων μέτρων παρακολούθησης⁴⁴⁸ και να είναι ιδιαίτερα επαχθής, εξ ου και η Οδηγία προβλέπει (και) για τη μυστική έρευνα ότι το κράτος έκδοσης πρέπει να αναφέρει το λόγο για τον οποίο δικαιολογείται η διενέργεια του συγκεκριμένου μέτρου στην υπό διερεύνηση ποινική υπόθεση.⁴⁴⁹

Κατ' εξαίρεση από τους γενικά ισχύοντες κανόνες, η εκτέλεση ΕΕΕ που προβλέπει τη διενέργεια μυστικής έρευνας υπακούει, σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 29 της Οδηγίας, **αποκλειστικά στους κανόνες του κράτους εκτέλεσης**. Ως εκ τούτου, δεν υπάρχει περιθώριο εφαρμογής της αρχής *forum regit actum* και οι προστατευτικές διατάξεις του *lex loci* δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να καταστρατηγηθούν.⁴⁵⁰ Δεδομένου όμως ότι η πραγματοποίηση διασυνοριακής μυστικής έρευνας προϋποθέτει επαρκή οργάνωση και συντονισμό, η παρ. 4 εδ. γ' του άρθρου 29 της Οδηγίας προβλέπει ότι λεπτομέρειες, όπως η διάρκεια της έρευνας και το νομικό καθεστώς των υπαλλήλων που τη διεξάγουν, καθορίζονται κατόπιν συμφωνίας των κρατών έκδοσης και εκτέλεσης.

Επειδή μία μη συντονισμένη μυστική έρευνα θα επεφύλασσε πολλούς κινδύνους για τον καθ' ου η ΕΕΕ, διακυβεύοντας τα δικαιώματά του, το άρθρο 29 της Οδηγίας και αντίστοιχα το άρθρο 31 του Ν. 4489/2017 δίνουν προτεραιότητα στην αποτελεσματική συνεργασία και συμφωνία μεταξύ των κρατών μελών.⁴⁵¹ Για αυτόν το λόγο, προβλέπεται ένας πρόσθετος λόγος άρνησης στην παρ. 3 περ. β' του άρθρου 29 της Οδηγίας και στην παρ. 2 περ. β' του άρθρου 31 του Ν. 4489/2017. Με τον λόγο άρνησης των ανωτέρω παραγράφων παρέχεται η δυνατότητα άρνησης εκτέλεσης όταν η προαναφερθείσα προσπάθεια συμφωνίας μεταξύ των κρατών έκδοσης και εκτέλεσης δεν ευδοχώθηκε.

⁴⁴⁸ *ibid.*

⁴⁴⁹ Άρθρα 29 παρ. 2 Οδηγίας και 31 παρ. 1 του Ν. 4489/2017.

⁴⁵⁰ *Leonhardt A.*, ό.π., σελ. 87.

⁴⁵¹ Βλ. έτσι *Leonhardt A.*, ό.π., σελ. 88.

7. Παρακολούθηση τηλεπικοινωνιών (άρθρα 30-31 Οδηγίας)

Το τελευταίο ειδικό ερευνητικό μέτρο που προβλέπεται στην Οδηγία είναι η παρακολούθηση των τηλεπικοινωνιών. Για το συγκεκριμένο μέτρο, η σκ. 30 του Προοιμίου της Οδηγίας προβλέπει ότι δεν αφορά μόνο την παρακολούθηση του περιεχομένου τηλεφωνικών συνδιαλέξεων, αλλά καλύπτει και δεδομένα κίνησης και θέσης, «επιτρέποντας στις αρμόδιες αρχές να εκδίδουν ΕΕΕ προς το σκοπό της απόκτησης λιγότερο αδιάκριτων δεδομένων για τις τηλεπικοινωνίες». Όταν μία ΕΕΕ εκδίδεται για την απόκτηση ιστορικών δεδομένων κίνησης και θέσης, η σκ. 30 ορίζει ότι εφαρμόζεται το γενικό καθεστώς που διέπει την εκτέλεση της ΕΕΕ και το εν λόγω μέτρο μπορεί να θεωρηθεί παρεμβατικό ερευνητικό μέτρο. Η κρίση αυτή εναπόκειται στο κράτος μέλος εκτέλεσης, το οποίο θα αποφασίσει σύμφωνα με τις διατάξεις του εθνικού του δικαίου.

Τα σχετικά άρθρα της Οδηγίας, ήτοι τα άρθρα 30 και 31, διακρίνουν την παρακολούθηση τηλεπικοινωνιών σε δύο κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία, που ρυθμίζεται από το άρθρο 30 της Οδηγίας, η ΕΕΕ εκδίδεται και αποστέλλεται στο κράτος εκτέλεσης, το οποίο θα πρέπει να παράσχει τεχνική βοήθεια για τη διενέργεια του ερευνητικού μέτρου. Η δεύτερη κατηγορία, η οποία ρυθμίζεται από το άρθρο 31 της Οδηγίας, αφορά την περίπτωση εκείνη που δεν απαιτείται η τεχνική βοήθεια του κράτους, στο έδαφος του οποίου λαμβάνει χώρα η παρακολούθηση. Στη δεύτερη αυτή κατηγορία, δεν γίνεται λόγος για έκδοση ΕΕΕ, αλλά το κράτος μέλος που διενεργεί την παρακολούθηση οφείλει να ενημερώσει για την παρακολούθηση την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκεται ο παρακολουθούμενος.⁴⁵² Την παραπάνω διάκριση ακολούθησε και ο Έλληνας νομοθέτης στα άρθρα 32 και 33 του Ν. 4489/2017 αντίστοιχα.

Εξετάζοντας την πρώτη περίπτωση των άρθρων 30 της Οδηγίας και 32 του Ν. 4489/2017, μία βασική ρύθμιση, που εμπεριέχεται στη σκ. 31 του Προοιμίου και επαναλαμβάνεται στην παρ. 2 των ανωτέρω άρθρων, είναι ότι όταν περισσότερα κράτη μέλη δύνανται να παράσχουν τεχνική βοήθεια, τότε προτιμάται το κράτος μέλος στο οποίο βρίσκεται ο παρακολουθούμενος. Στη σκ. 33 του Προοιμίου διευκρινίζεται επίσης ότι «τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν απαραιτήτως ότι η τεχνική βοήθεια μπορεί να παρασχεθεί από πάροχο

⁴⁵² Πέραν από το άρθρο 31 παρ. 1 της Οδηγίας, βλ. και σκ. 31 εδ. β' του Προοιμίου της Οδηγίας. Βλ. επίσης *Ahlbrecht H.*, *Europäische Ermittlungsanordnung*, StV 9/2018, ό.π., σελ.606.

δημοσίως διαθέσιμων τηλεπικοινωνιακών δικτύων και υπηρεσιών στο έδαφος τους», προκειμένου να διευκολυνθεί η συνεργασία στον τομέα της παρακολούθησης τηλεπικοινωνιών.

Περαιτέρω, όταν εκδίδεται ΕΕΕ για την παρακολούθηση τηλεπικοινωνιών, η Οδηγία απαιτεί την παροχή πρόσθετων και λεπτομερών πληροφοριών από το κράτος έκδοσης προς το κράτος εκτέλεσης. Έτσι, οι παρ. 3 και 4 του άρθρου 30 προβλέπουν ότι η ΕΕΕ θα πρέπει να περιλαμβάνει πληροφορίες για την εξακρίβωση της ταυτότητας του προσώπου που αφορά η παρακολούθηση, την επιθυμητή διάρκεια της παρακολούθησης, την παροχή επαρκών τεχνικών δεδομένων, ιδίως του αναγνωριστικού στοιχείου του στόχου, για να μπορέσει να εκτελεσθεί η ΕΕΕ, αλλά και το λόγο για τον οποίο η αρχή έκδοσης θεωρεί ότι η παρακολούθηση των τηλεπικοινωνιών έχει σημασία για την εκτυλισσόμενη ποινική διαδικασία. Οι πληροφορίες αυτές είναι απαραίτητες όχι μόνο για την αποτελεσματική εκτέλεση της ΕΕΕ, αλλά και για να αξιολογήσει η αρχή εκτέλεσης αν το ερευνητικό μέτρο θα μπορούσε να επιτραπεί σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση.⁴⁵³

Σε περίπτωση που το ερευνητικό μέτρο που περιγράφεται στην ΕΕΕ δεν θα ήταν διαθέσιμο σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση, η αρχή εκτέλεσης έχει ως γνωστόν δικαίωμα να προσφύγει σε εναλλακτικό μέτρο και αν δεν υφίσταται τέτοιο, αρνείται την εκτέλεση της ΕΕΕ. Ο συγκεκριμένος λόγος άρνησης επαναλαμβάνεται στην παρ. 5 του άρθρου 30 της Οδηγίας και στην παρ. 5 του άρθρου 32 του Ν. 4489/2017, διανοίγεται εντούτοις μία νέα δυνατότητα για το κράτος εκτέλεσης. Ειδικότερα, το κράτος εκτέλεσης μπορεί να εξαρτήσει τη συγκατάθεσή του για την εκτέλεση του ερευνητικού μέτρου στο έδαφός του από μερικούς όρους, οι οποίοι θα έπρεπε να τηρηθούν σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση. Έχοντας κατά νου και τη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 4 της Οδηγίας, που επιβάλλει την υποχρέωση σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι **οι όροι που θα θέσει το κράτος εκτέλεσης πρέπει να έχουν ως γνώμονα την προστασία των δικαιωμάτων του παρακολουθούμενου.**⁴⁵⁴

Αναφορικά με τη δεύτερη περίπτωση, η οποία ρυθμίζεται στο άρθρο 31 της Οδηγίας και στο άρθρο 33 του Ν. 4489/2017, η αρμόδια αρχή του κράτους παρακολούθησης ενημερώνει το κράτος μέλος στο οποίο βρίσκεται ο παρακολουθούμενος σχετικά με το ερευνητικό μέτρο της παρακολούθησης είτε πριν την παρακολούθηση, εφόσον είναι γνωστό εξαρχής ότι ο παρακολουθούμενος βρίσκεται ή θα βρεθεί στο συγκεκριμένο κράτος μέλος είτε κατά ή μετά τη

⁴⁵³ Βλ. σκ. 32 του Προοιμίου.

⁴⁵⁴ *Leonhardt A.*, ό.π., σελ. 89.

διενέργεια της παρακολούθησης. Η ενημέρωση πρέπει να γίνει αμέσως μόλις λάβει γνώση το κράτος παρακολούθησης «ότι ο παρακολουθούμενος βρίσκεται ή βρισκόταν, κατά τη διάρκεια της παρακολούθησης, στο έδαφος του κράτους μέλους στο οποίο απευθύνεται η κοινοποίηση».

Σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 31 της Οδηγίας και την παρ. 3 του άρθρου 33 του Ν. 4489/2017, εντός 96 ωρών από τη στιγμή που το κράτος προς το οποίο απευθύνεται η κοινοποίηση πληροφορείται για τη διενέργεια της παρακολούθησης στο έδαφός του πρέπει να ενημερώσει την αρχή του κράτους μέλους παρακολούθησης σχετικά με το αν η παρακολούθηση μπορεί να διεξαχθεί ή πρέπει να τερματιστεί. Σε περίπτωση που η διενέργεια της παρακολούθησης δεν είναι επιτρεπτή, τότε το υλικό που έχει συλλεχθεί από την έως τότε παρακολούθηση του παρακολουθούμενου, ενώ ήταν ακόμη στο έδαφος του κράτους που δεν επιτρέπει την παρακολούθηση, δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ή μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο υπό όρους που το κράτος προς το οποίο απευθύνεται η κοινοποίηση θα καθορίσει. Με αυτόν τον τρόπο, καθίσταται δυνατή **η εξωεδαφική ισχύς των αποδεικτικών απαγορεύσεων του κράτους διαμονής του παρακολουθούμενου.**⁴⁵⁵

Συμπερασματικά, με τις παραπάνω διατάξεις διαμορφώνεται **ένα συνεκτικό και ενιαίο σύστημα** για τη διενέργεια του ερευνητικού μέτρου της παρακολούθησης των τηλεπικοινωνιών. Προηγήθηκαν εκτεταμένες συζητήσεις και διαβουλεύσεις μεταξύ των κρατών μελών και των ευρωπαϊκών οργάνων για τη διαμόρφωση μίας ολοκληρωμένης ρύθμισης των διαφορετικών εκδοχών που μπορεί να προκύψουν και για αυτόν το λόγο η σημασία των διατάξεων αυτών δεν πρέπει να υποτιμηθεί.⁴⁵⁶

⁴⁵⁵ Ahlbrecht H., Europäische Ermittlungsanordnung, StV 9/2018, ό.π., σελ. 607.

⁴⁵⁶ Βλ. Initiative for a Directive of the European Parliament and of the Council regarding the European Investigation Order in criminal matters: questionnaire on interception of telecommunications, Council doc. 12863/10, 19 August 2010.

III. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΕΕ

A. Εισαγωγικά

Στην ανάλυση που προηγήθηκε έγιναν αρκετές αναφορές στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων μέσω συγκεκριμένων διατάξεων της Οδηγίας για την ΕΕΕ. Πράγματι, η έκδοση και εκτέλεση μίας ΕΕΕ μπορεί να έχει επιπτώσεις σε διάφορα θεμελιώδη δικαιώματα. Για αυτόν το λόγο, η αποτελεσματική προώθηση των δικαιωμάτων του καθ' ου αποτέλεσε μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις κατά τις διαπραγματεύσεις για τη διαμόρφωση του τελικού κειμένου της Οδηγίας, αλλά και ένα από τα πιο επικριθέντα σημεία των αρχικών σχεδίων αυτής.⁴⁵⁷ Η κριτική που ασκήθηκε αποδείχθηκε εν τέλει εποικοδομητική, καθώς είχε ως αποτέλεσμα την προσθήκη δικονομικών εγγυήσεων και ασφαλιστικών δικλείδων, αλλάζοντας άρδην το επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων στον τομέα της μικρής δικαστικής συνδρομής.

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου είναι η εξέταση των κρίσιμων θεμελιωδών δικαιωμάτων που διακυβεύονται κατά τη διαδικασία έκδοσης και εκτέλεσης μίας ΕΕΕ και συναφώς, η ανάδειξη του τρόπου με τον οποίο ο ενωσιακός νομοθέτης αντιμετώπισε τα αναφερόμενα ζητήματα. Ειδική μνεία θα γίνει στη διάταξη της Οδηγίας για τα ένδικα μέσα, η οποία είναι κεντρικής σημασίας για την εκτίμηση του βαθμού προστασίας που παρέχεται μέσω αυτής, ενώ στο τέλος θα προσεγγισθεί το θέμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

B. Κρίσιμα δικαιώματα και προστασία αυτών

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το παραδοσιακό σύστημα αμοιβαίας συνδρομής έδινε έμφαση στην επίτευξη συνεργασίας μεταξύ των κυρίαρχων κρατών με όση το δυνατόν μικρότερη επέμβαση στην εθνική κυριαρχία τους, θεωρώντας μοιραία δευτερεύουσα την προστασία του ατόμου κατά του οποίου στρέφονταν τα ερευνητικά μέτρα. Η Οδηγία για την ΕΕΕ επιδιώκει να πετύχει την κατάλληλη ισορροπία μεταξύ τριών συνιστωσών, ήτοι της αποτελεσματικής

⁴⁵⁷ Βλ. ενδεικτ. κριτική σε *Peers S.*, *The proposed European Investigation Order: Assault on human rights and national sovereignty*, ό.π., *Vogler R.*, ό.π., σελ. 45 επ.

διακρατικής συνεργασίας, της επαρκούς προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και του σεβασμού της εθνικής κυριαρχίας των κρατών μελών, αποδίδοντας μεγαλύτερο βάρος στην προστασία των δικαιωμάτων σε σύγκριση με τα προηγούμενα νομοθετικά κείμενα. Το εγχείρημα αυτό, ωστόσο, δεν είναι εύκολο, ενώ η διαφορετική αντίληψη των κρατών μελών αναφορικά με το τι αποτελεί επαρκή προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων θέτει ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια.⁴⁵⁸

Η αλλαγή πλεύσης που συντελείται με την Οδηγία για την ΕΕΕ φανερώνεται ήδη από το Προοίμιό της. Εξαρχής στη σκ. 11 αναφέρεται ότι η αρχή έκδοσης ΕΕΕ πρέπει να δώσει «ιδιαιτερή σημασία στην εξασφάλιση του πλήρους σεβασμού των δικαιωμάτων κατά το άρθρο 48 ΧΘΔΕΕ». Περαιτέρω στο πρώτο άρθρο της Οδηγίας και συγκεκριμένα στην παρ. 4 αυτού, γίνεται αναφορά ξανά στην προστασία των δικαιωμάτων, καθώς διακηρύσσεται ότι η Οδηγία «δεν μεταβάλλει την υποχρέωση σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και νομικών αρχών, όπως κατοχυρώνονται στο άρθρο 6 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων υπεράσπισης των προσώπων τα οποία υπόκεινται σε ποινικές διαδικασίες, και δεν θίγει τις τυχόν υποχρεώσεις που βαρύνουν τις δικαστικές αρχές ως προς το θέμα αυτό». Το άρθρο 1 παρ. 4 επιβάλλει, επομένως, στα κράτη μέλη την υποχρέωση σεβασμού των δικαιωμάτων του καθ' ου κατά την εφαρμογή των διατάξεων της Οδηγίας, επιλέγει όμως μία αρνητική διατύπωση, η οποία έχει σχολιαστεί αρνητικά. Συγκεκριμένα, η αρνητική διατύπωση του άρθρου 1 παρ. 4 της Οδηγίας δημιουργεί αναπόφευκτα την εντύπωση ότι η υποχρέωση σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι δυνατό να μεταβληθεί για λόγους αποτελεσματικότητας.⁴⁵⁹ Μία τέτοια ερμηνεία όμως δεν θα πρέπει να γίνει δεκτή.

Στη διαπίστωση ότι η Οδηγία επιβάλλει θετική υποχρέωση προστασίας των δικαιωμάτων του καθ' ου συνηγορεί και ο εξέχουσας σημασίας λόγος άρνησης του άρθρου 11 παρ. 1 περ. στ' της Οδηγίας. Όπως αναλύθηκε ανωτέρω, ο συγκεκριμένος λόγος άρνησης παρέχει ρητά τη δυνατότητα στο κράτος μέλος εκτέλεσης να αρνηθεί την αναγνώριση ή εκτέλεση ΕΕΕ, όταν κρίνει ότι η εκτέλεση αυτής θα προσέκρουε στις υποχρεώσεις του σύμφωνα με το άρθρο 6 ΣΕΕ και το ΧΘΔΕΕ. Η εισαγωγή του συγκεκριμένου λόγου άρνησης για πρώτη φορά σε νομοθετικό κείμενο στον τομέα της δικαστικής συνδρομής αυξάνει την επαγρύπνηση του κράτους

⁴⁵⁸ *Illuminati G.*, Transnational Inquiries in Criminal Matters and Respect for Fair Trial Guarantees, σε: *Ruggeri S.* (επιμ.), *Transnational Inquiries and the Protection of Fundamental Rights in Criminal Proceedings*, ό.π., 2013, σελ. 24.

⁴⁵⁹ *Vogler R.*, ό.π., σελ. 46.

εκτέλεσης και αντίστοιχα το επίπεδο προστασίας των δικαιωμάτων του καθ' ου. Εντούτοις, το γεγονός ότι ο λόγος άρνησης είναι δυνητικός δημιουργεί επιφυλάξεις ως προς την αποτελεσματικότητά του.⁴⁶⁰

Γενικότερα, ένα από τα πιο βασικά δικαιώματα που πρέπει να γίνεται σεβαστό κατά την έκδοση και εκτέλεση ΕΕΕ είναι το θεμελιώδες δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του ΧΘΔΕΕ και έχει περισσότερες πτυχές. Μία από τις πτυχές αυτές είναι το δικαίωμα του ατόμου «να μην διώκεται και να μην τιμωρείται ποινικά για αδίκημα για το οποίο έχει ήδη αθωωθεί ή καταδικαστεί εντός της Ένωσης με οριστική απόφαση ποινικού δικαστηρίου σύμφωνα με το νόμο», όπως αυτό προβλέπεται στο άρθρο 50 του ΧΘΔΕΕ. Το δικαίωμα του άρθρου 50 ΧΘΔΕΕ προστατεύεται στο πλαίσιο της Οδηγίας για την ΕΕΕ μέσω του λόγου άρνησης του άρθρου 11 παρ. 1 περ. δ'.

Κρίσιμο είναι όμως και το άρθρο 48 του ΧΘΔΕΕ, στο οποίο άλλωστε αναφέρεται η σκ. 11 του Προοιμίου της Οδηγίας. Στο άρθρο αυτό κατοχυρώνεται το τεκμήριο αθωότητας μέχρι αποδείξεως της ενοχής του κατηγορουμένου (παρ. 1), αλλά και η διασφάλιση των δικαιωμάτων υπεράσπισης (παρ. 2). Όπως γίνεται δεκτό από τη σκ. 11 του Προοιμίου, το τεκμήριο αθωότητας και το δικαίωμα της υπεράσπισης σε ποινική διαδικασία αποτελούν τον «ακρογωνιαίο λίθο των θεμελιωδών δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στο Χάρτη όσον αφορά τον τομέα της ποινικής δικαιοσύνης», εξ ου και κάθε περιορισμός των δικαιωμάτων αυτών από ερευνητικό μέτρο που διατάσσεται με την έκδοση ΕΕΕ θα πρέπει να πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 52 του ΧΘΔΕΕ «σε ό,τι αφορά την αναγκαιότητα, την αναλογικότητα και τους στόχους γενικού συμφέροντος που θα πρέπει να επιδιώκει, ιδίως την προστασία των δικαιωμάτων των άλλων».

Στα ελάχιστα δικαιώματα υπεράσπισης κατά τη διάρκεια μίας ποινικής διαδικασίας εντάσσονται το δικαίωμα της μη αυτοενοχοποίησης, το δικαίωμα σε συνήγορο, αλλά και το δικαίωμα σε διερμηνέα. Το ΕΔΔΑ έχει πολλάκις τονίσει τη σπουδαιότητα του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος σε μη αυτοενοχοποίηση, το οποίο έχει συνδέσει με το δικαίωμα σιωπής του υπόπτου ή του κατηγορουμένου.⁴⁶¹ Επιπλέον, στη νομολογία του Δικαστηρίου του

⁴⁶⁰ *Garcimartín Montero R.*, *The European Investigation Order and the Respect for Fundamental Rights in Criminal Investigations*, Eucriim 1/2017, σελ. 49.

⁴⁶¹ Βλ. ενδεικτ. *Saunders κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αρ. προσφ. 19187/91, απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1996, παρ. 68, όπου το ΕΔΔΑ χαρακτηριστικά αναφέρει ότι το δικαίωμα σιωπής και το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης ανήκουν στην «καρδιά» της έννοιας της δίκαιης δίκης κατ' άρθρο 6 ΕΣΔΑ.

Στρασβούργου έχει διευκρινιστεί ότι το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης εφαρμόζεται σε κάθε είδους ποινική δίωξη, είτε αυτή αφορά πολύ σοβαρό αδίκημα είτε όχι.⁴⁶²

Παρά την ιδιαίτερη σημασία των ανωτέρω δικαιωμάτων, η Οδηγία δεν περιέχει κάποιο άρθρο που να αναφέρεται ειδικότερα στον τρόπο εξασφάλισής τους κατά την εκτέλεση μίας ΕΕΕ. Η μόνη αναφορά στα δικαιώματα μη αυτοενοχοποίησης και σιωπής που θα μπορούσε ίσως να εντοπίσει κανείς είναι εκείνη του άρθρου 24 παρ. 5 στ. ε' της Οδηγίας, όπου προβλέπεται η ενημέρωση του υπόπτου ή του κατηγορουμένου σχετικά με το δικαίωμά τους να μην καταθέσουν σε περίπτωση που εκτελείται το ερευνητικό μέτρο της εξέτασης με εικονοτηλεδιάσκεψη. Αν εξαιρεθεί η εν λόγω διάταξη, η οποία ούτως ή άλλως αφορά τη διενέργεια ενός μόνο ειδικού ερευνητικού μέτρου, ο ενωσιακός νομοθέτης περιορίστηκε στη μη δεσμευτική πρόβλεψη της σκ. 15 του Προοιμίου, σύμφωνα με την οποία θα πρέπει, κατά την εφαρμογή της Οδηγίας για την ΕΕΕ, να λαμβάνονται υπόψιν «οι οδηγίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου 2010/64/ΕΕ,⁴⁶³ 2012/13/ΕΕ⁴⁶⁴ και 2013/48/ΕΕ,⁴⁶⁵ που αφορούν τα εκ της ποινικής δικονομίας δικαιώματα».

Δεδομένου ότι το Προοίμιο της Οδηγίας αναφέρεται στις τρεις εκδοθείσες έως τότε Οδηγίες για την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων στην ΕΕΕ, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι εφαρμοστέες κατά τη διαδικασία έκδοσης και εκτέλεσης μίας ΕΕΕ είναι και οι νεότερες Οδηγίες που ψηφίστηκαν μετά τη θέση σε ισχύ της Οδηγίας για την ΕΕΕ. Συγκεκριμένα, εντός του 2016 υιοθετήθηκαν τρεις νέες Οδηγίες, οι οποίες προστίθενται στο οικοδόμημα «μίας αληθινής ηπείρου δικαιοσύνης»⁴⁶⁶. Οι νέες Οδηγίες είναι κατά σειρά ψήφισης η Οδηγία 2016/343/ΕΕ της 9ης Μαρτίου 2016 «για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας», η Οδηγία 2016/800/ΕΕ της 11ης Μαΐου 2016 «σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα

⁴⁶² *Saunders κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, ό.π., παρ. 74.

⁴⁶³ Οδηγία 2010/64/ΕΕ της 20ης Οκτωβρίου 2010 σχετικά με το δικαίωμα στη διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία.

⁴⁶⁴ Οδηγία 2012/13/ΕΕ της 22ης Μαΐου 2012 «σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών.

⁴⁶⁵ Οδηγία 2013/48/ΕΕ της 22ης Οκτωβρίου 2013 σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, καθώς και σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου προσώπου σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας του και με το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας.

⁴⁶⁶ Βλ. Δήλωση της Επιτρόπου Δικαιοσύνης της ΕΕ Viviane Reding, European Commission, Press Release IP/13/1157, 27 November 2013, σελ. 1.

παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών» και η Οδηγία 2016/1919/ΕΕ της 26ης Οκτωβρίου 2016 «σχετικά με τη δικαστική αρωγή για υπόπτους και κατηγορουμένους στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών και για καταζητούμενους σε διαδικασίες εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης».

Εφόσον η εκτέλεση ενός ερευνητικού μέτρου, πόσω μάλλον ενός επαχθούς ερευνητικού μέτρου, συνιστά περιορισμό των δικαιωμάτων του καθ' ου και κυρίως περιορισμό του κατ' άρθρο 7 ΧΘΔΕΕ δικαιώματός του στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής του ζωής, της κατοικίας του και των επικοινωνιών του, είναι απαραίτητο σύμφωνα με το άρθρο 52 του ΧΘΔΕΕ να πληροί ο περιορισμός αυτός την αρχή της αναλογικότητας και να είναι νόμιμος και αναγκαίος. Σε συμμόρφωση με το άρθρο 52 του ΧΘΔΕΕ, η Οδηγία υποχρεώνει την αρχή έκδοσης να εξετάσει σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 αυτής αν η έκδοση ΕΕΕ είναι απαραίτητη και αναλογική, λαμβάνοντας πάντα υπόψιν τα δικαιώματα του υπόπτου ή του κατηγορουμένου. Η αρχή έκδοσης οφείλει να εξετάσει όχι μόνο την αναλογικότητα και αναγκαιότητα της έκδοσης ΕΕΕ, αλλά και την αναλογικότητα και αναγκαιότητα του συγκεκριμένου ερευνητικού μέτρου που αιτείται.⁴⁶⁷ Πρόσθετη εγγύηση για την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας εκ μέρους των αρχών έκδοσης παρέχει η απαίτηση επικύρωσης της ΕΕΕ από δικαστική αρχή στις περιπτώσεις που η ΕΕΕ εκδόθηκε από μη δικαστική ανακριτική αρχή. Η δικαστική αρχή που προβαίνει στην επικύρωση πρέπει σύμφωνα με το άρθρο 2 περ. γ' στ. ii της Οδηγίας να ελέγξει την πλήρωση των προϋποθέσεων του άρθρου 6 παρ. 1.

Όσον αφορά την αρχή εκτέλεσης, η Οδηγία για την ΕΕΕ ευνοεί την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας και εκ μέρους αυτής, καθώς το άρθρο 10 παρ. 3 της Οδηγίας παρέχει στην αρχή εκτέλεσης τη δυνατότητα προσφυγής σε εναλλακτικό ερευνητικό μέτρο, το οποίο μπορεί να επιτύχει το ίδιο αποτέλεσμα με το περιγραφόμενο στην ΕΕΕ αλλά με λιγότερο οχληρό τρόπο. Όπως έχει ήδη επισημανθεί, η ενημέρωση της αρχής έκδοσης από την αρχή εκτέλεσης πρέπει πάντα να προηγηθεί της προσφυγής σε εναλλακτικό μέτρο.

Εκτός από τις παραπάνω ρυθμίσεις που εγγυώνται τη συμμόρφωση των αρχών έκδοσης και εκτέλεσης με την αρχή της αναλογικότητας, ιδιαίτερα σημαντικές για την προστασία των δικαιωμάτων του καθ' ου είναι οι διατάξεις που προβλέπουν την εξομοίωση των δικονομικών προϋποθέσεων των κρατών έκδοσης και εκτέλεσης.⁴⁶⁸ Χάρη σε αυτές τις διατάξεις, ο καθ' ου το

⁴⁶⁷ Βλ. Προοίμιο της Οδηγίας, σκ. 11.

⁴⁶⁸ Άρθρα 6 παρ. 1 στ. β', 9 παρ. 1 και 10 παρ. 1 περ. β' της Οδηγίας.

ερευνητικό μέτρο έχει πρώτον τη βεβαιότητα ότι δεν θα εκτελεστεί εις βάρος του ερευνητικού μέτρο που δεν θα επιτρεπόταν στην υπόθεσή του στο κράτος έκδοσης, ενώ συγχρόνως οι δικονομικές διατάξεις του κράτους εκτέλεσης δημιουργούν ένα πρόσθετο «δίχτυ προστασίας».

Τέλος, ύψιστης σημασίας για την επίτευξη της λεγόμενης ισότητας των όπλων μεταξύ διωκτικών αρχών και υπόπτου ή κατηγορουμένου είναι το άρθρο 1 παρ. 3 της Οδηγίας. Με το άρθρο αυτό, παρέχεται, όπως αναφέρθηκε, για πρώτη φορά η δυνατότητα στον ύποπτο και τον κατηγορούμενο (ή το συνήγορο αυτών εξ ονόματός τους) να ζητήσουν την έκδοση ΕΕΕ για τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων που θα αξιοποιηθούν για την υπεράσπισή τους.

Κατόπιν τούτων, γίνεται εμφανές το πλέγμα διατάξεων της Οδηγίας που συμβάλλει στην ενίσχυση της προστασίας των δικαιωμάτων του υπόπτου και του κατηγορουμένου, κατά των οποίων μπορεί να στρέφεται η ΕΕΕ. Αν και η προστασία που παρέχεται δεν είναι πλήρης, οι διατάξεις της Οδηγίας για την ΕΕΕ αποτελούν αναμφίβολα το πιο ολοκληρωμένο δείγμα ενωσιακής ωριμότητας και σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, ενώ η εφαρμογή των νεότερων Οδηγιών για τα δικονομικά δικαιώματα σε ποινικές διαδικασίες μπορεί να οδηγήσει σε μία ακόμη επαρκέστερη προστασία των υπερασπιστικών δικαιωμάτων.

Γ. Ένδικα μέσα

1. Αρχή της εξομοίωσης

Με στόχο την επαρκή προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, η Οδηγία για την ΕΕΕ δεν αρκείται στις ανωτέρω διατάξεις, αλλά περιλαμβάνει και ειδική ρύθμιση για το δικαίωμα δικαστικής προστασίας του θιγομένου από την εκτέλεση μίας ΕΕΕ.⁴⁶⁹ Το κρίσιμο άρθρο σχετικά με το δικαίωμα υπεράσπισης του καθ' ου είναι το άρθρο 14 της Οδηγίας και αντίστοιχα το άρθρο 16 του Ν. 4489/2017, ενώ αναφορά στα ένδικα μέσα γίνεται και στη σκ. 22 του Προοιμίου της Οδηγίας.

Η Οδηγία για την ΕΕΕ δεν υποχρεώνει τα κράτη μέλη να εισάγουν ένα νέο ένδικο μέσο στην έννομη τάξη τους προς υπεράσπιση του θιγομένου από μία ΕΕΕ, αλλά παραπέμπει στο

⁴⁶⁹ Τριανταφύλλου Γ., Το δικαίωμα υπεράσπισης, ό.π., σελ. 170.

εθνικό δίκαιο των κρατών μελών και στα ήδη προβλεπόμενα σε αυτό ένδικα μέσα.⁴⁷⁰ Η βασική αρχή που διέπει τα ένδικα μέσα στο πλαίσιο εκτέλεσης μίας ΕΕΕ είναι και πάλι η αρχή εξομοίωσης. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 1 της Οδηγίας, τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίζουν ότι τα διαθέσιμα ένδικα μέσα για την προσβολή των ερευνητικών μέτρων που αναφέρονται στην ΕΕΕ είναι ισοδύναμα με αυτά που προβλέπονται σε παρόμοια εγχώρια υπόθεση. Με αυτόν τον τρόπο, η προστασία που παρέχεται στον καθ' ου η ΕΕΕ δεν υπολείπεται της προστασίας που παρέχεται στον καθ' ου το αντίστοιχο εγχώριο ερευνητικό μέτρο.⁴⁷¹

Ενσωματώνοντας την παραπάνω διάταξη της Οδηγίας στην ελληνική έννομη τάξη, το άρθρο 16 παρ. 1 του Ν. 4489/2017 ορίζει ότι κατά της εκτέλεσης ερευνητικών μέτρων που προσδιορίζονται σε ΕΕΕ μπορούν να ασκηθούν τα ένδικα βοηθήματα και ένδικα μέσα που προβλέπονται στην ελληνική νομοθεσία. Το κύριο ένδικο βοήθημα που προσφέρεται στο ελληνικό δίκαιο είναι **η κατ' άρθρο 307 ΚΠΔ προσφυγή στο συμβούλιο πλημμελειοδικών**.⁴⁷² Το συμβούλιο έχει την αρμοδιότητα σύμφωνα με το άρθρο 307 ΚΠΔ να ρυθμίσει ένα δύσκολο ζήτημα, όπως η κατάσχεση, ενώ είναι επίσης αρμόδιο να κηρύξει την ακυρότητα των πράξεων της προδικασίας κατά το άρθρο 176 ΚΠΔ. Συνεπώς, όταν η διενέργεια του ερευνητικού μέτρου που περιγράφεται στην ΕΕΕ πάσχει από κάποια ακυρότητα, αν για παράδειγμα ληφθεί δείγμα DNA πριν την εκπνοή της κατ' άρθρο 204 ΚΠΔ τασσόμενης προθεσμίας για διορισμό τεχνικού συμβούλου, γεγονός που επιφέρει την απόλυτα ακυρότητα της σχετικής ανακριτικής πράξης,⁴⁷³ ο θιγόμενος μπορεί να προσφύγει στο συμβούλιο πλημμελειοδικών και να αιτηθεί την κήρυξη της ακυρότητας αυτής. Με την διάταξη αυτή του άρθρου 16 παρ. 1 του Ν. 4489/2017 επιλύεται το ζήτημα της προστασίας σε διενεργούμενες στην Ελλάδα διασυνοριακές διαδικασίες συλλογής αποδείξεων και υιοθετείται ρητά η λύση που μέχρι προσφάτως συναγόταν μόνο ερμηνευτικά.⁴⁷⁴

Προέκταση της εξομοίωσης των δικονομικών προϋποθέσεων που ρυθμίζουν την προστασία του θιγομένου αποτελεί και η πρόβλεψη ότι η προθεσμία για την άσκηση ενδίκων μέσων για ερευνητικά μέτρα βάσει ΕΕΕ είναι η ίδια με εκείνη που τάσσεται για παρόμοιες εγχώριες υποθέσεις. Τα άρθρα 14 παρ. 4 της Οδηγίας και 16 παρ. 4 του Ν. 4489/2017 ορίζουν περαιτέρω ότι η εφαρμογή των προθεσμιών πραγματοποιείται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να

⁴⁷⁰ *Ahlbrecht H.*, Europäische Ermittlungsanordnung, StV 9/2018, ό.π., σελ. 607.

⁴⁷¹ *Leonhardt A.*, ό.π., σελ. 94.

⁴⁷² *Τριανταφύλλου Γ.*, Το δικαίωμα υπεράσπισης, ό.π., σελ. 170.

⁴⁷³ Βλ. ΟΛΑΠ 1/2017.

⁴⁷⁴ *Τριανταφύλλου Γ.*, Το δικαίωμα υπεράσπισης, ό.π., σελ. 170.

εξασφαλίζεται η δυνατότητα αποτελεσματικής άσκησης των ενδίκων μέσων. Αυτή η διάταξη αποτρέπει τη θέσπιση υπερβολικά σύντομων προθεσμιών και την έναρξη προθεσμιών από εικαζόμενη γνώση του καθ' ου.

Ένα ζήτημα που ουδόλως διευκρινίζεται από τη διάταξη της Οδηγίας είναι ποια πρόσωπα δικαιούνται να ασκήσουν ένδικα μέσα. Δημιουργείται έτσι η απορία αν το δικαίωμα αυτό χορηγείται μόνο στον ύποπτο και τον κατηγορούμενο ή αν επεκτείνεται και στις αρχές έκδοσης, σε περίπτωση για παράδειγμα που διαπιστώσουν πλημμέλειες στον τρόπο εκτέλεσης του μέτρου, στο θύμα του αδικήματος -άρα στο ελληνικό δίκαιο και στον πολιτικώς ενάγοντα-, ή ακόμα και σε τρίτα πρόσωπα που ενδέχεται να θίγονται, όπως οι μάρτυρες ή οι συνδικαιούχοι τραπεζικού λογαριασμού, του οποίου το απόρρητο άρθηκε.⁴⁷⁵ Ως προς το ζήτημα αυτό, έχει υποστηριχθεί ότι τα ένδικα μέσα πρέπει να είναι διαθέσιμα όχι μόνο για τον ύποπτο και τον κατηγορούμενο, αλλά πάντοτε και για το θύμα της αξιόποινης πράξης, δεδομένου ότι τα δικαιώματα του τελευταίου τίθενται εξίσου σε κίνδυνο.⁴⁷⁶ Κατά άλλη άποψη, η Οδηγία αφήνει την εξειδίκευση της ενεργητικής νομιμοποίησης στη διακριτική ευχέρεια των κρατών μελών, τα οποία θα αποφασίσουν σε ποιους θα απονεμηθεί το δικαίωμα άσκησης ενδίκων μέσων, ανάλογα με τις ρυθμίσεις του εθνικού τους δικαίου.⁴⁷⁷ Η δεύτερη άποψη, παρόλο που οδηγεί σε διαφορετικό επίπεδο προστασίας σε κάθε κράτος μέλος, είναι ορθή, καθώς στηρίζεται και στην αρχή της εξομοίωσης που διέπει, όπως αναφέρθηκε, τις ρυθμίσεις για τα ένδικα μέσα. Συνεπώς, **για την άσκηση ενδίκου μέσου για ερευνητικό μέτρο που εκτελείται βάσει ΕΕΕ νομιμοποιούνται τα άτομα που θα είχαν το δικαίωμα να ασκήσουν το παρεχόμενο ένδικο μέσο σε παρόμοια υπόθεση.**

2. Αρμοδιότητα εκδίκασης του ενδίκου μέσου

Εξετάζοντας ποιο κράτος είναι αρμόδιο για την εκδίκαση του ασκηθέντος ενδίκου μέσου για ερευνητικό μέτρο που προβλέπεται σε ΕΕΕ, πρέπει εξ αρχής να διευκρινισθεί ότι η Οδηγία για την ΕΕΕ υιοθετεί ένα «μοντέλο διαχωρισμού»⁴⁷⁸. Βάσει του μοντέλου αυτού, η έκδοση της

⁴⁷⁵ Βλ. *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 50-51, *Garcimartín Montero R.*, ό.π., σελ. 48.

⁴⁷⁶ *Garcimartín Montero R.*, ό.π., σελ. 48.

⁴⁷⁷ *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 51.

⁴⁷⁸ *Böse M.*, *Die Europäische Ermittlungsanordnung*, ό.π., σελ. 159 (“Trennungsmodell”).

ΕΕΕ προσβάλλεται ενώπιον των αρμόδιων αρχών του κράτους έκδοσης, ενώ προστασία κατά της εκτέλεσης της ΕΕΕ παρέχεται στο κράτος εκτέλεσης.⁴⁷⁹ Η επιλογή του μοντέλου διαχωρισμού αφενός ανταποκρίνεται στην αρχή της ετεροδικίας των κρατών, αφετέρου λαμβάνει υπόψιν το γεγονός ότι τα δικαστήρια κάθε κράτους είναι πιο εξοικειωμένα με την εφαρμογή του δικού τους δικαίου απ' ότι ένα αλλοδαπό δικαστήριο.⁴⁸⁰ Είναι, επομένως, επιβεβλημένο από πρακτική σκοπιά να κρίνει κάθε κράτος μέλος το τμήμα εκείνο που το αφορά και στο οποίο εφαρμόζεται -τουλάχιστον ως επί το πλείστον- το δικό του δίκαιο.

Δεδομένου ότι τα ένδικα μέσα που παρέχονται κατά της έκδοσης στο κράτος έκδοσης και τα ένδικα μέσα που μπορούν να ασκηθούν κατά της εκτέλεσης στο κράτος εκτέλεσης θα διαφέρουν, το άρθρο 14 παρ. 3 της Οδηγίας ορίζει ότι οι αρχές έκδοσης και εκτέλεσης μεριμνούν για την ενημέρωση των δικαιούχων σχετικά με τις δυνατότητες άσκησης ενδίκων μέσων που προβλέπει το εθνικό δίκαιο εκάστου κράτους μέλους. Αντίστοιχα, το άρθρο 16 παρ. 3 του Ν. 4489/2017 αναφέρει ότι «οι ελληνικές αρχές παρέχουν έγκαιρα τις πληροφορίες σχετικά με τη δυνατότητα άσκησης ενδίκων βοηθημάτων και ενδίκων μέσων βάσει της ελληνικής νομοθεσίας, με σκοπό τη διασφάλιση της αποτελεσματικής τους άσκησης». Σε κάθε περίπτωση, προϋπόθεση για την εν λόγω ενημέρωση αποτελεί η μη διακινδύνευση της εμπιστευτικότητας μίας έρευνας.⁴⁸¹

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η επιφύλαξη που προβλέπεται στο άρθρο 14 παρ. 2 της Οδηγίας και υιοθετείται στο άρθρο 16 παρ. 2 του Ν. 4489/2017. Ενώ ορίζεται ότι οι ουσιαστικοί λόγοι που αφορούν την έκδοση της ΕΕΕ προσβάλλονται «μόνο με ένδικο μέσο ενώπιον του κράτους έκδοσης», ο νομοθέτης συνεχίζει προσθέτοντας την επιφύλαξη «των διασφαλίσεων των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο κράτος εκτέλεσης». Η έννοια της συγκεκριμένης επιφύλαξης δεν είναι διόλου σαφής και για αυτό επιτρέπει την υποστήριξη διαφορετικών ερμηνειών.

Ειδικότερα, έχει υποστηριχθεί ότι η επιφύλαξη του άρθρου 14 παρ. 2 της Οδηγίας έχει τη σημασία ότι όταν θίγονται οι διασφαλίσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο κράτος εκτέλεσης, τότε είναι κατά παρέκκλιση δυνατή η προσβολή των ουσιαστικών λόγων έκδοσης ΕΕΕ και ενώπιον των αρχών του κράτους εκτέλεσης.⁴⁸² Σε αυτό το σημείο, πρέπει να επισημανθεί ότι η

⁴⁷⁹ Βλ. άρθρα 14 παρ. 2 Οδηγίας και 16 παρ. 2 του Ν. 4489/2017.

⁴⁸⁰ Böse M., Die Europäische Ermittlungsanordnung, ό.π., σελ. 159.

⁴⁸¹ Σχετικά με την εμπιστευτικότητα, βλ. άρθρο 19 της Οδηγίας και άρθρο 21 του Ν. 4489/2017.

⁴⁸² Έτσι ο Böse M., Die Europäische Ermittlungsanordnung, ό.π., σελ. 160. Στη συνέχεια, υιοθέτησαν την ερμηνεία του και οι Leonhardt A., ό.π., σελ. 94, Τριανταφύλλου Γ., Το δικαίωμα υπεράσπισης, ό.π., σελ. 170.

εν λόγω ερμηνεία υιοθετείται κυρίως από θεωρητικούς που τάσσονται υπέρ του επιτρεπτού του ελέγχου της αναλογικότητας της ΕΕΕ εκ μέρους του κράτους εκτέλεσης και έτσι η ανωτέρω επιφύλαξη εκλαμβάνεται ως μία επιβεβαίωση της δυνατότητας αυτής του κράτους εκτέλεσης.⁴⁸³ Ωστόσο, κατά την εδώ υποστηριζόμενη άποψη, μόνο το κράτος έκδοσης ΕΕΕ και όχι το κράτος εκτέλεσης διαθέτει δυνατότητα εκτίμησης της αναλογικότητας της ΕΕΕ.

Η ερμηνεία της επιφύλαξης του άρθρου 14 παρ. 2 της Οδηγίας ως μίας εξαίρεσης από τον κανόνα της αρμοδιότητας του κράτους έκδοσης για ζητήματα που αφορούν την έκδοση της ΕΕΕ δεν επιβεβαιώνεται όμως από τη σκ. 22 του Προοιμίου της Οδηγίας. Στη σκ. 22 αναφέρεται μόνο ότι «αν ο ενδιαφερόμενος υποβάλλει αντιρρήσεις σχετικά με ΕΕΕ στο κράτος εκτέλεσης οι οποίες αφορούν τους ουσιαστικούς λόγους έκδοσης της ΕΕΕ, οι πληροφορίες σχετικά με την αμφισβήτηση θα πρέπει να διαβιβάζονται στην αρχή έκδοσης και το ενδιαφερόμενο μέρος να ενημερώνεται». Είναι φανερό ότι δεν προβλέπεται καμία εξαίρεση. Η ανωτέρω ερμηνεία αποκρούεται και βάσει μίας συστηματικής ερμηνείας, διότι η εξέταση των προϋποθέσεων έκδοσης της ΕΕΕ απαρέγκλιτα επιφορτίζει το κράτος έκδοσης και όχι το κράτος εκτέλεσης. Επιπλέον, όπως ήδη αναλύθηκε, το κράτος εκτέλεσης μπορεί να αρνηθεί να εκτελέσει την ΕΕΕ μόνο όταν υπάρχουν βάσιμοι λόγοι για παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων λόγω της εκτέλεσης της ΕΕΕ και όχι της έκδοσής της. Συνεπώς, η αναφερθείσα ερμηνεία πρέπει κατά τη γνώμη της γράφουσας να απορριφθεί.

Εν αντιθέσει με την επικρατούσα στη θεωρία ερμηνεία, η επιφύλαξη του άρθρου 14 παρ. 2 της Οδηγίας θα πρέπει να εκληφθεί ως **μία υπόμνηση της κατ' άρθρο 1 παρ. 4 της Οδηγίας υποχρέωσης του κράτους εκτέλεσης να σεβασθεί τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις νομικές αρχές**, όπως κατοχυρώνονται στο άρθρο 6 ΣΕΕ.⁴⁸⁴ Σε συμμόρφωση με την υποχρέωσή του αυτή, το κράτος εκτέλεσης δύναται να αρνηθεί την εκτέλεση ΕΕΕ όταν πιθανολογείται σοβαρά η παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων λόγω της εκτέλεσης (άρθρο 11 παρ. 1 περ. στ' Οδηγίας), να προσφύγει σε εναλλακτικό ερευνητικό μέτρο (άρθρο 10 παρ. 3 Οδηγίας) ή να διαβουλευθεί με την αρχή έκδοσης όταν θεωρεί πως δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις έκδοσης ΕΕΕ (άρθρο 6 παρ. 3 Οδηγίας).

Κατόπιν τούτων, καταλήγει κανείς στο συμπέρασμα ότι οι αρχές του κράτους εκτέλεσης δεν είναι αρμόδιες να εξετάσουν ένδικο μέσο που προσβάλλει τους λόγους έκδοσης της ΕΕΕ,

⁴⁸³ Πρβλ. υποσημ. 406 της παρούσας.

⁴⁸⁴ Έτσι και η *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 55.

ακόμα κι αν οι λόγοι αυτοί άπτονται της προστασίας ατομικών δικαιωμάτων. Αντιθέτως, το κράτος εκτέλεσης έχει πολύ συγκεκριμένες δυνατότητες σε περίπτωση παραβίασης των θεμελιωδών δικαιωμάτων ή της αρχής της αναλογικότητας και πρέπει να θεωρηθεί ότι σε αυτές τις δυνατότητες αναφέρεται η επιφύλαξη του άρθρου 14 παρ. 2 της Οδηγίας.

Σε κάθε περίπτωση, η εφαρμογή του μοντέλου διαχωρισμού προκαλεί σημαντικά προβλήματα και εμπόδια στην αποτελεσματική άσκηση ενδίκων μέσων. Συγκεκριμένα, η προσβολή των λόγων έκδοσης στο κράτος έκδοσης συνεπάγεται μία πολυδάπανη διαδικασία για τον θιγόμενο από την ΕΕΕ, καθώς εκείνος θα πρέπει -παρά την απόσταση- να ασκήσει το ένδικο μέσο σε μία γλώσσα που πιθανότατα δεν γνωρίζει και το κυριότερο, σύμφωνα με τους κανόνες μίας έννομης τάξης, με την οποία δεν είναι εξοικειωμένος.⁴⁸⁵

3. Αποτελέσματα άσκησης ενδίκου μέσου

Μία από τις σημαντικότερες αδυναμίες που παρουσιάζει η ρύθμιση της Οδηγίας σχετικά με την άσκηση ενδίκων μέσων είναι η μη πρόβλεψη υποχρεωτικού ανασταλτικού αποτελέσματος.⁴⁸⁶ Πιο συγκεκριμένα, παρόλο που η παρ. 5 του άρθρου 14 της Οδηγίας ορίζει ότι οι αρχές έκδοσης και εκτέλεσης ενημερώνουν υποχρεωτικά η μία την άλλη σχετικά με τυχόν ασκηθέν ένδικο μέσο, η αμέσως επόμενη παράγραφος προβλέπει ότι η «νομική αμφισβήτηση δεν αναστέλλει την εκτέλεση του ερευνητικού μέτρου εκτός αν αυτό προβλέπεται σε παρόμοιες εγχώριες υποθέσεις». Την ίδια ρύθμιση υιοθετεί και ο Έλληνας νομοθέτης στο άρθρο 16 παρ. 6 του Ν. 4489/2017.

Κρίσιμα εν προκειμένω είναι τα άρθρα 13 της Οδηγίας και 15 του Ν. 4489/2017. Σύμφωνα με την παρ. 2 των εν λόγω άρθρων, η αναστολή της διαβίβασης των αποδεικτικών στοιχείων σε περίπτωση άσκησης ενδίκου μέσου (ή και βοηθήματος στο Ν. 4489/2017) είναι προαιρετική και μπορεί πάντως να αποκλεισθεί από το κράτος έκδοσης αν αυτό αναφέρει στην ΕΕΕ επαρκείς λόγους «βάσει των οποίων η άμεση διαβίβαση κρίνεται ουσιώδης για την ορθή διεξαγωγή της έρευνας της ή για τη διαφύλαξη των ατομικών δικαιωμάτων». Πάντως, η

⁴⁸⁵ Βλ. *Ahlbrecht H.*, Die Europäische Ermittlungsanordnung, StV 2/2013, ό.π., σελ. 117, *Böse M.*, Die Europäische Ermittlungsanordnung, ό.π., σελ. 160, *Schünemann B.*, The European Investigation Order, ό.π., σελ. 33, *Navickaitė S.*, ό.π., σελ. 116, *Rodríguez-Avial Franke M.*, ό.π., σελ. 5.

⁴⁸⁶ *Τριανταφύλλου Γ.*, Το δικαίωμα υπεράσπισης, ό.π., σελ. 170.

αναστολή καθίσταται υποχρεωτική αν κριθεί ότι η διαβίβαση των αποδεικτικών στοιχείων θα προκαλούσε σοβαρή και ανεπανόρθωτη βλάβη σε πρόσωπο αναφερόμενο στην ΕΕΕ. Και η τελευταία ρύθμιση όμως κρίνεται ανεπαρκής, αφού κατά κανόνα το βλαπτόμενο πρόσωπο μαθαίνει την ύπαρξη και εκτέλεση ΕΕΕ εις βάρος του το πρώτον εκ των υστέρων, ήτοι μετά τη διαβίβαση των αποδεικτικών στοιχείων, με αποτέλεσμα να είναι αδύνατο να επικαλεσθεί νωρίτερα ότι η συγκεκριμένη διαβίβαση θα επέφερε μη αναστρέψιμη βλάβη σε αυτό.⁴⁸⁷ Συνεπώς, το πιο πιθανό είναι να μην αξιολογηθεί καν αν η διαβίβαση θα προκαλούσε σοβαρή και ανεπανόρθωτη βλάβη στον καθ' ου και άρα να μην χορηγηθεί ανασταλτικό αποτέλεσμα. Γενικότερα όμως, η άγνοια του καθ' ου σχετικά με το διενεργούμενο ερευνητικό μέτρο και η απουσία του κατά την εκτέλεση του αποδυναμώνουν σημαντικά τη δυνατότητά του να προσβάλλει επιτυχώς με ένδικο μέσο την εκτελεσθείσα ΕΕΕ.⁴⁸⁸

Ακόμα όμως και αν η προσβολή της αναγνώρισης ή εκτέλεσης ΕΕΕ δια της ασκήσεως ενδίκου μέσου ευδοκιμήσει, η επιτυχία αυτή δεν συνεπάγεται άνευ ετέρου τη μη αξιοποίηση του συλλεχθέντος αποδεικτικού μέσου στο κράτος έκδοσης. Τουναντίον, το άρθρο 14 παρ. 7 της Οδηγίας ορίζει ότι η επιτυχής αμφισβήτηση της αναγνώρισης ή της εκτέλεσης μίας ΕΕΕ λαμβάνεται απλώς υπόψιν από το κράτος έκδοσης και εξαρτάται από το εθνικό δίκαιο του τελευταίου το αν το αποδεικτικό στοιχείο θα αξιοποιηθεί. Η ίδια ρύθμιση ισχύει και στην ελληνική έννομη τάξη, καθώς το άρθρο 16 παρ. 7 του Ν. 4489/2017 προβλέπει ότι το ένδικο μέσο ή βοήθημα που ασκήθηκε κατά της αναγνώρισης ή εκτέλεσης μίας ΕΕΕ και έγινε δεκτό, «λαμβάνεται υπόψιν σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο». Επομένως, θα κριθεί με βάση το ελληνικό δίκαιο αν το αποδεικτικό μέσο που συλλέχθηκε πλημμελώς με ΕΕΕ εμπίπτει σε κάποια από τις αποδεικτικές απαγορεύσεις, όπως εκείνη του άρθρου 177 παρ. 2 ΚΠΔ.

Η ανωτέρω ρύθμιση είναι ιδιαίτερας προβληματικής. Πρώτον, δημιουργεί **ανασφάλεια στον καθ' ου**, ο οποίος προσβάλλει μεν επιτυχώς τη διαδικασία διενέργειας του ερευνητικού μέτρου στο κράτος εκτέλεσης, εντούτοις το αποδεικτικό στοιχείο που συλλέχθηκε μέσω αυτής χρησιμοποιείται εναντίον του στη διαδικασία ενώπιον του κράτους έκδοσης.⁴⁸⁹ Με άλλα λόγια,

⁴⁸⁷ Böse M., Die Europäische Ermittlungsanordnung, ό.π., σελ. 161.

⁴⁸⁸ Βλ. Bachmaier Winter L., Transnational Evidence, ό.π., σελ. 56, όπου απαριθμεί τους παράγοντες από τους οποίους εξαρτάται η επιτυχής άσκηση του ενδίκου μέσου, Belfiore R., ό.π., σελ. 102, Sayers D., ό.π., σελ. 19. Βλ. επίσης Leonhardt A., ό.π., σελ. 99-100, η οποία επισημαίνει ότι οι δυσχέρειες πρόσβασης σε δικαστήριο αντιτίθενται στην αρχή της ισοδυναμίας των όπλων και δεν ανταποκρίνονται στην απαίτηση επαρκούς δικαστικής προστασίας.

⁴⁸⁹ Βλ. σχετικά με το συγκεκριμένο πρόβλημα Leonhardt A., ό.π., σελ. 96.

η διάταξη του άρθρου 14 παρ. 7 της Οδηγίας μπορεί ουσιαστικά να καταστήσει την επιτυχή αμφισβήτηση της αναγνώρισης ή εκτέλεσης της ΕΕΕ «δώραν άδωρον» για τον καθ' ου η ΕΕΕ. Δεύτερον, η περιγραφείσα ρύθμιση έρχεται σε ευθεία **αντίθεση με τις επιταγές της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης**.⁴⁹⁰ Αυτό συμβαίνει γιατί η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης επιβάλλει όχι απλά να ληφθεί υπόψιν από το κράτος έκδοσης η απόφαση του κράτους εκτέλεσης επί του ασκηθέντος ενδίκου μέσου, αλλά να αναγνωρισθεί η απόφαση αυτή και να γίνει σεβαστή από το κράτος έκδοσης σαν να επρόκειτο για απόφαση εκδοθείσα από το ίδιο. Στην παρούσα περίπτωση, η αυτοματοποίηση που απορρέει από την εφαρμογή της αμοιβαίας αναγνώρισης θα λειτουργούσε υπέρ της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας του καθ' ου το ερευνητικό μέτρο.

Προκειμένου να αντισταθμιστούν τα προβλήματα που μπορεί να δημιουργήσει η απλή συνεκτίμηση εκ μέρους του κράτους έκδοσης της ευδοκίμησης του ενδίκου μέσου κατά της αναγνώρισης ή εκτέλεσης ΕΕΕ, το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 14 παρ. 7 της Οδηγίας ορίζει ότι με την επιφύλαξη των εθνικών δικονομικών τους κανόνων, «τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, σε ποινικές διαδικασίες στο κράτος έκδοσης, κατά την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων που συγκεντρώθηκαν δυνάμει μιας ΕΕΕ, γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα της υπεράσπισης και η νομιμότητα της διαδικασίας». Δεδομένων των εμποδίων που θέτει το μοντέλο διαχωρισμού και η μη δεσμευτικότητα της επιτυχούς προσβολής της εκτέλεσης της ΕΕΕ ενώπιον του κράτους εκτέλεσης, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το ανωτέρω εδάφιο **δεν συνιστά μία απλή σύσταση προς το κράτος έκδοσης, αλλά γεννά μία υποχρέωση του**.⁴⁹¹ Μόνο με αυτή την εκδοχή είναι δυνατό να γίνει λόγος για μία πραγματική εγγύηση δικαστικής προστασίας. Για αυτόν το λόγο, αξιολογείται θετικά η ενσωμάτωση της ανωτέρω διάταξης στο άρθρο 16 παρ. 7 του Ν. 4489/2017.

Δ. Προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα

Ένα από τα θεμελιώδη δικαιώματα του ατόμου είναι το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν. Το δικαίωμα αυτό κατοχυρώνεται ρητά στο άρθρο 8 του ΧΘΔΕΕ, το οποίο ορίζει ότι η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων πρέπει

⁴⁹⁰ Τριανταφύλλου Γ., Το δικαίωμα υπεράσπισης, ό.π., σελ. 171.

⁴⁹¹ Βλ. Έτσι *Bachmaier Winter L.*, *Transnational Evidence*, ό.π., σελ. 56.

να είναι νόμιμη, για συγκεκριμένους σκοπούς και με τη συγκατάθεση του ενδιαφερομένου ή για άλλους θεμιτούς λόγους που ο νόμος προβλέπει. Αναφορά στο εν λόγω δικαίωμα γίνεται και στην παρ. 1 του άρθρου 16 ΣΛΕΕ, ενώ στην παρ. 2 του αυτού άρθρου παρέχεται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο η δυνατότητα θέσπισης κανόνων για την προστασία των φυσικών προσώπων από την επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων.

Όπως προκύπτει από την ανάλυση που προηγήθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, η εκτέλεση μίας ΕΕΕ συνεπάγεται τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων που αποτελούν τέτοια δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Ενδεικτικά θα μπορούσαν να αναφερθούν η συλλογή γενετικού αποτυπώματος, τραπεζικών πληροφοριών, δακτυλικών αποτυπωμάτων και δεδομένων που προκύπτουν από την παρακολούθηση του καθ' ου. Δεδομένου μάλιστα ότι ΕΕΕ μπορεί να εκδοθεί για κάθε ερευνητικό μέτρο, είναι προφανές το εύρος των προσωπικών δεδομένων που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενό της. Συμπεραίνει, επομένως, κανείς ότι η έκδοση και η εκτέλεση μίας ΕΕΕ αυξάνουν τη συλλογή και μεταφορά δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μεταξύ των κρατών μελών.⁴⁹²

Παρά τις επιπτώσεις που μία ΕΕΕ μπορεί να έχει στην προστασία προσωπικών δεδομένων, είναι αξιοπρόσεκτο ότι το πρώτο σχέδιο της Οδηγίας δεν περιείχε καμία ρύθμιση αναφορικά με την προστασία αυτή ούτε παρέπεμπε στην απόφαση-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου «για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τυγχάνουν επεξεργασίας στο πλαίσιο της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις».⁴⁹³ Οι ελλείψεις αυτές οδήγησαν στην επικριτική γνωμοδότηση του Ευρωπαϊού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων (ΕΕΠΔ), ο οποίος έκανε λόγο για «ελλιπή και ασυνεπή εφαρμογή των αρχών προστασίας δεδομένων στον χώρο της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις»⁴⁹⁴.

Το μοναδικό ίσως στοιχείο του σχεδίου της Οδηγίας που είχε αποτιμηθεί θετικά από τον ΕΕΠΔ ήταν η πρόβλεψη διαβίβασης ΕΕΕ μέσω του Ευρωπαϊκού Δικαστικού Δικτύου, μία πρόβλεψη που εξασφαλίζει την ασφάλεια της μεταφοράς προσωπικών δεδομένων.⁴⁹⁵ Η διάταξη αυτή του σχεδίου διατηρήθηκε στο τελικό κείμενο της Οδηγίας και έχει συμπεριληφθεί, όπως

⁴⁹² *Ahlbrecht H.*, Die Europäische Ermittlungsanordnung, StV 2/2013, ό.π., σελ. 117.

⁴⁹³ Opinion of the European Data Protection Supervisor on the initiatives on the European Protection Order and on the European Evidence Order, ό.π., παρ. 24.

⁴⁹⁴ *ibid*, παρ. 28.

⁴⁹⁵ *ibid*, παρ. 40.

αναφέρθηκε στο οικείο σημείο, στο άρθρο 7 παρ. 1 και 4 της Οδηγίας και στο άρθρο 9 παρ. 1 του Ν. 4489/2017.

Η γνωμοδότηση του ΕΕΠΔ ελήφθη σοβαρά υπόψιν και οι παρατηρήσεις του οδήγησαν στη διαμόρφωση των άρθρων 19 και 20 της Οδηγίας, αλλά και στις σκ. 40 έως 42 του Προοιμίου.⁴⁹⁶ Ειδικότερα, η παρ. 1 του άρθρου 19 επιβάλλει στα κράτη μέλη να λάβουν τα αναγκαία μέτρα για να διασφαλίσουν ότι οι αρχές έκδοσης και εκτέλεσης συνεκτιμούν «δεόντως» τον εμπιστευτικό χαρακτήρα της έρευνας, ενώ οι παρ. 2 και 3 προβλέπουν την αμοιβαία υποχρέωση των αρχών αυτών να μεριμνούν για τη διατήρηση της εμπιστευτικότητας τόσο του περιεχομένου της ΕΕΕ όσο και των αποδεικτικών στοιχείων που συλλέγονται, υπό την έννοια ότι δεν επιτρέπεται να αποκαλύπτουν τις σχετικές πληροφορίες. Η παρ. 4 του ίδιου άρθρου υποχρεώνει τα κράτη μέλη να εξασφαλίσουν πως οι τράπεζες δεν θα αποκαλύπτουν στους πελάτες τους ή σε άλλα πρόσωπα ότι έχουν συλλεχθεί και διαβιβασθεί πληροφορίες στο κράτος έκδοσης. Το άρθρο 21 του Ν. 4489/2017 ενσωματώνει τις παραπάνω διατάξεις της Οδηγίας, ορίζοντας λεπτομερώς στην παρ. 4 τις συνέπειες που συνεπάγεται η παραβίαση της υποχρέωσης εμπιστευτικότητας των τραπεζών.

Μία από τις παρατηρήσεις του ΕΕΠΔ αφορούσε την ανάγκη ρητής πρόβλεψης περί μη χρήσης των συλλεχθέντων αποδείξεων για σκοπούς διαφορετικούς από τους περιγραφόμενους στην ΕΕΕ.⁴⁹⁷ Παρόλο που δεν εισήχθη τέτοια ρύθμιση στο κείμενο της Οδηγίας, το μη επιτρεπτό της χρήσης των αποδεικτικών στοιχείων για διαφορετικούς σκοπούς προβλέπεται στη -μη δεσμευτική- σκ. 42 του Προοιμίου της Οδηγίας. Συγκεκριμένα, στη σκ. 42 αναφέρεται ότι «τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που συγκεντρώνονται δυνάμει της παρούσας οδηγίας θα πρέπει να αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας μόνον όταν αυτό είναι απαραίτητο και αναλογικό για σκοπούς συμβατούς με την πρόληψη, τη διερεύνηση, τη διαπίστωση και τη δίωξη αξιόποινων πράξεων ή την εκτέλεση ποινικών κυρώσεων και την άσκηση του δικαιώματος της υπεράσπισης». Παράλληλα, εγγύηση για τη σύννομη χρήση των προσωπικών δεδομένων που συλλέγονται παρέχει το άρθρο 20 της Οδηγίας, το οποίο ορίζει ότι μόνο εξουσιοδοτημένα πρόσωπα έχουν πρόσβαση στα δεδομένα αυτά. Αποτρέπεται, επομένως, με αυτόν τον τρόπο η αξιοποίηση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο αλλότριων διαδικασιών.

⁴⁹⁶ Το γεγονός ότι η γνωμοδότηση ελήφθη υπόψιν προκύπτει και από τη σκ. 46 του Προοιμίου της Οδηγίας.

⁴⁹⁷ Opinion of the European Data Protection Supervisor on the initiatives on the European Protection Order and on the European Evidence Order, ό.π., παρ. 44. Βλ. επίσης *Ahlbrecht H.*, Die Europäische Ermittlungsanordnung, StV 2/2013, ό.π., σελ. 119.

Τέλος, μία έλλειψη του αρχικού σχεδίου της Οδηγίας που θεραπεύθηκε στη συνέχεια αποτελούσε η μη παραπομπή στην απόφαση-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ. Πλέον, στο άρθρο 20 της Οδηγίας αναφέρεται ρητά ότι κατά την έκδοση και εκτέλεση ΕΕΕ προστατεύονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, ενώ η επεξεργασία αυτών πραγματοποιείται αποκλειστικά σύμφωνα με την ανωτέρω απόφαση-πλαίσιο και τις αρχές της σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης της 28ης Ιανουαρίου 1981 και του συμπληρωματικού της πρωτοκόλλου. Ενσωματώνοντας το άρθρο 20 της Οδηγίας στην ελληνική έννομη τάξη, το άρθρο 22 του Ν. 4489/2017 παραπέμπει στο Ν. 2472/1997 για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ωστόσο, η απόφαση-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ αντικαταστάθηκε από την Οδηγία 2016/680/ΕΕ της 27ης Απριλίου 2016,⁴⁹⁸ με συνέπεια το άρθρο 20 της Οδηγίας να παραπέμπει σε κατηργημένη απόφαση-πλαίσιο. Για αυτόν το λόγο, κρίνεται ορθό να θεωρηθεί ότι από τη θέση σε ισχύ της νέας Οδηγίας, εφαρμογή έχει η τελευταία κατά την έκδοση και εκτέλεση ΕΕΕ. Ειρήσθω εν παρόδω ότι η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2016/680/ΕΕ στο ελληνικό δίκαιο ακόμα εκκρεμεί, μολονότι έπρεπε να είχε ενσωματωθεί μέχρι την 6η Μαΐου 2018.

⁴⁹⁸ Οδηγία 2016/680/ΕΕ της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αφού ολοκληρώθηκαν η ιστορική αναδρομή και η ανάλυση των διατάξεων της Οδηγίας για την ΕΕΕ, είμαστε πλέον σε θέση να ασχοληθούμε με το ερώτημα που τέθηκε στην εισαγωγή της παρούσας. Αποτελεί η Οδηγία για την ΕΕΕ ένα βήμα προς τα μπροστά ή προς τα πίσω; Η απάντηση στο ερώτημα αυτό συνδέεται αναπόφευκτα με ένα άλλο ερώτημα. Τι καινούριο προσφέρει η συγκεκριμένη Οδηγία στον χώρο της διασυνοριακής δικαστικής συνδρομής;

Ούτε οι διατάξεις για την απευθείας διαβίβαση της ΕΕΕ ούτε ο συγκερασμός των αρχών *locus regit actum* και *forum regit actum* αποτελούν πρωτοτυπία του ενωσιακού νομοθέτη κατά την υιοθέτηση της Οδηγίας για την ΕΕΕ. Αντιθέτως, όπως ανεδείχθη, τέτοιου είδους διατάξεις προϋπήρχαν στα νομοθετικά κείμενα-προκατόχους της Οδηγίας. Το αυτό ισχύει και για τα ειδικά ερευνητικά μέτρα που προβλέπονται στα άρθρα 22 επ., αλλά και για τις διατάξεις σχετικά με την ποινική και αστική ευθύνη των υπαλλήλων.

Τα κοινά αυτά χαρακτηριστικά με προηγούμενα νομοθετικά εργαλεία δικαστικής συνδρομής και οι όμοιες διατάξεις ως προς ορισμένα ζητήματα δεν θα πρέπει όμως να μας οδηγήσουν στο βεβιασμένο συμπέρασμα ότι η Οδηγία για την ΕΕΕ δεν συνεισφέρει κάτι νέο στον τομέα της δικαστικής συνδρομής σε ποινικές υποθέσεις. Ένα τέτοιο συμπέρασμα, πέρα από πρόωρο, θα ήταν και εσφαλμένο.

Καταρχάς, η Οδηγία για την ΕΕΕ επιτυγχάνει για πρώτη φορά τη δημιουργία ενός **ενιαίου συστήματος** ποινικής δικαστικής συνδρομής μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕΕ. Είτε πρόκειται για διενέργεια ενός *επαχθούς* μέτρου είτε για εκτέλεση μίας *μη παρεμβατικής* ανακριτικής πράξης, είτε είναι αναγκαία η *διασφάλιση* ενός αποδεικτικού στοιχείου είτε είναι αναγκαία η *διαβίβαση* ενός αποδεικτικού στοιχείου, είτε απαιτείται η δημιουργία ενός *μη υπάρχοντος* αποδεικτικού μέσου είτε απαιτείται η ανταλλαγή *ήδη υφιστάμενων* αποδεικτικών μέσων, το εργαλείο που θα χρησιμοποιήσουν τα κράτη μέλη είναι ένα και μοναδικό: η ΕΕΕ. Εξαλείφεται έτσι η διάσπαση που επικρατούσε και αντικαθίσταται το έως τότε δαιδαλώδες και κατακερματισμένο καθεστώς δικαστικής συνδρομής.

Ένα από τα σπουδαιότερα στοιχεία της Οδηγίας είναι η πρόβλεψη και αναγκαστική χρήση ενός συγκεκριμένου εντύπου, το οποίο συμπληρώνεται από την αρχή έκδοσης. Ο **προκαθορισμένος τύπος** απλοποιεί τη διαδικασία έκδοσης και αναγνώρισης ΕΕΕ και, σε συνδυασμό με την **καθιέρωση προθεσμιών**, συμβάλλει στην υλοποίηση της προτροπής που

περιεχόταν στην ΣΑΔΣΠΥ για εκτέλεση του αιτουμένου μέτρου «το ταχύτερο δυνατόν». Εξίσου σημαντικές είναι και οι **ασφαλιστικές δικλείδες** της Οδηγίας προς αποφυγήν του *forum shopping*, επιβάλλοντας την εξομοίωση των δικονομικών προϋποθέσεων στα κράτη έκδοσης και εκτέλεσης.

Πέραν τούτου, η Οδηγία για την ΕΕΕ λαμβάνει σοβαρά υπόψιν -σε σύγκριση με τα προηγούμενα νομοθετικά κείμενα- την **προστασία του θιγομένου** από τα ερευνητικά μέτρα. Η εισαγωγή της λεγόμενης ρήτρας ενωσιακής δημόσιας τάξης, ο σεβασμός της αρχής της αναλογικότητας και οι διατάξεις σχετικά με τα παρεχόμενα ένδικα μέσα αποτελούν αξιόλογα βήματα προς αυτήν την κατεύθυνση. Η προστασία του καθ' ου δεν μπορεί να θεωρηθεί όμως ολοκληρωμένη αν δεν κατοχυρωθούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο ορισμένες ελάχιστες δικονομικές προδιαγραφές για την αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων του. Οι Οδηγίες για τα δικονομικά δικαιώματα του υπόπτου ή του κατηγορουμένου που αναφέρθηκαν συνιστούν όρο εκ των ων ουκ άνευ για τη μετάβαση από την τεκμαιρόμενη αμοιβαία εμπιστοσύνη στην υπαρκτή, υπάρχει όμως αρκετός δρόμος ακόμα που πρέπει να διανυθεί. Η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης είναι άλλωστε, όπως διατρανώνεται και στο Προοίμιο της Οδηγίας, ο θεμέλιος λίθος του νέου συστήματος μικρής δικαστικής συνδρομής.

Συμπερασματικά, η απάντηση στο ερώτημα που απασχόλησε την παρούσα εξαρτάται από την οπτική γωνία που θα υιοθετήσουμε. Αν συγκρίνουμε την Οδηγία για την ΕΕΕ με τη ναυαρχίδα της αμοιβαίας αναγνώρισης στον χώρο της δικαστικής συνδρομής, ήτοι το ΕΕΣ, ομολογουμένως η Οδηγία για την ΕΕΕ εμφανίζεται λιγότερο φιλόδοξη και περισσότερο επιφυλακτική. Παρά την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, επιβιώνουν **πολλοί λόγοι άρνησης** της εκτέλεσης στο κείμενο της Οδηγίας, ενώ ρητά διατηρείται ως προς ορισμένες πτυχές η **ευελιξία** του παραδοσιακού συστήματος αμοιβαίας συνδρομής. Αν όμως συγκρίνουμε την Οδηγία για την ΕΕΕ με το προγενέστερο νομοθετικό καθεστώς δικαστικής συνδρομής σε ποινικής υποθέσεις, δεν υπάρχει αμφιβολία κατά τη γνώμη της γράφουσας ότι η Οδηγία για την ΕΕΕ συνιστά ένα **αποφασιστικό βήμα προς τα εμπρός**. Η εφαρμογή της Οδηγίας στην πράξη από τα κράτη μέλη θα είναι διαφωτιστική τόσο ως προς τα θετικά της όσο και ως προς τις αδυναμίες της, η αισιοδοξία όμως της γράφουσας για την επιτυχία του νέου αυτού εργαλείου είναι μάλλον δικαιολογημένη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

- ❖ *Αναγνωστόπουλου*, Ηλία: Ne bis in idem στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετά την Συνθήκη της Λισαβόνας (με αφορμή τις ΑΠ 679/2009 και 1568/2010), ΠοινΧρ 2010, σελ. 796-800
- ❖ *Ανδρουλάκη*, Νικολάου: Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 4η Έκδοση, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2012
- ❖ *Δασκαλόπουλου*, Σταμάτη: Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (Ε.Ε.Ε.): Ο νέος θεσμός Δικαστικής Συνεργασίας επί ποινικών υποθέσεων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΧρ 2018, σελ. 173-176
- ❖ *Δημόπουλου*, Χαραλάμπους: Έκδοση εγκληματιών: Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας (Μέρος Β'), ΠοινΔικ 2018, σελ. 577-595
- ❖ *Διονυσοπούλου*, Αθανασίας: Κοινές Ομάδες Έρευνας: προκλήσεις – προοπτικές, Διάλεξη στο πλαίσιο επιστημονικών εκδηλώσεων ΕΙΔΑΔ (28.02.2011), διαθέσιμη ηλεκτρονικά στον ιστότοπο του ΕΙΔΑΔ (<http://www.hiifl.gr/wp-content/uploads/Dionusopoulou-Final.pdf>, τελευταία πρόσβαση 29.11.2018)
- ❖ *Της ίδιας*: Το δικαίωμα του κατηγορουμένου στην εξέταση μαρτύρων κατηγορίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017
- ❖ *Καϊάφα-Γκμπάντι*, Μαρίας: Κοινές δικονομικές αρχές ως βάση μίας διακρατικής ποινικής καταστολής, ΠοινΧρ 2007, σελ. 673-692
- ❖ *Κιούπη*, Δημητρίου: Οι σκοποί της ποινικής δίκης και το άρθρο 525 παρ. 1 αριθμ. 2 ΚΠΔ, ΠοινΧρ 1999, σελ. 197-207
- ❖ *Κιούπη*, Δημητρίου / *Παπαδοπούλου*, Ρεβέκκας-Εμμανουέλας / *Μουζάκη*, Διονυσίου: Το ποινικό δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας : καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος και προσέγγιση των ουσιαστικών ποινικών διατάξεων: αμοιβαία αναγνώριση δικαστικών αποφάσεων και προσέγγιση των δικονομικών ποινικών διατάξεων, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012
- ❖ *Κυριτσάκη*, Ιωάννας: Το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και η αρχή του διττού αξιοποιήσιμου, Σάκκουλα, Αθήνα, 2009
- ❖ *Μιτσιλέγκα*, Βαλσάμη: Ο έλεγχος περί της εφαρμογής της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης σε ποινικές υποθέσεις στην ΕΕ: ο ρόλος των θεμελιωδών δικαιωμάτων

(μτφρ. από την αγγλική Δερμιτζάκης Κ.), σε: *Μυλωνόπουλος Χ.* (επιμ.), *Διεθνές Ποινικό Δίκαιο και Σύγχρονη πραγματικότητα: προκλήσεις και προοπτικές*, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2017, σελ. 123-158

- ❖ *Μουζάκη*, Διονυσίου: Το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης: αμοιβαία αναγνώριση δικαστικών αποφάσεων, η τύχη των παραδοσιακών αρχών του δικαίου της έκδοσης, ενσωμάτωση του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης σε άλλα κράτη-μέλη, εκτέλεση ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης σύμφωνα με το Ν 3251/2004, προστασία καταζητούμενου προσώπου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2009
- ❖ *Μυλωνόπουλου*, Χρίστου: Ευρωπαϊκό Ένταλμα σύλληψης, *ΠοινΛογ* 2003, σελ. 2259-2260
- ❖ *Του ίδιου*: Η κατάργηση του διπλού αξιοποίνου ως κατάχρηση δικαιώματος και η νομολογία του ΔΕΚ για το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, *ΠοινΛογ* 2007, σελ. 1-3
- ❖ *Του ίδιου*: Το Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας – Η ουσιαστική νομιμοποίηση του Ευρωπαϊκού Ποινικού Δικαίου και η σημασία της ποινικής δογματικής για τη διαμόρφωσή του, *ΠοινΧρ* 2011, σελ. 81-92
- ❖ *Νικολόπουλου*, Γεωργίου: Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας αντεγκληματικής πολιτικής: το «πρόγραμμα της Χάγης» και η εφαρμογή του, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008
- ❖ *Ρούκουνα*, Εμμανουήλ: Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2015
- ❖ *Σπινέλλη*, Διονυσίου: Υπερ-εθνική ισχύς της αρχής *ne bis in idem*. Προστασία του ατόμου από πολλαπλές διώξεις σε διάφορες χώρες, *ΠοινΧρ* 2004, σελ. 673-680
- ❖ *Τζαννετή*, Αριστομένη: «Αποδεικτική βαρύτητα», «αξιοπιστία» και «δικαιότητα» των ανέλεγκτων μαρτυρικών καταθέσεων: Σκέψεις για τη φύση του δικαιώματος εξέτασης των μαρτύρων κατηγορίας με αφορμή την απόφαση της Ευρείας Συνθέσεως του ΕΔΔΑ Al-Khawaja και Tahery κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 15.12.2011, *ΠοινΧρ* 2012, σελ. 641-654
- ❖ *Του ίδιου*: Η Ευρωπαϊκή Εντολή Έρευνας: ενσωμάτωση της Οδηγίας 2014/41/ΕΕ με το Ν. 4489/2017, *ΠοινΧρ* 2018, σελ. 81-92
- ❖ *Τριανταφύλλου*, Γεωργίου: Διεθνής δικαστική συνδρομή στην ποινική απόδειξη : οι γενικές αρχές, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2009
- ❖ *Του ίδιου*: Το δικαίωμα υπεράσπισης στις διαδικασίες διασυνοριακής συλλογής απόδειξης, σε: *Μυλωνόπουλος Χ.* (επιμ.), *Διεθνές Ποινικό Δίκαιο και Σύγχρονη*

πραγματικότητα: προκλήσεις και προοπτικές, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2017, σελ. 159-171

- ❖ *Τσόλκα, Όλγας*: Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης – ένα φιλόδοξο μέσο για την προώθηση της δικαστικής συνεργασίας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΠοινΧρ 2002, σελ. 103-111

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- ❖ *Ahlbrecht, Heiko*: Die Europäische Ermittlungsanordnung - oder: EU-Durchsuchung leicht gemacht, StV 2/2013, σελ. 114-120
- ❖ *Του ίδιου*: Europäische Ermittlungsanordnung- Durchsuchung à la Europäischer Haftbefehl, StV 9/2018, σελ. 601-609
- ❖ *Albert, Jean / Merlin, Jean-Baptiste*: Is the EU Ready for Automatic Mutual Recognition ...in the Fight Against Crime?, Eucrim 2/2015, σελ. 60-64
- ❖ *Allegrezza, Silvia*: Critical Remarks on the Green Paper on Obtaining Evidence in Criminal Matters from one Member State to another and Securing its Admissibility, ZIS 9/2010, σελ. 569-579
- ❖ *Της ίδιας*: Collecting Criminal Evidence Across the European Union: The European Investigation Order Between Flexibility and Proportionality, σε: *Ruggeri S. (επιμ.)*, Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe: Developments in EU Legislation and New Challenges for Human Rights-Oriented Criminal Investigations in Cross-border Cases, Springer International Publishing, Switzerland, 2014, σελ. 51-67
- ❖ *Ambos, Kai*: Transnationale Beweiserlangung – 10 Thesen zum Grünbuch der EU-Kommission „Erlangung verwertbarer Beweise in Strafsachen aus einem anderen Mitgliedstaat“, ZIS 9/2010, σελ. 557-566
- ❖ *Του ίδιου*: Internationales Strafrecht: Strafanwendungsrecht, Völkerstrafrecht, Europäisches Strafrecht, Rechtshilfe, 5. Auflage, C.H. Beck, 2018
- ❖ *Anagnostopoulos, Ilias*: Mutual assistance in the European Union: A model for the world?, International Enforcement Law Reporter, Vol. 18, Issue 9, 2002, σελ. 367-375
- ❖ *Andreou, Pelopidas*: Gegenseitige Anerkennung von Entscheidungen in Strafsachen in der Europäischen Union, Nomos, Baden Baden, 2009

- ❖ *Bachmaier Winter*, Lorena: European investigation order for obtaining evidence in the criminal proceedings: Study of the proposal for a European directive, ZIS 9/2010, σελ. 580-589
- ❖ *Της ίδιας*: Transnational Criminal Proceedings, Witness Evidence and Confrontation: Lessons from the ECtHR's Case Law, Utrecht Law Review, Volume 9, Issue 4, 2013, σελ. 127-146
- ❖ *Της ίδιας*: The Role of the Proportionality Principle in Cross-Border Investigations Involving Fundamental Rights, σε: *Ruggeri S. (επιμ.)*, Transnational Inquiries and the Protection of Fundamental Rights in Criminal Proceedings: A Study in Memory of Vittorio Grevi and Giovanni Tranchina, Springer, Berlin Heidelberg, 2013, σελ. 85-110
- ❖ *Της ίδιας*: The Proposal for a Directive on the European Investigation Order and the Grounds for Refusal: A Critical Assessment, Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe, σε: *Ruggeri S. (επιμ.)*, Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe: Developments in EU Legislation and New Challenges for Human Rights-Oriented Criminal Investigations in Cross-border Cases, Springer International Publishing, Switzerland, 2014, σελ. 71-90
- ❖ *Της ίδιας*: Transnational Evidence: Towards the Transposition of Directive 2014/41 Regarding the European Investigation Order in Criminal Matters, EuCrim 2/2015, σελ. 47-60
- ❖ *Της ίδιας*: Cross-border Investigation of Tax Offences in the EU: Scope of Application and Grounds for Refusal of the European Investigation Order, EuCLR, Vol. 7, 1/2017, σελ. 46-66
- ❖ *Bantekas*, Ilias: The principle of mutual recognition in EU criminal law, European Law Review, 06/2007, σελ. 365-385
- ❖ *Belfiore*, Rosanna: Critical Remarks on the Proposal for a European Investigation Order and Some Considerations on the Issue of Mutual Admissibility of Evidence, σε: *Ruggeri S. (επιμ.)*, Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe: Developments in EU Legislation and New Challenges for Human Rights-Oriented Criminal Investigations in Cross-border Cases, Springer International Publishing, Switzerland, 2014, σελ. 91-105

- ❖ *Bentham, Jeremy*: The Rationale of Judicial Evidence: Specially Applied to English Practice (επιμ. John Stuart Mill), 1827, Βιβλίο IX με τίτλο «On exclusion of Evidence, Part III – View of the cases in which evidence has improperly been excluded on the ground of danger of deception
- ❖ *Böse, Martin*: Die Entscheidung des Bundesverfassungsgerichts zum Vertrag von Lissabon und ihre Bedeutung für die Europäisierung des Strafrechts, ZIS 2/2010, σελ. 76-91
- ❖ *Του ίδιου*: Die Europäische Ermittlungsanordnung – Beweistransfer nach neuen Regeln?, ZIS 4/2014, σελ.152-164
- ❖ *Daniele, Marcello*: Evidence Gathering in the Realm of the European Investigation Order: From National Rules to Global Principles, New Journal of European Criminal Law, Vol. 6, Issue 2, 2015, σελ. 179-194
- ❖ *De Hert, Paul / Weis, Karen / Cloosen, Nathalie*: The Framework Decision of 18 December 2008 on the European Evidence Warrant for the Purpose of Obtaining Objects, Documents and Data for Use in Proceedings in Criminal Matters – A Critical Assessment, New Journal of European Criminal Law, 06/2009, σελ. 55-78
- ❖ *Dediu, Daniela*: The European Investigation Order in Criminal Matters - Grounds for non-recognition or non-execution, The 12th International Conference “Challenges of the Knowledge Society”, 11th - 12th May 2018, Bucharest, σελ. 66-71 (διαθέσιμο ηλεκτρονικά http://cks.univnt.ro/cks_2018_archive/cks_2018_articles.html, τελευταία πρόσβαση 29.11.2018)
- ❖ *Garcimartín Montero, Regina*: The European Investigation Order and the Respect for Fundamental Rights in Criminal Investigations, Eucrim 1/2017, σελ. 45-50
- ❖ *Glaser, Sanja / Motz, Andreas / Zimmermann, Frank*: Mutual Recognition and its Implications for the Gathering of Evidence in Criminal proceedings: a Critical Analysis of the Initiative for a European Investigation Order, EuCLR 2011, σελ. 56-80
- ❖ *Gleß, Sabine*: Kontrolle über Europol und seine Bedienstete, Europarecht 1998, σελ. 748-764
- ❖ *Της ίδιας*: Transnational Cooperation in Criminal Matters and the Guarantee of a Fair Trial: Approaches to a General Principle, Utrecht Law Review, Volume 9, Issue 4, 2013, σελ. 90-108

- ❖ *Heard, Catherine / Mansell, Daniel*: The European Investigation Order: Changing the face of evidence-gathering in EU cross-border cases, NJECL, Volume 2, Issue 4, 2011, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην ιστοσελίδα του Fair Trials International (https://www.fairtrials.org/documents/NJECL_article_on_EIO.pdf, τελευταία πρόσβαση 29.11.2018)
- ❖ *Hecker, Bernd*: Europäisches Strafrecht post-Lissabon, σε: *Ambos K. (επιμ.)*, Göttinger Studien zu den Kriminalwissenschaften: Europäisches Strafrecht post-Lissabon, Universitätsverlag Göttingen, 2011, σελ. 14-28
- ❖ *Του ίδιου*: Mutual Recognition and the Transfer of Evidence: The European Evidence Warrant, σε: *Ruggeri S. (επιμ.)*, Transnational Inquiries and the Protection of Fundamental Rights in Criminal Proceedings: a Study in Memory of Vittorio Grevi and Giovanni Tranchina, Springer, Berlin Heidelberg, 2013, σελ. 269-278
- ❖ *Illuminati, Giulio*: Transnational Inquiries in Criminal Matters and Respect for Fair Trial Guarantees, σε: *Ruggeri S. (επιμ.)*, Transnational Inquiries and the Protection of Fundamental Rights in Criminal Proceedings: A Study in Memory of Vittorio Grevi and Giovanni Tranchina, Springer, Berlin Heidelberg, 2013, σελ. 15-24
- ❖ *Jimeno-Bulnes, Mar*: Towards Common Standards on Rights of Suspected and Accused Persons in Criminal Proceedings in the EU?, CEPS Liberty and Security in Europe 02/2010
- ❖ *Jurka, Raimundas / Zajančauskienė, Jolanta*: Movement of evidence in the European Union: challenges for the European investigation order, Baltic Journal of Law and Politics, Vol. 9, Issue Number 2, 2016, σελ. 56-84
- ❖ *Lach, Arcadiusz*: Transnational Gathering of Evidence in Criminal Cases in the EU de lege lata and de lege ferenda, Eucrim 3/2009, σελ. 107-110
- ❖ *Lagodny, Otto*: Die Rechtsstellung des Auszuliefernden in der Bundesrepublik Deutschland, Max-Planck-Institut für Ausländisches und Internationales Strafrecht, Freiburg, 1987
- ❖ *Του ίδιου*: Das Rechtshilfeübereinkommen der Europäischen Union von Mai 2000 – ein neuer Baustein im Vertragschaos?, σε: *Κουράκης Ν. (επιμ.)*, Οι ποινικές επιστήμες στον 21ο αιώνα, Τιμητικός Τόμος για τον καθηγητή Διονύσιο Σπινέλλη, Τόμος Α', Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2001, σελ. 639-652

- ❖ *Lavenex*, Sandra: Mutual recognition and the monopoly of force: limits of the single market analogy, *Journal of European Public Policy*, 08/2007, σελ. 762-779
- ❖ *Leonhardt*, Andrea: Die Europäische Ermittlungsanordnung in Strafsachen: Umsetzungsanforderungen für den deutschen Gesetzgeber, Springer Fachmedien, Wiesbaden, 2017
- ❖ *Maduro*, Miguel Poiras: So close and yet so far: the paradoxes of mutual recognition, *Journal of European Public Policy*, Vol. 14, No. 5, 2007, σελ. 814-825
- ❖ *Mangiaracina*, Annalisa: A New and Controversial Scenario in the Gathering of Evidence at the European Level: The Proposal for a Directive on the European Investigation Order, *Utrecht Law Review*, Vol. 10, Issue 1, 1/2014, σελ. 113-133
- ❖ *Meyer*, Frank: Die „sole or decisive“-Regel zur Würdigung nicht konfrontierter Zeugenaussagen – not so decisive anymore: Besprechung zum Urteil EGMR HRRS 2012 Nr. 1 (Al-Khawaja and Tahery vs. UK), *HRRS*, 03/2012, σελ. 117-120
- ❖ *Mitsilegas*, Valsamis: The constitutional implications of mutual recognition in criminal matters in the EU, *Common Market Law Review*, 2006, σελ. 1277-1311
- ❖ *Navickaitė*, Sonata: The European Investigation Order: achievements and challenges, *Social Transformations in Contemporary Society*, 2016 (4), σελ. 109-120
- ❖ *Peers*, Steve: EU Criminal Law and the Treaty of Lisbon, *European law review*, 08/2008, σελ. 509-529
- ❖ *Tov ίδιον*: The proposed European Investigation Order: Assault on human rights and national sovereignty, *Statewatch Analysis*, 05/2010 (διαθέσιμο ηλεκτρονικά <http://www.statewatch.org/analyses/no-96-european-investigation-order.pdf>, τελευταία πρόσβαση 29.11.2018)
- ❖ *Tov ίδιον*: The Proposed European Investigation Order, *Statewatch Analysis -Update*, 11/2010 (διαθέσιμο ηλεκτρονικά <http://www.statewatch.org/analyses/no-112-eu-eio-update.pdf>, τελευταία πρόσβαση 29.11.2018)
- ❖ *Rackow*, Peter: Das Anerkennungsprinzip auf dem Prüfstein der Beweisrechtshilfe, σε: *Ambos K. (επιμ.)*, Göttinger Studien zu den Kriminalwissenschaften: Europäisches Strafrecht post-Lissabon, Universitätsverlag Göttingen, 2011, σελ. 117-136
- ❖ *Rafaraci*., Tommaso: General Considerations on the European Investigation Order, σε: *Ruggeri S. (επιμ.)*, *Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe*:

Developments in EU Legislation and New Challenges for Human Rights-Oriented Criminal Investigations in Cross-border Cases, Springer International Publishing, Switzerland, 2014, σελ. 37-44

- ❖ *Rodríguez-Avial Franke*, Martina: Europäische Ermittlungsanordnung: verabschiedet Europa sich vom Rechtsstaat?, Aufsatz IPE, 01/2013, σελ. 1 (διαθέσιμο διαδικτυακά στον ιστότοπο του IPE Hamburg <http://www.infopoint-europa.de/assets/Uploads/Beitraege-Rechtsreferendare/Rodriguez-Europaeische-Ermittlungsanordnung.pdf>, τελευταία πρόσβαση 29.11.2018)
- ❖ *Ronsfeld*, Philipp: Rechtshilfe, Anerkennung und Vertrauen - Die Europäische Ermittlungsanordnung, Duncker & Humblot, Berlin, 2015
- ❖ *Roth*, Alexander: Direkte Korrespondenz deutscher Staatsanwaltschaften und Strafgerichte mit Verfahrensbeteiligten im Ausland, NStZ 2014, σελ. 551-558
- ❖ *Ruggeri*, Stefano: Introduction to the Proposal of a European Investigation Order: Due Process Concerns and Open Issues, σε: *Ruggeri S. (επιμ.)*, Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe: Developments in EU Legislation and New Challenges for Human Rights-Oriented Criminal Investigations in Cross-border Cases, Springer International Publishing, Switzerland, 2014, σελ. 3-25
- ❖ **Του ίδιου**: Transnational Investigations and Prosecution of Cross-Border Cases in Europe: Guidelines for a Model of Fair Multicultural Criminal Justice, σε: *Ruggeri S. (επιμ.)*, Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe: Developments in EU Legislation and New Challenges for Human Rights-Oriented Criminal Investigations in Cross-border Cases, Springer International Publishing, Switzerland, 2014, σελ. 193-228
- ❖ **Του ίδιου**: Transnational Prosecutions, Methods of Obtaining Overseas Evidence, Human Rights Protection in Europe, σε: *Ruggeri S. (επιμ.)*, Human Rights in European Criminal Law: New developments in European Legislation and Case Law after the Lisbon Treaty, Springer International Publishing, Switzerland, 2015, σελ. 147-197
- ❖ *Sayers*, Debbie: The European Investigation Order: travelling without a 'roadmap', CEPS Liberty and Security in Europe, 06/2011

- ❖ *Schiinemann, Bernd / Roger, Benjamin*: Die Karawane zur Europäisierung des Strafrechts zieht weiter: Zur demokratischen und rechtsstaatlichen Brechsthaftigkeit des EU-Geldsanktionengesetzes, ZIS 9/2010, σελ. 515-523
- ❖ *Schiinemann, Bernd*: The European Investigation Order: A Rush into the Wrong Direction, σε: *Ruggeri S. (επιμ.)*, Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe: Developments in EU Legislation and New Challenges for Human Rights-Oriented Criminal Investigations in Cross-border Cases, Springer International Publishing, Switzerland, 2014, σελ. 30-35
- ❖ *Tov ίδιου*: Solution Models and Principles Governing the Transnational Evidence-Gathering in the EU, σε: *Ruggeri S. (επιμ.)*, Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe: Developments in EU Legislation and New Challenges for Human Rights-Oriented Criminal Investigations in Cross-border Cases, Springer International Publishing, Switzerland, 2014, σελ. 161-180
- ❖ *Spencer, John*: The Green Paper on obtaining evidence from one Member State to another and securing its admissibility: the Reaction of one British Lawyer, ZIS 9/2010, σελ. 602-606
- ❖ *Vermeulen, Gert / De Bondt, Wendy / Ryckman, Charlotte*: Liability of legal persons for offences in the EU, Maklu, Antwerpen- Apeldoorn- Portland, 2012
- ❖ *Vogler, Richard*: The European Investigation Order: Fundamental Rights at Risk?, σε: *Ruggeri S. (επιμ.)*, Transnational Evidence and Multicultural Inquiries in Europe: Developments in EU Legislation and New Challenges for Human Rights-Oriented Criminal Investigations in Cross-border Cases, Springer International Publishing, Switzerland, 2014, σελ. 45-49
- ❖ *Xanthopoulou, Ermioni*: The quest for proportionality for European Arrest Warrant, New Journal of European Criminal Law, 2015, σελ. 32-52
- ❖ *Ziegenhahn, Dominik*: Der Schutz der Menschenrechte bei der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit in Strafsachen, Duncker & Humblot, Berlin, 2002
- ❖ *Zimmermann, Frank*: Die Europäische Ermittlungsanordnung: Schreckgespenst oder Zukunftsmodell für grenzüberschreitende Strafverfahren?, Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 04/2015, σελ. 143-175

Νομολογία

□ ΔΕΚ/ΔΕΕ

Advocaten voor de Wereld (C-303/05), ΔΕΚ, απόφαση της 3ης Μαΐου 2007

Aranyosi (C-404/15) και *Căldăraru* (C-659/15 PPU), ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 5ης Απριλίου 2016

Gasparini (C-467/04), ΔΕΚ, απόφαση της 28ης Σεπτεμβρίου 2006

Gözütok (C-187/01) και *Brügge* (C-385/01), ΔΕΚ, απόφαση της 11ης Φεβρουαρίου 2003

Kossowski (C-486/2014), ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 29ης Ιουνίου 2016

LM (C-216/18 PPU), ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018

Melloni (C-399/11), ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2013

N. S. (C-411/10) v. Secretary of State for the Home Department and M. E. and Others (C-493/10) v. Refugee Applications Commissioner and Minister for Justice, Equality and Law Reform, ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2011

Procureur du Roi v. Benoît and Gustave Dassonville, υπόθεση 8-74, ΔΕΚ, απόφαση της 11ης Ιουλίου 1974

Radu (C-396/11), ΔΕΕ (τμήμα μείζονος συνθέσεως), απόφαση της 29ης Ιανουαρίου 2013

Rewe-Zentral AG v Bundesmonopolverwaltung für Branntwein, υπόθεση 120/78, ΔΕΚ, απόφαση της 20ης Φεβρουαρίου 1979

Turansky (C-491/07), ΔΕΚ, απόφαση της 22ης Δεκεμβρίου 2008

□ Διεθνές Δικαστήριο Χάγης

Υπόθεση του Στενού της Κέρκυρας, Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, απόφαση της 9ης Απριλίου 1949

□ ΕΔΔΑ

Al-Khawaja και Tahery κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αρ. προσφ. 26766/05 και 22228/06, απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 2011

Bönisch κατά Αυστρίας, αρ. προσφ. 8658/79, απόφαση της 6ης Μαΐου 1985

Doorson κατά Ολλανδίας, αρ. προσφ. 20524/92, απόφαση της 26ης Μαρτίου 1996

Ibrahim κ.ά. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αρ. προσφ. 50541/08, 50571/08, 50573/08 και 40351/09, απόφαση της 13ης Σεπτεμβρίου 2016

Kostovski κατά Ολλανδίας, αρ. προσφ. 11454/85, απόφαση της 20ης Νοεμβρίου 1989
Lucà κατά Ιταλίας, αρ. προσφ. 33354/96, απόφαση της 27ης Μαΐου 2001
Niemietz κατά Γερμανίας, αρ. προσφ. 13710/88, απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1996
O'Halloran and Francis κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αρ. προσφ. 15809/02 και 25624/02, απόφαση της 29ης Ιουνίου 2007
P.V. κατά Γερμανίας, αρ. προσφ. 11853/85, απόφαση επί του παραδεκτού της 13ης Ιουλίου 1987
S.W. κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αρ. προσφ. 20166/92, απόφαση της 22ης Νοεμβρίου 1995
Saunders κατά Ηνωμένου Βασιλείου, αρ. προσφ. 19187/91, απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1996
Schatschaschwili κατά Γερμανίας, αρ. προσφ. 9154/10, απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 2015
Stojkovic κατά Γαλλίας και Βελγίου, αρ. προσφ. 25303/08, απόφαση της 27ης Οκτωβρίου 2011
Taxquet κατά Βελγίου, αρ. προσφ. 926/05, απόφαση της 16ης Νοεμβρίου 2010
Van Mechelen κ.ά. κατά Ολλανδίας, αρ. προσφ. 21363/93, 21364/93, 21427/93 και 22056/93, απόφαση 23ης Απριλίου 1997
Windisch κατά Αυστρίας, αρ. προσφ. 12489/86, απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1990
Z. κατά Φινλανδίας, αρ. προσφ. 22009/93, απόφαση της 25ης Φεβρουαρίου 1997
Παπαγεωργίου κατά Ελλάδας, αρ. προσφ. 59506/00, απόφαση της 9ης Αυγούστου 2003 (τελικό)

❑ Αποφάσεις εθνικών δικαστηρίων

ΟΛΑΠ 1/2017, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα του ΑΠ (www.areiospagos.gr, τελευταία πρόσβαση 29.11.2018)

ΣυμβΠλημ Ηλείας 31/2018, ΠοινΔικ 2018, σελ. 672 επ.

Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο (Bundesverfassungsgericht), απόφαση της 30ης Ιουνίου 2009, 2 BvE 2/08